

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
UYGULAMALI RESİM ANABİLİM DALI**

**OSMANLI DÖNEMİ TÜRK KADIN GİYİMİ
16.yy.-19.yy.**

87544

DOKTORA TEZİ

**Hazırlayan
Sıdika BİLGİN**

10.06.1999

Uygundur

**Tez Danışmanı
Prof.Dr. Taciser ONUK**

T 87544

Ankara, 1999

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Sıdıka Bilgen'e ait "Osmanlı Dönemi Türk Kadın Giyimi 16.yy.-19.yy." adlı Çalışma,
Jürimiz tarafından Uygulamalı Resim Anabilim Dalında Doktora Tezi olarak kabul
edilmiştir.

BAŞKAN.....
Prof. Dr. Beyhan Karamağralı

ÜYE.....
Prof. Dr. Feriye Öneri Öneli
(Dönüşman)

ÜYE.....
Doç. Dr. SERAP GİKE
SG

ÖNSÖZ

Osmanlı dönemi Türk kadın giysilerini biçim, malzeme ve model özellikleri açısından inceleyerek belgelemeyi amaçlayan bu araştırma sınırlılıkları çerçevesinde amaçlarına ulaşmıştır.

Araştırma konusunun genişliği ve dağınıklığı dikkate alınarak belli bir sistem bütünlüğü içerisinde veriler değerlendirilmiş, bulgular tablolarda sınıflandırılarak sonuçları saptanmış, öneriler geliştirilmiştir. Araştırmanın Türk kadın giyiminde bir dönemi aydınlatarak Türk Modasının oluşum sürecine katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Araştırma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Türk kadını tanıtılmış, ikinci bölümde Türk kadın giysilerinde kullanılan kumaşlar tarihsel bir perspektife dayalı olarak incelenmiş, üçüncü bölümde giysi türleri ve kullanım alanları saptanmış, dördüncü bölümde araştırma kapsamında incelenen örneklerin sınıflandırılarak değerlendirilmesine yer verilmiştir. Eklerde araştırmaya konu olan örnekler ve bunların çizelgelerdeki dökümü yer almaktadır.

Araştırmanın her aşamasında bilgisi ve desteğiyle yönlendirici olan danışmanım ve değerli hocam Prof.Dr. Taciser Onuk'a, zor günlerimde yanımda olan ve beni yüreklendiren dostlarıma, çalışmalarım sırasında yanımda olan, deneyimleri ve yardımlarıyla beni destekleyen eşim A.Nejat Bilgen'e, ve her zaman olduğu gibi sabır ve olgunlukla beni bekleyen çocuklarım Elif ve Can'a teşekkür ederim.

ANKARA, 1999

SIDIKA BİLGEN

İÇİNDEKİLER

	<u>sayfa</u>
Önsöz	i
İçindekiler	ii
Kısaltmalar Listesi	iv
Fotoğraflar Listesi	v
Çizimler Listesi	viii
Tablolar Listesi	xii
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I OSMANLI TOPLUMUNDA KADIN.....	6
I. 1-Kadının Toplumsal Statüsü.....	6
I. 2-Harem-i Hümayun.....	7
I. 3-Harem Kurumunda Hiyerarşi.....	10
I. 4-Seyahatnamelerde ve Minyatürlerde Kadın.....	11
BÖLÜM II TÜRK KUMAŞ SANATININ TARİHSEL GELİŞİMİ...20	
II.1-Kumaş Sanatının Tarihsel Gelişimi.....	20
II. 1. 1-Selçuklu Dönemi.....	22
II. 1.2-Osmanlı Dönemi.....	23
II.2-Kadın Giyiminde Kullanılan Kumaşlar.....	28
II.2.1-Kemhalar.....	30
II.2.2-Atlas ve Kutnular.....	31
II.2.3-Kadifeler ve Çatmalar.....	32
II.2.4-İnce İpekli Kumaşlar.....	33
II.2.5-Soflar.....	34
BÖLÜM III OSMANLI DÖNEMİ TÜRK KADIN GİYİMİ.....	36
III.1- Türk Kadın Giyimini Oluşturan Giysi Türleri.....	37
III.1.1-Entari-Elbise.....	37

III.1.2-Üstlük-Kaftan.....	38
III.1.3-Gömlek-İç Entarisi.....	39
III.1.4-Hırka-Cepken-Ceket.....	39
III.1.5-Şalvar-Pantolon.....	40
III.1.6-Ferace-Maşlah-Pelerin.....	40
III.2-Giysilerin Kullanım Yeri.....	41
III.2.1-Sokak Giysileri.....	41
III.2.2-Ev içi Giysileri.....	45
III.2.3-Başlıklar.....	47
BÖLÜM IV GİYSİLERİN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ...	49
IV.1-Giysilerin Analizi	52
IV.1.1-Örnek Türü.....	52
IV.1.2-Dönemi.....	53
IV.1.3-Kullanım Yeri.....	54
IV.1.4-Bulunduğu Yer.....	55
IV.1.5-Malzeme ve Teknik.....	56
IV.1.6-Kumaş Deseni.....	57
IV.1.7-Renk.....	58
IV.1.8-Model Özellikleri.....	59
IV.2-Değerlendirme.....	62
SONUÇ.....	66
Kaynakça.....	70
Ekler.....	80
Ek1-Araştırmaya Konu Olan Giysi Örnekleri.....	81
Ek2-Çizelgeler.....	326
Ek 3- 1/8 Oranında Kadın Şablonu.....	359
Özet.....	360
Summary.....	362

KISALTMALAR LİSTESİ

TSM	: Topkapı Sarayı Müzesi
TSMK	: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
İAMK	: İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi
YGOK	: Yabancı Gezginler ve Osmanlı Kadını
İDMK	: İstanbul Denizcilik Müzesi Kütüphanesi
BCA	: Biblioteca Comanale dell Archiginnasio
BNM	: Biblioteca Nazionale Marciana
İÜK	: İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi
TGOG	: Türkische Gevänder und Osmanische Gesellschaft
AEM	: Ankara Etnografya Müzesi
a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.m	: Adı geçen makale
bkz.	: Bakınız
yy	:Yüzyıl
Çev.	:Çeviren
müc	:mücevher
işl	:işleme

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

<u>fotoğraf no</u>	<u>sayfa no</u>
001.Minyatür	81
002.Giysi	83
003.Baskı	85
004. Resim	87
005.Resi	89
006.Resim	91
007.Resim	93
008.Resim	95
009.Baskı	99
010 Resim	101
011 Minyatür	103
012.Minyatür	105
013.Resim	108
014.Minyatür	111
015.Minyatür	113
016.Minyatür	115
017.Resim	118
018.Giysi	121
019.Minyatür	123
020.Resim	125
021.Minyatür	129
022.Giysi	131
023.Minyatür	133
024.Minyatür	135
025.Minyatür	137
026.Minyatür	139
027.Minyatür	142
028.Minyatür	145
029.Minyatür	148
030.Minyatür	151
031.Minyatür	153
032.Minyatür	155
033.Minyatür	157
034 Baskı	160
035.Baskı	162
036.Resim	165
037.Minyatür	168

038. Minyatür	171
039. Minyatür	173
040. Resim	175
041. Minyatür	177
042. Minyatür	180
043. Minyatür	183
044. Minyatür	185
045. Minyatür	187
046. Minyatür	189
047. Minyatür	191
048. Minyatür	193
049. Minyatür	195
050. Minyatür	197
051. Minyatür	199
052. Minyatür	201
053. Minyatür	203
054. Minyatür	206
055. Minyatür	209
056. Minyatür	211
057. Minyatür	213
058. Resim	216
059. Minyatür	218
060. Minyatür	221
061. Minyatür	224
062. Minyatür	226
063. Minyatür	228
064. Minyatür	230
065. Minyatür	232
066. Minyatür	235
067. Minyatür	237
068. Minyatür	240
069. Resim	242
070. Resim	244
071. Resim	247
072. Resim	250
073. Minyatür	252
074. Minyatür	254
075. Minyatür	256
076. Minyatür	258
077. Minyatür	260
078. Resim	263
079. Minyatür	265
080. Baskı	267
081. Baskı	270

081.Baskı	272
082.Baskı	274
083.Giysi	276
084.Giysi	278
085.Giysi	280
086.Giysi	282
087.Giysi	284
088.Giysi	286
089.Giysi	288
090.Giysi	290
091.Giysi	292
092.Giysi	294
093.Giysi	296
094.Giysi	298
095.Minyatür	300
096.Minyatür	302
097.Minyatür	304
098.Minyatür	307
099.Minyatür	309
100.Minyatür	311
101.Minyatür	314
102.Minyatür	316
103.Minyatür	318
104 Resim	320
105.Resim	322

ÇİZİMLER LİSTESİ

<u>çizim no</u>	<u>sayfa no</u>
001.hırka	82
002.entari	84
003.ferace	86
004.entari	88
005.ferace	90
006.entari	92
007.hırka	94
008.entari	96
009.hırka	97
010.gömlek	98
011.ferace	100
012.entari	102
013.entari	104
014.gömlek	106
015.hırka	107
016.üstlük	109
017.entari	110
018.entari	112
019.entari	114
020.gömlek	116
021.hırka	117
022.gömlek	119
023.hırka	120
024.entari	122
025.ferace	124
026.hırka	126
027.entari	127
028.pelerin	128
029.üstlük	130
030.entari	132
031.ferace	134
032.entari	136
033.entari	138
034.üstlük	140
035.entari	141
036.entari	143

037.hırka	144
038.hırka	146
039.hırka	147
040.üstlük	147
041.entari	149
042.entari	150
043.entari	152
044.hırka	154
045.entari	158
046.gömlek	159
047.ferace	161
048.ferace	163
049.ferace	164
050.üstlük	166
051.entari	167
052.üstlük	169
053.entari	170
054.üstlük	172
055.entari	174
056.entari	176
057.üstlük	178
058.entari	179
059.üstlük	181
060.entari	182
061.üstlük	184
062.üstlük	186
063.üstlük	188
064.entari	190
065.üstlük	192
066.üstlük	194
067.üstlük	196
068.pelerin	198
069.pelerin	199
070.üstlük	202
071.üstlük	204
072.entari	205
073.üstlük	207
074.entari	208
075.entari	210
076.ferace	212
077.entari	214
078.üstlük	215
079.entari	217
080.entari	219
081.üstlük	220

082.üstlük	222
083.entari	223
084.entari	225
085.entari	227
086.ferace	229
087.ferace	231
088.entari	233
089.hırka	234
090.entari	236
091.entari	238
092.hırka	239
093.hırka	241
094.entari	242
095.üstlük	245
096.entari	246
097.entari	248
098.hırka	249
099.entari	251
100.entari	253
101.entari	255
102.hırka	257
103.entari	259
104.hırka	261
105.entari	262
106.entari	264
107.üstlük	266
108.üstlük	267
109.entari	268
110.entari	269
111.üstlük	271
112.ferace	273
113.ferace	275
114.entari	277
115.entari	279
116.entari	281
117.üstlük	283
118.üstlük	285
119.entari	287
120.üstlük	289
121.üstlük	291
122.üstlük	293
123.entari	295
124.entari	297
125.hırka	299

126.entari	301
127.entari	303
128.hırka	305
129.entari	306
130.ferace	308
131.ferace	310
132.entari	312
133.üstlük	313
134.üstlük	315
135.üstlük	317
136.entari	319
137.ferace	321
138.entari	323
139.entari	324
140.üstlük	325

TABLÖLAR LİSTESİ

tablo no	sayfa no
1. Örnek Türü.....	51
2. Dönemi.....	52
3. Kullanım Yeri.....	53
4. Bulunduğu Yer.....	54
5. Malzeme.....	55
6. Süsleme Konusu (motif).....	56
7. Renk.....	57
8. Model Özellikleri.....	.59

GİRİŞ

İnsan yaşamında koruyucu ve süsleyici özellikleriyle önemli bir gereksinim olarak ortaya çıkan giyim, ilk çağlardan başlayarak toplum yaşamına paralel bir değişim süreci içerisinde günümüze dek değişip gelişerek süregelmiştir.

İlk insanların çeşitli dış etkenlerden korunmak amacıyla kullanmaya başladıkları giyim, toplu halde yaşamının getirdiği süslenme, örtünme ve sosyal farklılıklar doğrultusunda işlev kazanmıştır.¹

Önceleri doğadan korunma amacıyla kullanılan giyim, tarihsel oluşum içerisinde sosyal, kültürel, ekonomik, politik ve teknolojik olaylardan etkilenmiş, bu etkenlere bağlı olarak renk, biçim, kalite değişkenleriyle yaşama geçirilmiştir.

Bugün çağın uygarlık anlayışına bağlı olarak giyim, “insanın maddi ve manevi varlığını tamamlayan temel bir gereksinim maddesidir”² şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanımlama, giyimin işlevsel yanı dışında sosyal ve psikolojik açıdan da insan yaşamında etkili olduğunu göstermektedir.

Dilaver Cebeci, Tanzimat ve Türk Ailesi adlı kitabında “Maddi kültürün manevi kültüre en yakın noktasında bulunan kılık kıyafet, sosyal değişikliklerin kolayca takibine imkan veren önemli örneklerdendir.”³ ifadesini kullanmaktadır. Gerçekten de giysiler toplumsal değişimin en belirgin göstergelerinden biridir. Toplumsal bir davranış biçiminin ürünü

(1) Şükran KOMSUOĞLU ve Diğerleri: Resim II Moda Resmi ve Giyim Tarihi, (Ankara: M.E.B., 1986), 133

(2) Erkan KIRTAY: “Tekstil Endüstrisinde kalite ve Standardizasyon” Tekstil ve Makina, (Temmuz 1987), 209

(3) Dilaver CEBECİ: Tanzimat ve Türk Ailesi, (İstanbul: 1993), 122

olan giyimin, bireylere çağdaş nitelikler kazandıran bir etken olduğu görülmektedir. Türk Kadın Giyimi, Türk toplumunun Orta Asya'dan başlayarak Anadolu'ya kadar süren ve Anadolu'da devam eden tarihsel sürecinde sosyal değişimi izlememizi sağlayan önemli örnekler sunmaktadır.

Orta Asya Türk kadın giyimi ile ilgili bilgiler, yapılan kazılar ve araştırmalar sonucu ortaya çıkartılmaktadır. Ancak günümüze kalabilen örneklerin azlığı ve zamana bağlı olarak yıpranmış oluşu, Orta Asya Türk kadın giyimi konusunda kesin sonuçlar alınmasını engellemektedir. Selçuklu dönemine ait giysilerin ise az bir bölümü yurt dışında bulunan etnoğraya müzelerinde sergilenmektedir. Bununla beraber, minyatürler ve seyahatnameler, dönemin giysi özelliklerinin belirlenmesinde önemli katkılar sağlamaktadır.

Türk kadın giyiminde en zengin örnekler Osmanlı döneminde görülmektedir. Bu döneme ait giysiler zengin malzeme ve model özelliklerine sahiptir. Yakın zamana kadar giyilen ve bazı yörelerde kullanımı günümüzde de sürdürülen giysilerin genel olarak bazı özellikleri olmakla birlikte, giyim şekilleri dönemlere, bölgelere ve iklim koşullarına göre farklılıklar göstermektedir.

Cengiz Kutay "Kendinizi Anlamak ve Anladığınızı Anlatabilmek!" adlı yazısında Türk-Osmanlı tarihini anlatan ve bu döneme resimleri ile ışık tutan pek çok yabancı sanatçı bulunduğunu anlatmaktadır. Bu sanatçıların eserleri yurt dışındaki kütüphanelerde bulunmaktadır. Bunların çok az bir bölümü Türkçeye çevrilerek yayınlanmış ise de bu oldukça sınırlı kalmıştır. Bu eserlerin sayısına ilişkin bir liste hazırlanması oldukça güçtür. Kutay bu konudaki üzüntüsünü şöyle açıklamaktadır:

*"...Askerlikte böyle olursa, adı-sanı geçmeden günlük yaşıntıda hükmünü yürüten öteki konularda, kültürde-bilimde-sosyoekonomik alanlarda-şehircilikte-hayatın asıl mihrakı EV'lerdi. Geçmişimizi gün ışığına çıkaracak emekleri hala mı yabancılardan himmet lütfu olarak karşılayacağız? ÖZ VARLIĞIMIZ için çeviri olanlara dayanarak mı kendimizi anlamamış olma'nın boşluğu içinde anlatmaya kalkışacağız? Bu avarelik içinde yamalı bohçaya dönmüşüzdür: Aslında her alanda soylu köklerin sahibi olmamıza rağmen ..."*⁴

Kutay, Osmanlı döneminin Türk kültüründeki yerini ve önemini

(⁴) Cemal KUTAY:"Kendinizi Anlamak ve Anladığınızı Anlatabilmek" Turing, 79-358, (İstanbul: 1990), 19

vurgularken bu döneme ait araştırma ve yayınların yabancılar tarafından yapıldığını, türklerin de bu eserlerin çevirilerinden yararlandıklarını sitemkar bir dille anlatmaktadır. Gerçekten de Kutay'ın bu yazısından sonra geçen yaklaşık on yıl içerisinde de önemli bir değişiklik görülmemektedir.

Bu bilgiler doğrultusunda Osmanlı Dönemi Türk Kadın Giyimi ile ilgili yeterli kaynak bulunmayışı ve döneme ait giysilerin model özelliklerinin saptanamayışı alana ilişkin sorunu ağırlaştırmaktadır Ancak Dünya moda tasarımcılarının kısmen kaynak olarak aldıkları ve tasarımlarına yansıttıkları örneklerin Türk modasının oluşumuna sağlayacağı katkılar gözönüne alındığında araştırmanın konusu olan problem bilimsel boyutlarıyla ortaya çıkmaktadır.

Bu tez, Türk Kadın Giyiminin sınırları belirtilen tarihsel süreç içerisinde araştırılması ve döneme ait örneklerin sınıflandırılmasını kapsamaktadır.

Bu tezin genel amacı; Osmanlı dönemi Türk Kadın Giyiminin; biçim, renk ve model özelliklerini saptayarak sınıflandırmak, belgelemek , Türk Moda tarihinin bir bölümünü oluşturmak ve örneklerle Türk Modasının geliştirilmesine katkıda bulunmaktır.Tezin amacına ulaşmasında aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

- 1.Osmanlı Dönemi Kadın Giyimini belirleyen etkenler nelerdir?
- 2.Türk Kadın Giyimi Osmanlı Döneminde hangi aşamalardan geçmiştir?
- 3.Osmanlı Dönemi Türk Kadın Giyiminin biçim, renk ve malzeme özellikleri nelerdir?
- 4.Osmanlı Dönemi Türk Kadın Giyiminin model özellikleri nelerdir?

Kuşkusuz Türk toplumunun çeşitli alanlardaki, yaşayan ve yaşatılması gereken değerlerini belirlemek ve onları koruyup geliştirerek tanıtmak, önemli bir ulusal görevdir.

Buna bağlı olarak, Türk Kadın Giyiminde en zengin örneklerin bulunduğu Osmanlı Dönemine ait giysilerin araştırılması,Türk Modası'nın oluşumuna sağlayacağı katkılar açısından gerekli ve önemli bulunmaktadır.

Bu doğrultuda Türk Kadın Giyiminin tarihsel süreç içerisinde incelenmesi biçim, renk,malzeme ve model özelliklerinin saptanması, Türk Modasının oluşumuna yön verilmesi açısından önemlidir. Ayrıca, zaman içerisinde eskiye, özelliklerini kaybeden ya da tümüyle yok olan giysilerin çizim ve fotoğraflarla belgelenmesi , bu alanda böyle bir çalışma

bulunmaması açısından da önem taşımaktadır.

Türk Kadın Giyimini Osmanlı Dönemi çerçevesinde inceleyerek biçim, renk ve model özelliklerini belgeleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Türk Kadın Giyimi, tarihsel sürece bağlı olarak verdiği örneklerle Türk Modasının oluşumunda önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır. Türk Kadın Giyimi, Osmanlı Döneminde bir çok toplum ve kültürden etkilenmiş, geleneksel yapısında bu etkileri de toplamıştır. .

Türk toplumu giyime, süslenmeye verdiği önem doğrultusunda yadsınamayacak bir potansiyele sahiptir. Türk Kadın Giyiminde geçmişten geleceğe aktarılabilen giysi örnekleri Türk Modasının oluşum sürecini kısaltacak, zengin bir kaynak oluşturacaktır. Ancak Türk kadın giyimini tarihsel süreç içerisinde değerlendirebilmemizi sağlayacak örnekler son derece kısıtlıdır. Bunun nedeni giysinin kullanım amaçlı üretilmesinin yanında, tarihi eserlerin gerekli şekillerde korunamamasıdır. Ancak Türk tarihinde altıyüz yıllık geniş bir dönemi kapsayan Osmanlı İmparatorluğuna ait giysiler kendinden önceki dönemlerin özelliklerini de günümüze aktarmaktadır

Tez, Osmanlı Döneminde Türk Kadın Giyiminin tarihsel açıdan incelenerek, biçim, renk ve model özelliklerinin saptanması ve bu doğrultuda belgelenmesini kapsamaktadır. Araştırmanın evrenini Osmanlı Dönemi Türk Kadın Giysileri oluşturmaktadır. Ancak konunun sınırsız ölçüde genişliği dikkate alınarak en belirgin ve ortak özellikler taşıyan Osmanlı Dönemi giysi örnekleri saptanmış, bunlar arasında en karakteristik 140 örnek araştırmanın örneklem grubu olarak seçilmiştir. Ayrıca Kadın Giyimi; gömlek, şalvar, hırka, entari, üstlük, ferace, maşlah gibi ev içi ve sokak giysileriyle sınırlandırılmıştır. Yöresel özellikler, etnik çeşitlilik nedeniyle tez kapsamına alınmamıştır. 15. Yüzyıla ait örnek bulunamaması nedeniyle yer verilmemiştir. 19. Yüzyılda ise, döneme ait özellikleri taşıyan ve bu yüzyılın ilk çeyreğine ait örnekler seçilmiştir.

Bu doğrultuda belgesel tarama yöntemi kullanılmış, konuyla ilgili yazılı kaynaklar amaçlar doğrultusunda taranmıştır. İncelenen döneme ait örnekler; kütüphane, müze, kurum ve özel arşivler, kaynaklardan taranarak saptanmış, araştırma ile ilgili bulunan ve en karakteristik özellikleri taşıyanların fotoğraf ve slaytları çekilmiştir. Giysi örneklerinin çoğunlukla görsel belgelerde bulunması, günümüze kalabilmiş mevcut eserlerin sayıca az oluşu çalışma koşullarını ağırlaştırmıştır. Ancak döneme ait mevcut erkek giysileri incelendiğinde malzeme ve model özelliklerinin kadın giysileriyle benzerlikler gösterdiği saptanmış ve çalışmalar bu incelemeler

doğrultusunda sürdürülmüştür. Osmanlı Dönemi Türk Kadın Giyimini oluşturan örneklerin biçim ve model özelliklerinin saptanmasında, moda resmi çizim tekniklerinden yararlanılmış ve teknik çizimlerle modellendirilmiştir. Araştırmalar sonunda ulaşılan örnekler incelenmiş, tablolardan elde edilen bulgular değerlendirilerek sonuca varılmıştır.

15. yüzyıla ait örnek bulunamaması nedeniyle 16. yüzyıl başlangıç olarak alınmıştır. Bu dönemden 18. yüzyıla kadar örnek sayısı giderek artmıştır. İncelenen örneklerin çoğunluğu 18. yüzyıla aittir. 18. yüzyılda yaşanan batılılaşma hareketleri kadının sosyal yaşamdaki yerini almasını sağlamış, bu da kadına ilişkin kaynakların ve bilgilerin artmasına olanak tanımıştır. 19. yüzyılda yaşanan değişim ve taklitçilik giysileri de etkilemiş, özellikle yüzyılın ikinci çeyreğinden başlayarak, giysiler geleneksel yapısını değiştirmiştir. Bu nedenle 16.-17.-18. ve 19. yüzyıl ilk çeyreğine ait örnekler incelenmiş ve bulgular bu doğrultuda ortaya konmuştur.

Giysilerin kullanıma bağlı olarak yıpranması ve saklama geleneğinin olmaması, günümüze kalabilmiş mevcut giysilerin sayıca az oluşunun açık bir kanıtıdır. Bu nedenle dönemin yerli ve yabancı sanatçıları tarafından yapılan çizimler, resimler, baskılar ve minyatürler mevcut eserlerin daha detaylı incelenebilmesine olanak tanımaktadır. Bu araştırmada incelenen örneklerin önemli bir bölümünü minyatürler oluşturmaktadır. Bunu resimler, müzelerdeki eserler ve baskılar izlemektedir. Araştırmadan elde edilen bulgular minyatürlerin Osmanlı kadın giyimini ayrıntılarıyla ortaya koyduğunu göstermiştir.

Araştırma dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Osmanlı döneminde kadının toplumdaki yeri, aile yapısı, harem ve kadının konu olduğu seyahatnameler ve minyatürler incelenerek dönemin kadını tanıtılmıştır. İkinci bölümde; Osmanlı dönemi kadın giyiminde kullanılan kumaşlar tarihsel perspektif içerisinde değerlendirilmiş; isimleri, cinsleri, desen ve renk özellikleri açıklanmış, hangi giysilerin yapımında kullanıldıkları saptanmıştır. Üçüncü bölümde Osmanlı dönemi Türk kadın giyiminin genel özellikleri saptanarak, model özellikleri giysi çeşitleriyle açıklanmıştır. Giysilerin kullanım yerleri de bu bölümde yer almaktadır. Dördüncü bölümde, araştırmaya konu olan giysi örnekleri yüzyıllara göre incelenerek, saptanan özellikler tablolarda sınıflandırılarak değerlendirilmesi yapılmıştır. Araştırma sonuçları sonuç başlığı altında verilmektedir. Araştırmaya konu olan örnekler ve bunların çizelgelerdeki dökümü eklerde yer almaktadır.

BÖLÜM I

OSMANLI TOPLUMUNDA KADIN

I.1-Kadının Toplumsal Statüsü

Tarih öncesi çağlardan başlayarak Anadolu'da yaşayan tüm uygarlıklarda kadının önemli bir yeri olduğu bu dönemleri günümüze aktaran pek çok tarihi eserde açıkça görülmektedir.Eski Anadolu'da kadın, çağdaşı olan diğer toplumlardan oldukça ileri haklara sahiptir.

İslamiyetin kabulünden önce Hun, Uygur ve Oğuz Türklerinde ki "Hatun", Anadolu'daki "Kraliçe"liğe benzer durumdadır.¹ İslamiyetten önceki Türklerde kadının temel niteliği analık ve kahramanlıktır. Aile yaşamının yanında; ata binebilen ve silah kullanabilen kadın ,savaşlarda eşinin yanında yer almakta ve hatta devlet yönetiminde söz sahibi olabilmektedir.²İslamiyet, kadını önemsemeyen Arap toplumu için geniş haklar getirirken Türk kadını için bunlar hak değil kısıtlama olmuştur.İslamiyetin sınırlı da olsa kadınların inzivaya çekilmesini benimsemesi ve poligami sistemini onaylaması Türk kadınının sosyal haklarını kaybetmesine neden olmuştur³.

Selçuklu kadını, çeşitli yasal sistemlerin ve farklı dış etkenlerin baskısında olmasına karşın eski geleneklerini de sürdürme çabasıındadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda Türk-Osmanlı kadınının toplumsal ve kültürel durumunu çizebilmek için ilkin, Osmanlı'daki düzen anlayışının

(1)Meral ALTINDAL: Osmanlıda Kadın, (İstanbul:1994), 9

(2)a.g.e.,9

(3)Emel DOĞRAMACI: Türkiye'de Kadının Dünü ve Bugünü, (Ankara: 1989), 3

incelenmesi gerekmektedir. Osmanlı toplumundaki bireyin yaşadığı sosyo-psikolojik ortam, kadın kimliğinin belirlenmesinde önemli bir etkindir⁴ Osmanlı kadını müslimi, gayri müslimi, şehirlisi, saraylısı ve köylüsüyle karışık bir yapıya sahiptir. Yüzyıllara, bölgelere ve dini inançlara göre farklılık gösteren Osmanlı toplum yapısında kadın kimliği de farklılıklar göstermektedir. Osmanlı toplumunda kadının yaşamı sayısız sınırlamalarla kısıtlanmış olmakla birlikte onların tümünden ezik ve ızdırap çeken bir nüfus grubu olduklarını varsaymak yanlış olur.⁵

1.2.Harem-i Hümayun

Osmanlıların ilk dönemlerinde basit ve sade bir yaşama ve iyi ahlak ilkelerine bağlı oldukları görülmektedir. Ancak Osmanlı devleti güçlü bir imparatorluk haline gelirken kadının sosyal durumu önemli ölçüde gerilemiştir.⁶ Özellikle şehirlerde olmak üzere kadınlar ayrı bir grup halinde ve katı yaşam şartları altında yaşamaya zorlanırlar. İran ve Bizans etkisiyle başlayan harem yaşamı önce saraya yerleşmiş sonraları evlere kadar yaygınlaşarak bir gelenek halini almıştır. Böylece haremlere kapatılan kadınların evle ilgili işlere yönelmeleri sağlanmış ve eğitimleri engellenmiştir.⁷

Osmanlı kadını denilince nedense ilk akla gelen harem olmaktadır. Ancak çeşitli kaynaklardan da belgelenebileceği gibi harem Türk ya da osmanlı icadı değildir.⁸ Osmanlı toplumsal yaşamına harem 15. yüzyılda girmiştir.

Aile hukukunda değişmelerin yaşandığı bu dönemde kadın, eski Türklerden gelen haklarını yitirmiştir. Kadının eveneceği erkeği seçme, boşanma, miras gibi hakları azaltılmış, mahkemedeki şahitliği de bir erkeğe karşı iki kadın şeklinde belirlenmiştir. Ancak kırsal kesim bu değişmelerden çok fazla etkilenmemiştir.

(4)Aytunç ALTINDAL:Türkiye’de Kadın, (İstanbul: 1977), 93

(5)Nermin Unat ABADAN: "Toplumsal Değişme ve Türk Kadını" Türk Toplumunda Kadın, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını,(Ankara: 1979), 16

(6)Emel DOĞRAMACI: a.g.e., 4

(7)Raphaela LEWIS : Osmanlı Türkiyesinde Gündelik Hayat,(İstanbul: 1973), 116

(8)Aytunç ALTINDAL : a.g.e. 106

Osmanlıların kuruluşundan sonra devlet, sınırlarını genişletme politikası doğrultusunda sürekli akınlar düzenlemiş, seferler gerçekleştirmiştir. Bunun sonucu elde edilen ganimetler arasında bulunan savaş esirleri de önemli bir artış göstermiştir. Bu esirler genellikle devlet ve saray hizmetinde kullanılmış bir bölümü ise esir pazarlarında satılmıştır.⁹

Osmanlı sosyal hayatında köleliğin yerleşmesinde, Fatih döneminde kurulan haremın büyük rolü olmuştur. Arkasından cariyelik kurumu hızlı bir gelişme göstermiştir.¹⁰ Yine bu dönemde dört kadınla yapılan evlilikler moda olmuştur.¹¹

Savaşlarda esir edilen veya para ile satın alınan kadınlara cariyeye adı verilmektedir. Cariyeler yeteneklerine göre müzik, şiir, edebiyat, Kur'an okuma, ev idaresi gibi konularda eğitilerek ticari amaçlarla yetiştirilmekte, böylece yüksek fiyatlarla satılmaktadır. Satıldığı ev veya sarayda kendini kabul ettirebilen güzel ve yetenekli cariyeler çocukları olduğunda evin ya da sarayın hanımı olabilmişlerdir. Osmanlı sarayında ve imparatorluğun yönetiminde etkili olan Hürrem Sultan, Kösem Sultan gibi kadınlar cariyelikten yetişmişlerdir.¹²

"Birden fazla evlenen kimselerin evlerinde çekişme, düşmanlık, kötü yaşama ve düzensizlik vardır" diyerek çok evliliği yadsıyan Kınalızade Ali Çelebi Osmanlı devletinin en görkemli devri olan Kanuni döneminde yazdığı kitabında bu anlayışa karşı çıkmıştır.¹³

İstanbul'un 1453 yılında fethinden sonra, Türk toplumu kesinlikle iki tabakaya ayrılır. Önce de belirtildiği gibi, sultan ve yüksek memurlar evlerinde Bizans ve haremağası anlayışını uyguladılar. Çok evlilik ve cariyeye tutma usulü zararlı bir gelenek olarak yaygınlaşır.

Osmanlı toplumunda yaygınlaşan cariyelik ve hareme ilk tepki II. Osman'ın padişahlığı döneminde görülmektedir. II. Osman sarayda yerleşen cariyelerle evlenme ve hatta "Harem-i Humayun"u kaldırma girişiminde bulunmuştur. Padişahların türk kızları ile evlenmesi gerektiğini göstermek ve bunu yaygınlaştırmak amacıyla önce Şeyhülislam Esat

(9)İsmail PARLATIR : "Osmanlı Saray Hayatından Köleliğin Kaldırılışı", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, c:XXXI, S:1-2, (Ankara: 1987), 417-420

(10) Çağatay ULUÇAY: Harem, (Ankara:T.T.K. Basımevi ,1971), 11

(11)Nurhan ATASOY: Splendors of the Ottoman Sultans,(Tennessee:1992), 173

(12)Şefika KURNAZ: Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını(1839-1923), (Ankara: 1990), 40

(13)Hüseyin ÖZTÜRK: Kınalızade Ali Çelebi'de Aile, (Ankara: 1990), 110

efendinin kızıyla, daha sonra Pertev Paşa'nın kızıyla evlenmiştir. II. Osman'ın bu çabaları daha sonraki padişahlar tarafından devam ettirilmemiş ve harem yeniden canlandırılmıştır.¹⁴

Dünya devletlerinin zorlamaları ve bu kuruma gösterdikleri tepki Tanzimat döneminde konunun yeniden gündeme gelmesini sağlamıştır. 3 Kasım 1839'da ilan edilen Hatt-ı Humayun'da insan eşitliğine büyük önem verilmiştir.¹⁵

Harem girilmesi yasak olan yer anlamına gelmektedir.¹⁶ Haremlik ve selamlık olarak ikiye ayrılan saray ve konakların girilmesi yasak olan harem bölümü kadınların yaşamaları için özel olarak hazırlanmıştır. Harem için satın alınan ya da hediye olarak gelen kızlar uzman bir kadın tarafından muayene edilerek, isteğe uygun bulunduklarında kabul edilmişlerdir. Bunlar saray yaşamına uyum sağlamaları için özel olarak eğitilirdi. Sarayın derinliklerinde, dışa kapalı olarak yaşayan cariyelerin bir bölümü harem genel hizmetinde çalıştırılmışlardır.

Saray hanımlarının arasına bahçede eğlenmelerine izin verilir, bu duruma "halvet" denirdi. Geçici olarak bütün erkekler saraydan uzaklaştırılır, etrafa haremağaları dikilerek kadınların örtünmeden gezme, oturma ve eğlenmelerine izin verilirdi.¹⁷

Bu "halvet"lerden birini Enderunlu tarihçi Abdullah Bin İbrahim Üsküdarî şöyle anlatmaktadır:

*"II. Sultan Ahmed'in Edirne sarayında bulunduğu sırada, 1962 yılı nisan ayında saray hanımlarının bahçelerde eğlenebilmeleri için halvet ilan edilmişti. Bütün saray erkeklerden boşaltılmış, çevreyi bostancılar sarmış, kapıları da harem ağaları tutmuştu. II. Ahmet bununla da yetinmemiş, saray bahçesine yakın bütün evleri de boşalttırmış, camilerin minarelerinden ezan okunmasını yasaklamıştı."*¹⁸

Üsküdarî'nin anlatımında da görüldüğü gibi osmanlı kadını toplumdan soyutlanmış, erkeklerden uzak yaşaması için her türlü önlem alınmıştır.

(14)İ. Hakkı UZUNÇARŞILI: Osmanlı Devletinin Saray teşkilatı, (Ankara: 1945), 146. K.

Erhan BOZKURT: Life in Harem, (İstanbul: 1998), 12-15

(15)Enver Ziya KARAL: Osmanlı Tarihi, C.5, (Ankara: 1970), 257

(16)Emin CENKMEN: Osmanlı Sarayı ve Kıyafetleri, (İstanbul: 1948), 77

(17) Hayrullah ÖRS: "Haremin Muamması", Türkiyemiz, sayı 2, (Ekim 1970), 5

(18)Hayrullah ÖRS: a.g.e., 5.

1.3.Harem Kurumunda Hiyerarşi

Harem sakinleri kurum içindeki daha geniş bölümleri temsil eden üç grupta incelenmektedir. Bunların birincisi harem eliti denen ve "sultan" ünvanını taşıyanlar (valide sultan, haseki sultan, şehzadeler, sultan kızları) ve 1620'lerden itibaren padişahın sütannesi daye hatun ve kurumun baş görevlisi kethüda hatundur. İkincisi haremın idari ve eğitici kadrosundan ve bir oranda statü sahibi diğer kadınlardan oluşan bir orta gruptur. Son ve en büyük grup sıradan hizmetlilerden oluşmaktadır.¹⁹ Godfrey Goodwin'in "Türk kadınlarının esir edilmeleri yasaktı, bu nedenle haremde yaşayan kadınların hepsi yabancıdır" ²⁰ şeklindeki açıklaması ve haremdeki hiyerarşik düzeni gösteren üçgen, Osmanlı sarayında yaşayan kadınların Türk olmadıkları yolundaki iddialardan biridir.

Cariyelerin ilk dönemlerine acemilik denir, bundan sonra acemiler, carıye, şagird, usta ve gedikliler olarak derece alırlardı. Padişah bunlardan birkaç tanesini seçer ve en çok sevdiğine Baş İkbâl denirdi. Padişahın nikahına aldığı kadın "Kadın Efendi" namını alır çocuklarına da şehzade denirdi. Nikahı düşen kadınlara "Haseki Kadın veya Haseki Sultan" adı verilirdi²¹.Padişahların annelerine Valide Sultan denmektedir. Valide Sultan harem kurumunda en üstün konumdaki kadındır. O hem sultan ailesinin vesayetinden hem de harem hanesinin günlük işleyişinin idari denetiminden sorumludur. Valide sultanın hanedan ailesinin harem içindeki en önemli ve güçlü üyesi olarak sahip olduğu üstün statüyü kendisine tahsis edilen imparatorluğun en yüksek maaşı ortaya koymaktadır.²² Herhangi bir Osmanlı padişahı vefat ettiği zaman eşleri, validesi ve kızları olan sultanlar eski saraya nakledilirler ve yeni padişahın annesi törenle saraya getirilirdi.²³

Osmanlı hükümdarlarının kızlarına Sultan denilmektedir. Bunlar yetiştikleri zaman uygun bulunan vezir ve beylerle evlendirilirler, kız çocukları hanım sultan, erkek çocukları bey adını alırdı. Padişahların erkek çocukları Şehzade adını alır, büyüdüklerinde ise Çelebi olurlardı. En büyük

(19)Leslie P. PEIRCE: Harem-i Hümayun, Çev. Ayşe Bertay ,(İstanbul: 1996), 169

(20)Godfrey GOODWIN: Osmanlı Kadınının Özel Dünyası,(İstanbul:1997),109

(21)Aslı KAYABAL: "Cariyelerin Dünyası", Skylife, (Ağustos 1994), 59

(22)Leslie P.PEIRCE: a.g.e.,169

(23)Emin CENKMEN : a.g.e.,77

erkek evlat veliaht olur, Şehzadegan dairesinden alınarak özel bir odada oturtulurdu.²⁴

Sarayın harem dairesinde yaşayan cariyelere kalfalar tarafından okuma-yazma, özellikle islami bilgiler öğretilir, terbiye, nezaket, saygı dersleri verilirdi.²⁵

Saray hayatı dışındaki Osmanlı türkleri eski geleneklerini büyük ölçüde korumuşlardır.²⁶ Kadınlar peçeli olmalarına karşın oldukça serbest yaşamışlar, "Poligami" sistemi nadiren uygulanmış, cariyeye ve kadını saklama usulü kullanılmamıştır. Eski geleneklerin devamı olarak annenin aile reisi sayıldığı aile tipi oldukça yaygındır.

I. 4. Seyahatnameler ve Minyatürlerde Kadın

Osmanlı kadını İslamiyetin de etkisiyle gözlerden uzak ve kapalı bir yaşam sürmüştür. Kendi hemcinsleri ve eşi dışında kimseyle özellikle erkeklerle aynı ortama girmemiş, görüşmemiş görüştürülmemiştir. Bu nedenle gizemli Osmanlı kadınının yaşamı her dönem merak konusu olmuş, birçok sanatçı yazılarında ve resimlerinde kadını anlatmıştır.

Osmanlı dönemine ait seyahatnameler, albümler, kıyafetnameler konuya ışık tutmakta, minyatürler, değişik tekniklerle (suluboya, yağlıboya, gravür baskı) yapılmış resimler ve yakın tarihlere ait fotoğraflar dönemin kadınının görüntülemektedir. Bu belgeler Osmanlı kadınının yaşamını anlatmakta, yaşamından alınan kesitlerle, görüntüsü ve giyimi günümüze aktarılmaktadır. El yazması kitapları süslemek için suluboya tekniği ile yapılan resimler İtalyanca minyature kelimesinden dilimize uyarlanan minyatür adını almaktadır. Türk sanatlarının ilk dönemlerinden başlayarak minyatüre nakış, yapan kişiye de nakkaş adı verilmiştir. Ressam kelimesi tanzimattan sonra kullanılmaya başlanmıştır.²⁷

Osmanlı'da kadını "Müslüman Kadın" çerçevesinde gören yabancı yazarlar, kadınları şark dünyasının gizemi içinde haremın bahtsız cariyeleri

(24)Emin CENKMEN : a.g.e.,77

(25)Çağatay ULUÇAY: a.g.e., 11

(26)Emel DOĞRAMACI: a.g.e., 7

(27)İsmet BİNARK: "Türklerde Resim ve Minyatür Sanatı" , Vakıflar Dergisi , S. XII,(Ankara:1978), 272-272

olarak görmektedir. Zaman zaman Avrupalı kadın'a benzeyen müslüman kadınlarla karşılaşan yazarlar hayretler içinde kalmışlardır.²⁸

18. Yüzyıl'ın başlarında Osmanlı Sarayı ve çevresindeki kadınlarla ilgili gözlemlerde bulunmuş olan İngiltere büyükelçisinin eşi Lady Montagu ülkesine yazdığı mektuplarda Osmanlı kadını ve yaşamını anlatmıştır. Yazdığı mektuplarda İngiliz kadını ile Osmanlı kadını karşılaştıran Montagu döneme ilişkin pek çok bilgi vermektedir. Lady Montagu, yazdıklarıyla en çok kaynak alınan kişidir. Onun 1717-1718 yıllarını kapsayan seyahatnamesi²⁹ sadece seyahat izlenimleriyle kalmayıp Osmanlı kadını ve yaşamını kapsamlı olarak anlatmaktadır. Yazılarında diğer yazarları eleştirmekte ve seyahatnamelerle ilgili olarak "hayal ürünü, yalan ve saçmalık dolu" ifadelerini kullanmaktadır. Bu yazarların bir şey göremediklerini bu nedenle duyduklarını abartarak yazdıklarını ifade etmektedir. Yazar ikinci Mustafa'nın ikballerinden Hafize Sultan'ı ziyarete gittiğinde Osmanlı dönemine ilişkin önemli gözlemlerde bulunmuştur. Yazara göre sultan eşinin ölümünden sonra saraydan çıkmak ve kendine Babıali erkani arasından bir koca seçmek emrini almıştır. Hafize Sultan bu emri uygulanamamak için çok uğraşır ancak çabaları bir işe yaramaz. sonunda kendisini saraya takdim eden ve yaşı seksenin üstünde olan Ebubekir Efendi ile evlenir. Böylece eşine verdiği sadakat sözünü yerine getirmiştir. Yazar bu tavrı "Hristiyanlarda bilhassa yirmibeş yaşında dul kalanlarda, pek az rastlanan bir bağlılık ve matem içinde" şeklinde tanımlamakta ve ona olan hayranlığını belirtmektedir.

Lady Montagu bu ziyaretinde Hafize Sultan'ın sadece kişiliğine hayran olmakla kalmamış onun giyimi ve mücevherleri ile ilgili olarak "Avrupa'daki kraliçeler içinde bu mücevherlerin yarısına dahi sahip olan yoktur"³⁰ diyerek çok iddialı bir ifade kullanmıştır. Cariyelerle ilgili olarak yazdığı yazılarda, iyi muamele gördüklerini, dayak yemediklerini ve esaretlerinin de diğer ülkelerden daha fazla olmadığını belirtmektedir.

Müller gibi Osmanlı kadınlarının mutsuzluğunu yazan yazarlara "seyahatname yazarlarının Türk kadınının esaretine acıdıklarını okurken şaşıyorum. Burada kadınlar diğer ülkelerde olduğundan daha hür ve serbest olarak zamanlarını devamlı eğlence içinde geçiriyorlar. Bütün meşguliyetleri komşuya, hamama gitmek, devamlı masraf ederek modayı takip etmektir."³¹ diyerek cevap veren Montagu, bu konuda pekçok örnek

(28)Meral ALTINDAL: Osmanlı'da Harem, (İstanbul: 1993), 211-212

(29)Lady Mary MONTAGU : Türkiye Mektupları 1717-1718, t.y., 40

(30)Lady Mary MONTAGU : a.g.e.,40

de vermektedir.

Domeniko Hierosolimitano, Camille Rogier, Amadeo Preziosi, Thomas Allom, Van Mour, Edmond Chishull, Aubry de la Motraye diğer bazı ressam ve yazarlar sarayın iç kısımlarına kadar ulaşabilmiş yabancılarıdır.³² Thomas Allom İstanbul'u gravürlerde anlatmış, geleneksel giysileri içinde Türk kadınlarını da gravürlerine konu olarak almıştır.³³ Van Mour İstanbul yaşamını ve kadınlarını yağlıboya resimlerine aktarmış³⁴, Avrupalı kadınlar onun resimlerimlerinden giysi siparişleri vermiştir.

Üçüncü avluyu anlatıp selamlık ve harem daireleri hakkında bilgi veren bu isimlerin yazar olmayışı çok ilginçtir. Konunun bir yazar gözlemi ve değerlendirmesi içinde ele alınmayışının ve haremde değişik şekillerde anlatılmasının nedenlerinden birinin de bu olduğu düşünülmektedir.

Osmanlı imparatorluğunun Avrupa içine yayılışı, Asya ve Orta Doğu'dan Afrika'ya doğru açılışı Batı için siyasi ve dini açılardan tehdit edici bulunmuştur. Bu nedenle de Osmanlı imparatorluğunun Avrupa ülkeleriyle savaşması barbarlık olarak görülmekteydi. Avrupa'nın en baştan yargılayarak haksız bulduğu bu büyük imparatorluk, yukarıda sözü edilen barbarlık dışında ele alındığında; gizemli İstanbul, saray ve özellikle de harem önem kazanmaktadır. Bir sarayda yüzlerce kadına sahip padişah, konaklarda dört kadınla yaşayan paşalar, eğlenceler ve İstanbul şehri Avrupalılar için merak konusu olmuştur.³⁵ Bu nedenle, işi gereği ya da herhangi bir nedenle, İstanbul'a gelen yabancılar bu ulaşılması zor mekanlarla ilgili olarak yazılar yazmışlardır.

İtalyan Domeniko Hierosolimitano 1580-1590 yıllarında II. Murad'ın padişahlığı döneminde hekim başı olarak görev yapmış, saray ve hareme ilişkin gözlemlerini yazmıştır. Yazılarında saray yaşamına ilişkin önemli detaylar bulunan yazar, haremi şöyle anlatmaktadır:

"Kadının yaşadığı tarafta, her birinin içinde güzel hamamlar ve çeşmeler bulunan kırk dört daire vardır. Bunlar birbirinden öyle ayırt edilmiştir ki birisinden diğerinin içi görülmez. Padişah buraya gizli bir koridordan, kimseye görünmeden girer. Kadınlar

(31) Meral ALTINDAL: a.g.e., 211-212

(32) Meral ALTINDAL : a.g.e., 197; Erhan KIRTUNÇ, "Osmanlı Yaşayışını Anlatan Giyim Albümleri", Kültür ve Sanat , 2;7, (Ankara:1990), 61-64

(33) Thomas ALLOM: Geçmişten Günümüze İstanbul Gravürler, (İstanbul:t.y.), 16

(34) İ. Gündoğ KAYAOĞLU: Eski İstanbul'da Gündelik Hayat, (İstanbul:1998), 1-38

(35) Meral ALTINDAL: a.g.e., 197

*daresinde merbut bir sıra odalar vardır ki, burada padişahın erkek çocukları büyütülür. Kızlar annelerinin yanında kalırlar, erkekler ise sekiz yaşını bitirdikten sonra anelerinin yanından alınıp, hocalarıyla birlikte diğer odalara yerleştirilirler ”.*³⁶

Padişahın dairesi, erkeklere mahsus odalardan, kadınların dairesine, yani kırkdört odaya uzanır. Her dairede odalardan başka sofalar, güzel hamamlar, çeşmeler, bahçeler ve kuşhaneler vardır. Bunlar hayret edilecek bir ustalıkla yapılmış ve çiçek nakışlarıyla süslenmiştir. Duvarlara çeşitli güzel dibalar asılmış, yerlere halılar serilmiş ve işleme minderlerle yastıklar konulmuştur. Od ve sandal ağaçlarından yapılmış yataklık, fildişi ve iri mercanlarla işlenmiştir. Bu mercanlardan biri Sultan Murad'a Yemen'den gönderilmiş ve “90 Scudo”³⁷ değeri vardır.”³⁸

İstanbul'a 1599'da gelen ve org ustası olan Thomas Dallam İngiltere Kraliçesi Elizabeth'den padişaha muhteşem bir hediye getirmiştir. Hediye org aynı zamanda çalar saat işlevini de yerine getirmekte ve kurulduğunda üzerinde bulunan kuşlar kanat çırpılmaktadır. Dallam haremle ilgili gözlemlerini şöyle anlatmaktadır.

“Kafesin içinden padişahın cariyelerinden otuz kadının bir avluda top oynadıklarını gördüm. İlk bakışta onları genç erkekler zannettim. Fakat uçlarından ufak inci püsküllerle tutturulmuş ve arkalarından sarkıtılmış saçları görünce onların kadın olduklarını ve hakikaten büyük bir güzelliğe malik olduklarını anladım.

*Kadınların başlarında yalnız tepelerini örten altın işlemeli küçük örtüler vardı. Boyunlarında yalnız bir dizi inci, göğüslerinde bir mücevher, kulaklarında da birer küpe bulunuyordu. Üzerlerinde kırmızı, mavi ve diğer renklerde asker entarisini andıran satenden birer elbise vardı. Giydikleri tül pantolon kar gibi beyaz ve tülbent kadar ince olduğundan içinden kalçaları görünüyordu. tül bacaklarının yarısına kadar inmekteydi .”*³⁹

Avusturya Sefiri olarak 1554-1562 yılları arasında görev yapan Ogier Ghisellin de Busbecq arkadaşına yazdığı mektuplarında Türk kadınına “Yüksek ahlak seviyesinde” şeklinde değerlendirmektedir. Kadınların eve

(36)Meral ALTINDAL: a.g.e.,198

(37)Scudo: Eski Bir İtalyan Parası

(38)Meral ALTINDAL: a.g.e., 199, (Yazar bu bölümleri “Relatino della gran citte di Constantinopoli” adlı el yazması eserden almıştır, Eser British Museum'dadır.)

(39)Meral ALTINDAL: a.g.e., 201 (Türk İngiliz Münasebatına Dair Vesikalar, Belleten C.XII, S51, Temmuz 1949)

kapatılışını, erkeklerin karılarının ve kızlarının iffetini korumak amacıyla aldıkları bir önlem olduğunu vurgulamaktadır. Kadınların evlilikleri ile ilgili gözlemlerini ise şöyle ifade etmektedir:

“Eğer evlenen kadın yüksek rütbeli bir kimsenin kızı ise veya normalden çok çeyiz getirmişse, kocası karısına sadık kalmayı, hiçbir odalık almamayı taahhüt eder. Zira Türk kanunlarında bir erkeğin karısından başka dilediği kadar odalık almasını engelleyecek hiçbir hüküm yoktur. Çocuklar da ister nikahlı karısından, ister bir cariyeden doğmuş olsunlar, aralarında bir fark gözetilmez. Aynı haklara sahiptirler. Esir pazarından satın alınmak, yahut da savaşta ele geçirilmek suretiyle elde edilen cariyelerden, sahipleri bıktıkları zaman tekrar esir tüccarlarına götürüp satmakta serbesttirler. Ancak çocuk doğurmuş olanlar hürriyetine kavuşurlar.”⁴⁰

1748 Yılında Roma’da Fransız Akademisi öğrencilerinin ressam Troy’un denetiminde düzenledikleri karnaval ve geçit töreni büyük ilgi toplamıştır. Bu törende aslına uygun giysileri içerisinde padişah, gözdeleler, sultanlar ve saray muhafızları da canlandırılmıştır. Kırktan fazla giysinin sergilendiği karnavalda Van Mour’un “Recueil de Cent Estampes” derlemesinden yararlanılmıştır. Büyük ilgi uyandıran bu giysiler “Turquerie” modasının tüm Avrupa’ya yayılmasına neden olmuştur.⁴¹ Türk giysilerinin Avrupa’da yaygınlaşmasını sağlayan sanatçılardan biri de Jean-Etienne Liotard’dır. Onun geleneksel giysileri içerisinde resimlediği Türk kadınları İngiltere ve Fransa’da yaşayan birçok Avrupalı kadının ilgisini çekmiştir.⁴² Bu tür gösteriler ve sergiler değişik şehirlerde tekrarlanmıştır. Londra’da 1851 yılında Osmanlı başkentinin sosyal yaşamını anlatan bir sergi açılmıştır. Bu sergide saray ve çevresinin, esnafın, yeniçeri ocağının ve azınlıkların giysileri mankenler üzerinde sergilenmiştir.⁴³

Lynne Thornton, 1828-1908 yılları arasını kapsayan dönemde oryantalist ressam ve seyyahların resim ve gözlemlerini bir kitapta toplamıştır.⁴⁴ Kitapta Osmanlı kadınının konu olarak seçildiği resimler de

(40)Ghisellin de BUSBECQ : Türkiye’yi Böyle Gördüm,Çev:Aysel Kurutluoğlu , (İstanbul: t.y.),

(41)Semra GERMENER. Zeynep İNANKUR: Oryantalizm ve Türkiye,(İstanbul:1989), 59-63

(42)Lynne THORNTON: Women As Portrayed In Orientalist Painting, (Paris:1985) ,10

(43)Sabahattin TÜRKOĞLU: “Türk Halk Kıyafetleri (1873)” , Antik Dekor, S.27, (İstanbul:1994), 56

bulunmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nu konu alan seyahatnameler, İstanbul'u ve Anadolu'yu ziyaret eden yabancı ve Türk gezginlerce yazılmıştır. Ancak bu seyahatnamelerdeki sosyal yaşamla ilgili sayfaların tümüyle doğruyu yansıttığını söylemek mümkün değildir. Lady Montequ ve birçok yazarın da belirttiği gibi Osmanlı kadınının yaşamını anlatan bazı yazarların bu gözlemleri hayali ve uygunsuzdur.

Seyahatnamelerden başka Osmanlı kadınının günümüze yansıtan en önemli belgeler minyatürlerdir. Bu dönemde padişahların yaşamlarını belgelemek amacıyla hazırlatılan albümler ve kıyafetnameler içerisinde az sayıda kadın figürlü minyatürler de yer almaktadır.

Osmanlı döneminde minyatür sanatı saraya bağımlı olarak gelişmiş ve Fatih Sultan Mehmet'in padişahlığı döneminde ilk örneklerini vermiştir ⁴⁵.

Osmanlı Minyatürleri kendi olanakları içinde bir sanat kolu olmaktan başka, diğer sanat kollarına ait bazı örnekleri göstermesi açısından da kaynak olarak değerlendirilmektedir.⁴⁶ Minyatürlerde tasvir edilen kadın resimleri kadının yaşamı, giyimi ve sosyal durumu ile ilgili olarak dönemin özelliklerini günümüze aktarmaktadır.

Osmanlı döneminde saray yönetimi Osmanlı saray teşkilatı içinde ehl-i hıref adı altında sanatçı topluluğu oluşturmuştur. Osmanlı sarayının kitap sanatçıları da ehl-i hıref teşkilatı içinde yer almıştır. Teşkilat içinde eser üretimi işinin yoğun olduğu veya eseri üretecek yetenekte birisi bulunmadığı durumlarda dışarıdan sanatçılar çağırılmıştır.⁴⁷

Osmanlı sarayında eğitilen ya da dışarıdan gelen sanatçıların da katkılarıyla Türk'e özgü biçime sokulmuş öğelerle bir imparatorluk sanatının 1520'li yıllardan sonra ortaya çıktığı görülmektedir. Bu Osmanlı Devleti'nin doğuda ve batıda güçlenmeye başladığı, imparatorluk gelirlerinin arttığı bir

(44) Lynne THORNTON: The Orientalists Painter-Travellers 1828-1908, (Paris:1983), 68-134-135

(45) Filiz ÇAĞMAN : "Tarihi Gelişimi İçinde Osmanlı Sarayı Minyatürleri", Geleneksel Türk Sanatları, (İstanbul: Kültür Bakanlığı, 1995), 187

(46) Özden SÜSLÜ : "İstanbul Üniversitesi Kitaplığı Müzesindeki 16'ncı Yüzyıla Ait Osmanlı Minyatürlerindeki Kumaş Desenleri Üzerine Bir Deneme", Sanat Tarihi Yıllığı V, (İstanbul: 1973), 547

(47) Zeren TANINDI: Türk Minyatür Sanatı, (İstanbul: 1996), 19

dönemin başlarıdır. Bu dönemde saray nakkaşhanesi sistemli olarak teşkilatlandırılmıştır. Dönemin sultanı Kanuni Sultan Süleyman(1520-66) ve vezirleri teşkilatın sağlam temellere oturmasında önemli rol oynamışlardır.⁴⁸

Osmanlı Devleti'ndeki giysileri gösteren albümler ve resimler XV. yüzyıl sonlarından başlayarak altmışdan fazla yerli ve yabancı ressam tarafından yapılmıştır.⁴⁹

Anadolu'ya gelen ve bir süre yaşayan yabancı sanatçılar ülkelerine döndüklerinde izlenimlerini eserlerine yansıtmışlardır. Bu eserlerin büyük çoğunluğu sanatçıların gözlemlerine dayanan doğru ve orjinal çizimler olmakla birlikte, hayali ya da anlatılanlara dayalı olarak ortaya konan eserler de bulunmaktadır. Bazıları ise tamamen birbirinin kopyasıdır.⁵⁰

Kıyafetnamelerin oluşturulmasında en önemli etken Avrupalıların Türkler hakkındaki merakları olmuştur. 1453 yılında İstanbul'un fethiyle başlayan ve Avrupa topraklarında hızla ilerleyen Türklerin yaşam biçimleri, giyim tarzları, inançları, orduları, sarayları, ve sultanları ilgiyle izlenmiştir. Böylece türklerle ilgili seyahatnameler grubu oluşmuş, gelen ressamlar da Türkleri tanıtmayı amaçlayan resimler yapmışlardır.⁵¹

Yabancı sanatçıların eserleri ve çalışmaları yerli sanatçıların üslubunu önemli ölçüde etkilemiştir. Osmanlı sanatında yeni bir resim kolunun doğması Türk Minyatür sanatının gelişmesi açısından da çok önemlidir.⁵² Böylece gelişen Osmanlı portreciliği Türk kadının tek olarak resmedilmesini sağlamış ve günümüze ulaşamayan giysilerin görüntülerini yansıtmıştır. Herhangi bir metne bağlı kalmaksızın tek sayfa olarak düşünülen melek, peri, genç kadın gibi kompozisyon ve portrelerden oluşan albüm yaprakları çeşitli kütüphane ve koleksiyonlarda bulunmaktadır.⁵³

Yerli ve yabancı sanatçılar tarafından resimlenen seyahatnameler,

(48)Zeren TANINDI: a.g.e.,19

(49)Nurhan ATASOY: "1558 tarihli Süleymanname ve Macar Nakkaş Pervane", Sanat Tarihi Yıllığı III, (İstanbul: 1970). 167

(50)Metin AND: Turkish Miniature Painting, (Ankara: 1974), 14-15

(51)Metin AND:a.g.e., 14-15

(52)Metin AND:a.g.e., 14-15

(53)Nurhan ATASOY: Osmanlı Kıyafetleri Fenerci Mehmed Albümü, (giriş bölümü) (İstanbul: 1986), 17

albümler ve kıyafetnamelerin bir listesini yapmak mümkün değildir. Değişik ülkelerde müzelerde ve kütüphanelerde bu eserlere raslamak mümkün olmaktadır. Türkiye’de Topkapı Sarayı Müzesi ve Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul Belediye Müzesi ve Kütüphanesi, İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi, Ankara Etnografya Müzesi ile özel koleksiyonlarda bulunan eserler dönemin kadın giyimini belgeleyen önemli örneklerdir.

17. yy.’da Avrupa’dan getirilen sanatçıların da katkısı ile bolca kıyafet albümünün yaptırılmasına başlanmış ve tek olarak resmedilmiş kadın figürlerinin işlenmesine saray ressamı Levni ve Abdullah Buhari gibi sanatçılar tarafından da devam edilmiştir⁵⁴.

III.Ahmed dönemi ressamı Levni’nin birincisinde 9 diğerinde 46 minyatürün bulunduğu çoğu tek figürlü, kadın ve erkek resimlerini içeren eserleri dönemin giyim ve kuşamını göstermesi açısından büyük değer taşımaktadır. Sanatçı 1710-1720 yılları arasında Osmanlı giysilerini anlatan çizimler yapmıştır.⁵⁵ Levni’nin Topkapı Sarayı Müzesinde’nde H.2155,H.2146; Paris Bibliotheque Nationale’de arabe 6076; British Museum’da 1960-11-12-01,1960-11-12-02 numara ile kayıtlı albüm yaprakları bulunmaktadır.⁵⁶

XVIII. yüzyılın tek figür nakkaşı olarak ünlenen bir diğer sanatçısı da Abdullah Buhari’dir. 1726-1745 Yılları arasında kadın ve erkek figürlerinden oluşan eserleri dönemin giysilerini detaylı olarak ortaya koymaktadır. Bugün İstanbul Üniversitesi kütüphanesinde bulunan bir albüm içerisinde Abdullah Buhari’ye ait 22 minyatür bulunmaktadır.Özellikle kadın portreleriyle tanınan sanatçının eserlerindeki kadın figürleri giyim tarihinde önemli boşlukları doldurmaktadır. 1744 tarihli T.S.M.K. H.2143 numaralı gülabdan tutan kadın ile 1740’lı yıllarda yapıldığı düşünülen T.S.M.K., Y.Y.1042 numaralı karanfil tutan kadın minyatürleri Buhari’ nin önemli eserleri arasındadır.⁵⁷

18.yy. ikinci yarısında güzeller kitabı olarak bilinen “Hubanname ve Zenanname” adlı eserin minyatürlenmiş kopyaları da kıyafet albümü

(54)Cahide KESKİNER: “Türk Minyatürlerinde Kadın Başlıkları”, Antik Dekor, S.27, (İstanbul: 1994), 120

(55)Süheyl ÜNVER : Levni, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi,1951), 5-7

(56)Nurhan ATASOY: a.g.e., 19. Süheyl ÜNVER: a.g.e., 5. Nurhan ATASOY, Filiz ÇAĞMAN : Turkish Miniature Painting, No 44, (İstanbul: 1974), plate50, 75

(57)Nurhan ATASOY: a.g.e.,19

niteliğindedir. Bu albümlerde de kadın figürlerine yer verildiği görülmektedir. Bunlardan biri British Museum'da Or.7094 numara ile kayıtlı olup 40 minyatürden oluşmaktadır. Diğer bir kopya ise, İ.Ü.K. 1793 tarih ve 83 minyatürlü bir yazmadır.⁵⁸

T.S.M.Kütüphanesi H 2143 numaralı albümde Konstantin, İstrati, Refail gibi imzalar taşıyan resimler bulunmaktadır. Bu resimlerde yer alan kadın ve erkek figürleri XVIII. yüzyıl boyunca görülen kıyafet resimlerindeki figürlerden oldukça farklıdır.⁵⁹ Bu albümde yer alan eserlerden yalnızca Refail imzalı olanlar tam boy kadın figürleridir. Günsel Renda, albümdeki resimlerin çoğunlukla I. Abdülhamit dönemi sanatçıları tarafından yapılmış olmasına dayanarak albümü XVIII.yüzyıl üçüncü çeyreğine tarihlemektedir.⁶⁰

(58)Günsel RENDA: Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı 1700-1850,(Ankara: 1977),46-48

(59)Günsel RENDA: a.g.e., 56

(60)Günsel RENDA: a.g.e., 59

BÖLÜM II

TÜRK KUMAŞ SANATININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Kadın giyimini incelemeye başlamadan önce giysileri oluşturan kumaşların incelenmesi ve tanımlanması gerekli görülmektedir. Bu doğrultuda dokuma sanatının tarihsel süreç içerisindeki gelişimini incelemek, kumaşların malzeme ve dokunuş özelliklerine göre aldığı isimleri saptamak araştırmanın ana konusuna açıklık getirecektir.

II.1- Kumaş Sanatının Tarihsel Gelişimi

İnsanoğlunun korunma ve örtünme gereksinimine bağlı olarak ortaya çıkan dokuma sanatı insanlık tarihinin en eski sanatlarından biridir.¹

Dokuma sanatının ilk örneklerine taş devrinde rastlanmaktadır. Önceleri bitki liflerinin örülerek kullanılmasına karşın, taş devrinde kullanılmaya başlanan ilk tezgahlarda üretilen basit kumaşlar dokuma sanatının ilk örneklerini oluşturmaktadır.²

Toplumların gelişmelerine paralel olarak dokuma sanatı ve bu doğrultuda kumaşlar da gelişmiştir. Türk kumaşları, malzeme, desen ve dokunuş özellikleriyle dünya çapında önemli bir yer edinmiştir. Türklerin ilk vatanı olan Orta Asya, dünya medeniyetleri içerisinde oldukça önemli merkezlerden birini oluşturmaktadır. Türk kumaşlarının ilk örneklerine Altay ve Sayan dağlarında yapılan kazılarda (1935) rastlanmıştır. Kazılarda ortaya çıkan mezarlıklarda ipek ve yün kumaşlardan yapılmış elbise kalıntıları bulunmuştur.³ Bu döneme ait diğer buluntular ise Katanda, Pazırık ve

(1) Fikret ATALAY: "Türk Kumaşları" Sanat Dünyamız, 1 Mayıs (İstanbul: 1974.) 12-19

(2) Kenan ÖZBEL: Eski Türk Kumaş Adları, (İstanbul: 1952), 13-18

(3) Şahin YÜKSEL YAĞAN: Türk El Dokumacılığı, (İstanbul: 1978), 45

Şibe kazılarında ortaya çıkarılan mezarlardaki elbise ve kumaşlardır. M.Ö. 2. yüzyıla ait olduğu düşünülen bu elbiseler kırmızı ve yeşil renkte olup, üzerlerinde altın süslemeler ve düğmeler bulunmaktadır⁴. Orta Asya'da M.S. 11. yüzyıla kadar Göktürk ve Hazar kültürleri hüküm sürmüştür. Bu kültürlerde dokuma sanatının önemli örneklerine rastlanmaktadır. Göçebe yaşamı süren Orta Asya Kültürleri çadır, halı ve dokuma sanatlarını yaşamlarının vazgeçilmez bir parçası olarak geliştirmişlerdir. Göçebe halkın çadırlarının döşenmesinde ve süslenmesinde halıları, yün, ipek kumaşlar kullanılmıştır. Türk kumaşlarının kökeni konusunda Literatürde çok kesin bilgiler bulunmamakla birlikte, Doğu Türkistan'da Çin sınırında bulunan budist mağaralarındaki resimlerde Türk dokuma sanatının örneklerine rastlanmaktadır⁵. 1071 Malazgirt Savaşından sonra Anadolu'ya gelen Türkler Anadolu'da yerleşik bir dokuma sanatı ile karşılaşmışlar, bunu kendi kültürleriyle birleştirmişlerdir.

Orta Asya'dan yün, ipek, pamuk, keten dokumacılığında ileri bir teknik bilgiyle gelen Türkler Anadolu'da dokuma sanatını Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde desen, renk ve teknik özellikleriyle en yüksek düzeye ulaştırmışlardır.⁶

Anadolu'ya Türklerin gelişinden önce burada yaşayan birçok medeniyet, madencilik, dericilik, dokumacılık, halıcılık gibi alanlarda Anadolu'yu bir sanat merkezi haline getirmiş ve pek çok eser bırakmışlardır.⁷

Anadolu ortaçağda oldukça önemli bir kumaş üretme merkezi durumundadır, ancak bu çağdan kalma kumaş örneği yok denecek kadar azdır⁸.

II.1.1- Selçuklu Dönemi

İran'da Büyük Selçuklular döneminde diğer sanat dallarında olduğu gibi dokuma sanatında da önemli gelişmeler olmuş ancak kumaşlar zaman

⁽⁴⁾Bahattin ÖGEL: Türk Kültür Tarihine Giriş, (Ankara: 1985), 348

⁽⁵⁾Metin SÖZEN: Tarihsel Gelişimi İçinde Türk Sanatı, (İstanbul: Anadolu Bankası Kültür Yayınları,1983), 78

⁽⁶⁾Metin SÖZEN: a.g.e.,78

⁽⁷⁾Metin SÖZEN: a.g.e.,78

⁽⁸⁾Doğan KUBAN: 100 Soruda Türkiye Sanatı Tarihi, 5. Baskı, (İstanbul: 1982), 175

içinde yıpranmıştır.⁹ Anadolu'da var olan ileri düzeydeki dokumacılık sanatı, Anadolu Selçukluları döneminde en güzel örneklerini vermiş ve bu dönemde dokunan ipekli kumaşların ünü bütün dünyaya yayılmıştır.¹⁰

Bu dönemde Anadolu'da Musul, Antakya, Bursa, Bilecik, Sivas, Kayseri ve Denizli gibi önemli şehirlerde kumaş üretimi yapılmaktadır. Selçuklu sultanları Sivas ve Kayseri'de dokuttukları ipekli kumaşları Avrupa'lı Krallara hediye olarak göndermişlerdir.¹¹

Arap seyyahı İbni Batuda 1331 yılında Denizliye giderek burada bir ay kadar kalmış ve şunları söylemiştir: "Orada pamuktan altın işlemeli kumaş işlenir ki misli yoktur. Pamuğun nefis olması ve kuvvetli eğrilmiş bulunması dolayısı ile ziyade dayanır, bu kumaş beldenin ismiyle anılır."¹²

Bu belgeden de anlaşılacağı gibi kumaşların dokunmasında kullanılan malzemenin çok iyi hazırlanmış olması, bu kumaşların beğenilmesinde dokuma tekniklerinin üstünlüğü kadar etkili olmaktadır.

Bu dönem kumaşlarda Bizans kumaş süslemelerine karşılık daha sade, motiflerde bir düzen ve önemli bir gelişme görülmektedir.¹³ Bu özellikler Selçuklu kumaşlarını diğerlerinden ayrılmasına olanak tanımış ve ünlenmesini sağlamıştır. Selçuklu dönemine ait örneklerde, özellikle çift başlı kartal motifi ve hayvan figürlerine sıkça rastlanmaktadır.¹⁴

Londra Victoria-Albert müzesinde sergilenen, onbirinci yüzyıl sonundan kalma ipek kumaş parçası bilinen en erken tarihli örnektir.¹⁵ Kompozisyon büyük dairelerle aralarında kalan sekizgenlerden oluşmaktadır. Büyük dolgularda bir ağacın iki tarafında birer atmaca ve grifon, diğerlerinde küçük daireler içinde kanatları açık kartal, grifon, yavru kuşlar ve aradaki boşluklarda da karşılıklı çift güvercinler bulunmaktadır.¹⁶

Lyon Müzesinde bulunan altın telli kemha parçası kırmızı renkte olup üzerindeki dekorlar altın telle dokunmuştur. Bu kumaş Alaeddin Keykubat

(9) Oktay ASLANAPA: Türk Sanatı, 3. Baskı, (İstanbul: 1993), 358

(10) Celal Esat ARSEVEN: Türk Sanatı, (İstanbul: 1977), 263

(11) Celal Esat ARSEVEN: a.g.e., 263

(12) Şahin YÜKSEL YAĞAN: a.g.e., 61

(13) Nejat İŞCAN: Türk Süsleme Sanatı, (İstanbul: 1979), 21

(14) Nejat İŞCAN: a.g.e., 21

(15) Gönül ÖNEY: Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları, (Ankara: 1988), 133

(16) Oktay ASLANAPA: a.g.e., 1993, 358

için Konya'daki saray tezgahlarında dokunmuştur.¹⁷

Anadolu Selçuklularından kalma ve Siegburg'da bulunan diğer altın telli kemha parçası üzerinde dekor olarak Selçuklu arması çift başlı kartal karakteristik olarak göze çarpar.¹⁸

Selçuklu kumaşları ile Osmanlı kumaşları arasında kalan geçiş dönemine ait örnek bulunmamakta ve Literatürde yer almamaktadır. Bu nedenle döneme ait herhangi bir açıklama yapılamamıştır. Ancak, 1271-72 yılında Çin yolculuğundan dönen Marko Polo, seyahatnamesinde Anadolu'da dokunan ipekli kumaşların kalitesini ve zenginliğini anlatmaktadır.¹⁹ Bu doğrultuda, Türk kumaşlarının gerek kalite gerekse çeşit zenginliği açısından Selçuklular döneminde önemli gelişmeler gösterdiği söylenebilir. Türk kumaş sanatının gelişimi ancak 15. yüzyıldan başlayarak sistemli bir şekilde izlenebilmektedir. 15. ve 16. yüzyıl Osmanlı kumaşlarının Dünya çapında ünlenmesine zemin hazırlayan örnekler günümüze kadar gelememiştir.²⁰

II.1.2- Osmanlı Dönemi

Osmanlı Devleti kurulduktan sonra zamanla genişleyen imparatorluk sınırları içinde sarayın ve askerin gereksinimini karşılamak amacıyla başlayan kumaş üretiminde kısa sürede önemli bir gelişme görülmektedir. Selçuklu dokumacılığının ileri tekniği ile o devirde belli merkezlerde dokunan kumaşlar Osmanlı dokumacılık sanatının temellerini oluşturmuştur.²¹

Onbeşinci yüzyıldan başlayarak Türk kumaşlarının gelişimini adım adım takip etmek mümkün olmaktadır. Bu dönemde Osmanlı padişahlarının giydikleri elbiseleri bohçalar içinde özenle saklama geleneği yaygınlaşmıştır. Üzerlerinde tarihini gösteren etiketlerle, bu bohçalar Türk kumaş ve kadifelerinin önemli örneklerini günümüze dek

(17) Oktay ASLANAPA: a.g.e.258

(18) Oktay ASLANAPA: a.g.e.258

(19) Gönül ÖNEY: a.g.e., 135

(20) Gönül ÖNEY: a.g.e.,135, Oktay ASLANAPA: Türk ve İslam Sanatı, (Ankara: 1984),137.

(21) Oktay ASLANAPA: a.g.e., 1993, 359

korumuştur. Topkapı Sarayı'nda bulunan bu kolleksiyon dünyanın en zengin Türk Kumaş ve kadifeleri kolleksiyonudur. Diğer önemli kolleksiyonlar Konya Mevlana Müzesi, Londra Victoria-Albert Müzesi, Edinburg Royal Scoth Müzesi, Paris ve Lyon Müzelerinde bulunmaktadır.²²

15. yüzyıldan önceki padişah kaftanları silahlarla beraber Bursa sarayında kaldığı için Timur'un istilası sırasında kaybolduğu düşünülmektedir.²³

Gelibolu'lu Mustafa Ali'nin "Meva'idün-nefais fi Kavaidi'l-mecalis" adlı eserinde de belirtildiği gibi, padişah ve şehzadelerin giysilerinde kullanılan kumaşlar, vezir ve diğer devlet adamlarının giysilerinde kullanılmamıştır. Bu kişilerin giysileri daha düşük kalitedeki atlas, kemha gibi kumaşlardan yapılmıştır. Süslenmeyi seven Osmanlı kadını giysilerinde pahalı kumaşları tercih etmiş, ancak yine saraylı kadın için en pahalı ve kaliteli kumaşlar özel tezgahlarda dokutulmuştur.²⁴

Topkapı Sarayı'nda Orhan Beye ait olduğu düşünülen bohçada kaftanlar bulunmaktadır. Bunların zemini beyaz pamuk ipliğinden dokunmuş olup, üzerinde koyu sarı renkte, yanlarından iki uzun yaprakla kavranmış iri bir nar motifi ve başka bir dolgu dekoru bulunmaktadır. 15. yüzyılda bu kaftanların daha yüksek kalitede yapılmasına devam edilmiş, bu dönemde Bursa'da çeşitli kumaş ve kadifelerin en güzel örnekleri verilmiştir. Bursa kadife, çatma, kemha, benek ve tafta cinsi kumaşlarıyla ünlenmiştir.²⁵

Osmanlı kumaş sanatı 15.yy. ve giderek 16.yy.'da en parlak devrini yaşamıştır. Bu devri hazırlayan nedenlerin başında, sarayın uyguladığı sıkı bir denetim sisteminin varlığı gelmektedir. Kumaşlarla ilgili bütün ayrıntılar saray tarafından çıkarılan fermanlarla belirlenmiştir. Sarayın görevlendirdiği memurlar tarafından kumaşların iplikleri, boyaları ve miktarları çok sıkı bir biçimde kontrol edilmiş, belirtilen özellik ve niteliklere uymayan kumaşlar toplatılmış ve hatta bu tezgahlar kapatılmıştır.²⁶ 16.Yüzyıl sonlarında ithal edilmeye başlanan İtalyan kumaşları Türk kumaşlarını etkilemiş , ithal

(22) Oktay ASLANAPA: a.g.e., 359.

(23) Nurettin SEVİN: "Saray Kaftanları", Sanat Dünyamız, 1;3,(İstanbul: 1975), 15.

(24) Burçak EVREN-Dilek GİRGİN CAN: Yabancı Gezginler ve Osmanlı Kadını, (İstanbul: 1997), 74

(25) Oktay ASLANAPA: a.g.e., 359.

(26) Nevber GÜRSU: Türk Dokumacılık Sanatı, (İstanbul: 1998), 40.

edilen kumaşlardaki renk, motif ve teknikler taklit edilmiştir.²⁷

Dokumacıların bağlı bulundukları esnaf teşkilatındaki çalışma disiplini ve iş ahlakının da Osmanlı kumaşlarının bu seviyeye ulaşmasında önemli bir rolü olmuştur. Bu dönemde Bursa, İstanbul, Bilecik, Denizli, Kastamonu, Ankara, Amasya, Karaman gibi şehirlerde dokuma tezgahları bulunmaktadır.²⁸

Narh defterleri, İhtisap Kanunnameleri, Mahkeme Sicilleri, gezginlerin seyahatnameleri ve benzeri kayıtlarda kumaşları dokuyanlar, tezgahlar, kullanılan malzeme, kumaşların eni, boyu fiatları zaman zaman yapılan yolsuzluklar hakkında gerekli bilgiler bulunmaktadır. Yine bu kaynaklarda dokunan kumaşların isimleri de verilmektedir. Bunlar o kadar çok ve çeşitlidir ki; bugün mevcutlar arasında adı geçen kumaşların hepsini bulmak mümkün olamamaktadır.²⁹

Belgeler sarayın kumaş gereksiniminin 15. yüzyılda Bursa'da, 16. yüzyılın başından itibaren de İstanbul'da saray atölyelerinde karşılandığını göstermektedir.³⁰

Türk kumaş sanatının desenleri devrin diğer sanat kollarında görülenlerle aynıdır. Saray Kumaşları dokuma tekniği, malzeme ve desen zenginliği ile dünya kumaş dokumacılığı içinde önemli bir yer tutmaktadır. Bunlar hanedan için özel olarak saray atelyelerinde dokunmuştur. XV. yüzyılda görülen iri desenli renk sayısı az kumaşlar XVI. yüzyılda yerini desenleri küçük renkleri çeşitli kumaşlara bırakmıştır. XVI. yüzyıl ekonominin ve sanatın zirveye ulaştığı bir dönemdir. Kumaşların en güzeli, desenlerin en zengini bu dönemde yaratılmıştır.³¹

XVI. yüzyıl başlarında kumaşların kalitesi bozulmaya başladığından bunun önüne geçilmesi için 1502 tarihli "Kanunnamei İhtisab'ı Bursa" adı ile bir kanun çıkarılmıştır. Bunun kumaşlara ait kısmında, 25 yıl önceki kumaşların özelliklerinin daha iyi olduğu vurgulanmış ve kumaş üreten esnafa bu doğrultuda üretim yapmaları uyarısı yapılmıştır. Kanunun

(27)Nurettin YATMAN: Türk Kumaşları , (Ankara:1945), 18

(28)Nevber GÜRSU : a.g.e.,40;Nurhan ATASOY: Splendors of the Ottoman Sultans , (İstanbul:1992), 129

(29)Hülya TEZCAN : "Kumaş Sanatı" Geleneksel Türk Sanatları, (İstanbul : 1995), 153.

(30)Hülya TEZCAN :a.g.m., 154.

(31)Hülya TEZCAN :a.g.m.,155.

maddelerinde kumaşların tel sayıları, boyları, cinsleri inceden inceye ele alınıp eksikleri ve bozuklukları özellikle belirtilmektedir. Ayrıca kumaş ve kadifelerin boyutları, atkı miktarı, bükümleri, altın ve gümüş halitası tespit edilmektedir.³²

Onyedinci yüzyıla gelindiğinde, 1640 tarihli bir kanunnameden anlaşıldığına göre bu devirde en fazla ve çeşitli kumaş İstanbul'da yapılmaktadır. Bursa, Halep, Şam, Menemen ve Sakız diğer önemli merkezlerdir. Kanunnamede bu kumaşların renkleri ve cinsleri ile çınar yaprağı, nar, ay, tavus kuyruğu, gül, fıstık, gonca gül ve dolaşma yaprak gibi motifler de açıklanmaktadır.³³ Döneme ait kumaşlarda önceki yüzyıllarda da olduğu gibi bitkisel bezemeler, sembolik ve geometrik motiflerle birlikte kullanılmaktadır.³⁴ Bitkisel bezemeler bu yüzyıldan başlayarak artmış, çiçek, yaprak, kıvrımlı dal, elma, nar gibi motifler gerçeğe yakın işlenmiştir.³⁵ 17. Yüzyıldan başlayarak görülen baskı desenli kumaşlar kalıp kullanılarak yapılmış³⁶, baskı için çoğunlukla yaldız kullanılmıştır

Bu dönemde düz sade kumaşlar gittikçe yaygınlaşarak artmış, altın ve gümüş telli kumaşların üretimi ise oldukça azalmıştır. Bu nedenle zamanla renkler azalmış ve motifler değişmiştir. En parlak devrini XVI. yüzyılda yaşayan Osmanlı kumaşları XVIII. yüzyılın sonlarına doğru giderek artan bir gerileme devrine girmiştir. Bu gerilemenin önemli nedenlerinden biri XVII. yüzyılda dokuma tezgahlarının sayılarının çok artmasıdır.³⁷ Bu konuda sürekli çıkarılan fermanlarla tezgah sayılarının azaltılmasına çalışılmıştır. Buna rağmen kumaş tezgahlarında yeterli denetimin yapılamaması, yolsuzlukların artmasına bunun sonucu olarak da kalitenin düşmesine neden olmuş, sürekli değişen padişahların tutumları da bu gerilemeyi artırmıştır.³⁸ Bütün yasaklamalara ve kısıtlamalara, gerek günümüze kalmış mevcut eserlerden gerekse kadınların masraflarını gösteren defterlerden uyulmadığı anlaşılmaktadır. Saraydan yapılan uyarılar ve

(32) Oktay ASLANAPA: a.g.e., 1993, 360.; Hülya TEZCAN: "Padişah Elbiseleri Kumaşlar ve Halılar" , Sanat Topkapı Sarayı Müzesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, (Nisan; 1982), 104

(33) Oktay ASLANAPA: a.g.e., 360

(34) Örcün BARIŞTA: Türk İşleme Sanatı Tarihi, (Ankara:1984), 38; Macide GÖNÜL: Türk El İşleri Sanatı XVI-XIX Yüzyıl, (Ankara:1973), 58-59

(35) Taciser ONUK: Osmanlı Çadır Sanatı (XVII-XIX), (Ankara:1998), 184

(36) Tahsin ÖZ: Türk Kumaş ve Kadifeleri I, (İstanbul:1951), 61

(37) Oktay ASLANAPA: a.g.e., 362

(38) Oktay ASLANAPA: a.g.e., 362

onların hiç önemsenmediğini gösteren birçok belge bulunmaktadır. Bu kısıtlamalara, başta saray kadınları olmak üzere ne terzi, ne işlemeci, ne kılabdancı, ne de çarşı esnafı uymamıştır.³⁹ Kumaşların kalitelerindeki düşüş, desenlerin zayıflığı, kullanılan boyaların has boya olmadığı, zaman zaman çıkarılan fermanlarla belirtilmiş ve dokumacılar uyarılmıştır. Bu belgeler Topkapı Sarayı Müzesi arşivinde bulunmaktadır.⁴⁰ Bu dönemde düz ve sade kumaşlara ilginin arttığı, elbise ve kaftanlarda atlas, kutnu, diba gibi kumaşların kullanıldığı, altın ve gümüş telli kumaşların yasaklandığı görülmektedir.⁴¹

Onyedinci yüzyıldan başlayarak giderek bozulan Osmanlı ekonomisine bağlı olarak kumaş kalitelerinde de bir düşüş başlamıştır. Altın ve gümüş tel en az miktarda kullanılmaya başlanmış, Sultan Ahmet III döneminde de gümüş harcamalarını azaltmak için kumaşlarda gümüş tel kullanılması yasaklanmıştır.⁴² 17. Yüzyılda ortaya çıkan 18. yüzyılda ise iyice yoğunlaşan batı sanatının etkisi her alanda olduğu gibi kumaşlar üzerinde de kendini göstermiştir. Bu etki hem Avrupa kumaşlarının desenlerini taklitte, hem de doğrudan o kumaşları büyük ölçüde kullanma ve dolayısıyla ithal etme şeklinde görülmektedir.⁴³ Özellikle giyimde yayılan batı modası ve batıya duyulan hayranlık, batıya daha çok benzeme isteği, Avrupa kumaşına olan talebi artırmıştır. Üretimin yavaşlamasına ve kalitenin düşmesine rağmen Türk kumaşı XVIII. yüzyıla kadar gelebilmiştir. Ancak Avrupa'da yaşanan sanayi devrimi ve Jakar isimli mühendisin dokuma tezgahlarını makineleştirmesi ile seri üretime geçilmesi sonucu Türk kumaşları eski ününü kaybetmiştir.⁴⁴ Bununla birlikte Sultan I. Abdülhamit ve III. Selim dönemlerinde renk ve desen bakımından Türk zevkini ve inceliğini yansıtan kumaşlar dokunmuştur.⁴⁵ Kumaşlarda süsleyici elemanlar olarak sim, tel sim, kordon gibi malzemelerin kullanılması yeni üretim merkezlerinin kurulduğunu göstermektedir.⁴⁶

(39) Hülya TEZCAN: "18. Yüzyıl'da Kumaş Sanatı", 18. Yüzyılda Osmanlı Kültür Ortamı, (İstanbul:1998), 198

(40) "Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi No: 5411,5140"

(41) Taciser ONUK: a.g.e., 188

(42) Oktay ASLANAPA: a.g.e., 363

(43) Nevber GÜRSU: a.g.e., 16

(44) Nevber Gürsu: a.g.e., 137

(45) Taciser ONUK: a.g.e., 190

(46) Örcün BARIŞTA: a.g.e., 51

XIX. Yüzyıl Türk kumaşlarında renk desen ve malzeme özelliklerinin bozulduğu, yozlaştığı ve batı etkisiyle kaybolduğu görülmektedir. 1855 Yılında düzenlenen Paris Sergisine gönderilmek üzere Üsküdar çatmalarıyla, Selimiye kumaşlarının satın alındığı belirtilmektedir.⁴⁷ Bu nedenle XIX. yüzyıl kumaş sanatında Osmanlı kumaşlarından bahsetmek oldukça güçtür.

II.2. Kadın Giyiminde Kullanılan Kumaşlar

Osmanlı döneminde el tezgahlarında çok çeşitli cinsten kumaşlar dokunmuştur. Bu kumaşlarda kullanılan malzeme, renk ve desen kullanım alanlarına göre çok farklı özellikler göstermektedir. Her bölgenin geleneksel bir dokuma ve bezeme tarzı bulunmaktadır. Bir kumaşın dokunuş şekli, cinsi ve bezemesi kumaşın nerede dokunduğu hakkında bilgi vermektedir.⁴⁸

En basit ve kaba dokumadan, en görkemli kaftanlık kumaşlara kadar her türde kumaş, gerek malzemelerindeki kalite yüksekliği gerekse dokuma tekniği ve bezemeleriyle dönemin aranan kumaşları olmuştur.

Bu dönemde dokunan kumaşlara ülke, kişi malzeme ve tekniğine göre isim verilmiştir. Kumaşlar dokunduğu ülkeye göre; Halep kumaşı, Bursa kumaşı, Şam kumaşı, Musul kumaşı gibi isimler almıştır. Kumaşın adı ile dokunduğu yerin beraber kullanılmasına göre; Bursa Kadifesi, Üsküdar Çatması, Ankara Sofu, Bilecik Çatması gibi isimlendirilmiştir. Bunların dışında dokunduğu yerden çok kullanıldığı yere göre; Trablus Kuşağı, Sevailerden Konya gibi isimler de kullanılmıştır.⁴⁹ Kumaşları yapan ustanın ya da dönemin padişahının ismini alan; Hasan Bey Keyfiyesi ya da Selimiye, Mecidiye, Ahmediye gibi kumaşlar da bulunmaktadır.⁵⁰

Bir diğer kaynak dönemin kumaşlarını farklı bir şekilde gruplandırmıştır. Tekniğine göre; tafta, atlas, kadife, kutnu gibi, malzemesine göre; kutnu telli taraklı atlas, telli hati gibi, renklerinin sayısına göre; serenk, yekrenk, desenine göre; benekli, devetabanı, çınarlı hatai gibi isimler verilmiştir.⁵¹

(47) Tahsin ÖZ: Türk Kumaş ve Kadifeleri II, (İstanbul:1951), 64

(48) Burçak EVREN--Dilek GİRĞİN CAN : a.g.e., 75-76

(49) Burçak EVREN--Dilek GİRĞİN CAN : a.g.e., 75-76

(50) Burçak EVREN--Dilek GİRĞİN CAN : a.g.e., 75-76

(51) Mine Esiner ÖZER: Türk Kumaş Adları, Edebiyat Fakültesi Tarih dergisi, (İstanbul:

Türk kumaş sanatı iki yönlü olarak gelişmiştir, halk arasında dokunan kumaşlar ve saray tezgahlarında, saray için dokunan kumaşlar. Bunlar cinslerine göre, aba, bürümcük, canfes, çatma, çuha, diba, gezi, hatai, kadife, kemha, kutni, seraser, selimiye, serenk, sof, tafta, zerbaft, atlas gibi adlarla anılırlar. Aba, bürümcük, çuha, desensiz ve düz kumaşlardır. Bunlardan bazıları canfes, atlas ve gezi genellikle yollu, küçük desenli ve harelidir. Desenli kumaşlar motif bakımından çok zengindir.⁵²

Ondördüncü yüzyıl kumaşlarında motifler oldukça büyük, renkler az fakat canlıdır. İri kozalak, çınar yaprağı nar motifleri, bu yüzyılda en çok kullanılan motiflerdir. Onbeşinci yüzyılda ise desenler daha küçük, buna karşılık renkler çok daha çeşitlidir.⁵³

Onaltıncı ve onyedinci yüzyıllarda lale, karanfil, bulut ve benek motifleri ile bezenen kumaşlar en güzel örnekleri oluşturmuş ve dönemin zevkini yansıtmıştır.⁵⁴

Onyedinci yüzyılın ikinci yarısından ondokuzuncu yüzyılın sonuna kadar küçük desenli ve yollu kumaşlar görülür. Yollu kumaşların en güzel örnekleri XVIII. yüzyılın ikinci yarısından sonra Selimiye kışlası çevresindeki tezgahlarda dokunan Selimiye kumaşlarında görülmektedir. Birbirine eşit ve çeşitli renkte yollar arasına telli küçük çiçekler ve badem motifleri bulunan ipekli kumaşlardır.⁵⁵

Türk kumaşlarında kırmızı renk hakimdir, parlak kırmızı Türklerin milli rengi olmuştur. Kırmızıdan sonra en çok kullanılan renkler mavi, yeşil, siyah, beyaz, bej ve altın sarısıdır. Aseli denilen bal rengi ile sürmayi denilen koyu fındıkiye yakın bir renk de kullanılmıştır.⁵⁶ Bu renkler devirleri göre az ya da çok kullanılmıştır. Önceleri iki renkli kumaşlar yapılmış, onbeşinci yüzyıldan sonra Bursa'da yedi renkli desenlerle kumaşlar dokunmaya başlamıştır. Onaltıncı yüzyılda İran ve Avrupa'dan gelen kumaşlar Türk kumaşlarını etkilemiş renkler ve desenler bu etkiye bağlı olarak değişiklik göstermiştir.⁵⁷

İ.Ü.E.F. yayını,1952), 291.

(52) Mine Esiner ÖZER: a.g.m.,291

(53) Mine Esiner ÖZER: a.g.m.,291, Hülya Tezcan: a.g.m., 103-105

(54) Mine Esiner ÖZER: a.g.m.,291

(55) Mine Esiner ÖZER: a.g.m.,291

(56) Tahsin ÖZ: a.g.e., 83

(57) Tahsin ÖZ: a.g.e.,83

Osmanlı dönemine ait kumaşlar genel olarak 5 grupta incelenebilir:

- 1-Kemhalar
- 2-Atlas ve Kutnular
- 3-Kadifeler ve Çatmalar
- 4-İnce İpekli Kumaşlar
- 5-Soflar

Kumaşların guruplandırılmasıyla ilgili olarak kaynaklarda farklı görüşler yer almaktadır. Tezcan kumaşları altı başlık altında açıklamakta, Olgunçelik ise beş guruba ayırmaktadır.

II.2.1-Kemhalar

İpekle dokunan, yüzeyi hafif tüylü, kalınca bir kumaş çeşididir. Bu kumaşın çözgü ve atkı iplikleri ipektir. Atkılarda altın, altın alaşımlı gümüş veya sadece gümüş kılaptan kullanılmıştır. Tek renk kemha, Peruşi Kemha, Müzehhep Kemha, Dolabi Kemha, Tabi Kemha, Güvez Bursa Kemhası, Kırmızı Amasya Kemhası gibi çeşitleri bulunmaktadır. Erken dönemlerde Yezd (İran) ve Frenk (Avrupa) kemhalarının geçerli ve değerli olduğu, Bursa ve Amasya kemhalarının da kullanıldığı görülmektedir⁵⁸. Kemhalar kaliteli, sert, gösterişli ve pahalı kumaşlardır. Bu nedenle kaftan yapımında ve genellikle erkek giysilerinde kullanılmıştır. Geç dönemlerde atkı iplikleri pamuk ipliğinden atılmış ve böylece ipekten tasarruf sağlanmıştır. Dokunuş tekniklerine ve desenlerine ve renklerine göre; Dürenk, Yekrenk, Peşuri, Müzehhep, Dolabi, Gülistani, v.s. gibi isimler almıştır.⁵⁹

Bu grubun içinde yer alan diğer ipekli kumaşlar değer bakımından zamanın en değerli kumaşları arasında bulunmaktadır. Türk kumaşları arasında oldukça ünlü olan bu kumaşlara seraser, Diba, Zerbaft (Brokar) gibi isimler verilmiştir.⁶⁰

Avrupalıların "Lame" dedikleri altın kumaş 15. ve 16. yüzyılda büyük

⁽⁵⁸⁾ Hülya TEZCAN: a.g.m., 154.

⁽⁵⁹⁾ Mehmet ÖNDER: Antika ve Eski Eserler Kılavuzu, (Ankara:1995),107

⁽⁶⁰⁾ Reşat Ekrem KOÇU : a.g.e.,63

rağbet görmüş değerli dokumalardır. Gümüş ve altın sırma tellerle dokunan bu kumaş ilk olarak Çin ve Hindistan'da dokunmuş, daha sonra Anadolu'ya gelmiştir. Özellikle XVI. yüzyıldan sonra Bursa'da dokunan güllü diba'lar çok tanınmıştır. Dibaların çiçek desenleriyle süslü olanlarına "Diba-i Hindi", batıdan ithal edilenlerine "Diba-i Frengi" adı verilmiştir.⁶¹ Altın tellerden yapılanlar ve altın çizgilerle bezenmiş yollu kumaşlar gibi örnekleri bulunmaktadır. Altın ve gümüş kullanımını azaltmak için bazı dönemlerde üretimleri yasaklanmış ya da kısıtlamalar getirilmiştir. Zerbaft, altın ve gümüş tellerle işlemeli kumaştır.⁶² Önce doğu ülkelerinde dokunmuş, daha sonra Avrupada moda olmuş, Osmanlı döneminde İstanbul ve Bursa'da dokunmuştur. Çözgüsü ipek, atkı ve desenleri altın veya altın karışımı gümüş sırmalıdır. Oldukça pahalı olan bu kumaş cepken ve entarilerde kullanılmıştır.⁶³

Seraser, İstanbul'da oldukça tanınmış ve Osmanlı Döneminde çok önem kazanmış bir kumaştır. Çözgüsü ipek, atkısında altın alaşımlı gümüş tel veya doğrudan gümüş tel kullanılan bu kumaşlar çok ağır, kıymetli ve pahalıdır. XVI.-XVIII. yüzyıllar arasında Bursa ve İstanbul tezgahlarında dokunmuştur. 1680 tarihli Hazine defterinde, ilk doğan şehzadelerin kutlama törenleri için hazırlanan beşiklerin örtüsünün seraser olduğu kayıtlıdır.⁶⁴ Dönemlere ve süsleme özelliklerine göre Hasül has Seraser, Vezir Seraseri, Beylerbeyi Seraseri, çiçekli seraser gibi isimler alan bu kumaşlardan Serenk ve Şahbenek sırma tel yerine sarı ipek kullanılarak yapılmakta olup çiçekli veya benekli dir.⁶⁵ Kemhaya benzeyen bu ipek kumaşlar genellikle üç renkte dokunmuştur. Özellikle Osmanlı İmparatorluğunun ekonomisinin bozuk olduğu dönemlerde israfı önlemek amacıyla kemha ve seraser gibi kumaşların yerine dokunmuştur. Bu kumaşlar entari ve kaftan yapımında kullanılmıştır.

II.2.2-Atlas ve Kutnular

Bu gruba giren kumaşların ortak özellikleri daima parlak ve göz alıcı olmalarıdır. İnce ipekten dokunmuş düz renkli (Kırmızı, mavi, yeşil, sarı)

⁽⁶¹⁾ Mehmet ÖNDER: a.g.e., 51

⁽⁶²⁾ Mehmet ÖNDER: a.g.e., 29

⁽⁶³⁾ Mehmet ÖNDER: a.g.e., 209

⁽⁶⁴⁾ Hülya TEZCAN: a.g.m., 156.

⁽⁶⁵⁾ Tahsin ÖZ: a.g.e., 63.

olanlar Atlas, içerisine pamuk iplik karıştırılarak küçük desenli ve yollu olarak dokunanlar Kutnu (Kutni) adını almıştır. Bu kumaşlar genellikle kadıngiysilerinde kullanılmıştır. Atlas ince ve kalın olmak üzere iki cins dokunmuştur. Üzerine sırmadan desenler işlendiği de olmuştur.⁶⁶ Çözüğü iplikleri kumaşın yüzeyinde olursa “çözgölü atlas”, atkı iplikleri olursa “atkılı atlas” adını almaktadır. Önceleri Hindistan’da dokunan atlaslar, XV. yüzyıldan sonra Bursa ipekli kumaşları arasında yer almıştır. Sıkı bir dokuma özelliğine sahip olduğundan biraz sertçe bir kumaştır. İnce atlaslar gelinlik, sünnelik entari ve entari altına giyilen şalvar gibi giysilerin yapımında kullanılmıştır⁶⁷.

Parlak kumaşların en eski örnekleri kutnulardır. Yol yol renkli çizgilerle yapılan bu kumaşların çözgü telleri pamuk ve iplik olarak atılır. Dokunduğu zaman renkli çizgiler tek renkte ve çok zaman sarı renklerin bir araya getirilmesi ile yapılmıştır. Birçok renkli ipekli çizgilerin yanyana sıralanması kutnulara farklı isimler verilmesine neden olmuştur. Bunlar; Şehri Kutnu (Bursa işi), Şam Kutnusu, Şam Bağdadişi, Şam Toplusu gibi kumaşlardır.⁶⁸

II.2.3-Kadifeler ve Çatmalar

Kadife, Türkçe sözlükte; “ipek veya pamuk ve yünden yüzü tüylü yumuşak kumaş” şeklinde açıklanmaktadır⁶⁹. Atkı ve çözgü iplikleri halıda olduğu gibi dokunan kalın bir kumaştır. İlkçağlardan günümüze kadar her dönemde dokunmuştur. XIII.yüzyıldan başlayarak İtalya’da da dokunan kadife Asya kökenli bir kumaştır. Çin’den İpek Yolu ile Avrupa’ya geçtiği düşünülmektedir.⁷⁰

XIV. ve XV. yüzyıllarda Bursa’da, XVII. yüzyıldan başlayarak İstanbul, Bilecik’te desenli ve desensiz olarak dokunan ipek kadifeler Avrupa’da en çok aranan kumaşlar olarak tanınmıştır. Kabartma desenli Türk kadifelerinden “Çatma” zengin halkın tercih ettiği pahalı kumaşlardandır. Çift zeminli olan bu kumaşa kaynaklarda 15.yüzyıl sonlarından itibaren

⁽⁶⁶⁾ Mehmet ÖNDER: a.g.e. ,17

⁽⁶⁷⁾ Reşat Ekrem KOÇU : Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü, (Ankara: 1969), 63.

⁽⁶⁸⁾ Mehmet ÖNDER: a.g.e., 120

⁽⁶⁹⁾ Türkçe Sözlük 2, Türk Dil Kurumu,(Ankara: 1988), 756.

⁽⁷⁰⁾ Mehmet ÖNDER: a.g.e.,91

rastlanmaktadır.⁷¹ Düz, çiçekli, yelpazeli ve karanfilli çatmaların kadifeden farkı motiflerin asıl zeminden daha yüksek havlı oluşudur. 18. yüzyılda çatmalar, Bilecik, Aydos, Bursa ve Üsküdar'da dokunmuştur. İpek karışık ya da saf sırma tel ile dokunmuş olanları vardır. Entari, kaftan, cepken, şalvar gibi giysiler için dokunduğu gibi, perdelik, yastıklık ve örtülük olarak da çatmalar dokunmuş, ve zamanının en lüks kumaşları sayılmıştır. Özellikle lale devrinde en iyi elbiselik kumaş çatma olmuştur. Kabartma desenli, altın-gümüş telli, klasik Osmanlı motifleriyle süslü kadifelerin en tanınmış olanları çatmalardır. Kırmızı, açık ve koyu yeşil, sarı, mavi, siyah ve tonları en çok kullanılan renklerdir.⁷²

Kadifeler, Bursa Çatması, Kızıl Kadife, Altınlı Kadife, Münakkaş Bursa Kadifesi, Frengi Kadife, Yezid Kadifesi. Frengi Sürmani Kadife, Frengi Şip Kadife gibi isimler almıştır.⁷³

II.2.4-İnce İpekli Kumaşlar

Çözü tellerinin azlığına göre ayrı bir bölümde toplanan taftalar, daha ince ipekli kumaşlardır. Bununla birlikte yelken bezi olan taftaların telleri birkaç katla bükülerek istenilen kalınlıkta dokunmuştur. Sert dokunuşlu olan taftalar kadın elbiseleri, sedir örtüsü, perde ve çadırların yapımında kullanılmıştır.⁷⁴

Canfes; ince ipek, tek kat çözgü ve kat atkılı, aralıklı olarak sıra ile örgü gibi dokunmuş Türk kumaşıdır. Atkıları seyrek atıldığı gibi, aynı renkteki çözgülerle kumaş daha da güzel görünmektedir. Yanardöner ve kumrugöğsü adı verilen iki çeşidi vardır. Bursa'da dokunan bu kumaştan, entari, cepken, şalvar ve yaşmak yapılmıştır.⁷⁵

Bürümcük adı verilen ve ham ipekten dokunan kumaşlar da bu gruba girmektedir. Açık renkte mat çizgileri olan bu kumaşlar beyaz ipekten dokunmuştur. Daha çok iç giyim ve çamaşırlarda kullanılmıştır. İplikle karışık olarak dokunanlarına "hilali" denir. En iyi bürümcükler, Bursa, Denizli, İstanbul ve Şam'daki tezgahlarda dokunmuştur.⁷⁶

(71) Hülya TEZCAN: a.g.e., 154

(72) Mehmet ÖNDER: a.g.e., 39

(73) Fikret ATALAY: a.g.m., 12-19.

(74) Reşat Ekrem KOÇU: a.g.e., 220

(75) Mehmet ÖNDER: a.g.e., 33

(76) Mehmet ÖNDER : a.g.e., 30

Valaların bugünkü birmanlara veya krep döşinlere benzediği tahmin edilmektedir. Kırmızı renkte olanları yüzyıllarca gelinlik duvağı olarak kullanılmıştır.⁷⁷ Tafta değerinde olan bu kumaşlar, taftalardan farklı olarak dokunduktan sonra pişirilmektedir. Genişlikleri ve çözgü telleri oldukça fazladır.⁷⁸

II.2.5-Soflar

Tiftik yapığından ince bükülmüş iplikle dokunan bu kumaşlar özellikle Ankara ve Tosya'da görülmektedir. XVI.yüzyıldan itibaren Ankara bu kumaşla ünlenmiş, Avrupa'ya da ihraç edilmiştir. Dokunduklarında ipek görüntüsü alan sofalar sıcak tutan ve hafif kumaşlardır. Kanuni döneminde elçilik yapan O.G. Busbecg (1554-1562) sofaların yapımı ve özelliklerini anlatırken " Türklerin kibar takımı bu kumaştan giyer. Süleyman bile bu kumaştan bilhassa yeşil olanını kullanır" demektedir⁷⁹.Ankara'da sof için tiftiği yıkayarak eğiren, iplikleri boyahanelerde boyayan,tezgahta dokuyan,dokunan sofaları yıkayarak cendereden geçiren dört esnaf teşekkülü kurulmuş,esnaf loncaları ile bu kumaşlar güvence altına alınmıştır.⁸⁰ Softan erkek ve kadın giysileri, kaftan, şalvar, cepken, entari, bel kuşakları yapılmıştır.

Yapılan araştırmalar sonucu 650'ye yakın Türk kumaşı bulunduğu saptanmıştır.⁸¹ Ancak bunlardan günümüze ulaşabilen örnek çok azdır. Sultanlara ait olan giysilerin saklanması sonucu bugün Topkapı sarayında

(77)Reşat Ekrem KOÇU: a.g.e.,237

(78)Canan OLGUNÇELİK: Topkapı Sarayı Müzesindeki 16. yüzyıl Padişah Kaftanlarının Süsleme Özellikleri, (Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1995), s.34, 47

(79)E.Yemour FORSTER: Türkiye'yi Böyle Gördüm, Çev:Aysel Kutnuoğlu, (İstanbul: t.y.), 56

(80)Mehmet ÖNDER: a.g.e.,179

(81)Mehmet ÖNDER: a.g.e.,179

bulunan kaftanlar konuya ışık tutmaktadır.

Kumaşlarla ilgili bilgileri günümüze aktaran kaynaklardan biri de “Narh” defterleridir. 1640 tarihli narh defterinde dönemin kumaşları ve fiyatları konusunda açıklamalar bulunmaktadır.⁸².

(⁸²) Mübahat KÜTÜKOĞLU: Osmanlılarda Narh Müessesesi ve 1640 Tarihli Narh Defteri, (İstanbul: 1983), 59.

BÖLÜM III

OSMANLI DÖNEMİ TÜRK KADIN GİYİMİ

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, giysilerdeki ana hatlar Orta Asya ve Selçuklu giysileri ile paralellik göstermektedir.¹ Bununla birlikte devletin ekonomik açıdan güçlenmesi, üç kıtaya yayılan topraklardan gelen kültürel etkilenmeler sonucu zengin ve gösterişli bir Osmanlı giyimi ortaya çıkmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu Türk kadın giyiminde 16. yüzyıldan başlayarak en zengin örneklerin verildiği dönemi oluşturmaktadır. Türk moda tarihinin ortaya çıkartılmasında önemli bir kaynak niteliği taşıyan bu döneme ilişkin yazılı kaynak eserlerin yetersizliği, materyalin dağınıklığı ve arşivlerin olmayışı Türk kadın giyiminin belgelenmesini güçleştirmektedir. Ancak seyahatnameler, yazma eserlerdeki minyatürler, resimler, baskı resimler ve fotoğraflarda yer alan kadın figürleri kadın giyimi konusuna ışık tutmaktadır.

III.1-Türk Kadın Giyimini Oluşturan Giysi Türleri

Osmanlı döneminde kadın giyiminin en önemli özelliği, şalvar, gömlek, hırka, kaftan, entari ve sokak giysisi olan feracelerin erkek giysileriyle benzerlik göstermesidir. Zengin ve fakir ya da saray ve halk kadınları arasında kumaşın kalitesi dışında model ve giysi çeşitliliği söz konusu değildir.² Konuyla ilgili bir başka görüş ise; Osmanlı devleti sınırları içinde yaşayan müslüman, hristiyan, musevi kadınlarının kendilerine özgü giyimleri olduğunu belirtmektedir.³ Dilaver Cebeci ise “..devletin öteden

(1) Milli Eğitim Bakanlığı: Türk Kültür Tarihine Giriş V, (İstanbul:1978), 2-10

(2) Cemal KAFADAR: “Selçuk ve Osmanlı Toplumunda Kadınlar” Çağlar Boyu Anadolu’da Kadın, (İstanbul: 1993), 256.

beri müslümanla, gayri müslimler ve çeşitli meslek mensuplarını ayrı ayrı kıyafet giymeleri yolundaki icbarı, insanların elbiselerinden dahi hüviyetlerinin anlaşılmasına imkan veren bir kolaylık sağlamıştır.” şeklinde açıklamaktadır.⁴ 1568 Yılında İstanbul kadısına yazılan bir hükümde Yahudi ve Hristiyan'lara “pahalı, ala ve hazır libas” giydirilmesi, giysilerinin Bursa kutnusunundan olması, “çakşırlarının renginin asumanı” olması istenmiştir.⁵ Giysilerin rengi ve malzemesi ile ilgili kurallar koyan bu hükümlerden giysilerin modellerine ilişkin bir farklılık yaşanmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Kadın giyiminde içten başlayarak gömlek veya iç entarisi, hırka,entari,üstlük (kaftan) ve bunların altına giyilen şalvar kullanılmaktadır. Bunları sokağa çıkarken ferace, maşlah, yeldirme gibi sokak giysilerinden birisi tamamlamaktadır.

III.1.1-Entari-Elbise

Entari ismi Arapça “anteri” kelimesinden gelmektedir. Türkçe sözlükte⁶ “genellikle tek parçalı kadın giyeceği” şeklinde açıklanmaktadır. Günümüzde elbise adını alan bu giysiler kadın giyiminde önemli bir yer tutmaktadır. Mehmet Önder entariyi “ çamaşır üzerine giyilen geniş kollu ve önü yırtmaçlı elbise,kadın dış giyimi....” şeklinde tanımlamaktadır.⁷ Reşat Ekrem Koçu ise “...basma, patiska ve sair kumaşlardan yapılır uzun bir libas, düz ve süssüz kadın esvabı....” olarak açıklamaktadır.⁸ Ancak dönemin giysi örnekleri incelendiğinde entarilerin kumaş, model ve tarz özellikleri açısından çeşitlilik gösterdiği görülmektedir.(Bkz. 2,4,8,36,53 nolu örnekler) Koçu ve Önder erkeklerin de entari giydiklerini belirtmektedirler. Erkek ve kadın entarileri aynı model özelliklerini taşımaktadır. Erkek giysilerinin kalıpları kullanılarak hazırlanan kadın entarileri dikildikten sonra giyecek olan kişinin bedenine uygun olarak daraltılmaktadır.⁹ Kolun altından

(3)Melek SEVÜLTEKİN APAK, Filiz Onat GÜNDÜZ, Fatma Öztürk ERAY: Osmanlı Dönemi Kadın Giyimleri, (Ankara:1997), 97

(4)Dilaver CEBECİ:Tanzimat ve Türk Ailesi, (İstanbul:1993), 123

(5)Dilaver CEBECİ:a.g.e.:123

(6)Türk Dil Kurumu: Türkçe Sözlük1, (Ankara:1988),458

(7)Mehmet ÖNDER: a.g.e.,57

(8)Reşat Ekrem KOÇU: a.g.e., 102-103

(9)Hülya TEZCAN: “16.-17. Yüzyıl Osmanlı Sarayında Kadın Modası”,P Sanat Kültür

başlayarak kalçaya kadar içeri kıvrılarak giyisinin vücut hatlarını ortaya çıkartacak şekilde bedeni sarması sağlanmaktadır. Bu giyisilerin yapımında ince ve dökümlü ipekli kumaşlar kullanılmıştır.¹⁰ Entariler genellikle uzun, bol kollu, yere kadar uzun, önden açık ve hakim yakalıdır. Etekleri belden başlayarak yanlarda ve ön açıklığında kullanılan üçgen şeklindeki ek parçalarla genişletilmiştir. Çok uzun olan entarilerin etekleri ön uçlarından beldeki kuşağa tutturularak kullanılmıştır.¹¹ Entariler brokar gibi pahalı kumaşlardan yapılmış, üstleri değerli mücevherler, işlemeler ve değişik materyallerle süslenmiştir¹²

III.1.2-Üstlük-Kaftan

Türkçe Sözlükte üstlük, “en üste giyilen uzunca giysi”, kaftan , “çoğu ipek bir çeşit uzun, süslü üst giysisi”¹³ Entarinin üzerine giyilerek kullanılan bu giysinin, günümüzde karşılığı olan bir giysi bulunmamaktadır. 1828’ e kadar kadın ve erkek giysilerinde gömlek ve entarinin üzerine giyilerek kullanılan bu giysi en kıymetli ve en pahalı giysilerden yapılmıştır.¹⁴ Entaride olduğu gibi erkekler tarafından da kullanılmaktadır, ancak erkeklerin kullandıkları kaftanlar daha bol yapılmaktadır. Bu giysilerin yapımında kemha, kadife, çatma, seraser gibi ağır ve desenli ipekli kumaşlar kullanılmıştır.¹⁵ Genellikle kısa kollu, uzun, yuvarlak yakalı ve önden açıktır. Peşli kesim bu giysilerde de kullanılmıştır. (bkz. 16,35,40,50,52 nolu örnekler)

III.1.3-Gömlek- İç Entarisi

İç çamaşırı yerine kullanılan bir giysidir. Günümüzde kullanılan gömleklerle aynı adı taşısa da kullanım ve görüntü olarak hiçbir benzerlik taşımamaktadır. Şalvarın üzerine giyilen bu giysinin yapımında krem rengi

Antika 12, (Kış:1998-1999), 63

(10)Hülya Tezcan : a.g.m.,67

(11)Enise YENER: “Eski Ankara Kadın Kıyafetleri ve Giyiniş Tarzları” A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 13, (Ankara:1955), plate II, 21-37

(12)Fanny DAVIS: The Ottoman Lady- A Social History From 1718 to 1918, (New York:t.y.) 188

(13)Türkçe Sözlük 2: a.g.e.,759,1541

(14)Reşat Ekrem KOÇU:a.g.e.,137-138

(15)Hülya Tezcan: a.g.m., 66

bürümcük ve bunun gibi hafif ipekli ve içini gösterecek şekilde ince kumaşlar kullanılmıştır.¹⁶ Oldukça sade ve düz hazırlanan bu giysilerin bol kolları ve etekleri üstüne giyilen giysilerin kenar kısımlarından görünmektedir. Gömleklerin bir diğer özelliği ise; evlilik öncesi hazırlanan kadın ve erkek gömleklerinin yaka bölümlerinin kapalı oluşudur. Bunlar ilk gece kadın tarafından oyularak oylanmaktadır.¹⁷

III.1.4-Hırka-Cepken-Ceket

Genellikle gömleğin üzerine, entarinin veya kaftanın altına giyilerek kullanılan ve günümüzde olduğu gibi kışlık bir giysidir.¹⁸ Uzun kollu , yakasız yada hakim yakalı, önden açık ve kalça hizasındadır. Birlikte kullanıldığı giysilerle uyum sağlayacak şekilde dikilmiştir. Kumaş, renk ve desen özellikleriyle tamamlayıcı görünümündedir. Yüzünde ipekli kumaşlar¹⁹ kullanılan bu giysinin, içi pamuklu kumaşlarla astarlanmıştır. Yüz ile astar arasına ince bir tabaka halinde pamuk yerleştirilerek üstten düz yada şekilli olarak dikilmiştir.

III.1.5-Şalvar-Pantolon

Genellikle bol ağı, uçkurla bele bağlanarak kullanılan bir alt giysisidir. Şalvar, uzun yıllardır özellikle islam ülkelerinde kadın ve erkekler tarafından kullanılmıştır. Kadın şalvarları kadife, canfes, atlas, sevai gibi renkli , düz ve desenli kumaşlardan yapılmıştır.²⁰ Çoğunlukla belden bol büzgülü, geniş paçaları bilekte toplanan , bazen paçaları daralarak bileğe oturan, bazen dizin altında bağlanabilen, kısa, uzun, bol, dar olarak değişik modellerde dikilmiştir.²¹

III.1.6-Ferace-Maşlah-Manto-Pelerin

Sokak giysisi olarak 15. yüzyıldan başlayarak ²²kadın giysileri

(16)Fanny DAVIS: a.g.e., 188

(17)Auguste BOPPE: XVIII.Yüzyıl Boğaziçi Ressamları, (çev. Nevin YÜCEL),(İstanbul:1998), 98

(18)Reşat Ekrem KOÇU: a.g.e., 129-130

(19)Fanny DAVIS:a.g.e., 187

(20)Mehmet ÖNDER: a.g.e., 182

(21)Hülya TEZCAN: a.g.m., 62

arasında yer alan ferace erkekler tarafından da kullanılmıştır. Türkçe sözlükte “kadınların sokakta giydikleri, mantoya benzer, arkası bol, yakasız, çoğu kez eteklere kadar uzayan üst giysisi...”²³ şeklinde tanımlanmaktadır. Reşad Ekrem Koçu ise şöyle açıklamaktadır: “...ferace ile mantonun hiçbir yönden benzerliği yoktur, manto kendi başına, müstakilen bir üstlüktür. Ferace ise, başı-saçları örten yaşmak ile tamamlanan bir üstlüktür...”²⁴ Mehmet Önder, feracenin genellikle kadınların dış giyim olarak giydikleri çarşaf olduğunu yazmıştır.²⁵ Koçu tesettür için giyildiğini, Önder ise çarşaf olduğunu belirtmektedir. Ancak ferace bir sokak giysisidir. Günümüzde kullanılan manto, pardesü gibi giysilerle aynı özellikleri taşımaktadır. Başlangıçta sof, çuha gibi yünlü, kalın ve düz kumaşlardan yapılan feraceler daha sonraları, ince kumaşlardan, işlemeli ve kürklü olarak da dikilmiştir. Kışın yünlü, yazın ipekli kumaşlar kullanılarak yapılan feracelerin kolları ve bedeni bol kesimlidir.²⁶ Feraceler önceleri yuvarlak ve V yakalı olarak kullanılmış, sonraları yaka, giysinin ikinci bir parçası sayılacak kadar genişletilmiş ve yere kadar uzatılmıştır. Osmanlı dönemine ait yazılı kaynaklardan 1502 tarihli İstanbul, Bursa, Edirne şehirleri belediye kanunlarında feracelerde kullanılacak kumaşlar anlatılmıştır. Buna göre müslümanların feracelerinin iç pervaz ve astarlarında ipekli, garimüslimlerinkilerde ise pamuklu kumaş kullanılması gerekmektedir.²⁷ Bu belge daha önce de belirtilen, giysilerde detaylar dışında model özelliklerinin aynı olduğu görüşünü doğrulamaktadır.

Maşlah da ferace gibi bir sokak giysisidir. “ Altı üstü bir, kol yerine yukarki iki ucunda yarıkları olan bir nevi üstlük...”²⁸ Tanımlamadan da anlaşılacağı gibi pelerine benzemektedir. Daha çok bahar aylarında kullanılan, ince saf yün, ipek ve pamuk karışımı kumaşlardan dikilmiş, düz ve sade görünümde bir giysidir.

III.2.Giysilerin Kullanım Yeri

III.2.1-Sokak Giyimi

(22)Hülya TEZCAN: a.g.m.,58

(23)Türkçe Sözlük 1, 495

(24)Reşad Ekrem KOÇU: a.g.e., 108-110

(25)Mehmet ÖNDER: a.g.e., 62

(26)Sadberk Hanım Müzesi, Katalog, (İstanbul:1995), 141

(27)Hülya TEZCAN: a.g.m., 58

(28)Reşad Ekrem KOÇU: a.g.e., 170

İslam dininin kadınların eşleri ve yakın akrabalarından başka erkeklere görünmesini yasaklamış olması, kadınların sokak giyimine sıkı kurallar getirilmesine yol açmıştır. Anadolu Selçukluları döneminde kadınların başlarını örttükleri, ancak yüzlerine peçe takmadan dolaştıkları günümüze ulaşan kaynaklardan anlaşılmaktadır. Erken Osmanlı döneminde de kadınların yüzlerini peçeyle örtmeden sokağa çıkmaları sürdürülmüştür.²⁹

İstanbul'un alınışı ve yerleşikdüzene geçiş, imparatorluğun getirdiği ekonomik koşullar, kadın-erkek dünyasının ayrılmasına damgasını vurmuş ve kadınların sokak giysilerine sıkı kurallar getirmiştir. Başta şehirler olmak üzere kadınlarda çarşaf ve peçe kıyafet olarak yaygınlaşmış, giyimle ilgili fermanlar yayınlanmıştır.³⁰

Kadınların sokak giyimleri konusunda en doğru bilgiler albümlerdeki minyatürler ve seyahatnamelerdeki resimler incelenerek ortaya çıkartılmıştır.

Kadınlar sokağa çıkarken (erkekler gibi) ferace adı verilen giysiyi kullanmışlardır. Kolları çok uzun olan bu giysiden kadının ancak parmaklarının uçları görünmektedir.³¹ Sokak giysisi olarak kullanılan feracenin ön tarafı bele kadar düğmelidir. Bu giysi kadın vücudunun özenle saklanmasını sağlamaktadır. Türk kadınları genellikle yeşil, rum ve ermeni kadınları ise kahverengi ve koyu renklerde ferace kullanmışlardır.³² Kadınların sokak giysilerinin ve ayakkabılarının renkleri sosyal konumlarını göstermektedir. Kadınların giysileri ev içinde her ne kadar renkli ve çeşitli ise de sokakta renksiz ve tekdüzedir. 16. yüzyılda Türklere esir düşen bir İspanyol sokakta gördüğü kadınları şöyle anlatmaktadır: " Büründükleri çarşafların renkleri ve kumaşları değişebilir... Kapınızın eşiğinden aşar aşmaz sokakta rastlayacağınız yüz kadının hiç olmazsa yarısı kendi karınız gibi giyinmiştir."³³

Sultan III. Murat döneminde hazırlanan "Surname-i Hümayun" adlı albüme ait minyatürler incelendiğinde, sokak görüntüleri içerisinde kadın figürleri görülmektedir. Genellikle halk kitlesinin önünde bir veya iki sıra

(29) Cemal KAFADAR: a.g.e., 256

(30) Şefika KURNAZ: a.g.e., 11-12

(31) Pars TUĞLACI: Osmanlı Döneminde İstanbul Kadınları, (İstanbul:1984),27.

(32) Pars TUĞLACI: a.g.e., 28.

(33) Burçak EVREN, Dilek GİRGİN CAN: a.g.e., 80

halinde yer alan kadın figürleri başlarına sıkıca sardıkları beyaz örtülü görüntüleriyle yaşlı kadın izlenimi vermektedir. Bazıları peçeli olarak görünmektedir. Sadece bir kısmının peçeli oluşu Arap etkisiyle moda olan peçenin kullanılmaya yeni başladığını göstermektedir.³⁴ Kadınlar genellikle erkeklerin önünde, gurup halinde ve yanlarında çocuklarıyla görünmektedir. Ancak bazı yabancı kaynaklar, burada kadın gibi görünenlerin aslında kadın kılığına girmiş genç erkekler olduğunu belirtmektedir.³⁵ Özellikle sokak giysisi olarak kullanılan giysilerin oldukça kapalı oluşu buna olanak tanımaktadır.

Kadınların sokak giyiminde kullandıkları ferace, yaşmak ve peçe 16. yüzyılın başından itibaren görülmektedir. Ferace bedeni ve kolları bol, önden açık ve eteği yerlere kadar uzun, yakasız bir giysidir. Yazın ipekli, kışın yünlü kumaşlardan yapılmış, kışlık olanların içi kürkle kaplanmıştır. D'Ohsson XVIII. yüzyıl Türkiyesini anlattığı kitabında; Osmanlı döneminde erkeklerin olduğu kadar kadınların da sokakta giydikleri kışlık giysilerinde kürk kullandıklarına değinmiştir.

*"... Kadınların bütün kışlık elbiseleri de kürklüdür ve ön taraftan çift bordürlüdür. Aynı şekilde bu kışlık elbiselerin eteği ve ceplerinin çevresi de kürklü olur. Samur, seçkin kürklerin en pahalısıdır. En ucuzu binikiyüz, binbeşyüz lira civarındadır. Hali vakti yerinde bir çok kadın ve erkeğe ait samur kürklerin değeri beş hatta altıbin lirayı bulur."*³⁶

16. ve 17. yüzyıllarda ferace modellerinde önemli bir değişiklik olmamıştır. Sadece yaka bahriye giysilerinde olduğu gibi arkaya doğru genişlemiş, bel hizasına kadar uzamıştır. Yaşmaklar ise, beyaz renkte dokunmuş yumuşak kumaşlardan yapılmış, iki parçalı olarak başı örtecek şekilde kullanılmıştır. Alttaki parça burna kadar ağzı kapatmış, diğeri de alını örtecek şekilde bağlanmıştır. Bunun üzerine siyah renkte bir peçe takılarak kadının tümüyle örtünmesi sağlanmıştır. Ancak tasvirler peçeyi tüm kadınların özellikle de yaşlı kadınların kullanmadıklarını göstermektedir.³⁷

18. yüzyıldan başlayarak kadın ferace ve yaşmaklarında değişim başlamıştır. Bu dönemde feracelere birer karış uzunluğunda yakalar takılmış böylece gerdanda bir açıklık kalması sağlanmıştır. Ayrıca müslüman

(34)Nurhan ATASOY: Surname-i Hümayun 1582 Düşün Kitabı, (İstanbul :1997),130

(35)Nurhan ATASOY: a.g.e.,131

(36) M. de M. D'OHSSON : XVIII. Yüzyıl Türkiye'sinde Örf ve Adetler, (Çev:Zerhan Yüksel), t.y., 92.

(37)Cemal KAFADAR: a.g.e.,256

kadınlar ince kumaştan açık renk feraceler giymeye başlamışlardır. Yaşmakların kumaşı şeffaflaşmış, başı genişleten hotozlar kullanıldığından yaşmaklar gevşek bağlanmaya başlanmış ve çeşit çeşit sırmalarla süslenmiştir. Bu durum toplumda rahatsızlık uyandırmış ve padişahların ard arda çıkardıkları fermanlarla yasaklanmıştır.³⁸ " 18. Yüzyıl Osmanlı Toplumunu ve Türk Giysileri" adlı Almanca katalogda Türk kadınları sokak giysileri içerisinde resimlenmiştir.³⁹

İlk kez 18. yüzyıl ortalarına doğru kadınların sokaklarda açık saçık denebilecek şekilde gezmelerini yasaklayan ferman çıkarılmıştır. II. Sultan Ahmed devrinde çıkarılan ferman şöyledir:

"İstanbul Kadısına, Yeniçeri Ağasına ve Bostancıbaşı Ağaya:

İstanbul memleketimizin yüzüsu, ulema, sulaha ve ubeda beldesidir, halkının da günlük kılık kıyafetinin şariat emrine uygun olması devlet namusu gereğindendir. Fakat harpler yüzünden çok mühim işlerle uğraşılırken bu husus ihmal edilmiştir. Bazı yaramaz kadınlar bunu fırsat bilip sokaklarda halkı başdan çıkarmak maksadı ile aşırı süslenmeye başlamışlardır. Yeni biçimlerde çeşidli esvablar yaptırdılar, hristiyan kadınlarını taklit ederek başlarına acaib serpuşlar geçirdiler. Nice utanç verecek biçimler yayıldı.....Bundan böyle kadınlar bir karışdan ziyade büyük yakalı ferace ve üç değirmiden fazla baş yemenisi ile sokağa çıkmayacaklardır. Feracelerde süs olarak bir parmaktan enli şerid kullanılmayacaktır. Bu yasaları dinlemeyecek olan kadınların sokakda yakalarının kesileceği ve esvablarının yırtılacağı ilan olunsun.....Haziran 1725."⁴⁰

Ferace 19. yüzyılda, ön etekleri yuvarlak kesimli, tek düğmeli, yakaları kırmalarla süslü, gece tuvaletini andıran bir görünüme bürünmüştür. Yaşmak ise giderek incelmış, kadınların yüzlerini örtmekten öte, güzelliklerini ortaya çıkaran bir zerafetle bağlanmaya başlanmıştır. 1872 yılından sonra feracenin yanında çarşaf kullanılmıştır.⁴¹ Suriye'den gelen bir giyim tarzı olan çarşaf, yüz şeffaf bir peçeyle örtülerek giyilmiştir. Çarşaf önceleri tek parça, bol torba biçimindeyken, sonraları bazen ferace ile

(38)Reşat Ekrem KOÇU: a.g.e.,8

(39)Rudolf NAUMAN, Klaus TUCHELT: Türkische Gevänder und Osmanische Gesellschaft im Achtzehnten Jahrhundert, (Graz:1966), tafel:197-201, 96

(40)Reşat Ekrem KOÇU: a.g.e.,8

(41)Nurettin SEVİN: Onüç asırlık Türk Kıyafet Tarihine Bir Bakış, (Ankara: 1990), 130

birlikte kullanılan iki parçalı bir üst giysi şeklini almıştır. Devrin ilk çarşafı, açık saçık olarak değerlendirilen ferace ve yaşmakın yanında oldukça kapalı bir sokak giysisi olmuştur. Ancak II.Meşrutiyet'ten sonra özellikle İstanbul'un şık hanımları çarşaf kesimlerinde gittikçe açılan yeni modeller bulmuşlardır. Etekleri ve pelerinleri kısaltmışlar, peçeleri inceltmişler ve başın üzerine kaldırarak kullanmışlardır.⁴²

II.Abdülhamit, 2 Nisan 1829'da, çok ince kumaştan siyah çarşaf giymiş ve siyah tül örtmüş olan müslüman kadınlarını matem tutan hristiyanlara benzetmiş ve bunu yasaklamıştır.⁴³

III.2.2-Ev İçi Giyimi

Osmanlı kadını süslenmeyi ve olanaklarının elverdiği ölçüde pahalı kumaşlarla giyinmeyi sevmektedir. Kadınlar süslerini ve şıklıklarını ancak kendi haremlelerinde veya ziyaretine gittikleri bir ahabplarının haremleinde gösterebilmektedirler, çünkü sokakta "bedenlerinin en küçük parçasını bile göstermeleri" yasaktır.⁴⁴ Feracelerini çıkarttıklarında giysileri tüm güzelliğiyle ortaya çıkmaktadır. Erken Osmanlı, 14.-15.yy.Anadolu kadın giyiminde elbiselerin önden açık veya kapalı, uzun kollu, yakasız veya küçük devrik yakalı olduğu ve bol entarilerin beline kuşak takılarak kullanıldığı görülmektedir.⁴⁵

İstanbul'un başkent oluşundan sonra, 16.ve 17.yy.'lardan günümüze ulaşan giysiler ve tasvirlerden giyim konusunda daha ayrıntılı bilgi edinilmektedir.⁴⁶ Kadınların başlıca giyim eşyaları şalvar, bürümcük kumaştan yerlere kadar uzun ve uzun kollu gömlek, kısa veya uzun kollu hırka ile yine kısa veya uzun kollu kaftanlar ve zengin kesimin bunların üzerine giydikleri içi kürklü ve kürksüz üst kaftanlardır. Hırka ve kaftanların başlıca özelliği önden açık ve genellikle yakasız oluşlarıdır. Belden aşağıya doğru eklenen peşlerle (eteğin yan ve ön kısımlarına konan ekler) etekler bollaştırılarak biçimlendirilmiştir. Yan dikişlerinde gizli cepler bulunur. Peşli

(42)Cemal KAFADAR: a.g.e., 256-257

(43)Rukiye BULUT: "İstanbul Kadınlarının Kıyafetleri ve II.Abdülhamit'in Çarşafı Yasaklaması", Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, No:8, 1968, .34-35

(44)Robert MANTRAN: XVI.-XVII. Yüzyıl'da İstanbul'da Gündelik Hayat,(çev: Mehmet Ali Kılıçbay), (İstanbul: 1991), .206

(45)Cemal KAFADAR: a.g.e., .257

(46)Cemal KAFADAR: a.g.e.,257

kesim adı verilen bu model, yaka ve kol ağızlarında yapılan değişikliklerle 19.yy.'in ortalarına kadar gelmiştir.⁴⁷

Lale Devri adı verilen 18.yy.'ın başlarından itibaren kol ağızı kesimi ve elbisenini bedenindeki daralma gibi ayrıntılarda elbise modelleri çeşitlilik kazanmış, şalvarlar bollaşmıştır. Bu dönem giysileri Lady Montegu'nun mektupları ile Levni ve Abdullah Buhari'nin minyatürlerinde ayrıntılarıyla işlenmiştir.⁴⁸

Lady Montegu bir mektubunda Fatma Sultan'ı ziyaretini anlatmakta ve sultanın güzelliğinden uzun uzun söz etmektedir. Mektubun bir bölümünde sultanın giysisini en ince ayrıntısına kadar anlatan Montegu şöyle yazmıştır:

*"Sırmalı diba bir entari giymiş, boylu boyunca beyaz sim kenarlı, ince tül gömleğinden açık boynunun güzelliği meydana çıkmıştı. Gömleği gümüş yeşili, şalvarı ise soluk karanfil rengindeydi. Gayet kibar işlenmiş beyaz terlikleri vardı. Elmas bileziklerle zarif kollarını süslemişti. Kemerini elmas işlemeliydi. Başındaki çevrenin zemini karanfil renginde sırma ile işlenmişti. Topuklarına kadar inen siyah saçlarını örgülerle ayırmış, başının bir yanına ustalıkla elmas iğneler takmıştı. Bunları anlatırken mübala ettiğimi zannedersiniz. Fakat inanın hiç mübala yok."*⁴⁹

Montegu yazdığı mektuplarda kadın giysilerini en ince ayrıntılarına kadar anlatmış, böylece Türk kadın giysilerinde kullanılan model ve malzeme özelliklerinin kalıcılığını sağlamıştır.

16. ve 18.yüzyılların anlatıldığı ve geleneksel giysileri içerisinde Türk kadınlarının resimlendiği bir kaynakta Lady Montegu'nun anlattıklarını destekler nitelikte giysi örnekleri yer almaktadır.⁵⁰

18.yy.'ın ortalarına doğru elbiselerde etek boyu ayak bileklerinin üzerine çıkmış, yaka göğüsleri gösterecek şekilde açık kesilmiş, ön etek açıklığında da kruvaze kesimler moda olmuştur.⁵¹ Yüzyılın sonlarına doğru ise yaka oyukluğu göğüs altına inmiş, göğüsler sadece şeffaf bir beyaz

(47) Cemal KAFADAR: a.g.e.,257

(48) Cemal KAFADAR: a.g.e.,257

(49) Lady MONTAGU: Türkiye Mektupları 1717-1718, t.y., 79

(50) Türkei Abendland Begegnet Morgenland 16.-18. Jahrhundert ,(Germany: 1992), 166-167

(51) Rudolf NAUMAN, Klaus TUCHELT: a.g.e., tafel:191-195,96

gömleğin drapeleriyle örtülmüştür.

19.yy.'ın başlarında yeni modeller ortaya çıkmış, üç etek ve dört etek adı verilen bu elbiseler, başkentin en gözde modelleri olmuştur. Uzun kol yenleri ve yerlerde sürünen etekleri ile üç etek elbiselerin gözde olduğu 19.yy.'ın ortalarında, batı modasının etkisi de görülmektedir.⁵²

Fransız imparatoriçesi Evgenie'nin 1869'da İstanbul'u ziyareti ve Abdülaziz'in Avrupalı kadınların giyiniş tarzını beğenmesi, saray hanımlarının Paris modasına göre giyinmelerine neden olmuştur.⁵³Kadınların giysilerinde başta kırmızı olmak üzere mor, mavi, yeşil, turuncu, sarı gibi renkler kullanılmıştır.⁵⁴

III.2.3-Başlık

Kadının giyiminde terpuş, serpuş, arakçin, arkkiye, hotoz v.b. adılar alan başlıklar kullanılmıştır. Başlık yada başa konulan mücevherli taşlar, kadınların statüsünü belirleyen, en önemli giyim parçası olmuştur.⁵⁵ II.Mehmet dönemi minyatürlerinden, külahı andıran ve üç parçalı kesimi olan başlık türünün saraylı kadınlar tarafından kullanıldığı, buna karşılık halktan kadınların çok yüksek ve sivri, madeni başlık kullandıkları anlaşılmaktadır.

Osmanlı dönemi kadın başlıkları arasında en fazla dikkat çeken "hotoz"lardır. Ev içinde kullanılan hotozlar sokağa çıkılırken yaşmakla örtülerek bağlanmıştır. Ekonomik durumları iyi olan kadınlar çeşitli mücevherler kullanarak hotozlarını süslemişlerdir.⁵⁶

Kanuni Sultan süleyman döneminde kadın başlıkları beş veya on santim yüksekliğinde ve fes biçimindedir. Bunlar değerli kumaşlardan yapılmış ve üzerleri değerli mücevherler, taşlar, inci dizileri ve sorguclar takılarak süslenmiştir.⁵⁷

(52)Lady MONTAQU: a.g.e.,79

(53)Hülya TEZCAN: "Son Dönem Kadın Kıyafetleri" Sanat dünyamız ,37;14, (Temmuz 1988), 44-51

(54)Hülya TEZCAN: a.g.m.,44-51

(55)Cemal KAFADAR: a.g.e.257

(56)Cemal KAFADAR: a.g.e.,257

Fes biçimli başlıklar yada terpuş 16.yy. ikinci yarısından başlayarak gittikçe küçülmüştür. 17.y.yy.'dan başlayarak oldukça yüksek ve yukarıya doğru daralan başlıklar kullanılmıştır. Yüzyılın ortalarında ise üstü geniş altı dar hotozlar görülmektedir.⁵⁸

I.Mahmut döneminde kadın başlıkları oldukça çeşitli ve gösterişlidir. 18.yy.'da Ressam Levni'nin minyatürlerinde ve albümlerde görülen kadın figürlerinde başlar yaşmakla süslenmiştir. Yaşmak önce alt parçası ve sonra üst parçası bağlanarak kullanılmış, "kapalı yaşmak" ve "açık yaşmak" olarak çeşitlenmiştir.⁵⁹ Kapalı yaşmak kalın kumaştan yapılmıştır. Alt kısmı ikiye katlanarak gözlerin altından yüzün alt bölümünü örtecek şekilde uçları boynun arkasından bağlanır. Açık yaşmak ise kaşların üstünden geçirilerek ve başa sarılarak kullanılır. Kumaşı daha ince olan açık yaşmağın kolalı olanlarına saraylı yaşmağı denilmektedir.

Kadın başlıklarında kullanılan alın çatkısının da çok yaygın bir süslenme tarzı olduğu görülmektedir.⁶⁰ Bir veya iki parmak kalınlığında kadife, ipekli, bürümcük gibi kumaşlarla hazırlanan çatkının üzeri sırma veya renkli ipeklerle işlenmiştir. Saçlar taranıp örüldükten sonra saçın dağılmaması için alından arkaya doğru bağlanmaktadır. Başlıkların yada örtülerin üzerinden bağlanarak kullanılan alın çatkıları da bulunmaktadır. Padişah eşleri olan hanım sultanlar günlük yaşamda alın çatkılarını (kaşbastı) bir sınıf belirleyicisi olarak kullanmışlardır.⁶¹

Yüzyıllar boyunca uzun ve örgülü saçları ile görülen osmanlı kadını, 18.yy.ortalarına ait minyatürlerde kahkül ve şakaklarındaki saçlarını kısa kesmiş, hafif bukleler oluşturmuş olarak resimlenmiştir. Başlıklar ise bazen mücevherli fesler biçiminde, bazen de yumuşak terpuşların üzerine dolanmış türbanlarla, elmaslı iğneler ve çiçeklerle süslenmiştir. D'Ohsson Osmanlı İmparatorluğu'nu anlattığı yedi ciltlik kitabında bu modaya değinmiş ve kadınların başlıklarının üzerine sardıkları türbanı, Avrupalı bir kadının saçları gibi biçimlendirdiklerini belirtmiştir.⁶²

(57)Cemal KAFADAR: a.g.e.,257

(58)Cemal KAFADAR: a.g.e.,258

(59)Cahide KESKİNER: "Türk Minyatürlerinde Kadın Başlıkları", Antik Dekor, S.27 (İstanbul: 1994), 122

(60)Cahide KESKİNER: a.g.m.,122

(61)N. BERKER: "Kaşbastı" ,Türk Etnografya Dergisi, XIII (Ankara:1973) , 10-22

(62)Cemal KAFADAR: a.g.e.,258

19.yy.'da kadınlar küçük takke benzeri terpuşlar, kısa fesler, yüksek hotozlar ve değişik şekillerde bağladıkları ve yemeni ve yaşmaklarla başların süslemişler ve bu örtülere bağlanış biçimlerine göre isimler vermişlerdir.

BÖLÜM IV

GIYSİLERİN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırma kapsamında 140 giysi örneği incelenmiş, yüzyıllara göre dönemin modası biçim, renk ve model özellikleriyle ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır.

16. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğunun Klasik dönemini oluşturmaktadır. Siyasal ve ekonomik yaşamın doruk noktasına ulaştığı bu dönemde her alanda olduğu gibi giyim-kuşamda da altın çağ yaşanmıştır. Kadınlar tarafından kullanılan giysiler; pahalı ama zevkli, değerli ama tutarlıdır.¹

16. Yüzyıldaki görüntü, kumaş desenlerindeki çözümler ve kalitedeki düşüslere rağmen 17. yüzyılda da sürmüştür.²

Sultan III. Ahmet döneminde (1703-1730) başlayan batılılaşma hareketleri ve Lale devri Osmanlı kadınının yaşamında bir dönüm noktası olmuş, yeni bir yaşam tarzını başlatmıştır. Dönemin modası Abdullah Buharinin minyatürlerinde açık bir şekilde görülmektedir. Sanatçı İstanbul'da yaşayan Türk ,Rum, Ermeni, vb. kadınların küçük ayrıntılarla birbirinden ayrılan giysilerini resimlemiştir.³

Osmanlı döneminin son yüzyılı kadın giysilerinin büyük değişim geçirdiği , geleneksel çizgisinden ayrılarak batı tarzına geçiş yaptığı, ithal giysilerin moda olduğu bir dönemdir. Bu kesin değişiklik 19. yüzyılın son çeyreğinde gerçekleşmiştir.⁴Geçiş dönemi giysilerinin 1850-1870 yılları

(1)Hülya TEZCAN: a.g.m., 1999,68

(2)Hülya TEZCAN:a.g.m.,69

(3)Banu MAHİR: "18.Yüzyıl Osmanlı Kadın Modası", P Sanat Kültür Antika Dergisi , S. 12, (İstanbul:1998-1999), 70

arasındaki dönemi kapsadığı, bazı belgelerden⁵ ve günümüze kalan mevcut eserlerden anlaşılmaktadır.⁶ Osmanlı kadını 1870'lerden sonra batılı kadınla aynı tarzda giyinmeye başlar.⁷Yüzyılın ilk çeyreğinde geleneksel yapısını koruyan kadın giysileri sonraları değişmiş, iki etek, üç etek ve dört etek entarilerin kullanımı yaygınlaşmıştır. Ayrıca batı tarzında görülen kesim ve detaylar; manşetli,düğmelerle iliklenen ve bilek hizasında son bulan kollar, düz kol kesimleri, önü kapalı ve kısa entariler, takma kollar, Avrupa dantel ve su taşları, kuyruklu etekler ve Avrupa kumaşlar⁸ Türk kadın giysilerini oluşturmuştur.19. Yüzyıl sonunda Avrupa modası İstanbul başta olmak üzere tüm şehirlerde yaygın olarak kullanılmıştır.

(4)Lale GÖRÜNÜR: "Anıların Aynasında Moda" ,P Sanat Kültür Antika Dergisi , S. 12, (İstanbul:1998-1999),92

(5)Hülya TEZCAN: "Topkapı Sarayında Bulunan Bir Terzi Defteri" , Topkapı Sarayı Müzesi, Yıllık 2, (İstanbul:1987) , 166-184. Hülya TEZCAN: 19. Yüzyıl Sonuna Ait Bir Terzi Defteri, Sadberk Hanım Müzesi, (İstanbul: 1992),

(6)Hülya TEZCAN: "Batılılaşma Döneminde Saray Kadınının Modası", P Sanat Kültür Antika Dergisi , S. 12, (İstanbul:1998-1999), 83-86

(7)Hülya TEZCAN: "Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Yüzyılında Kadın Kıyafetlerinde Batılılaşma" ,Sanat Dünyamız, (14/37), (İstanbul:1988), 45

(8)Lale GÖRÜNÜR: a.g.m., 94

IV.1. Giysi Örneklerinin Sınıflandırılması

TABLO NO : 1
ÖRNEK TÜRÜ

örnek türü		entari	hırka	üstlük	gömlek (iç ent.)	ferace	maşlah	toplam
giysi	16.yy	5	3	---	1	3	---	12
	17.yy	17	8	4	4	5	1	39
	18.yy	34	7	27	---	5	2	75
	19.yy	5	1	5	---	3	---	14
toplam	f	61	19	36	5	16	3	140
	%	44	13	26	03	12	02	100

Tablo 1'de giysilerin türü incelenmektedir. 140 Örneğin 61'i (%44) entari, 36'sı (%26) üstlük, 19'u (%13) hırka, 16'sı (%12) ferace, 5'i (%3) gömlek (iç entarisi), 3'ü (%2) maşlah olarak belirlenmiştir.

16.Yüzyıla ait toplam 12 giysi incelenmiştir. İncelenen giysilerin 5'i entari, 3'ü hırka, 3'ü ferace, 1'i içe giyilen gömlektir. Bu yüzyılda üstlük ve ferace örneğine rastlanmamıştır.

17. Yüzyıla ait 39 giysi örneği bulunmaktadır, bunların; 17'si entari, 8'i hırka, 5'i ferace, 4'ü üstlük, 4'ü gömlek, 1'i maşlahtır.

18.Yüzyıla ait 75 giysi incelenmiş, buna göre örneklerin 34'ü entari, 27'si üstlük, 7'si hırka, 5'i ferace, 2'si maşlahtır.

19.Yüzyıl ilk çeyreğine ait giysilerin 5'i entari, 5'i üstlük, 3'ü ferace, 1'i hırkadır. Bu yüzyıla ait maşlah örneği saptanmamıştır.

18. ve 19.yüzyıllarda kullanılan gömlekler giysilerin içinde kalmış bu nedenle model özellikleri saptanamamıştır.

Tabloya göre, kadın giysilerinde çoğunlukla entari ve üstlük kullanıldığı saptanmıştır. Bunları ferace izlemektedir. Gömlek, tüm giysilerin içinde mutlaka kullanılmıştır. Ancak giysinin içinde kalması ve model özelliklerinin görülememesi nedeniyle örnek sayısı model özellikleri görülenlerle sınırlandırılmıştır.

TABLO NO: 2
DÖNEMİ

dönemi	16.yy.	17.yy.	18.yy.	19.yy.	toplam
giysi sayısı (f)	12	39	74	15	140
%	8.57	27.8	52.8	10.83	100

Tablo 2’de giysi örnekleri dönemlerine göre incelenmektedir. 140 Örneğin 74’ü (%52.8) 18.yüzyıla, 39’u (%27.8) 17. yüzyıla, 15’i (%10.83) 19.yüzyıla, 12’si (%8.57) 16.yüzyıla aittir.

Osmanlı erken döneme ilişkin örnek bulunamaması nedeniyle örnekler 16.yüzyıldan başlatılmıştır. Tabloda görülen sayılar yüzyıllara göre örnek sayısındaki artışı açıkça ortaya koymaktadır. Lale devri ve batılılaşma hareketleri sonucu haremden çıkarak sosyal alanda kendini gösteren kadın, tarihi belgeleyen kaynaklarda yerini almıştır. 18. yüzyılda başlayan bu hareketlenme, 19.yüzyılın ilk çeyreğine ait giysilerde de görülmektedir. Bu nedenle son yüzyıla ait giysilerden sadece uygun bulunan küçük bir grup incelenmiştir.

TABLO NO: 3
KULLANIM YERİ

kullanım yeri		ev içi	sokak	toplam
giysi sayısı	16.yy	9	3	12
	17.yy	33	6	39
	18.yy	68	7	75
	19.yy	11	3	14
toplam	f	121	19	140
	%	86.4	13.6	100

Tablo 3'de örnekler kullanım yerlerine göre verilmektedir. İncelenen 140 örneğin 121'i (%86.4) ev içi giysisi, 19'u (%13.6) sokak giysisidir.

16. Yüzyıla ait 12 örneğin 9'u ev içi, 3'ü sokak giysisidir.

17.Yüzyıla ait incelenen 39 giysiden 33'ü ev içi, 6'sı sokak giysisidir.

18. Yüzyıla ait 75 giysi örneğinin 68'i ev içi, 7'si sokak giysisidir.

19.Yüzyılın ilk çeyreğini ait 14 giysinin 11'i ev içi, 3'ü ise sokak giysisi olarak saptanmıştır.

Osmanlı döneminde kapalı bir yaşam süren Türk kadınının konumu bu tabloda da ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle giysi örneklerinin çoğunluğu ev içi giysisidir. Birbirinden farklı model özelliklerine sahip örneklerin seçilmesine özen gösterilmiştir. Bu kapsamda farklı modellerde sokak giysileri de bulunmaktadır.

TABLO NO: 4
BULUNDUĞU YER

bulunduğu yer		minyatür	baskı resim (gravür,vb.)	resim y.b. s.b, g.b	müze	toplam
giysi sayısı	16.yy	6	1	4	1	12
	17.yy	28	5	4	2	39
	18.yy	49	4	10	12	75
	19.yy	1	---	13	---	14
toplam	f	84	10	31	15	140
	%	60.	07.	22.	11.	100

Tablo 4'te giysi örnekleri bulundukları yere göre incelenmiştir. Buna göre 140 örneğin 84'ü (%60) minyatürlerden, 31'i (%22) resimlerden (yağlı boya, sulu boya, guaj boya), 15'i (%10) müzelerden, 10'u (%7) baskı resimlerden (gravür,vb.) alınmıştır. Buna göre çoğunluğu minyatürler oluşturmaktadır.

16.Yüzyıla ait giysi örneklerinin 6'sı minyatür den, 4'ü resimden, 1'i baskıdan, 1'i de müzede bulunan mevcut eserlerden alınmıştır.

17.Yüzyıla ait giysi örneklerinin 28'i minyatürden, 5'i baskı resimden , 4'ü resimden, 2'si müzeden alınmıştır.

18.Yüzyıla ait giysi örneklerinin 49'u minyatürden, 12'si müzeden, 10'u resimden, 4'ü baskıdan alınmıştır.

19.Yüzyılda ise 13'ü resimden, 1'i minyatürden alınmıştır.

Minyatürlü el yazmaları gibi görsel belgeler, hükümler gibi yerli yazılı kaynaklar, resimlerle süslenmiş yabancı seyahatnameler, resimler ve baskılar müzelerde bulunan eserlerin daha detaylı olarak incelenebilmesini mümkün kılmaktadır.

Tabloya göre minyatürler, Osmanlı kadınının giysi özelliklerini belirlemede yararlanılan önemli kaynaklardır.

TABLO NO: 5
MALZEME VE TEKNİK

malzeme		ipekli kumaş	yünlü kumaş	kürk	tiraz	oya	harç	mücevher	şerit	işleme	sade	toplam
giysi sayısı	16.yy	9	3	---	---	---	---	—	5	1	5	23
	17.yy	33	6	7	---	---	---	—	3	1	27	77
	18.yy	69	6	11	5	14	2	2	31	8	10	158
	19.yy	9	5	3	2	1	3	—	4	2	1	30
toplam	f	120	20	21	7	15	5	2	43	12	43	288
	%	41.	06.	07.	02.	05.	02	0.5	14	04.	14	100

Tablo 5'de örnekler malzemelerine göre sınıflandırılmaktadır. İncelenen 140 giysinin 120'sinde ipekli kumaş, 20'sinde yünlü kumaş kullanılmıştır. Süsleme elemanı olarak bu giysilerin 43'ünde şerit, 21'inde kürk, 15'inde oya, 12'sinde işleme, 7'sinde tiraz, 5'inde harç, 2'sinde mücevher kullanılmış, 43'ü ise sade olarak bırakılmıştır.

16.Yüzyıla ait kumaşların 9'u ipekli, 3'ü yünlü kumaş olarak saptanmıştır. Giysilerin 5'inde şerit, 1'inde işleme kullanılmış, 5'inde ise herhangi bir süsleme elemanı kullanılmamıştır.

17.Yüzyıla ait giysilerin 33'ünde ipekli kumaş, 6'sında yünlü kumaş, giysilerin 7'sinin süslemesinde kürk, 34'ünde şerit, 1'inde işleme kullanılmıştır. 27 giysinin sade olduğu saptanmıştır.

18.Yüzyıla ait giysilerin 69'unda ipekli kumaş, 6'sında yünlü kumaş kullanılmış, süslemelerinde ise 31'inde şerit, 14'ünde oya, 11'inde kürk, 8'inde işleme, 5'inde tiraz, 2'sinde harç, 2'sinde mücevher kullanılmış, 10'u ise sade olarak saptanmıştır.

19.Yüzyıl ilk çeyreğine ait giysilerin 9'unda ipekli kumaş, 5'inde yünlü kumaş kullanılmış, süsleyici elemanlar olarak ise 4'ünde şerit, 3'ünde kürk, 3'ünde harç, 2'sinde işleme, 2'sinde tiraz, 1'inde oya kullanılmıştır.

Buna göre kadın giyiminde ipekli kumaşlar yoğunluktadır. Yünlü kumaşlar çoğunlukla sokak giysilerinde kullanılmıştır. Giysilerin süslemesinde ise çoğunlukla şerit, kürk, oya ve işleme kullanılmış, sade giysilere de yoğun olarak yer verilmiştir.

TABLO NO: 6
KUMAŞ DESENLERİ (MOTİF)

motif		düz kumaş	çizgili kumaş	bitkisel motifler	sembolik motifler	toplam
giysi sayısı	16.yy	5	1	3	3	12
	17.yy	34	---	5	---	39
	18.yy	32	3	34	9	78
	19.yy	10	---	3	1	14
toplam	f	81	4	45	13	143
	%	56.	03.	32	09.	100

Tablo 6'da örneklerin kumaş desenleri (motif) incelenmektedir. 140 Giysinin 81'i (%57) düz, 45'i (%32) bitkisel, 13'ü (%9) sembolik motiflerden oluşmaktadır. Bu tabloda yığılmanın %56 ile düz kumaşlarda olduğu, bunu %32 ile bitkisel motiflerle bezeli kumaşların izlediği görülmektedir.

16.Yüzyıla ait giysilerin 5'i düz, 1'i çizgili kumaş, 3'ü bitkisel, 3'ü sembolik motiflerle bezeli kumaş kullanılarak uygulanmıştır.

17.Yüzyıla ait giysilerin 34'ünde düz kumaş, 5'inde bitkisel motiflerle bezeli kumaş kullanılmıştır.

18.Yüzyıla ait giysilerin 32'sinde düz, 3'ünde çizgili kumaş kullanılmıştır. Yine bu yüzyıla ait giysilerin 34'ünde bitkisel, 9'unda sembolik motiflerle bezeli kumaşlar kullanılmıştır.

19.Yüzyıl ilk çeyreğine ait giysilerin 10'unda düz kumaş, 3'ünde bitkisel, 1'inde sembolik motiflerle bezeli kumaş kullanılmıştır.

Buna göre kadın giysilerinde çoğunlukla düz ve bitkisel motiflerle bezeli kumaşların kullanıldığı saptanmıştır.

TABLO NO: 7
RENK

renk	kırmızı	mavi	yeşil	pentbe	siyah	sarı	altın	gümüş	mor	hardal	bej	boru	turuncu	mavi - yeşil	gri	kırm	beyaz	kahve rengi	lacvert	renksiz
16.yy	6	2	4	1	1	1	1	1	---	---	---	---	1	---	---	---	2	---	---	2
17.yy	7	2	7	3	2	2	6	---	---	---	1	2	1	3	3	1	5	1	---	8
18.yy	22	11	29	6	8	24	11	4	2	2	1	2	9	1	4	4	12	3	4	3
19.yy	1	1	2	3	3	4	1	---	1	---	---	---	---	---	2	2	2	1	3	---
toplam	36	16	42	13	14	31	19	5	3	2	2	4	11	4	9	7	21	5	7	13

Tablo 7 örneklerde kullanılan renkleri göstermektedir, İncelenen 140 giyside 17 farklı renk kullanılmıştır. Renklerin giysi örneklerinde kullanılış çoğunluğuna göre ; sarı (altın sarısı) (43), yeşil (42), kırmızı(36) , beyaz (21), mavi (16) , siyah (14) , pembe (13), turuncu (11), gri (9), krem (7), lacivert (7), kahverengi (5), mavi-yeşil (4), bordo (4), mor (3), hardal (2), bej (2) olarak sıralanmaktadır.

Giysi örneklerinde canlı parlak ve pastel renkler birlikte kullanılmıştır. Çoğunlukla kullanılan renkler açık ve koyu tonlarıyla yeşil kırmızı, sarı, beyaz, altın ve mavidir.Çizelge 7'de örneklerin renk dökümü incelendiğinde (bkz. ekler) görüleceği gibi; giysilerde tek renk ve iki renk yoğun olarak kullanılmıştır. Ancak giysilerin üst üste kullanılması sonucu çok renkli bir görüntü elde edilmiştir.

Yüzyıllara göre dağılımda ise; 16. yüzyılda 10 renk kullanılırken, bu sayı 17. yüzyılda 15 renk, 18. yüzyılda 19 renk, 19. yüzyılda 13 renk olarak değişiklik göstermiş, ancak renklerin çoğunluklu kullanımında bir değişiklik olmamıştır. 16.Yüzyılda en çok kullanılan renkler sırasıyla kırmızı, yeşil, mavi, sarı ve beyazdır. 17 Yüzyılda bu sıralama kırmızı, yeşil, altın, beyaz, pembe, mavi-yeşil, gri, mavi, siyah, sarı, bej, turuncu, krem, kahverengi şeklinde değişmektedir. 18.Yüzyılda yeşil, kırmızı ve altın başta olmak üzere çoğunlukla mavi, beyaz, turuncu, siyah, pembe, gümüş, gri, lacivert, krem, kahverengi, bordo, hardal, mor,bej ve mavi-yeşil kullanılmıştır.

Buna göre; Osmanlı dönemi Türk kadın giysilerinde açık-koyu, parlak-pastel tonlarıyla en çok kullanılan renkler yeşil, kırmızı, sarı, beyaz ve altındır. 16. yüzyıldan sonra kullanılan renk sayısı giderek artmış, 18. yüzyılda batılılaşma hareketleri ve lale devrinin etkisiyle en üst düzeye ulaşmıştır.

TABLO NO :8
MODEL ÖZELLİKLERİ

model özellikleri	yaka	kol	kup	etek	ön kapanma	uzunluk	biçim-tarz (line)	toplam
	düz açık			peşsiz	açık	kalça hizası		
	şal yaka			yandan ve önden peşli	gizli düğmeli	alt bacak ortası hiz.	A	
	O-U yaka			önden peşli	çaprazlı	ayak bileği hiz.	dikdörtgen	
	biye yaka			yandan peşli	birit-ilik düğmeli	yer e kadar	X	
	takma-hakim				düğmeli	kuyruklu		
	U yaka							
	V yaka							
	O yaka							
16.yy.								84
17.yy.								274
18.yy.								528
19.yy.								105
toplam								981

Tablo 8'den elde edilen bulgulara 140 örneğin yaka, kol, kup, etek, ön kapanma ve uzunluk özellikleri ile tarzlarına göre incelendiği görülmektedir. Yaka modellerinde; **O** yaka (38), takma-hakim yaka (28), **U** yaka (20), **V** yaka (19) çoğunluktadır. Kol modellerinde; dar uzun (50), bol uzun (19), dirsekten bol (19), dar kısa (17) çoğunluğu oluşturmaktadır. Giysi örneklerinin kup özellikleri incelendiğinde tek parça kesim (107) çoğunlukta olmakla birlikte, iki parçalı (kuplu) kesim (33) de kullanılmıştır. Giysilerin etek bölümlerinde çoğunlukla yandan peşli kesim (86) kullanılmış, bunu yandan ve önden peşli kesim (44) izlemiştir. Ön kapanma özellikleri birit-ilik düğmeli (52), açık (42), düğmeli (22) şeklinde sıralanmaktadır. Giysilerin uzunluğu çoğunlukla ayak bileğine (60) kadardır. Bunu sırasıyla yere kadar (32), kalça (20) uzunlukları izlemektedir. Giysi tarzlarında örneklerin çoğunluğu bele oturan ve vücut hatlarını ortaya çıkartan (84) modellerdir. Diğer tarz, üst bedeni dar olan giysi etek ucuna doğru genişleyen (50) **A** formdadır. Dikdörtgen görünümlü tarz (6) az sayıdadır.

16.Yüzyıla ait giysilerin yakalarında **O** ve **V** kesimleri kullanılmıştır. Kolları dar- kısa, bol-kısa, bol-uzun, dirsekten sonra bollaşarak uzayan, kısa ve ön-uç kısmı oyuk kesimli modeller saptanmıştır.Kolsuz örnekler de bulunmaktadır. Bu yüzyıla ait giysilerin bedenleri çoğunlukla tek parçalıdır. İki parçalı kup kesimi de kullanılmıştır. Giysilerin etekleri yarlardan ve önden kullanılan peşlerle genişletilmiştir, peşsiz örneğe rastlanmamıştır. Ön kapanma şekilleri çoğunlukla düğmelidir.Gizli düğme, çaprast, birit-ilik kullanılan örnekler de bulunmaktadır. Giysilerin uzunlukları ayak bileği, kalça ve alt bacak ortası olarak sıralanmıştır. Tarzları (line) incelendiğinde **A** ve **X** formların kullanıldığı saptanmıştır. 16.Yüzyıla ait 12 giyside toplam 22 özellik saptanmıştır.

17. Yüzyıla ait giysilerde takma ve hakim, **O** yaka, **V** yaka, boyun hizasından düz inen yaka modelleri , kollarında ise çoğunluk sırasına göre dar-uzun, bol-uzun, kısa ve dış tarafı sivri, kısa ve ön uç kısmı oyuk ,bol kısa kol modelleri kullanıldığı saptanmıştır. Bedenlerde tek parça kalıp kullanılmış, iki parçalı kup kesimin kullanıldığı örneklerle de rastlanmıştır.Etekleri yandan, yandan ve önden olarak çoğunluktadır. Ön kapanmaları birit-ilik düğmeli yada açıktır, düğmeli ve gizli düğmeli örneklerin az sayıda olduğu saptanmıştır. Giysiler ayak bileği hizasında, yere kadar, kalça hizasındadır. Kuyruklu bir adet örnek bulunmuştur. Giysiler çoğunluk sırasıyla **X**,**A** ve **□** (Dikdörtgen) formdadır.Bu yüzyıla ait 39 giyside 28 model özelliği saptanmıştır.

18.Yüzyıla ait giysilerde O yaka, U yaka, V yaka, O-U yaka, takma-hakim yaka, şal yaka, biye yaka, boyun hizasından inen düz açık yaka modelleri saptanmıştır. Kollar sırasıyla dar-uzun, dirsekten sonra bollaşarak inen uzun, dar-kısa, bol-uzun, bol-kısa kesimlidir. Kolsuz modeller de bulunmaktadır. Giysilerin bedenleri çoğunlukla tek parçalıdır, iki parçalı kup kesim de kullanılmıştır. Etekleri yandan, yandan-önden peşli ,peşsiz olarak üç modeldedir. Ön kapanma şekilleri sırasıyla önden açık, birit-ilik düğmeli, düğmeli, gizli düğmeli, çaprastlıdır. Etek uzunluğu ayak bileğine kadar, yere kadar ve kuyruklu, alt bacak ortasına kadar ve kalça hizasında olarak saptanmıştır. Giysi tarzları sırasıyla X,A,□ (dikdörtgen) formlardadır. Bu yüzyıla ait toplam 78 giyside 32 model özelliği saptanmıştır.

19.Yüzyıla ait incelenen giysilerde U,O,V yaka, O-U yaka, şal yaka modelleri, kollarda dar-uzun, bol-uzun, dar-kısa,bol kısa, dirsekten bol kesimler kullanılmıştır. Bedende kup kesimli örneğe rastlanmamıştır. Eteklerde yandan peşli, peşsiz, yandan-önden peşli, önden peşli model özellikleri kullanılmıştır. Giysilerin ön kapanma şekilleri sırasıyla önden açık ,birit-ilik düğmeli, gizli düğmeli, çaprastlı ve düğmeli olarak saptanmıştır. Uzunlukları ayak bileğine kadar, yere kadar, kuyruklu, alt bacak ortasına kadar ve kalçaya kadar değişen görüntülerdedir. Giysilerin tarzlarında çoğunlukla X ve A formların aynı oranda, dikdörtgen formun da kullanıldığı saptanmıştır. Bu yüzyılın ilk çeyreğine ait incelenen 14 giyside toplam 29 model özelliği ortaya çıkartılmıştır.

IV.2. Değerlendirme

Araştırma kapsamında 140 giysi örneği incelenmiş, yüzyıllara göre dönemin modası biçim, renk ve model özellikleriyle ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır. Ulaşılabilen örnekler içerisinde en karakteristik özellikleri taşıyan; 16.yüzyıla ait 12 örnek, 17.yüzyıla ait 39 örnek, 18.yüzyıla ait 75 örnek ve 19.yüzyıl ilk çeyreğine ait 14 örnek olmak üzere 140 örnek seçilmiş ve bu örnekler üzerinde çalışılmıştır.

Osmanlı dönemi Türk kadın giyiminde çoğunluk sırasına göre entari, üstlük, hırka ve ferace kullanılmıştır. Gömlek ve şalvar tüm giysilerin altında ilk giyilen giysiler olarak kesinlikle yer almıştır. Örnekler incelendiğinde giysilerin altından, etek ve kol uçlarından, yaka kenarlarından gömlek ve şalvarları görülmektedir. Giysilerin türlerine göre dağılımında 16. ve 17. yüzyıllarda entari ve hırka çoğunluklu olarak kullanılırken, 18. ve 19. yüzyıllarda entari ve üstlük birlikte kullanılarak daha zengin ve süslü bir tarz sergilenmiştir. Bu giysileri içte gömlek ve şalvar, sokakta ise ferace tamamlamıştır. (bkz. tablo 1, çizelge 1, fotoğraf no: 59-60-65)

Osmanlı döneminde kapalı bir yaşam süren kadın, zamanını kapatıldığı ev, saray, konak gibi mekanlarda geçirmek zorunda kalmıştır. Bu nedenle giysi örneklerinin büyük bir çoğunluğu ev içi giysisidir. Buna rağmen sokak giysilerinde de farklı giysi türleri ve model özellikleri bulunduğu (bkz. örnek no: 3-27-31-69-111-137-vd.), kadının ev içinde olduğu gibi sokak giysilerinde de seçici ve zevkli olduğu saptanmıştır. (bkz. tablo no 3, çizelge no 1)

Osmanlı dönemi Türk kadın giyimi ulaşılabilen örnekler çerçevesinde incelendiğinde Türk modası açısından önemli bir kaynak niteliği taşıdığı ortaya çıkmaktadır. Ancak giysilerin kullanılarak yıpratılması ve saklama geleneğinin olmaması, az sayıda giysi örneğinin günümüze kalışının açık bir kanıtıdır. Bu nedenle dönemin yerli ve yabancı sanatçıları tarafından yapılan çizimler, resimler, baskılar, minyatürler mevcut eserlerin daha detaylı incelenebilmesine olanak tanımaktadır. Bu araştırmada, incelenen örneklerin %60'ını oluşturan önemli bir grup minyatürlerden alınmıştır. (bkz. örnek no: 9-13-25-52-57-80-100-126-vd.) Bunu resimler (4-22-56-78-94-128-139-vd.), müzelerdeki eserler (2-24-30-114-125-vd.) ve baskılar (11-47-51-106-113-vd.) izlemektedir. (bkz. tablo no 4, çizelge no 3) Araştırmadan elde edilen bulgular minyatürlerin Osmanlı kadın giyimini ayrıntılarıyla ortaya koyduğunu göstermektedir.

Osmanlı İmparatorluğunun ilk başkenti olan Bursa şehri, ipek ve ipekli kumaşlarıyla ünlü önemli bir merkezdir. Yazılı kaynaklar döneme ait giysilerde kullanılan ipekli kumaşların bu merkezden karşılandığını ortaya çıkarmıştır. Giysi örnekleri üzerinde yapılan çalışmalar sonucunda giysilerde % 85 oranında ipekli kumaş (bkz.örnek no:1-17-36-53-77-102-128-140-vd.) kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Bu değerlendirmede Bursa ipekli dokumalarının olduğu kadar, bu kumaşlardan üretilen giysilerin daha görkemli ve zengin bir görüntü vermeleri de etkili olmuştur. Giysi örneklerinde kumaşlar cinslerine göre saptanmış, kumaş isimlere göre bir değerlendirmeye gidilememiştir. Kumaşların başlı başına farklı ve geniş bir araştırma konusu oluşu, çalışılan örneklerin büyük çoğunluğunun kumaş isimlerini saptamada yetersiz kalışı dikkate alınarak özel isimlerin kullanılmamasına özen gösterilmiştir. Sokak giysilerinde ise çoğunlukla yünlü kumaşların (bkz.örnek no:3-21-29-47-69-87-113-137-vd.) kullanıldığı saptanmıştır. Giysilerde süsleyici elemanlar olarak şerit (bkz.örnek no: 3-10-59-86-93-127-137-vd.), kürk (16-47-73-95-135-vd.), oya (53-83-99-129-140-vd.) ve işleme (1-51-96-112-138-vd.) kullanılmıştır. (bkz. tablo no 5, çizelge no 2)

Kadın giysilerinde kullanılan kumaşlar çoğunlukla düz ya da bitkisel motiflerle bezelidir. 16. yüzyılda görülen sembolik motiflere (bkz.örnek no:2-4-12) 17. yüzyılda rastlanamamıştır. 17. yüzyıla ait örneklerin %90'a yakın bir bölümü düz dokuma kumaşlar (13-16-23-31-vd.) kullanılarak dikilmiştir. 18. yüzyılda ise düz dokuma (60-78-95-111-122-vd.) ve bitkisel motiflerle bezeli (54-61-70-82-99-104-124-vd.) kumaşlar yaklaşık aynı sayılarda ve %90'lık bir oranla çoğunlukta. Bu yüzyıla ait diğer kumaşlar sembolik motiflerle (64-80-103-115-120-125) bezelidir.(bkz. tablo no 6) Kumaşların dokumalarında altın ve gümüş telli ya da bu görüntüyü veren ipler kullanılmıştır. (bkz.örnek no:1-17-18-40-51-55-85-99-115-120-127)Özellikle bitkisel motiflerle bezeli kumaşlarda görülen bu uygulama, 16.yüzyıla ait bir örnekte sembolik motiflerin kumaşa gümüş renginde baskı tekniğiyle uygulandığını göstermektedir. (bkz. örnek no: 2)

Giysi örneklerinde ve bunların kumaşlarında kullanılan renkler, bir veya iki renkten oluşmaktadır. Bununla birlikte giysilerin üst üste giyilmesi sonucu çok renkli bir görüntü ortaya çıkmaktadır.(bkz. tablo no 7, çizelge no 4) 16.Yüzyılda kırmızı ve yeşil başta olmak üzere; mavi, sarı, beyaz, turuncu, pembe, siyah, altın ve gümüş renklerin kullanıldığı, giysi türlerinde tek yada iki rengin (kırmızı-yeşil,kırmızı-pembe) birlikte kullanıldığı saptanmıştır. (fotoğraf no: 1-5-6-7-8) Bir örnekte(bkz.örnek no:12) görülen çok renklilik ise, örneğin yer aldığı resmin sergi (Viyana 1 Sergisi) için

yapılmasına bağılı olarak süslenmeye çalışıldığı ve gerçek renklerinin kullanılmadığı şeklinde yorumlanmıştır. 17.Yüzyılda, kullanılan renk sayısı artmış (bej, bordo, mavi-yeşil, gri, krem, kahverengi), renklerin birlikte kullanımında değişiklik görölmemiştir. 18.Yüzyılda renkler yoğun olarak kullanılmış, önceki dönemlere ek olarak mor,hardal,lacivertle birlikte renk sayısı 19'a çıkmıştır. Giysilerde çok renkliliğin hakim olduğu bir dönemdir.(bkz.örnek no:55-59-71-102-116) 19.Yüzyılda kullanılan renk sayısı azalmıştır. Örneklerin büyük bir çoğunluğunun yer aldığı görsel kaynakların oluşturulmasında yararlanılan malzeme, altın ve gümüş renklerinin yansıtılmasına uygun olamadığından, olası bir yaklaşımla sarı ve grinin kullanıldığı ya da zamana bağılı olarak renklerin parlaklığını yitirmiş olduğu, buna bağılı olarak örneklerde sayıca az olduğu düşünölmektedir.

Araştırma kapsamında 16.yüzyıla ait 12 giysi örneği incelenmiştir. (bkz.tablo no:2) 16. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğunun Klasik dönemini oluşturmaktadır. Bu dönemde her alanda olduğu gibi giyim-kuşamda da bir altın çağ yaşanmıştır. Dönemin modasını; kısa, bol kollu entariler, kolsuz ve yarım kollu hırkalar, uzun ve bol gömlekler, çaprastlar, peşli bol etekler, birit-ilik ve düğmeler, düz dokumalar, bitkisel ve sembolik motifler, altın ve gümüş telli kumaşlar, ipekliler yansıtmaktadır.(bkz. örnek no:1-12)

16. Yüzyıldaki zengin görüntü kumaş desenlerindeki çözölmeler ve kalitedeki düşüşlere rağmen 17. yüzyılda da sürmüştür. Dönemin modasını; kolsuz, kısa kollu hırkalar, oldukça uzun ve dar kollu entariler,peşli bol etekler, hakim yakalar, kürklü üstlükler oluşturmaktadır.(bkz.örnek no: 13-50)

Sultan III. Ahmet döneminde (1703-1730) başlayan batılılaşma hareketleri ve Lale devri ile devam etmiş, 18.yüzyıl Osmanlı kadınının yaşamında bir dönüm noktası olmuş, yeni bir yaşam tarzını başlatmıştır. Dönemin modası Abdullah Buhari ve Levni'nin minyatürlerinde, albümlerdeki resimlerde açık bir şekilde görölmektedir. Sanatçılar İstanbul'da yaşayan Türk ,Rum, Ermeni, vb. kadınların küçük ayrıntılarla birbirinden ayrılan, ancak dönemin modasına uygun bir bütönlük gösteren giysilerini resimlemiştir. Serpme bitkisel motiflerle bezeli renkli kumaşlar, kat kat giyilen giysiler, uzun ve bol etekler, dar ve uzun kollu entariler, kürkler, belde şal kuşaklar, işlemeler, oyalar, yırtmaçlar ve pervazlar bu döneme ait giysilerin model özelliklerini ve dönemin modasını göstermektedir. (bkz. örnek no: 51-125)

Osmanlı döneminin son yüzyılı kadın giysilerinin büyük değişim

geçirdiği , geleneksel çizgisinden ayrılarak batı tarzına geçiş yaptığı, ithal giysilerin moda olduğu bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kesin değışiklik 19. yüzyılın son çeyreğinde gerçekleşmiştir.Geçiş dönemi giysilerinin 1850-1870 yılları arasındaki dönemi kapsadığı, bazı belgelerden ve günümüze kalan mevcut eserlerden anlaşılmaktadır. Osmanlı kadını 1870'lerden sonra batılı kadınla aynı tarzda giyinmeye başlamıştır. Yüzyılın ilk çeyreğinde geleneksel yapısını koruyan kadın giysileri (bkz.örnek no: 126-140) ,sonraları değışmiş, iki etek, üç etek ve dört etek entarilerin kullanımı yaygınlaşmıştır. Ayrıca batı tarzında görülen kesim ve detaylar; manşetli,düğmelerle iliklenen ve bilek hizasında son bulan kollar, düz kol kesimleri, önü kapalı ve kısa entariler, takma kollar, Avrupa dantel ve su taşları, kuyruklu etekler ve Avrupa kumaşlar Türk kadın giysilerini oluşturmuştur.19. Yüzyıl sonunda Avrupa modası İstanbul başta olmak üzere tüm şehirlerde yaygın olarak kullanılmıştır.

SONUÇ

Bu araştırma, Osmanlı dönemi Türk kadın giysilerini biçim, malzeme ve model özellikleri açısından inceleyerek Türk kadın giyiminin önemli bir bölümünü aydınlatmayı amaçlamıştır. Dönemin kültürel zenginliği ve coğrafi yapısının genişliği doğrultusunda Osmanlı toplumunun kültürel kesitini yansıtan merkez niteliğindeki İstanbul şehri, bu araştırmanın da merkezi niteliğindedir. Kozmopolit bir yapıya sahip bu merkez din, dil, ırk ve etnik çeşitliliğine bağlı olarak kadın giysilerinde de zengin bir görüntü sergilemiştir.

Osmanlı dönemi kadın giysilerinde sosyal statülerin dışında farklılık bulunmadığı literatür taramaları sonucu saptanmış, incelenen örnekler bu yargıyı desteklemiştir. Sosyal statülerine ve ekonomik durumlarına bağlı olarak giysilerde kullanılan kumaşların fiyatları ve görüntüleri farklılaşmış ancak model özellikleri değişmemiştir.

Araştırma kapsamında 140 giysi örneği incelenmiştir. Bu örnekler; entari, üstlük, hırka, gömlek, şalvar, ferace, maşlah olarak saptanmıştır. Ev içi giysilerinde en içten dışa doğru ; şalvar, gömlek, entari, hırka ve üstlük (kaftan) kullanılmıştır. Sokak giysisi olarak en yaygın giysi türünün ferace olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda üst üste kullanılan giysi türlerinin dönemin moda eğilimlerini yansıttığı sonucu ortaya konmaktadır.

Araştırma kapsamında ulaşılan örneklerden en karakteristik özellikleri taşıyan ve farklı model özelliklerine sahip olanlar seçilmiş, 16. yüzyıla ait 12 örnek, 17. yüzyıla ait 39 örnek, 18. yüzyıla ait 74 örnek incelenmiştir. 19. Yüzyılın ilk çeyreğine ait 15 örnek, dönemin değişim öncesi son giysi örnekleridir. Giysi örneklerinde yüzyıllara bağlı olarak saptanan artış, kadının özellikle 18. yüzyılda harem dışındaki sosyal yaşama dahil oluşunun bir göstergesi sayılmakla birlikte, gittikçe zenginleşen giysi modellerinin de etkili olduğu düşünülmektedir.

Giysilerin kullanım yerlerine göre incelenmesi sonucu, ev içi giysilerinin çoğunlukta olduğu saptanmıştır. Buna göre, kapalı bir yaşam süren Türk kadınının yaşamının büyük bir bölümünü geçirdiği iç mekanlarda da giyimine özen gösterdiği, dönemin moda eğilimlerini izlediği sonucuna varılmaktadır.

Osmanlı dönemi Türk kadın giysilerinin örnek olarak seçiminde; minyatürlü el yazmaları gibi görsel belgelerden, resimlerle süslenmiş seyahatnamelerden, yağlı boya, sulu boya, guaj boya ve gravür baskı resimlerden yararlanılmış, böylece mevcut eserler daha detaylı olarak değerlendirilmiştir. Giysilerin bulundukları yere göre yapılan sınıflandırmada minyatürler önemli bir yer tutmaktadır. Giysi örneklerinin yer aldığı, özellikle tek kadın figürlü minyatürler dönemin moda resmi örnekleri olarak değerlendirilmiş, bu anlamda moda resmi çizim tekniğine uygun olarak çizgi, doku, renk gibi resimsel öğeler dikkate alınarak giysi modelleri ortaya çıkartılmıştır. Bunların dışında dönemin yerli ve yabancı sanatçıları tarafından yapılmış eserlerde yer alan kadın figürleri de dönemin giysilerindeki model özelliklerini yansıtmaktadır. Müzelerde yer alan mevcut eserlerden elde edilen bulgular bu doğrultuda anlam kazanmıştır.

Buna göre; minyatürlerin Osmanlı dönemi Türk kadın giyimini belirgin olarak ortaya koyduğu sonucuna varılmıştır.

Osmanlı dönemi Türk kadın giysilerinde özellikle ev içinde kullanılanların ipekli kumaşlardan üretildiği, yünü kumaşların çoğunlukla sokak giysilerinde kullanıldığı saptanmıştır. Ancak giysi örneklerinin çoğunlukla minyatürlerde yer alması, kumaşlardaki çeşitlilik; giysilerde kullanılan malzemelerin değerlendirilmesinde, kumaş isimlerinin ve cinslerinin saptanmasında önemli bir engel oluşturmuştur. Bu doğrultuda kadın giysilerinde kullanılan kumaşlar yeni bir araştırma konusu olarak ortaya çıkmıştır.

Giysilerde zemin malzemesinin üzerinde süsleyici elemanlar olarak; şerit, kürk, oya ve işlemler kullanılmıştır. Ayrıca kumaşlardaki süsleme konularına göre yapılan sınıflandırmada düz kumaşların ve bitkisel motiflerle bezeli kumaşların kullanıldığı saptanmıştır. Bu değerlendirmede varılan diğer bir sonuç ise; 17. yüzyılda düz kumaşların yaygın olarak kullanıldığı, 18. yüzyılda ise düz kumaşlarla birlikte bitkisel motiflerle bezeli kumaşların aynı oranlarda kullanıldığı şeklindedir.

Giysi örneklerinde canlı, parlak ve pastel renklerin birlikte ya da ayrı ayrı kullanıldığı, kırmızı, yeşil, sarı (altın sarısı) renklerin açık ve koyu tonlarıyla yoğun olarak kullanıldığı görülmüştür. Giysiler tek tek incelendiğinde bir ya da iki renk kullanıldığı, ancak üst üste giyilen giysilerin çok renkli ve uyumlu bir görüntü sergilediği saptanmıştır.

Giysiler model özelliklerine göre değerlendirildiğinde Türk modasının oluşum sürecini önemli düzeyde etkileyecek son derece önemli bulgular

elde edilmiştir. Yaka ve kol modellerinde rastlanan özellikler çarpıcıdır. Günümüzde kullanılan beden kalıplarının o dönemde bulunmaması giysilerin bedene oturtulmasını engellemiştir. Kollarda kullanılan küçük peşler (ekler) kolların rahat hareket etmesini sağlamıştır. İçte kullanılan giysilerin bazı bölümlerinin görünmesi amacıyla yakalar oyuk kesilmiş, kollar kısa yada dirsekten sonra bol kullanılmıştır. Yaka modellerinde; O yaka, U yaka, V yaka ve takma-hakim yaka, kol modellerinde; dar uzun, bol uzun, dirsekten bol ve dar kısa modeller çoğunluklu olarak saptanmıştır. Giysilerin bedene oturtulmasında kup kesim olarak beden iki parça halinde uygulanmış, böylece yan dikişlerden içine alınarak bedene göre daraltılması sağlanmıştır. Bedene oturmayan modeller tek parçalıdır. Giysilerin etekleri yarlardan ve önden kullanılan peşlerle genişletilmiştir. Bedene oturan modellerde yarlarda kullanılan peşlerin beli daha ince, kalçayı daha yuvarlak göstermek amacıyla belden sonra abartılı bir biçimde yuvarlatıldığı görülmüştür. Önden açık kullanılan giysilerde ön kapanma şekilleri; düğmeli, birit-ilik düğmeli, gizli düğmeli olarak saptanmıştır. Ayrıca giysilerin bir bölümü önden açıktır. Giysilerin çoğunluğunda etekler ayak bileğine kadar uzun ve bol kullanılmıştır. Kalça hizasında, yere kadar ve kuyruklu örnekler de bulunmaktadır.

Döneme ait giysilerde silüeti oluşturan üç biçim saptanmış, buna göre bedene oturan (X line), beli ve kalçayı ortaya çıkartan tarzın çoğunluklu olarak kullanıldığı saptanmıştır. Diğer iki tarzda ise A form ve dikdörtgen form kullanılmıştır. Dikdörtgen formda etekler peşsiz kullanılmıştır.

Türk kadın giysilerinde bütünde ve detaylarda görülen farklılıklar sonucu 35 özellik saptanmıştır. Model özellikleri giysi türlerine göre değişiklik göstermiş, ancak giysi tasarımında kullanılan öğelere bağlı kalmıştır.

Sonuç olarak; Osmanlı dönemi Türk kadın giysilerinde detaylarda kullanılan farklılıklar sonucuzengin bir kolleksiyon ortaya çıkartılmıştır. Bu doğrultuda bilimsel çalışmalar önem kazanmaktadır. Araştırma bu anlamda değerlendirilerek sonuca gidilmiş, öneriler geliştirilmiştir.

Geçmişten günümüze Türk kadınının yaşam biçimi, duygu ve düşünceleri, giyim-kuşamı ve bunları yansıtan eserler belgelenerek geleceğe aktarılmalıdır. Kültür bir mirastır ve yeni kuşaklar bu mirasır kurum ve değerleri içinde yaşarken kendi geleceklerini de oluştururlar.

Araştırmanın sınırları dışında kalan 16. yüzyıl öncesi ile 18. yüzyıl sonrası da araştırma konusu yapılmalıdır. Türk kadın giysilerinde kullanılan

kumaşlar ayrı bir araştırma konusu olarak ortaya çıkmıştır.

Türk modasının oluşum sürecinde Türk giysilerinin başlangıçtan günümüze tüm özellikleriyle araştırılması ve belgelenmesi son derece gerekli görülmektedir. Böylece Türk modasını ortaya çıkartacak zengin kaynaklar oluşturulacak, Türk ve Dünya giysi tasarımcılarının üretimlerinde Türk giysilerini güvenilir kaynaklardan ve gerçek özellikleriyle kullanmaları sağlanmış olacaktır.

Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait giysiler ve ilgili belgelerin biraraya toplanarak konuyla ilgili bir müze kurulması, Türk giysilerinin kaynaklarına ulaşmada ve gelecek yıllara aktarılmasında önemli bir gereksinim olarak ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda yapılacak çalışmalar Türk giysilerinin korunmasında, saklanmasında ve değerlendirilmesinde önemli gelişmeler sağlayacaktır.

Müzelerde bulunan mevcut eserler sayı olarak oldukça azdır, ancak bunlar da zamana bağlı olarak aşınmakta, solmakta ve özelliklerini kaybetmektedir. Bu nedenle mevcut giysilerin örneklerinin hazırlanması, çoğaltılarak saklanması gerekli görülmektedir. Ayrıca günümüzde birçok müzede uygulandığı gibi (New York- Metropolitan) giysilerin kalıplarının çıkartılarak ilgililere satılması sonucu hem eserlerin korunmasına ekonomik açıdan destek sağlanacak, hem de gerçek özellikleri korunmuş olan Türk kadın giysileri evrensel boyutta hak ettiği yeri alacaktır.

KAYNAKÇA

ABADAN UNAT, Nermin

- 1979 Toplumsal Değişme ve Türk Kadını", Türk Toplumunda Kadın, Türk Sosyal Bilimciler Derneği Yayını, Ankara.

ALLOM, Thomas

- t.y. Geçmişten Günümüze İstanbul Gravürler ,İstanbul.

ALTINDAL, Aytunç

- 1977 Türkiye'de Kadın ,İstanbul.

ALTINDAL, Meral

- 1993 Osmanlı'da Harem, İstanbul.
1994 Osmanlıda Kadın , İstanbul.

AND, Metin

- 1974 Turkish Miniature Painting , Ankara.

ARSEVEN, Celal Esat

- 1977 Türk Sanatı ,İstanbul

ASLANAPA, Oktay

- 1984 Türk ve İslam Sanatı, Ankara.
1993 Türk Sanatı ,3. baskı, İstanbul.

APAK, Melek Sevültekin ve başk.

- 1997 Osmanlı Dönemi Kadın Giyimleri ,Ankara.

ATALAY, Fikret

- 1974 "Türk Kumaşları", Sanat Dünyamız ,S.1, Mayıs, 13-18 İstanbul.

ATASOY, Nurhan

- 1992 Splendors of The Ottoman Sultans ,Tennessee.
- 1986 "1558 Tarihli Süleymanname ve Macar Nakkaş Pervane", Sanat Tarihi Yıllığı III ,İstanbul.
- 1986 Osmanlı Kıyafetleri Fenerci Mehmet Albümü , (giriş Bölümü), İstanbul.
- 1997 Surname-i Humayun 1582 Düğün Kitabı , İstanbul.

ATASOY, Nurhan. Filiz ÇAĞMAN

- 1974 Turkish Miniature Painting , İstanbul.

BARIŞTA, Örcün

- 1984 Türk İşleme Sanatı Tarihi ,Ankara.

BERKER, N

- 1973 "Kaşbastı", Türk Etnografya Dergisi XIII, Ankara.

BİNARK, İsmet

- 1978 "Türklerde Resim ve Minyatür Sanatı" ,Vakıflar Dergisi,s.XII, Ankara.

BOPPE, Auguste

- 1998 XVIII. Yüzyıl Boğaziçi Ressamları , Çev: Nevin YÜCEL, İstanbul.

BOZKURT, Erhan

1998 Life in Harem, İstanbul.

BULUT, Rukiye

1968 "İstanbul Kadınlarının Kıyafetleri ve II.Abdülhamit'in Çarşafı Yasaklaması", Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, no:8.

BUSBECQ, Ghisellin de

t.y. Türkiye'yi Böyle Gördüm , Çev. Aysel Kurutluoğlu, İstanbul.

CEBECİ, Dilaver

1993 Tanzimat ve Türk Ailesi, İstanbul.

CENKMEN, Emin

1948 Osmanlı Sarayı ve kıyafetleri , İstanbul.

COCO, Carla

1997 Secrets Of The Harem, New York.

ÇAĞMAN, Filiz

1995 "Tarihi Gelişimi İçinde Osmanlı Sarayı Minyatürleri Geleneksel Türk Sanatları", Kültür Bakanlığı, İstanbul.

DAVIS, Fanny

t.y. The Ottoman Lady- A Social History From 1718 to 1918 , New York.

D'OHSSON, M. de M.

t.y. XVIII.Yüzyıl Türkiye'sinde Örf ve Adetler , Çev: Zerhan YÜKSEL,

DOĞRAMACI, Emel

1989 Türkiye'de Kadının Dünü ve Bugünü ,Ankara.

EVREN, Burçak. Dilek GİRGİN CAN

1997 Yabancı Gezginler ve Osmanlı Kadını, İstanbul.

FORSTER, E.Yemour

t.y. Türkiye'yi Böyle Gördüm ,Çev: Aysel KUTNUOĞLU, İstanbul.

GERMENER, Semra ve Zeynep İNANKUR

1989 Oryantaliz ve Türkiye ,İstanbul.

GOODWIN, Godfrey

1997 Osmanlı Kadınının Özel Dünyası ,İstanbul.

GÖNÜL, Macide

1973 Türk El İşleri Sanatı XVI.-XIX.Yüzyıl ,Ankara.

GÖRÜNÜR, Lale

1998.99 "Anıların Aynasında Moda", P Sanat Kültür Antika Dergisi, S.12 İstanbul.

GÜRSU, Nevber

1998 Türk Dokumacılık Sanatı , İstanbul.

İŞCAN, Nejat

1979 Türk Süsleme Sanatı, İstanbul.

KAFADAR, Cemal

- 1993 "Selçuk ve Osmanlı Toplumunda Kadınlar", Cağlar Boyu Anadolu'da Kadın, İstanbul.

KARAL, Enver Ziya

- 1970 Osmanlı Tarihi, c.5, Ankara.

KAYABAL, Aslı

- 1994 "Cariyelerin Dünyası" Skylife, Ağustos.

KAYAOĞLU, Günday

- 1998 Eski İstanbulda Gündelik Hayat, İstanbul.

KESKİNER, Cahide

- 1994 "Türk Minyatürlerinde Kadın Başlıkları", Antik Dekor, S.27, İstanbul.

KIRTAY, Erkan

- 1987 "Tekstil Endüstrisinde Kalite ve Standardizasyon", Tekstil Makina, (Temmuz)

KIRTUNÇ, Erkan

- 1990 "Osmanlı Yaşayışını Anlatan Giyim Albümleri", Kültür ve Sanat, (2;7), Ankara

KOÇU, Reşat Ekrem

- 1969 Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü, Ankara.

KOMSUOĞLU, Şükran ve başk.

- 1986 Resim II Moda Resmi ve Giyim Tarihi, Ankara

KUBAN, Doğan

- 1982 100 Soruda Türkiye Sanatı Tarihi, 5. baskı, İstanbul.

KURNAZ, Şefika

- 1990 Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını(1839-1923) ,
Ankara

KUTAY, Cemal

- 1990 "Kendinizi Anlamak ve Anladığınızı Anlatabilmek" ,
Turing ,(79/358), İstanbul.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat

- 1983 Osmanlılarda Narh Müessesesi ve 1640 Tarihli
Narh Defteri , İstanbul

LEWIS, Raphaela

- 1973 Osmanlı Türkiye'sinde Gündelik Hayat , İstanbul.

MAHİR, Banu

- 1998.99 "18.Yüzyıl Osmanlı Kadın Modası" , P Sanat Kültür
Antika Dergisi , İstanbul.

MANTRAN, Robert

- 1991 XVI.-XVII.Yüzyıl'da İstanbul'da Gündelik Hayat ,
Çev: Mehmet Ali KILIÇBAY, İstanbul.

MONTAQUE, Lady Mary

- t.y. Türkiye Mektupları 1717-1718.

NAUMANN, Rudolf. Klaus TUCHELT

- 1966 Türkische Gevänder und Osmanische Gesellschaft
im Achtzehnten Jahrhundert , Graz.

OLGUNÇELİK, Canan

- 1995 Topkapı Sarayı Müzesindeki 16. Yüzyıl Padişah
Kaftanlarının Süsleme Özellikleri, Ankara: Gazi

Üniversitesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

ONUK, Taciser

1998 Osmanlı Çadır Sanatı (XVII-XIX) ,Ankara.

ÖGEL, Bahattin

1985 Türk Kültür Tarihine Giriş, Ankara.

ÖNDER, Mehmet

1995 Antika ve Eski Eserler Klavuzu ,Ankara.

ÖNEY, Gönül

1988 Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları ,
Ankara.

ÖRS, Hayrullah

1970 "Haremin Muamması" ,Türkiyemiz, s.2,

ÖZ, Tahsin

1951 Türk Kumaş ve Kadifeleri I -II,İstanbul.

ÖZBEL, Kenan

1952 Türk Kumaş Adları , İstanbul.

ÖZER, Mine Esiner

1952 "Türk Kumaş Adları", Edebiyat Fakültesi Tarih
Dergisi , İstanbul.

ÖZTÜRK, Hüseyin

1990 Kınalızade Ali Çelebi'de Aile ,Ankara.

PARLATIR, İsmail

- 1987 “Osmanlı Saray Hayatından Köleliğin Kaldırılışı”,
Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
Dergisi ,c:XXXI ,s.1-2, 417-420.

PEIRCE, P. Leslie

- 1996 Harem-i Humayun ,Çev.Ayşe BERKTAY, İstanbul

RENDİ, Günel

- 1977 Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı 1700-
1850 , Ankara.

Sadberk Hanım Müzesi

- 1995 Katalog, İstanbul.

SEVİN, Nurettin

- 1975 “Saray Kaftanları” , Sanat Dünyamız , 1;3, İstanbul.
- 1990 Onüç Asırlık Türk Kıyafet Tarihine Bir Bakış ,Ankara.

SÖZEN, Metin

- 1983 Tarihi Gelişimi İçinde Türk Sanatı ,İstanbul.

SÜSLÜ, Özden

- 1973 “İstanbul Üniversitesi Kitaplığı Müzesindeki 16.
Yüzyıla Ait Osmanlı Minyatürlerindeki Kumaş
Desenleri Üzerine Bir Deneme” Sanat Tarihi Yılığı V,
İstanbul.

TANINDI, Zeren

- 1996 Türk Minyatür Sanatı , İstanbul

TEZCAN, Hülya

- 1982 "Padişah Elbiseleri Kumaşlar ve Halılar", Sanat, Topkapı Sarayı Müzesi ,T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı, 103-105
- 1987 "Topkapı Sarayında Bulunan Bir Terzi Defteri", Topkapı Sarayı Müzesi , yıllık 2, İstanbul.
- 1988 "Son Dönem Kadın Kıyafetleri", Sanat Dünyamız ,37;14, İstanbul.
- 1988 "Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Yüzyılında Kadın Kıyafetlerinde Batılılaşma", Sanat Dünyamız , 14, İstanbul.
- 1992 19.Yüzyıl Sonuna Ait Bir Terzi Defteri , İstanbul.
- 1995 "Kumaş Sanatı", Geleneksel Türk Sanatları, İstanbul.
- 1998 "18.Yüzyıl'da Kumaş Sanatı", 18. Yüzyılda Osmanlı Kültür Ortamı, Sempozyum Bildirileri 20-21 Mart 1997, İstanbul
- 1998.99 "16.-17.Yüzyıl Osmanlı Sarayında Kadın Modası", P. Sanat Kültür Antika Dergisi ,12, İstanbul

THORNTON, Lynne

- 1983 The Orientalists Painter- Travellers 1828-1908
- 1985 Women As Portrayed in Orientalist Painting , Paris

TUĞLACI, Pars

- 1984 Osmanlı Döneminde İstanbul Kadınları , İstanbul.

Türk Dil Kurumu

- 1988 Türkçe Sözlük 1-2, Ankara.

TÜRKÖĞLU, Sabahattin

1994 “ Türk Halk Kıyafetleri (1873)” ,Antik Dekor, S.27, İstanbul.

ULUÇAY, Çağatay

1971 Harem ,Ankara

UZUNÇARŞILI, Hakkı

1945 Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı , Ankara.

ÜNVER, Süheyl

1951 Levni ,İstanbul.

YAĞAN, Şahin Yüksel

1978 Türk El Dokumacılığı ,İstanbul.

YATMAN, Nurettin

1945 Türk Kumaşları ,Ankara,

YENER, Enise

1955 “Eski Ankara Kadın Kıyafetleri ve Giyiniş Tarzları” ,
A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi , 13, Ankara.

Katolog:

1992 Turkei Abendland Begegnet Morgenland 16.-18. Jahrhundert , Germany.

EKLER

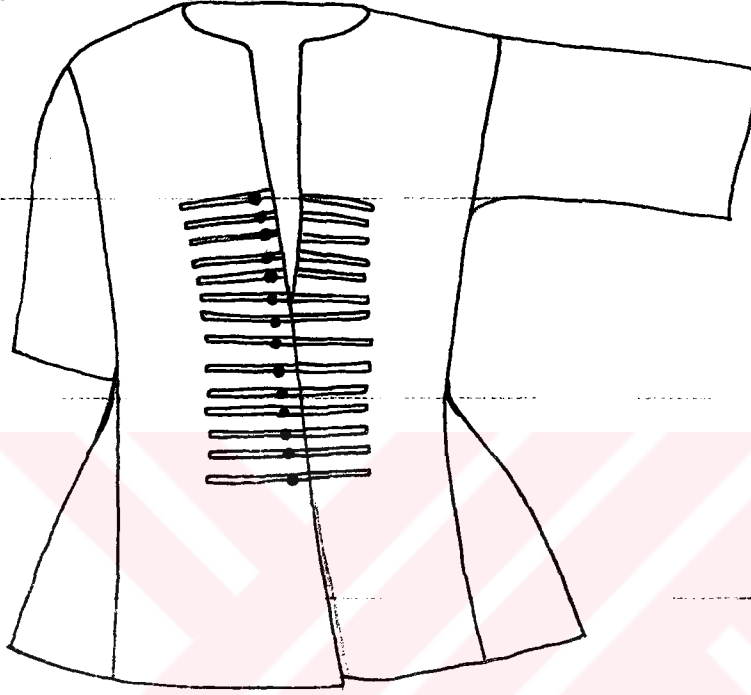
**EK 1- ARAŞTIRMAYA KONU OLAN ÖRNEKLER
VE TEKNİK ÇİZİMLER**

EK 2- ÇİZELGELER

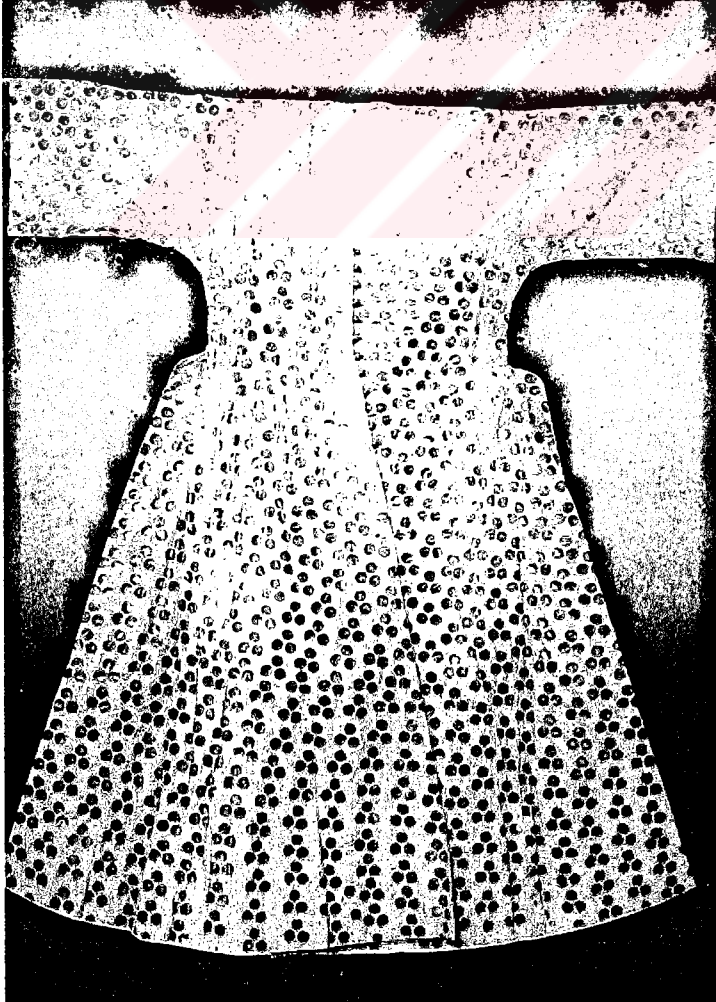
EK 3- 1/8 ORANINDA KADIN ŞABLONU

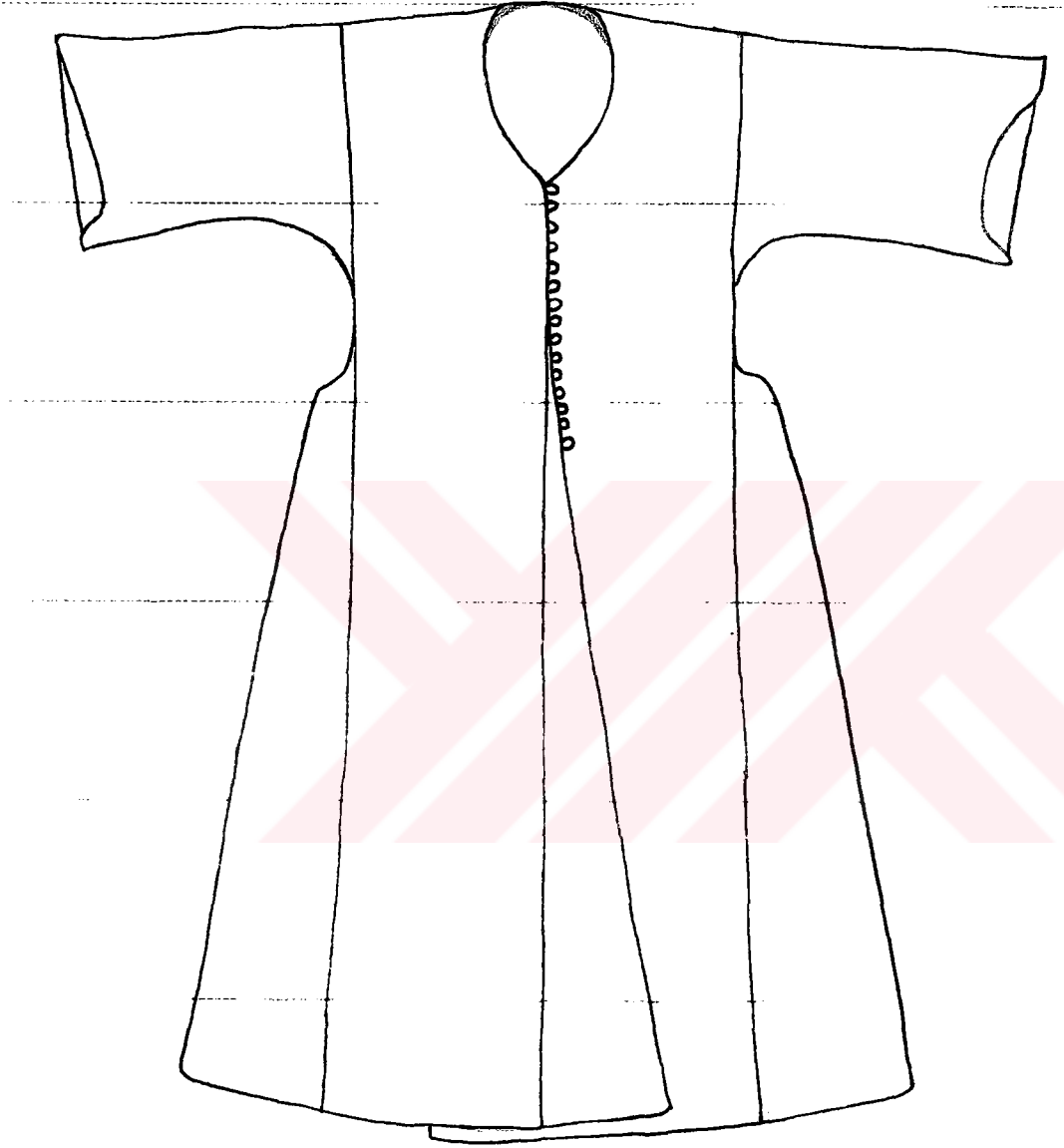
Örnek no : 001
 Fotoğraf no : 001
 Teknik Çizim no : 001
 Envanter no : H.2168, y.35a
 Örneğin Bulunduğu Yer : TSMK, Minyatür
 Dönemi : 16. yy.
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Altın tel ile dokunmuş, bitkisel motiflerle bezenmiş, ipekli kumaş kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Gömlek: Uzun bol kollu, ayak bileklerine kadar uzun, beyaz renkli, kol ağzları ve etek uçları sarı sim işlemelidir. Hırka: Yakasız, önden açık, kalça hizasında ve kısa kolludur. Hırkanın ön kısmı çaprazlıdır.
 İlgili Yayınlar : Stchoukine 1971, XXİb ; Kafadar 1993, 260

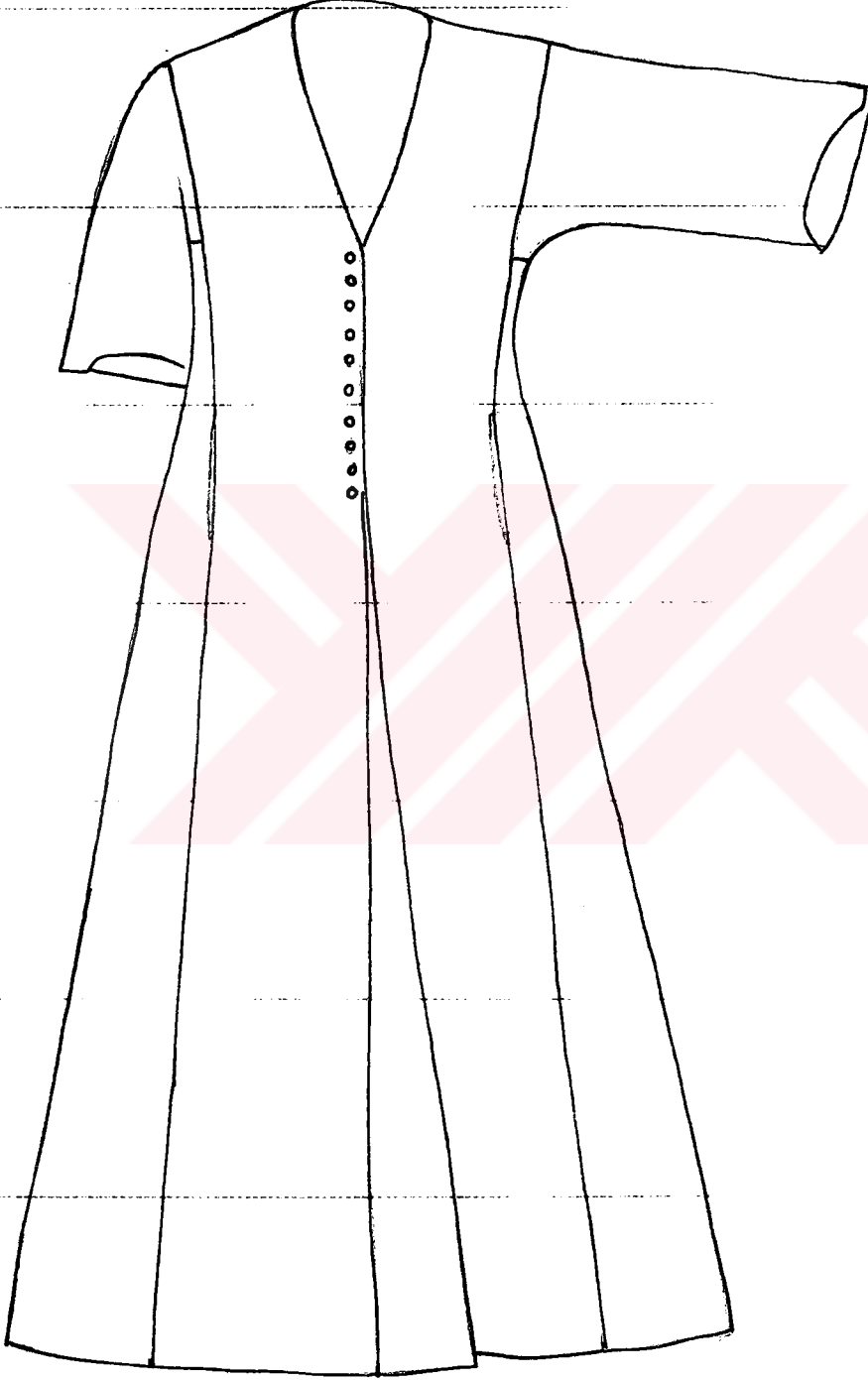
Örnek no : 002
 Fotoğraf no : 002
 Teknik Çizim no : 002
 Envanter no : 13/198
 Örneğin Bulunduğu Yer : TSM
 Dönemi : 16. yy.
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Gümüş yaldız üç benek (çintemani) motifi baskılı, mavi ipekli (taraklı canfes) kumaş ve pamuklu astar kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Entari: Yakası aşağıya doğru oyuk ve dekolteli, önü bele kadar ibrişim düğme ve birit ilikli, kısa kolludur. Eteğinin yan taraflarında peş kullanılmıştır. Kol ağzları, yaka, etek ve ön açıklığının içi üç benek motifli gümüş baskı bantlarla süslü turuncu canfesle çevrilidir.
 İlgili Yayınlar : Kafadar 1993, 261

Örnek no : 003
 Fotoğraf no : 003
 Teknik Çizim no : 003
 Envanter no : SRV,213
 Örneğin Bulunduğu Yer : İAMK
 Dönemi : 16.yy,
 Giysinin Kullanım Yeri : Sokak giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Pamuklu ve ipekli düz kumaşlar kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Ferace: Uzun kollu iç entarisinin üstüne giydiği feracesi kısa kollu, önden açık ve ilik ceplidir.Giysinin etekleri yanlarda kullanılan peşlerle genişletilmiştir. Kısa kollarının uçlarında farklı bir kesim kullanılmıştır. Yazlık bir sokak kıyafeti olmalıdır. Başı ve yüzü tamamen örtülmüştür. Boynunu ve çenesini kapatan kenarları işlemeli, uçları püsküllü, uzun baş örtüsünü, omuzlarını da örttükden sonra arkaya atmıştır.
 İlgili Yayınlar : Reyhanlı-Gandjei 1991,609-12; Kafadar 1993,260;
 Evren-Girgin Can 1997,36.

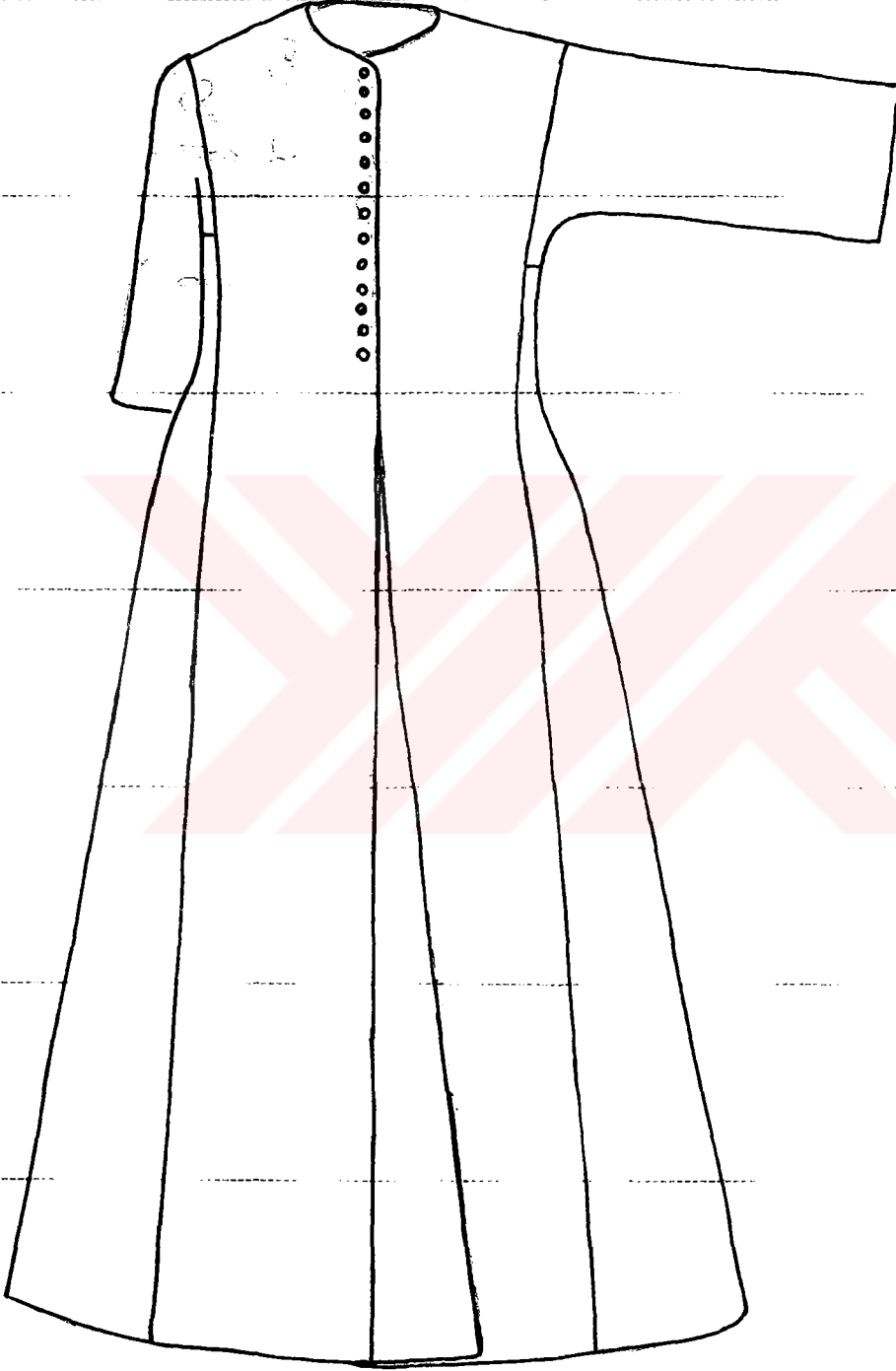

Teknik Çizim No: 003

Örnek no : 004
 Fotoğraf no : 004
 Teknik Çizim no : 004
 Envanter no : -
 Örneğin Bulunduğu Yer : YGOK
 Dönemi : 16.yy
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Turuncu renkli sembolik motiflerle bezenmiş (çintemani, çin bulutu) yeşil zeminli ipekli kumaş kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Entari: Yakası yuvarlak kesimli, önden açık, kalça hizasına kadar düğmeli ve yere kadar uzundur. Kolları dirsek hizasında ve boldur. Kol uçlarından iç gömleğinin bol ve uzun kolları görünmektedir. Kalça hizasında altın kemer kullanılmıştır. Eteği yanlarda ve önde kullanılan peşlerle genişletilmiştir.
 İlgili Yayınlar : Evren-Girgin Can 1997,148.

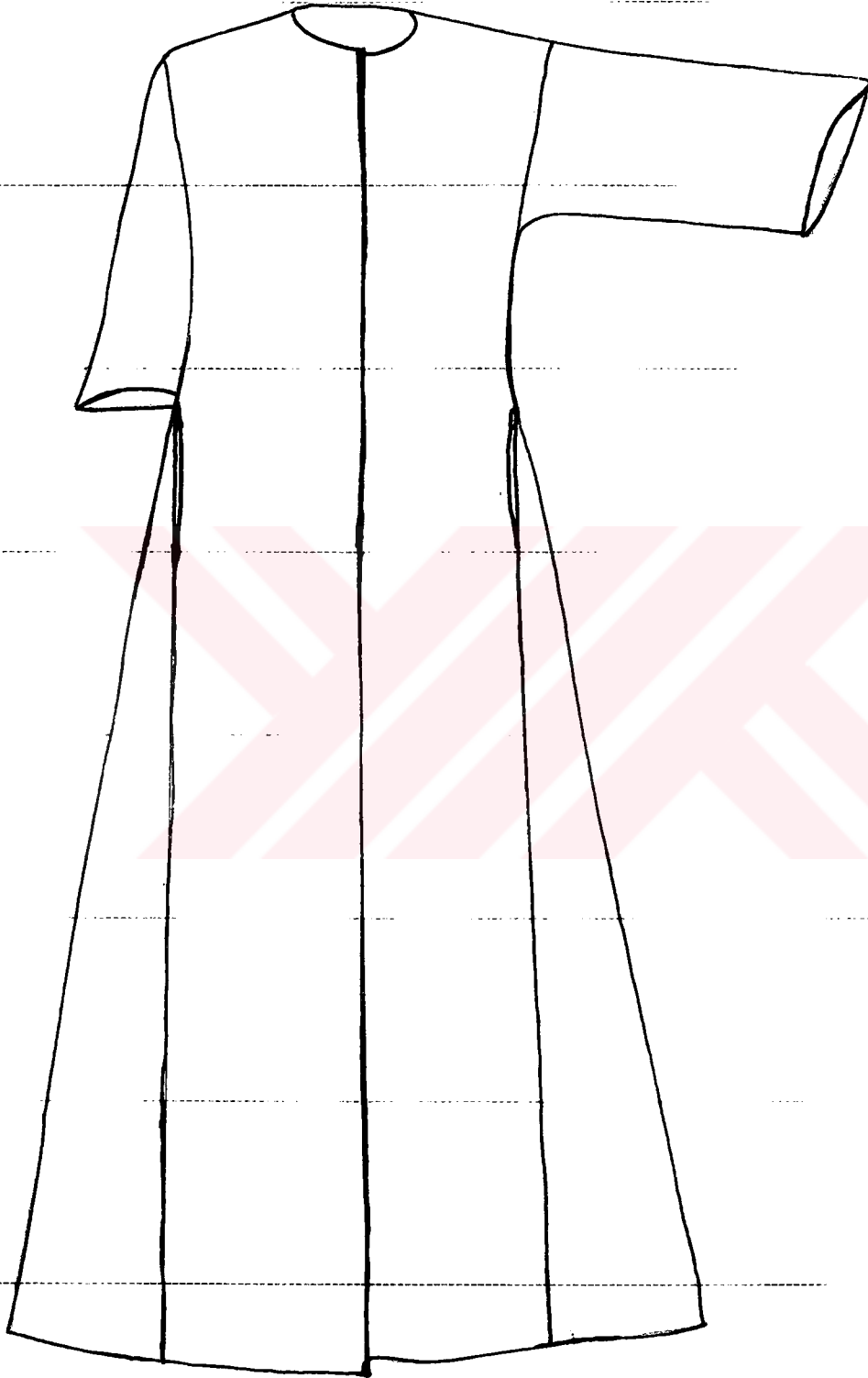

Teknik Çizim No: 004

Örnek no : 005
 Fotoğraf no : 005
 Teknik Çizim no : 005
 Envanter no : -
 Örneğin Bulunduğu Yer : YGOK
 Dönemi : 16.yy
 Giysinin Kullanım Yeri : Sokak giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Düz renkli (yeşil,kırmızı) pamuklu ve ipekli kumaşlar kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Ferace: Yakasız, önden açık ve ayak bileklerine kadar uzundur. Gizli düğmelerle kalça hizasına kadar kapatılmıştır. Bol kolları dirseğin altında bitmektedir. İç kenarlarında kırmızı ipekli kumaştan pervaz kullanılmıştır. Önde dikey gizli cepleri bulunmaktadır.Etekleri peşlerle genişletilmiştir.
 İlgili Yayınlar : Evren-Girgin Can 1997,149.

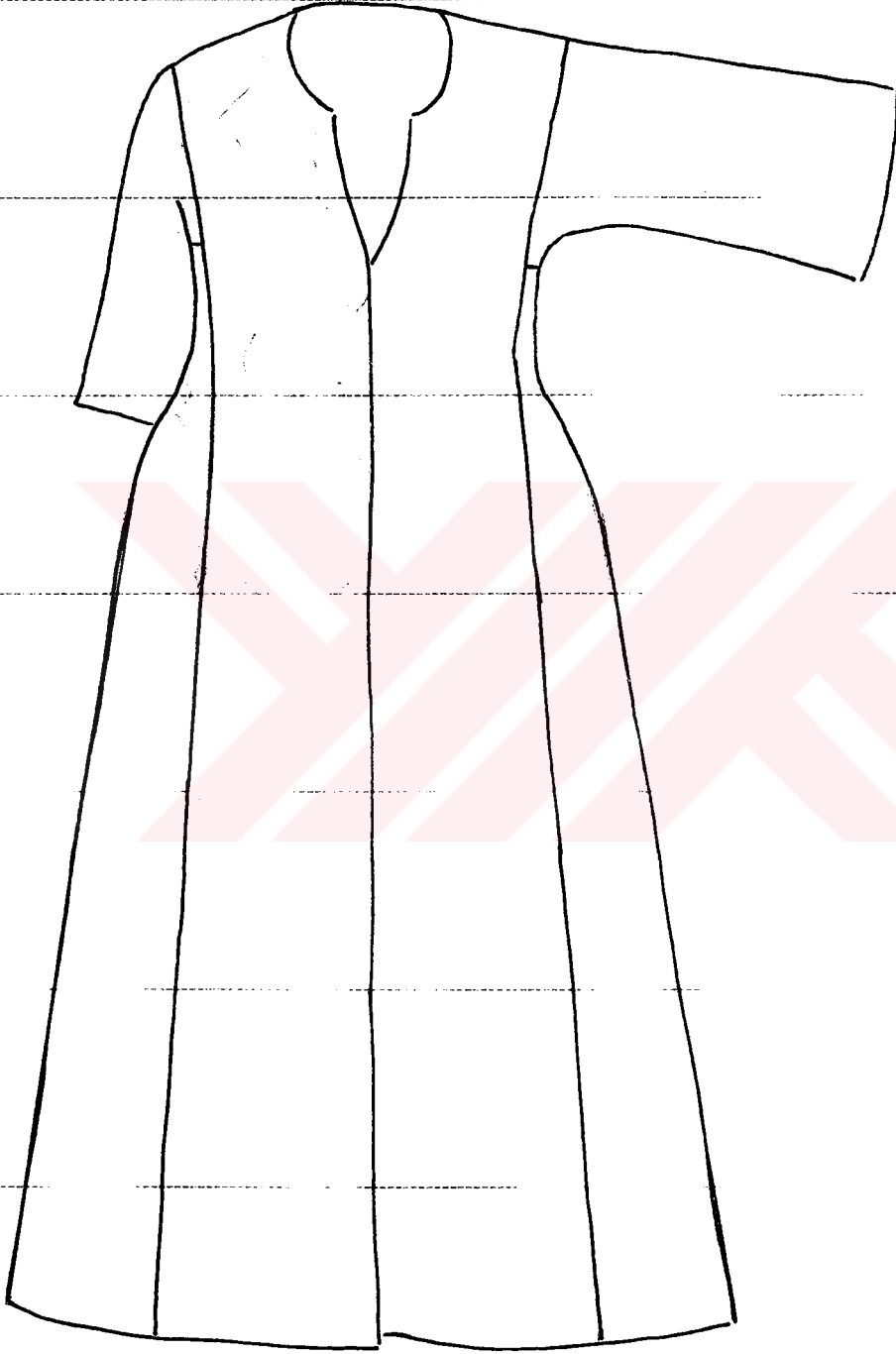

Teknik Çizim No: 005

Örnek no	: 006
Fotoğraf no	: 006
Teknik Çizim no	: 006
Envanter no	: -
Örneğin Bulunduğu Yer	: YGOK
Dönemi	: 16.yy
Giysinin Kullanım Yeri	: Ev içi giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri	: Kırmızı renkli zemin, koyu yeşil renkli motiflerle bezenmiş, çatma kumaş kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri	: Entari: Yakası yuvarlak kesimli, önden açık, ayak bileklerine kadar uzundur. Kolları bol ve dirsek hizasındadır. Kol uçlarından iç gömleğinin kolları görünmektedir. Ön açıklığı göğüs hizasından kalçaya kadar kapatılmıştır.Etekleri yanlardan peşlerle genişletilmiştir.
İlgili Yayınlar	: Evren-Girgin Can 1997,125.

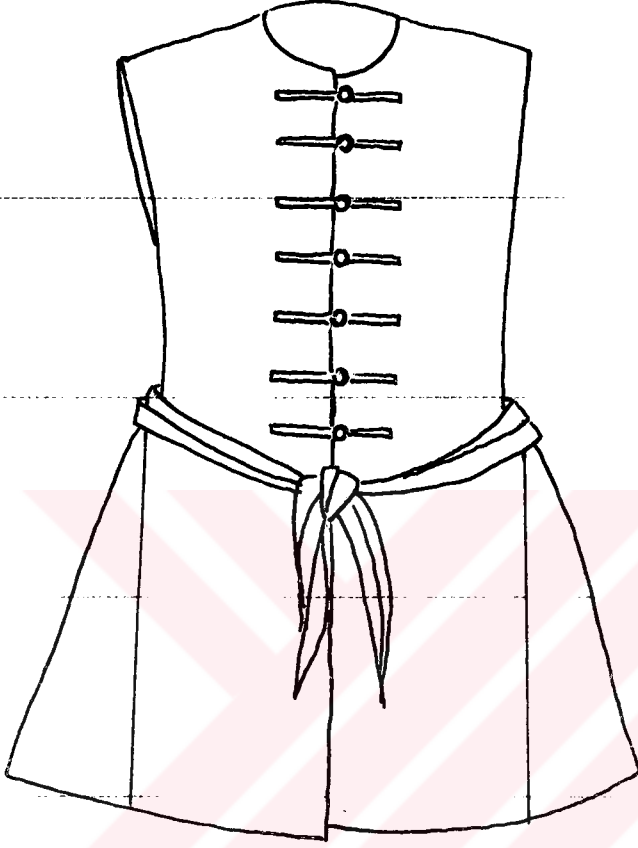

Teknik Çizim No: 006

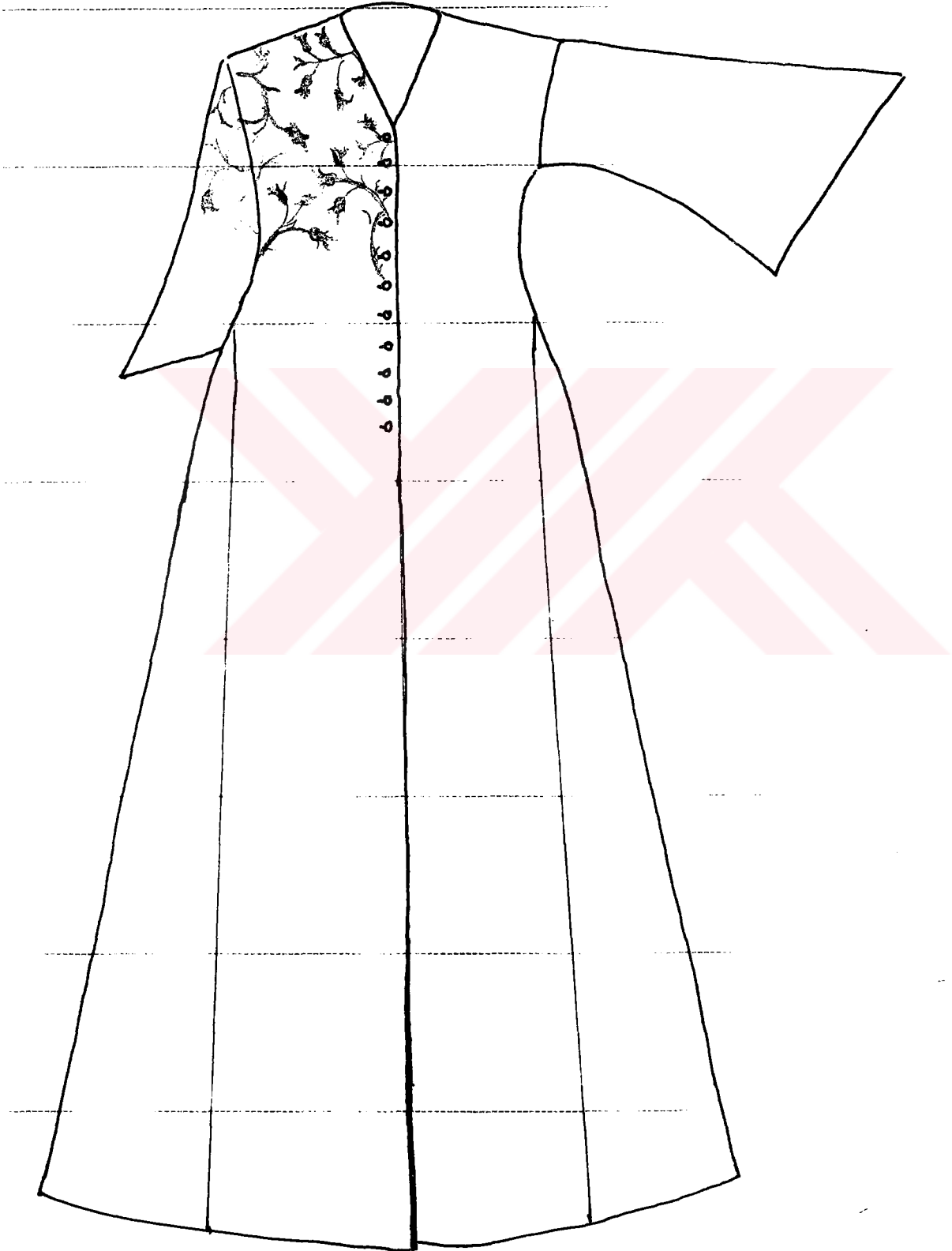
Örnek no : 007
 Fotoğraf no : 007
 Teknik Çizim no : 007
 Envanter no : -
 Örneğin Bulunduğu Yer : YGOK, Kassel'e ait resim.
 Dönemi : 16.yy
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Yeşil- mavi (tirşe) düz ipekli kumaş, beyaz bürümcük kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Hırka: Sıfır yakalı, önden açık, kolsuz ve kalçayı örtecek şekilde kısadır. Önde çapraz kullanılarak bele kadar kapatılmıştır. Etekleri iki yanda peş kullanılarak genişletilmiştir. Giysinin içinden gömleğinin bol ve uzun kolları, diz hizasında etekleri görünmektedir.
 İlgili Yayınlar : Evren-Girgin Can 1997,107.

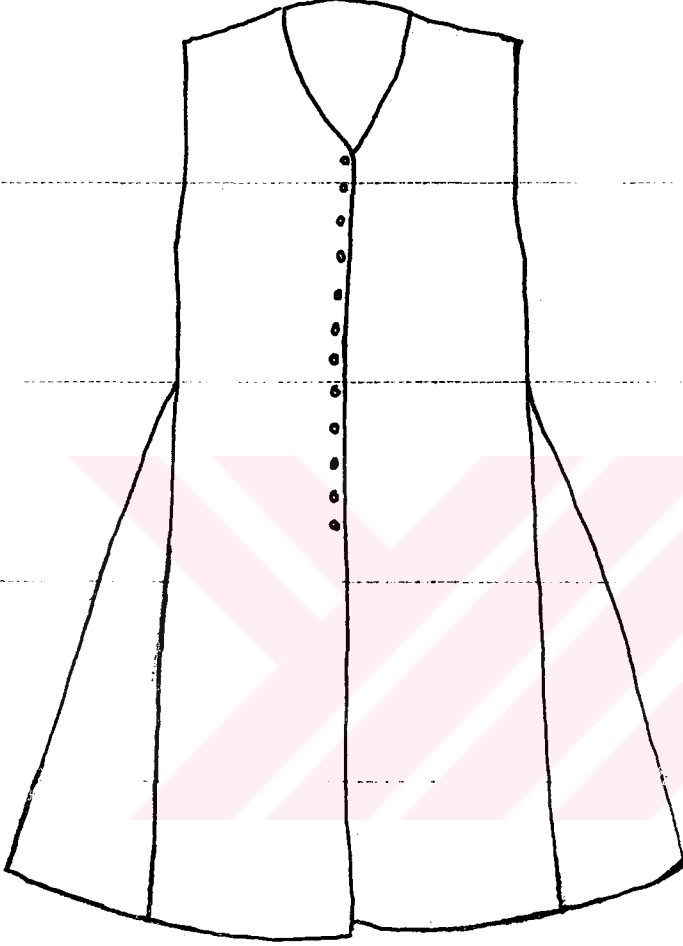

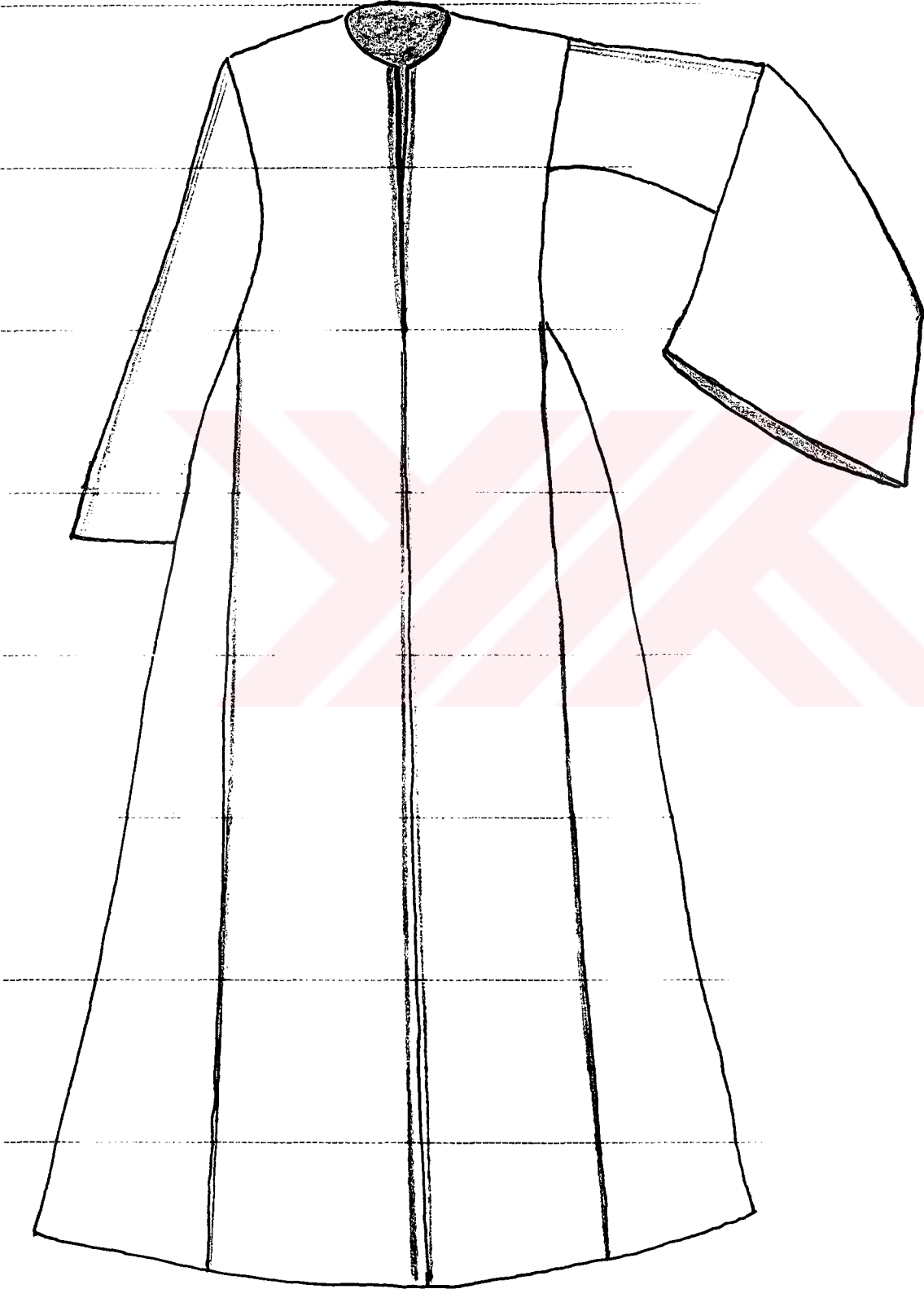

Örnek no : 008-009-10
 Fotoğraf no : 008
 Teknik Çizim no : 008-009-010
 Envanter no : -
 Örneğin Bulunduğu Yer : "Viyana 1" adlı sergiden, YGOK
 Dönemi : 16.yy
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysileri
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Bitkisel motiflerle bezenmiş, ipekli kumaşlar kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : 1 Nolu Giysi: Entari: V yakalı, önden açık, kalçaya kadar düğmelidir. Bedenden dar çıkan kolları, uçlara doğru genişlemektedir. Eteği yanlardan peşlerle genişletilmiş ve yere kadar uzun kullanılmıştır. Eteğin ön iki köşesi kaldırılarak kalça hizasında kullanılan kumaş kemere tutturulmuştur. Giysinin içi farklı renkte kumaşlarla astarlı ve pervazlıdır. 2 Nolu Giysi: Hırka: V yakalı kolsuz, önden açık ve kalça hizasına kadar düğmelidir. Etekleri yanlardan peşlerle genişletilmiştir. Giysi kalçayı örtecek şekilde kısadır. Gömlek: Sıfır yakalı, önden bele ? kadar açık ve yere kadar uzundur. Bedenden dar çıkan kolları uçlara doğru genişletilmiştir. Etekleri yanlardan peşlerle genişletilmiş.
 İlgili Yayınlar : Evren-Girgin Can 1997,94-95

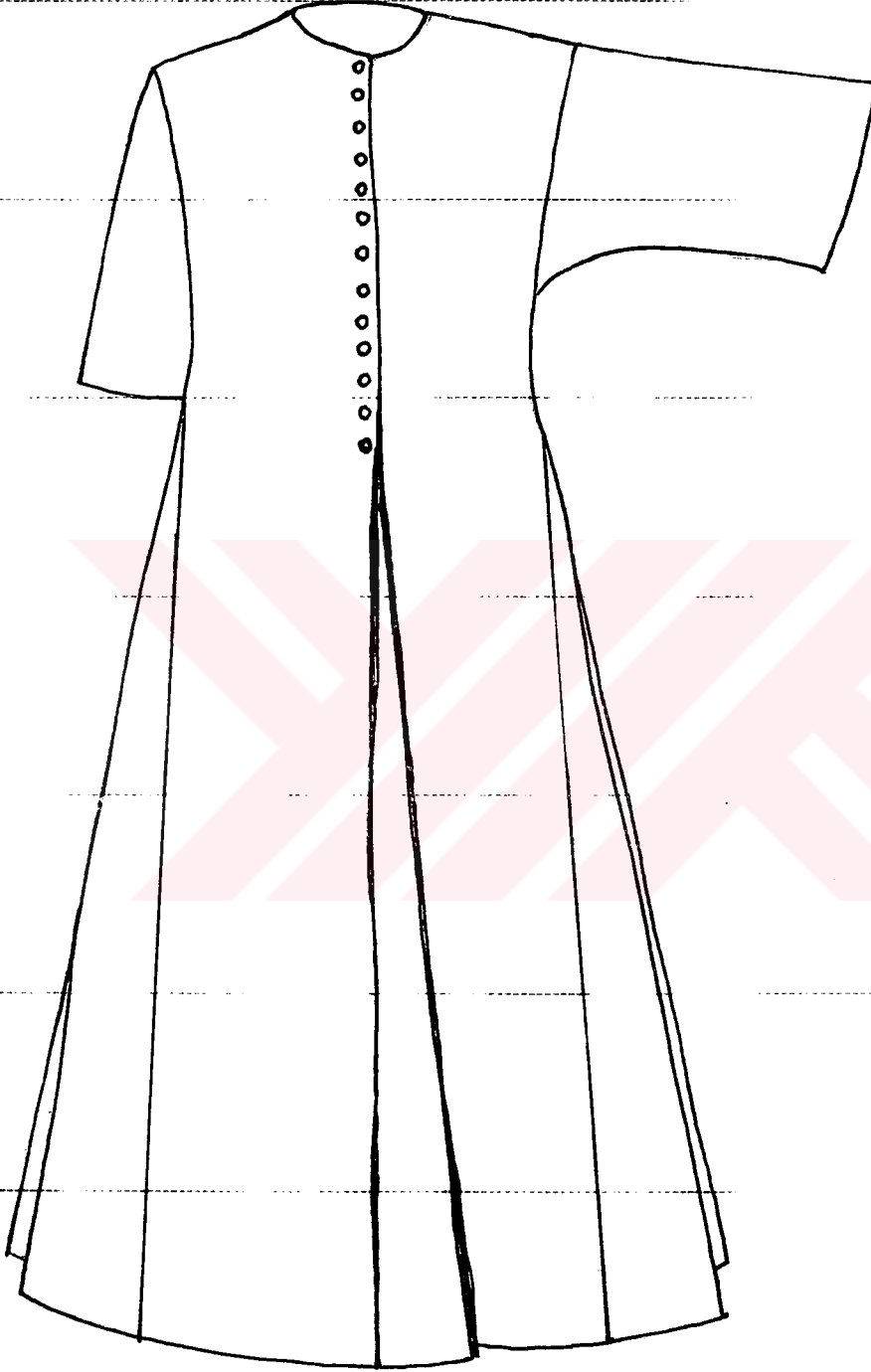

Teknik Çizim No: 010

Örnek no : 011
Fotoğraf no : 009
Teknik Çizim no : 011
Envanter no :
Örneğin Bulunduğu Yer : YGOK, Schweigger'e ait gravür
Dönemi : 16.yy
Giysinin Kullanım Yeri : Sokak giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri : İnce yünlü kumaşlar kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri : Ferace: Sıfır yakalı, önden açık; kalça hizasına kadar düğmeli, bol ve kısa kolludur. Etekleri yanlardan ve önden peşlerle genişletilmiştir. Ayak bileklerine kadar uzundur.
İlgili Yayınlar : Evren-Girgin Can 1997,90-91

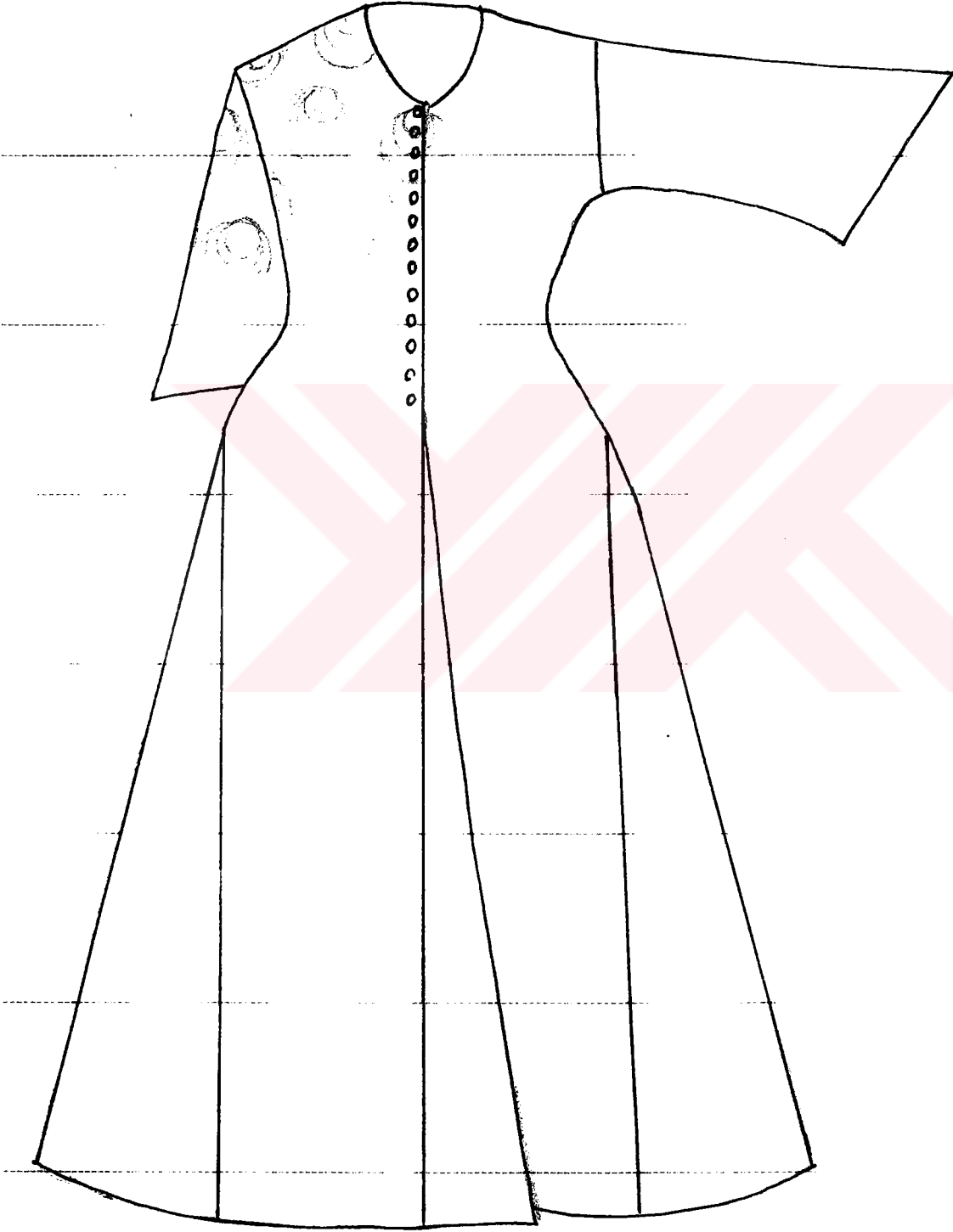

Teknik Çizim No: 011

Örnek no	: 012
Fotoğraf no	: 010
Teknik Çizim no	: 012
Envanter no	: -
Örneğin Bulunduğu Yer	: "Viyana 1" Sergisi, YGOK
Dönemi	: 16.yy
Giysinin Kullanım Yeri	: Ev içi giysileri
Giysinin Kumaş Özellikleri	: Bitkisel ve sembolik motiflerle bezenmiş siyah, kırmızı, yeşil, ekru renkli ipekli kumaşlar kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri	: Giysilerin tümü aynı model özelliklerini taşımaktadır, bu nedenle tek örnek olarak incelenmiştir. Entari: Yakası V kesimlidir. Önden açık, birit-ilik (iki örnek çaprazlıdır) düğmelidir. Düğmeler kalça hizasına kadardır. Kuşak şeklinde bir kumaş büzülerek kalça hizasında önde bir düğüm oluşturacak şekilde bağlanmıştır. Ayak bileklerine kadar uzun olan etekleri yanlardan eklenen peşlerle genişletilmiştir. Bedenden dar çıkan kollar uçlara doğru genişlemekte ve bileğin biraz üzerinde bitmektedir. Kol uçlarından iç gömleğinin bol ve uzun kolları çıkmaktadır.
İlgili Yayınlar	: Evren-Girgin Can 1997,66.

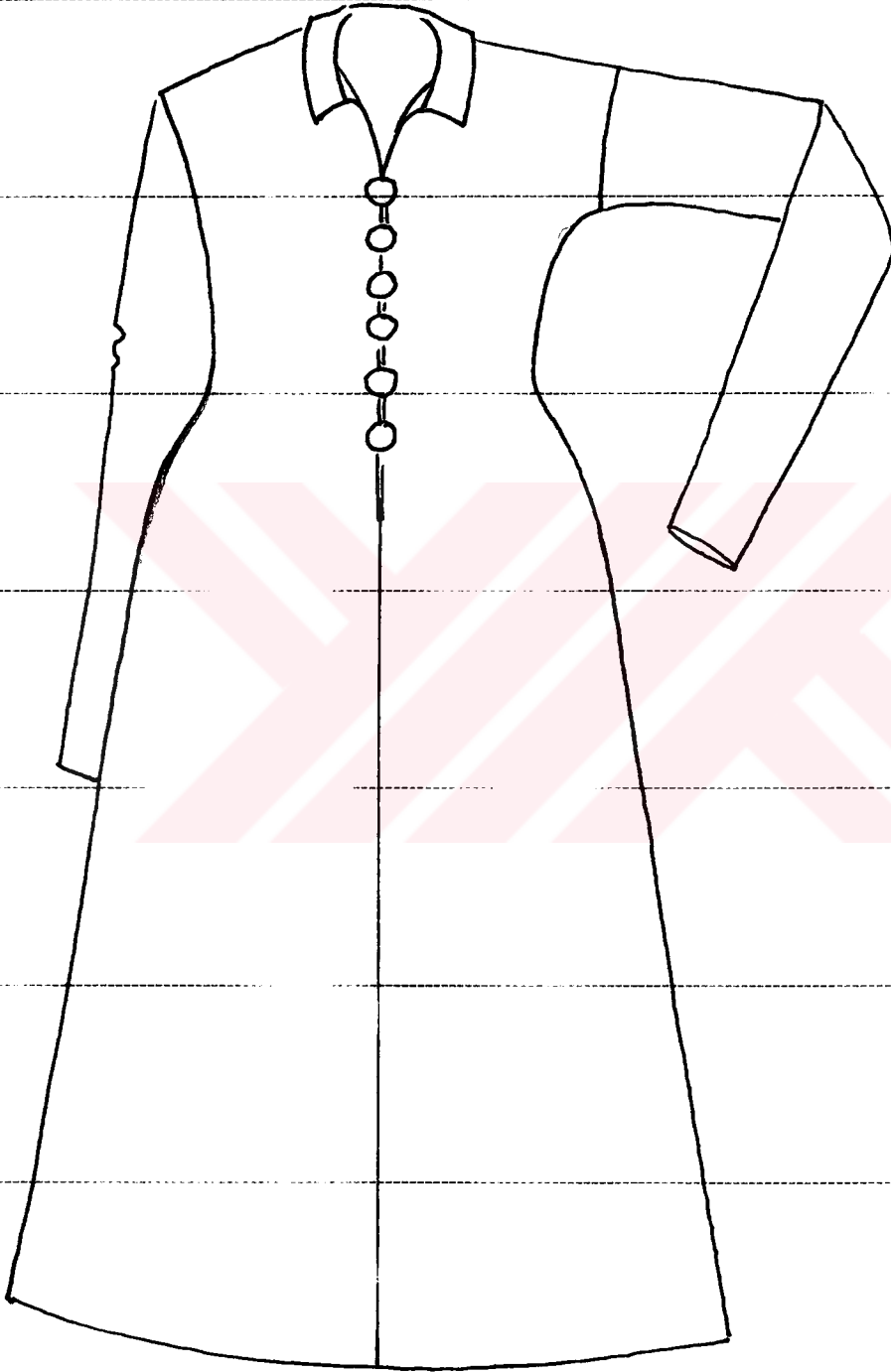

Teknik Çizim No: 012

Örnek no : 013
 Fotoğraf no : 011
 Teknik Çizim no : 013
 Envanter no : H.2165
 Örneğin Bulunduğu Yer : TSM
 Dönemi : 17.yy
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : İpekli kumaş kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Entari:Kendinden dönen sivri yakalı, önden açık, iri düğmeli ve birit iliklidir. Dar ve elleri geçecek şekilde uzun kolludur. Kalça hizasında şal kuşak bağlanmıştır.
 İlgili Yayınlar : Stchoukine 1971,XXIX.

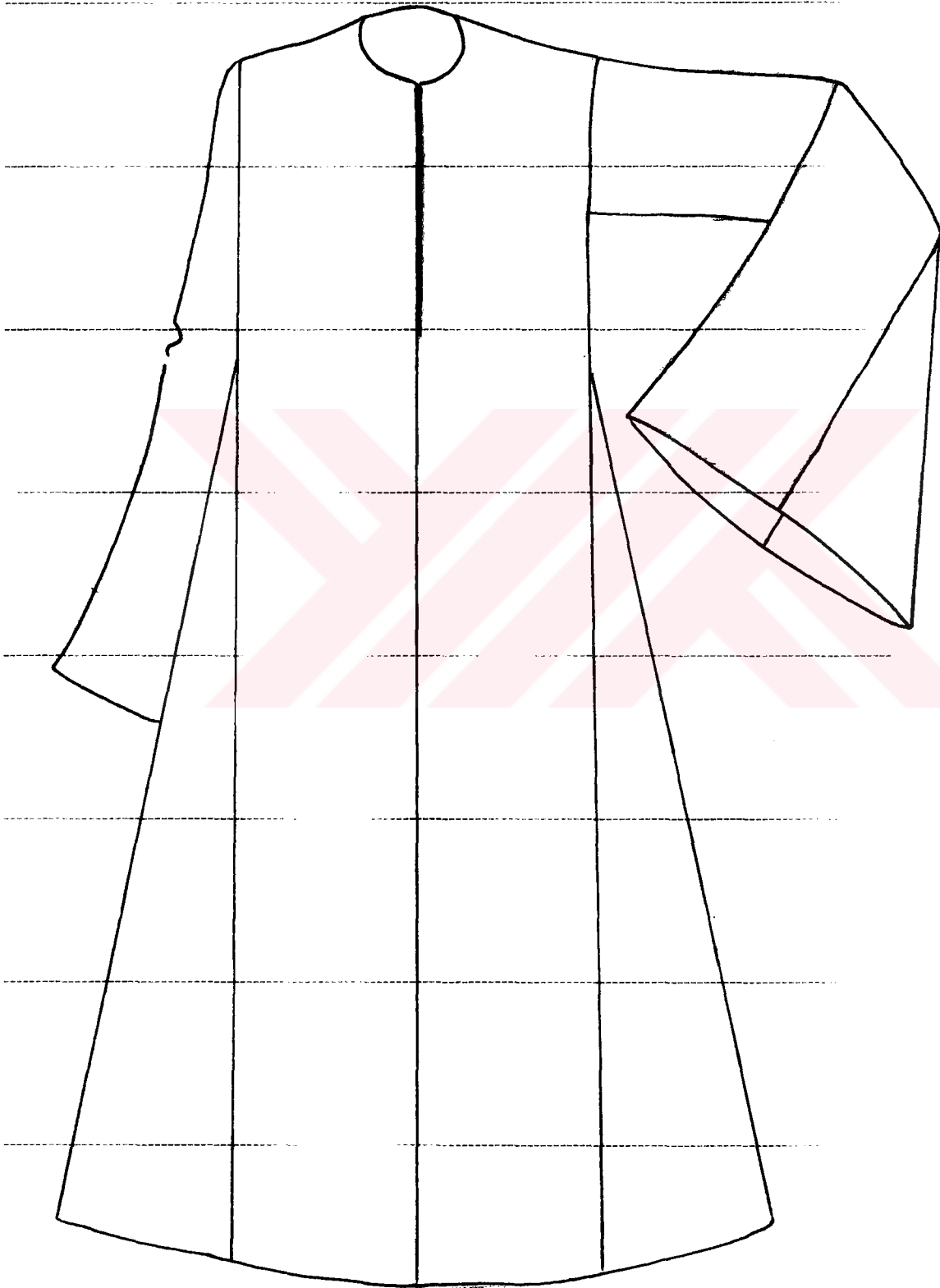

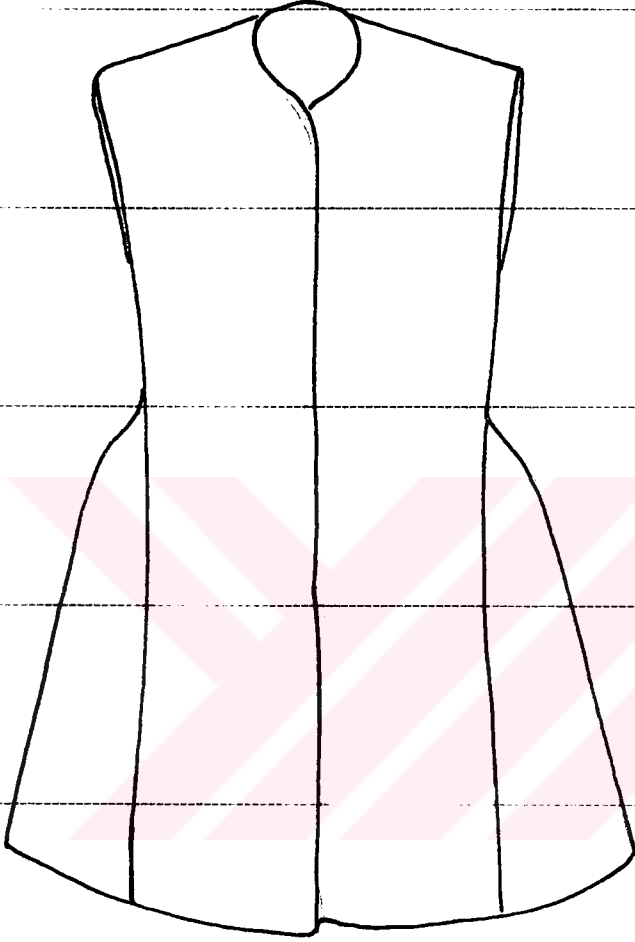
Teknik Çizim No: 013

Örnek no : 014-15
 Fotoğraf no : 012
 Teknik Çizim no : 014-015
 Envanter no : H.2162
 Örneğin Bulunduğu Yer : TSM
 Dönemi : 17.yy. ikinci yarısı
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : İpekli kumaşlar kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Hırka: Kolsuz, yuvarlak yakalı, önden açık ve kalça hizasında kısadır. Gömlek: Yuvarlak yakalı, bele veya kalçaya kadar önden açık olduğu düşünülmektedir. Görüntü olarak entariden çok gömlek görünümündedir. Kolları elleri geçecek şekilde, uzun ve boldur. Etekleri yanlardan yırtmaçlı, peşli ve uzundur.
 İlgili Yayınlar : Stchoukine, 1971 XXVII.

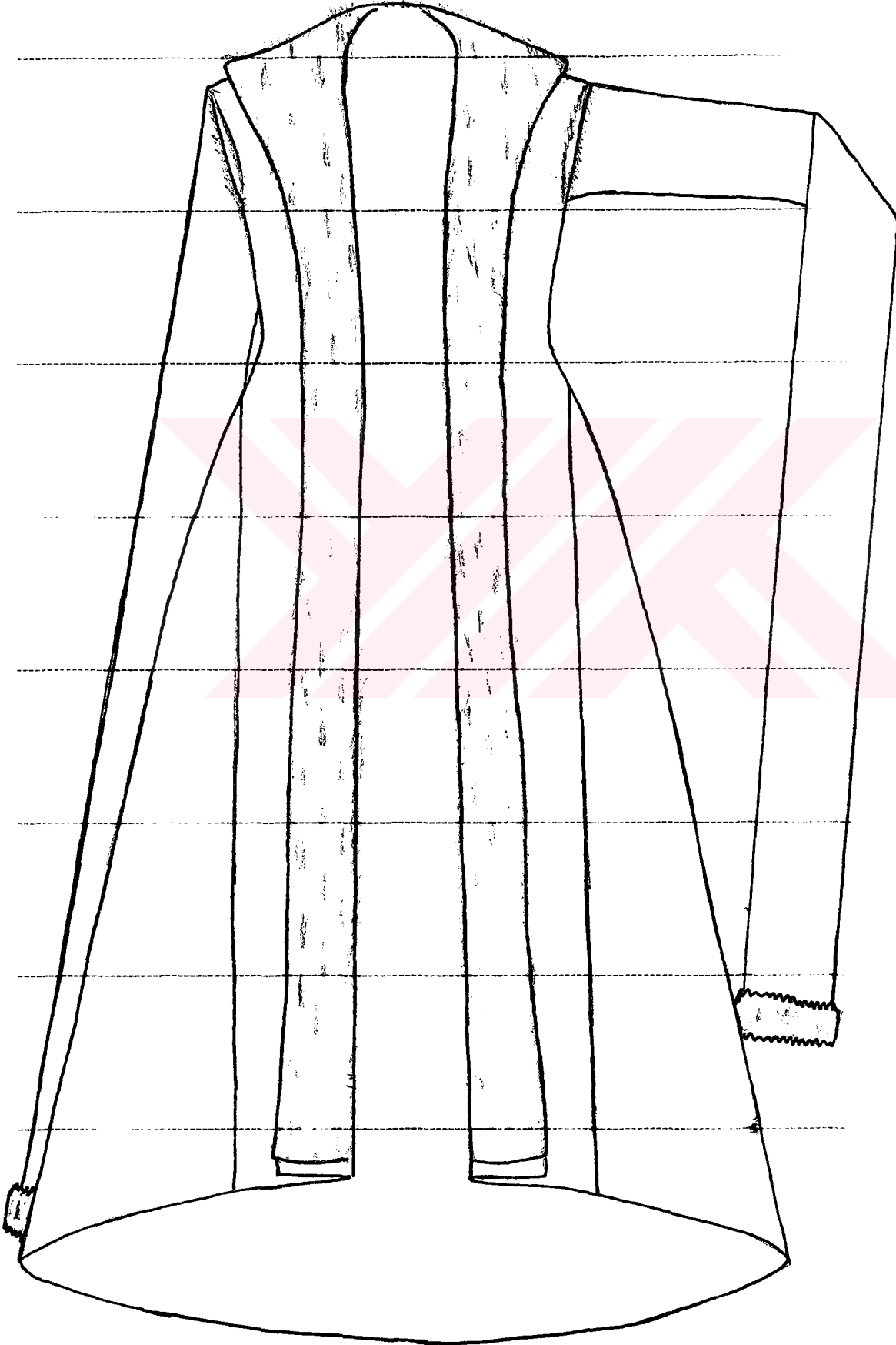

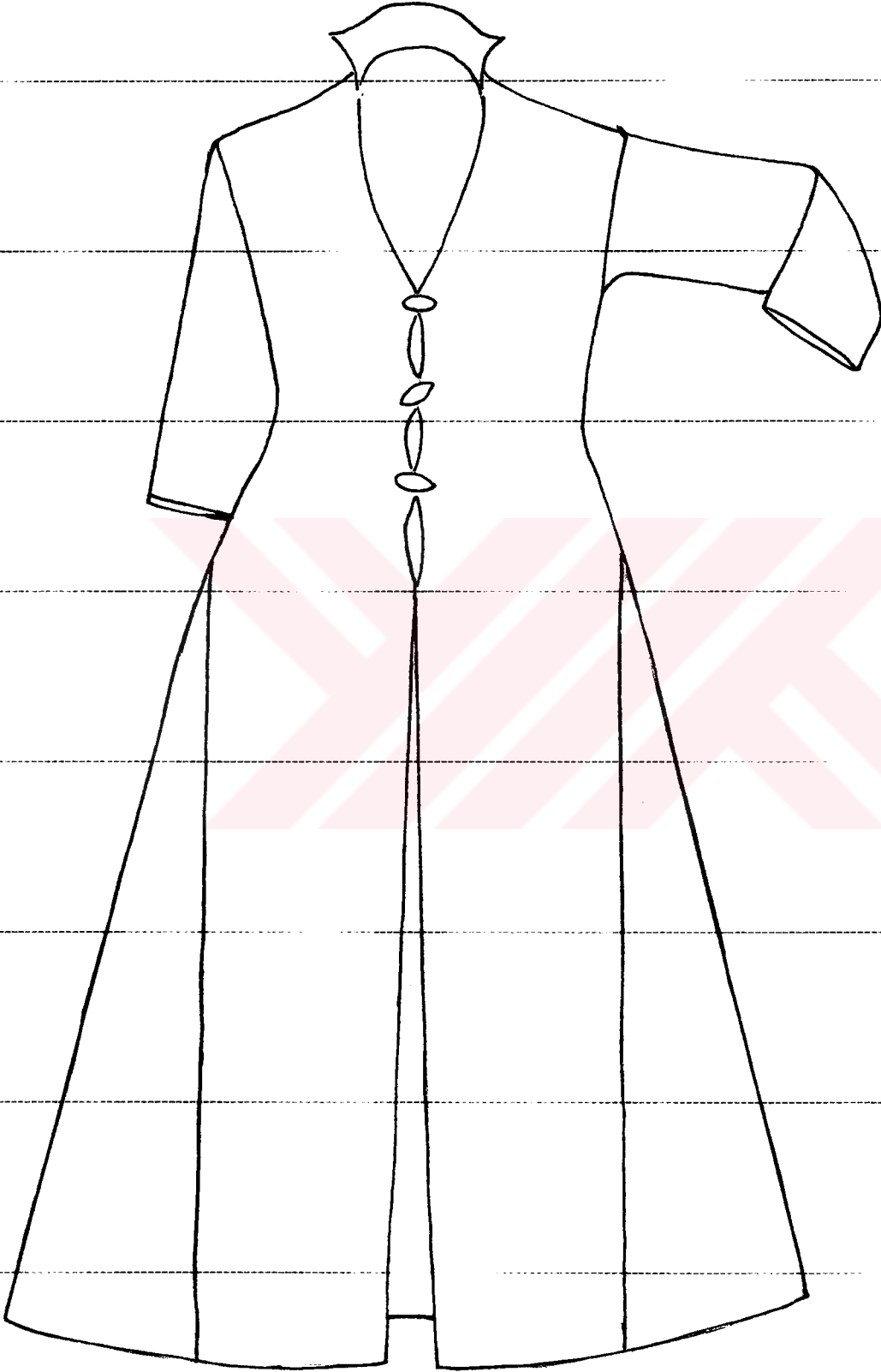
Teknik Çizim No: 014

Örnek no : 016-017
 Fotoğraf no : 013
 Teknik Çizim no : 016-017
 Envanter no : -
 Örneğin Bulunduğu Yer : Hasan Kınay Koleksiyonu, tual üzeri yağlıboya,
 Dönemi : 17.yy
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri :Kakum kürk, koyu kırmızı kadife ve bitkisel motiflerle bezenmiş turuncu ipekli kumaşlar kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Üstlük (Kaftan): İçi, yaka çevresi, sırtı ve ön kenarları kakum kürk ile kaplanmıştır. Önde bilek hizasında olan giysinin arkası kuyruk şeklinde uzundur. Dar ve yere kadar uzun olduğu görünen kollar kullanım amacıyla yapılmamıştır. Düşük kollu bir giysi görünümündedir. Entari: Önden açık ve dört iri düğme ile kapanmaktadır. Geniş hakim yakalı ve ilk düğmeye kadar V şeklinde açıktır. Önde ve yanlarda peş kullanılarak etekleri genişletilmiştir. Eteğin ön uçları kaldırılarak kemere tutturulmuştur. Bol gelen kolları dirseğin hemen altında bitmektedir.
 İlgili Yayınlar : Kafadar 1993,286.

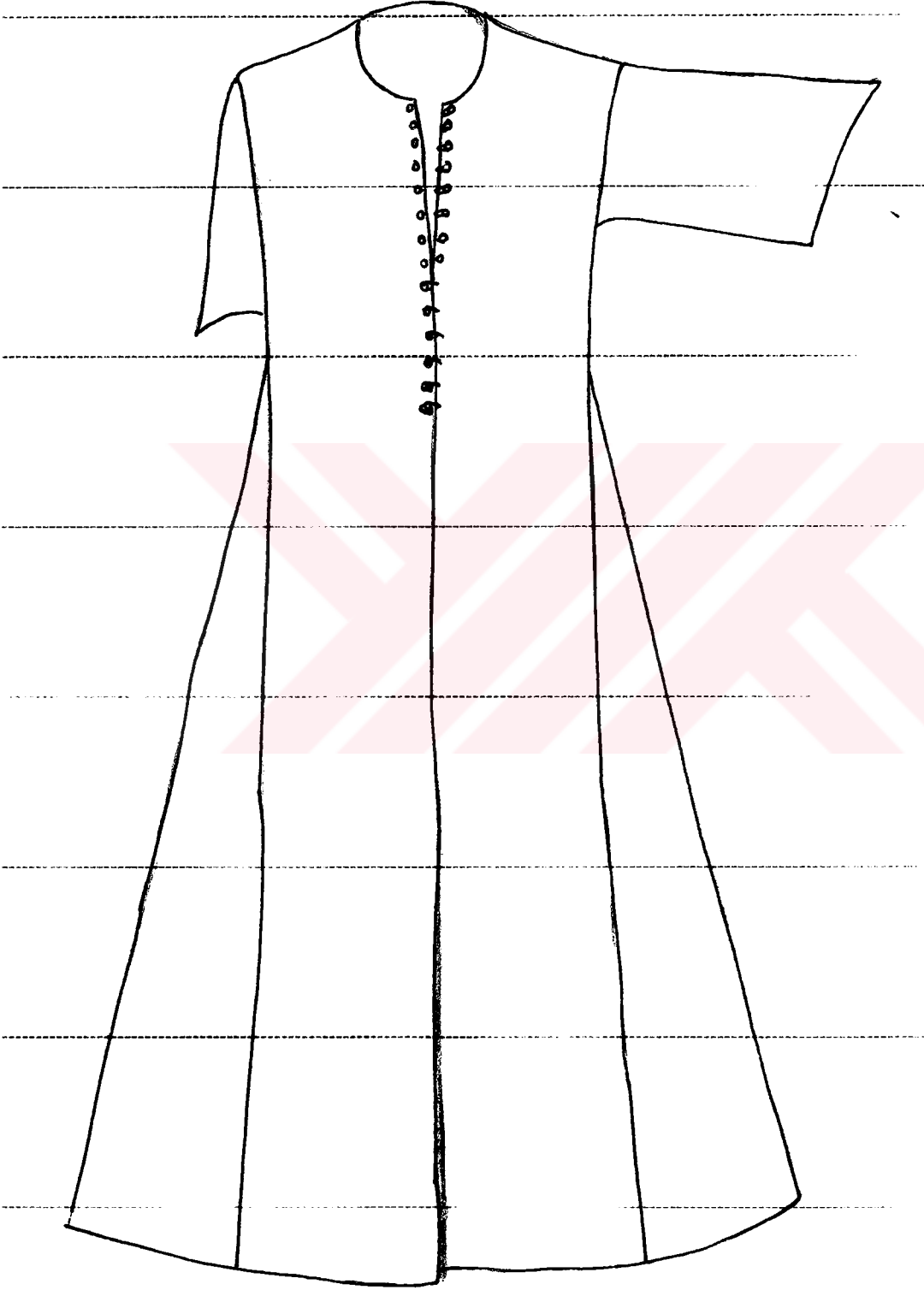

Teknik Çizim No: 017

Örnek no	: 018
Fotoğraf no	: 014
Teknik Çizim no	: 018
Envanter no	: B.408,y.14a
Örneğin Bulunduğu Yer	: TSMK,I.Ahmed albümü
Dönemi	: 17.yy,
Giysinin Kullanım Yeri	: Ev içi giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri	: Kırmızı ve Leylak rengi düz ipekli kumaşlar kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri	: Entari: Yuvarlak yakalı, önden açık, yere kadar uzun, birit- ilik düğmelidir. Kısa kolları dirsek hizasındadır. Kol uçlarının üst tarafı sivri kesimlidir.
İlgili Yayınlar	: Yetkin 1970,Pl.7; Kafadar 1993,244.

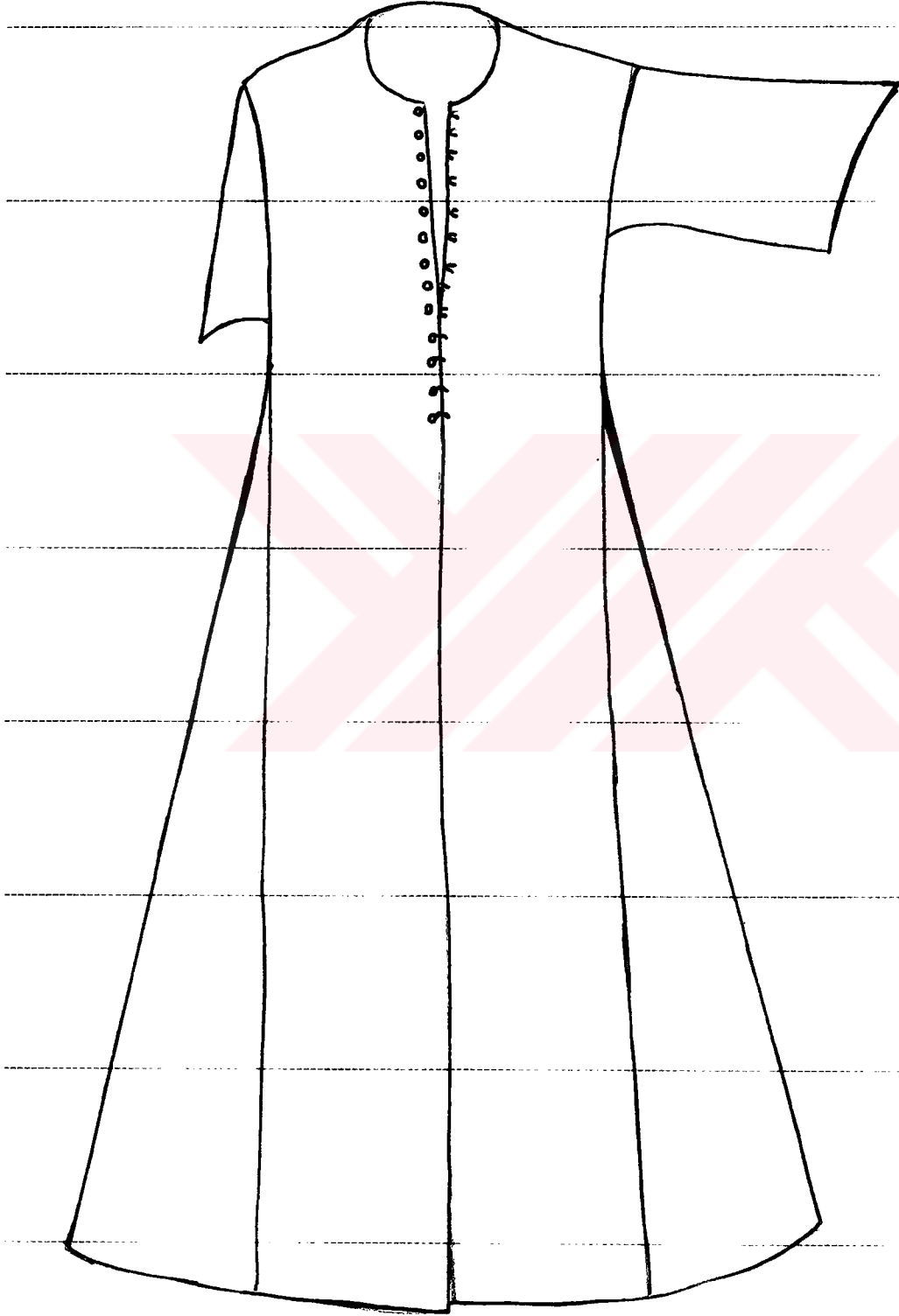

Teknik Çizim No: 018

Örnek no : 019
Fotoğraf no : 015
Teknik Çizim no : 019
Envanter no : H.415, 241b
Örneğin Bulunduğu Yer : TSMK,Tuhfet-el mülük ve' l-selatin adlı eserden bir minyatür.
Dönemi : 17.yy,
Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysileri
Giysinin Kumaş Özellikleri : Kırmızı, yeşil, bordo renklerde düz ipekli kumaşlar kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri : Entari: Yuvarlak yakalı, önden açık, yere kadar uzun, birit-ilik ve düğmelidir. Kısa kolları dirsek hizasındadır. Kol uçlarının üst tarafı sivri kesimlidir.
İlgili Yayınlar : Kafadar 1993,247.

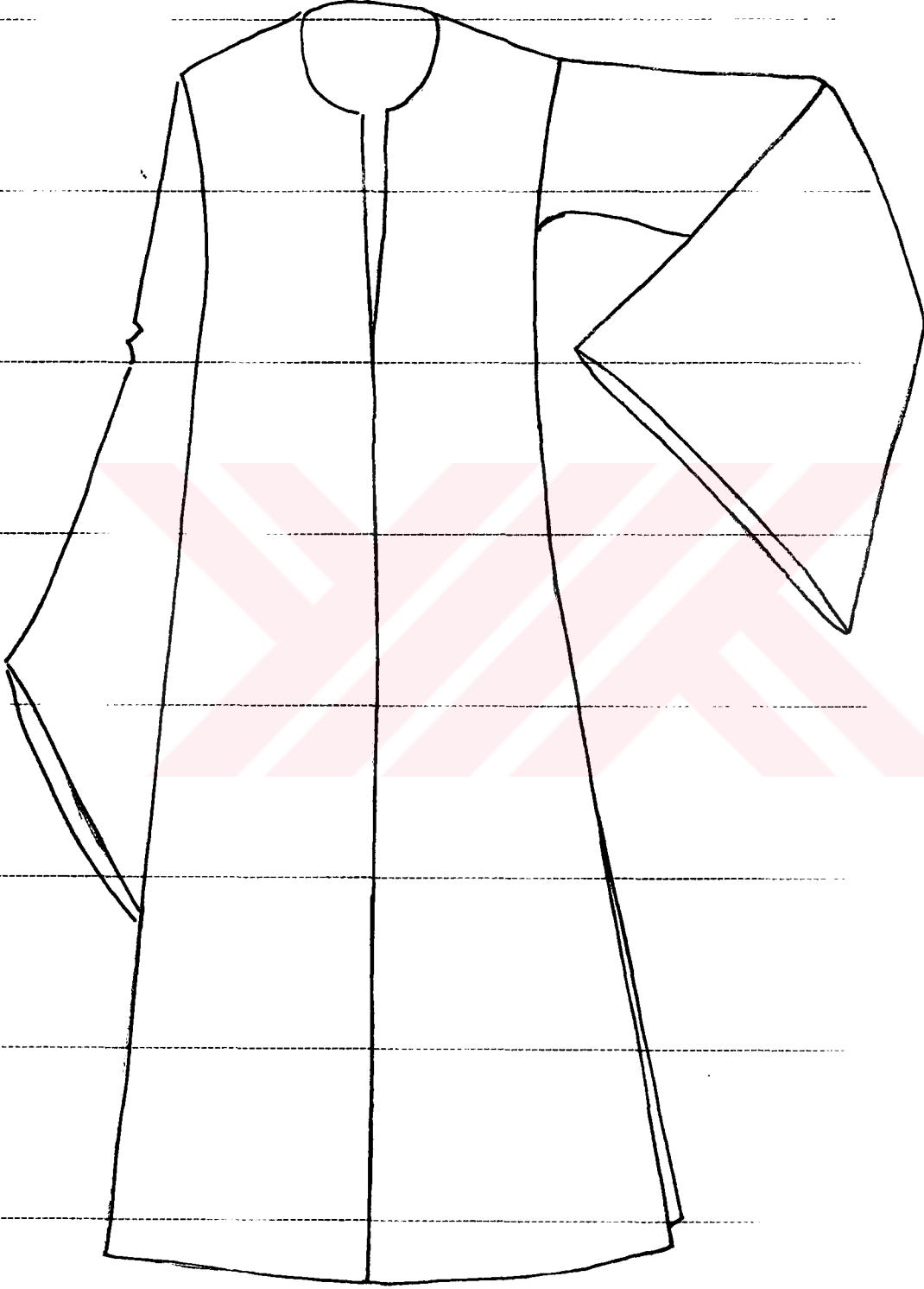

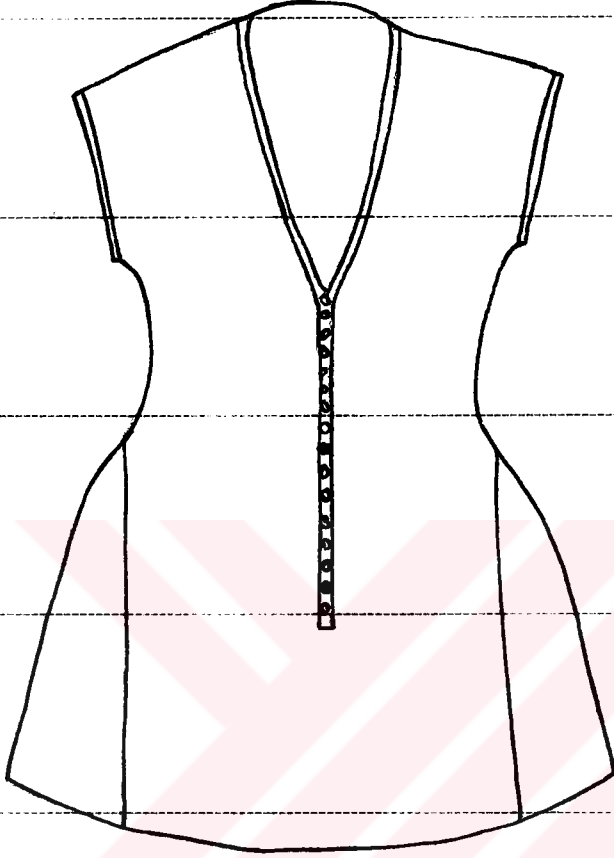
Teknik Çizim No: 019

Örnek no : 020-021
 Fotoğraf no : 016
 Teknik Çizim no : 020-021
 Envanter no : H.2135.y.26a
 Örneğin Bulunduğu Yer : TSMK,Minyatür
 Dönemi : 17.yy başı
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : İpekli kumaşlar kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Hırka: Yakası derin V kesimlidir. Kolsuz, önden açık ve arkaya örtecek uzunluktadır. Yanlarda kullanılan peşlerle giysinin belden sonraki bölümü genişletilmiştir. Peşlerin uçları yırtmaçlıdır. Gömlek:Yakası yuvarlak kesimli, önden bele (?) kadar açık, uçları doğru genişleyen uzun bol kolludur. Etekleri iki yansından yırtmaçlıdır. Etek ucundan şalvarı görünmektedir.
 İlgili Yayınlar : Stchoukine 1971,XXII; Tuğlacı 1985, 29;Kafadar 1993,263.

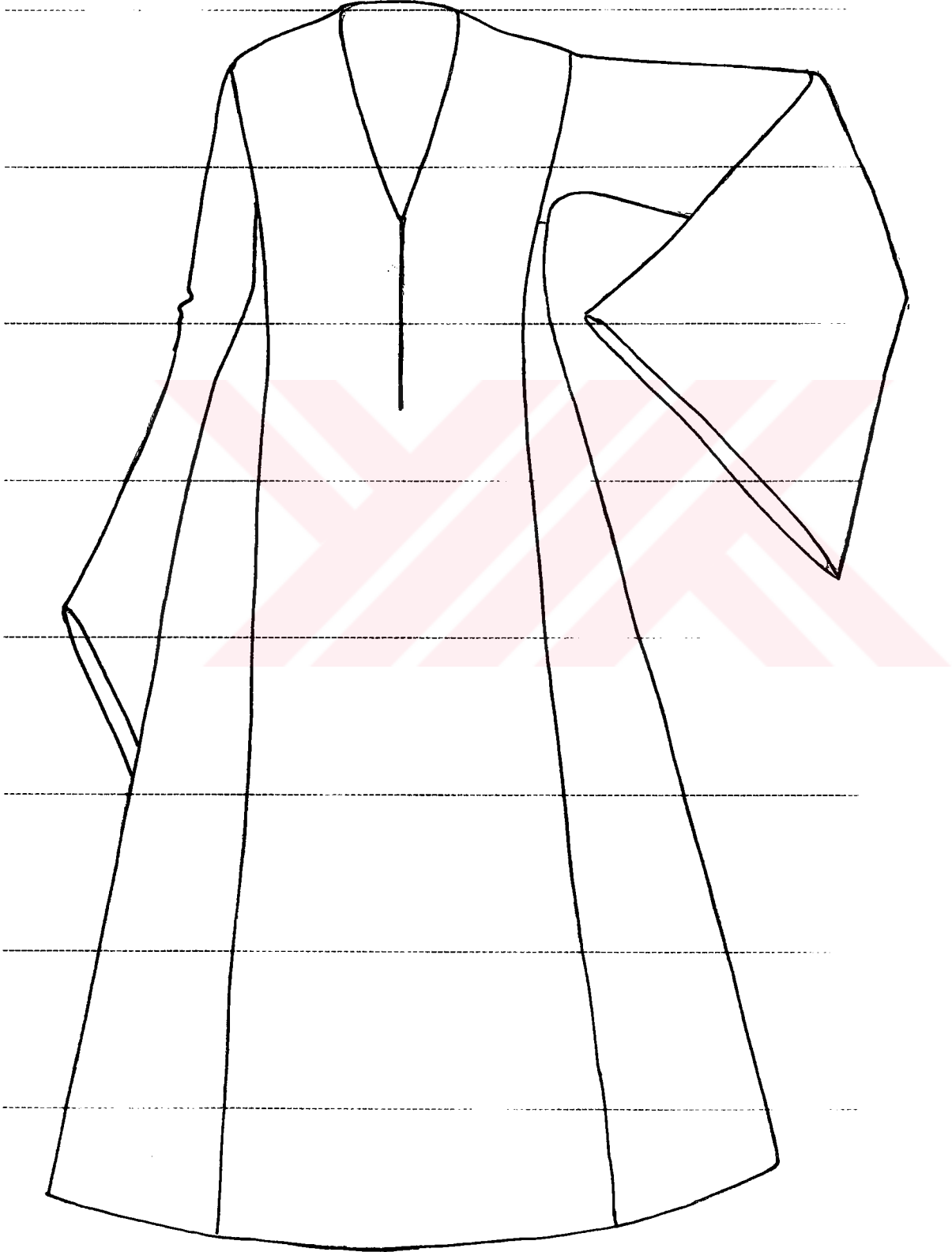

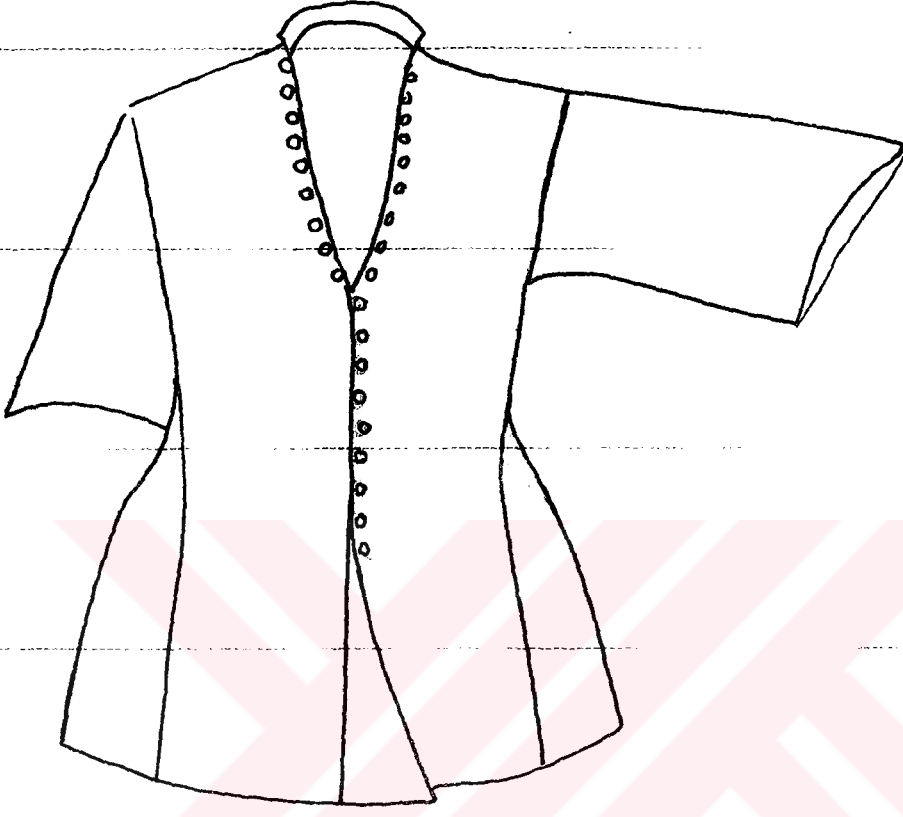
Teknik Çizim No: 020

Örnek no : 022-023
 Fotoğraf no : 017
 Teknik Çizim no : 022-023
 Envanter no : -
 Örneğin Bulunduğu Yer : Rahmi Koç Koleksiyonu, İstanbul, yağlıboya.
 Dönemi : 17.yy
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Beyaz ince ipekli kumaş, kırmızı kapitone ipekli kumaş kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Gömlek: Derin V yakalı, ayak bileklerine kadar uzun, oldukça bol ve uzun kollu bir giysidir. Hırka: Kalça hizasında kısa önden açık ve kısa kolludur. Yakadan başlayan düğmeleri göğüs hizasında birit iliklerle kapatılmıştır. Kol uçlarının üst kısmı sivri kesimlidir. Kapitone dikişli hırkanın koyu firuze renkte dar hakim yakası bulunmaktadır. Önde ve yanlarda peş kullanılmıştır.
 İlgili Yayınlar : Kafadar 1993, 262.

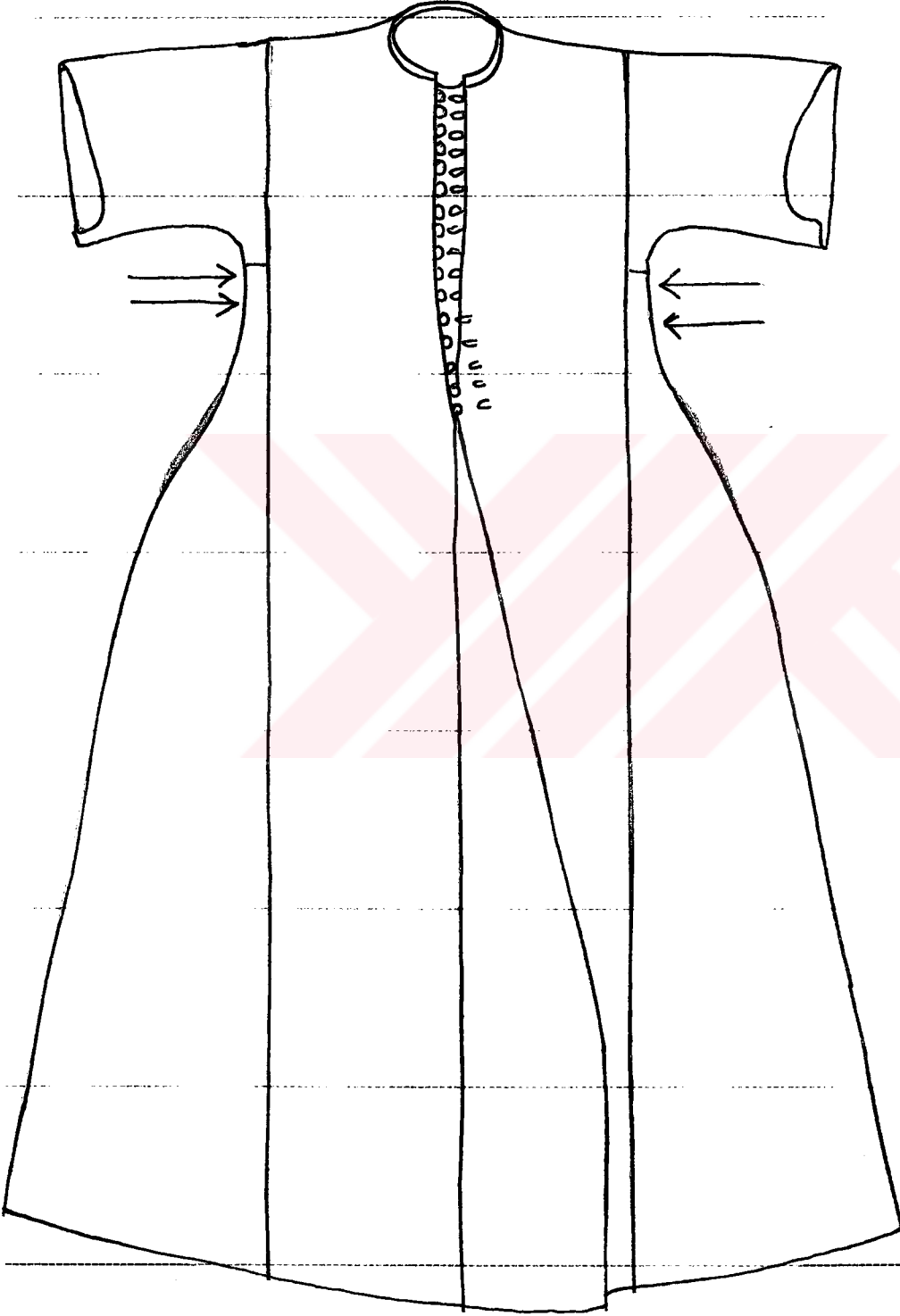

Örnek no	: 024
Fotoğraf no	: 018
Teknik Çizim no	: 024
Envanter no	: 13/294
Örneğin Bulunduğu Yer	: TSM
Dönemi	: 17. yy.
Giysinin Kullanım Yeri	: Ev içi giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri	: Gül kurusu renkte İpekli gezi kumaş kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri	: Entari: Son derece dar olan bedeni ve boyun çevresi giysinin Hanzede Sultan'ın gençlik yıllarına ait olduğunu göstermektedir. Giysi önden açık, kısa kollu ve yaka çevresi ince bir biye ile çevrilidir. Erkeklerin giydiği entarilerle aynı modelde dikilmiş ve Sultan'ın bedenine göre daraltılmıştır. Bu daraltma işlemi yan dikişlerden bele kadardır. Yan dikişlerinde cepleri vardır. Bele kadar ibrişim düğme ve birit iliklidir. Giysinin eteği yanlarda ve önde kullanılan peşlerle genişletilmiştir. Yaka, kol, etek ve açık olan ön kısmının iç kenarları açık kayısı rengi canfes kumaşla fervazlanmıştır.
İlgili Yayınlar	: Kafadar 1993,263.

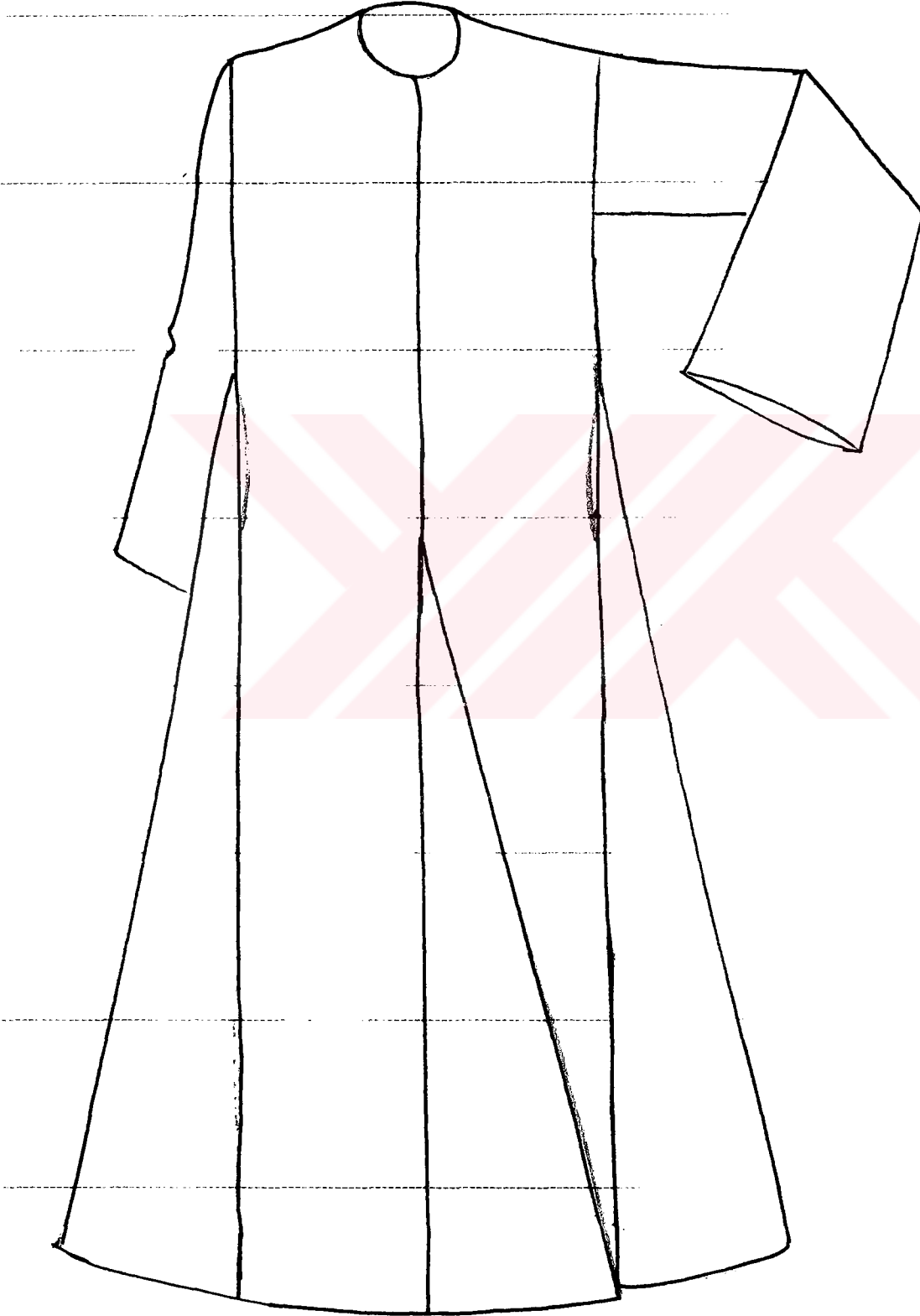

Teknik Çizim No: 024

Örnek no : 025
Fotoğraf no : 019
Teknik Çizim no : 025
Envanter no : B.408,y.20b
Örneğin Bulunduğu Yer : TSMK, Sultan I.Ahmed için hazırlanan albüm
Dönemi : 17. yy
Giysinin Kullanım Yeri : Sokak giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri : Kırmızı yünlü kumaş, yeşil ipekli kumaş kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri : Ferace: Sıfır yakalı ,önden açık, yere kadar uzundur. Ön kenarlarında ve iki yanlarda kullanılan peşlerle etekleri genişletilmiştir. Kolları bol ve uzundur. Kol ve etek uçlarından yeşil ipekli kumaşla pervazlandırığı görülmektedir.
İlgili Yayınlar : Ünver,ty,2; Yetkin 1984,208; Kafadar 1993,209.

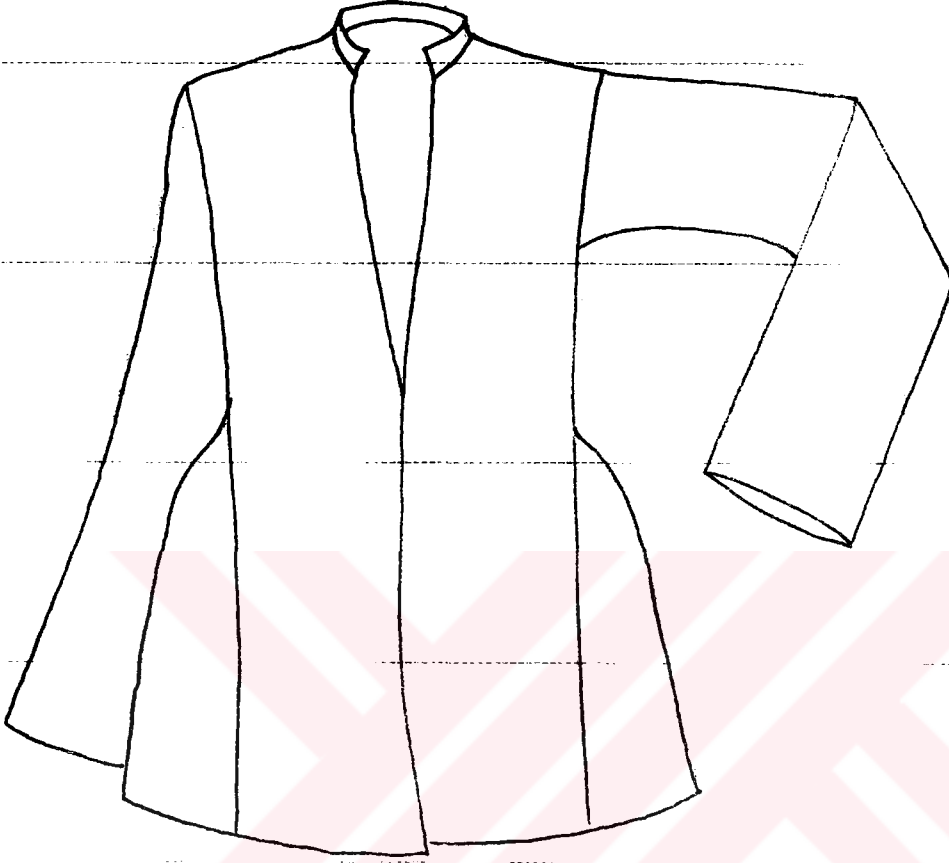

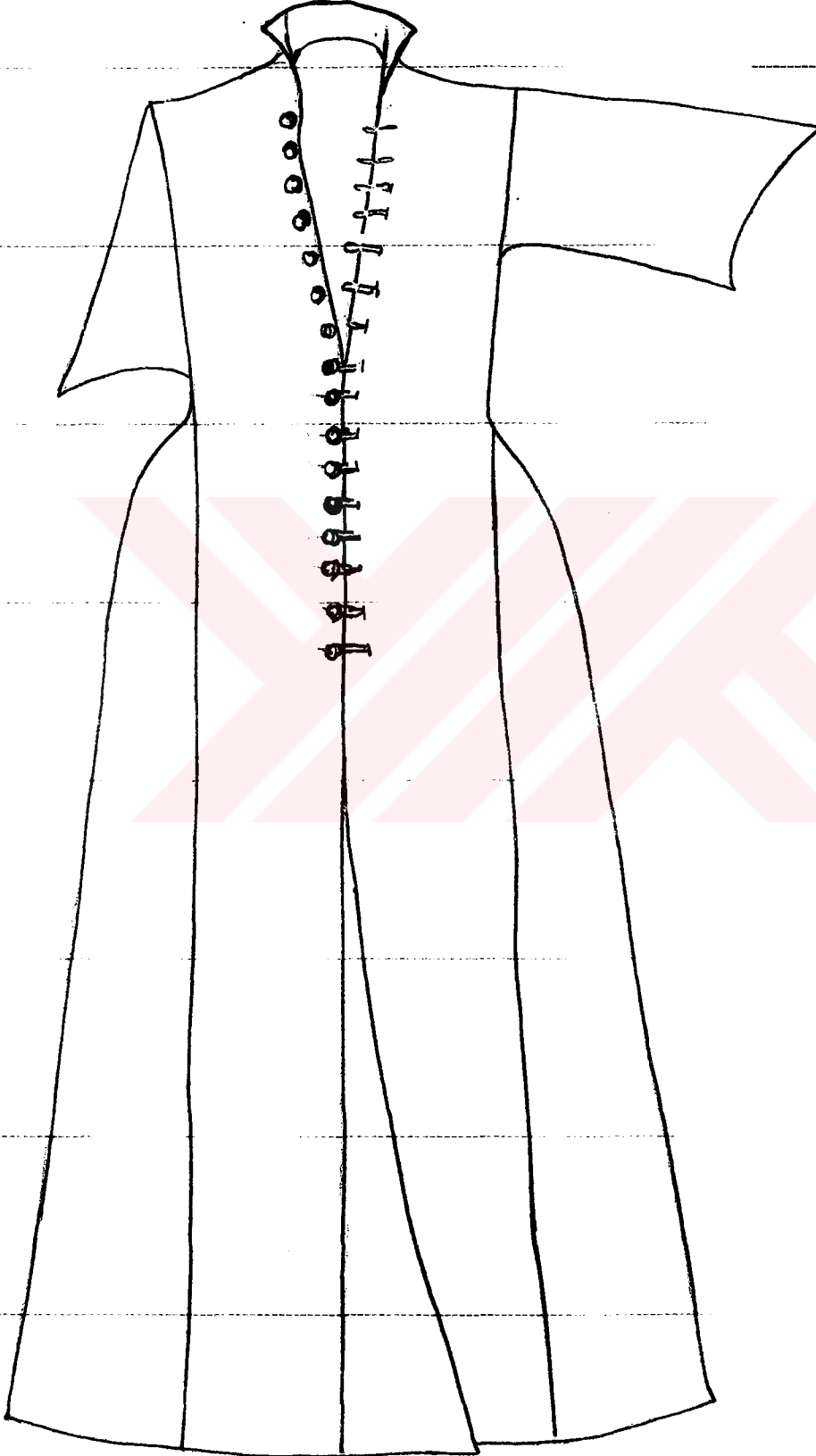
Teknik Çizim No: 025

Örnek no : 026-027-028
 Fotoğraf no : 020
 Teknik Çizim no : 026-027-028
 Envanter no : H.2132/4
 Örneğin Bulunduğu Yer : TSMK
 Dönemi : 17.yy
 Giysinin Kullanım Yeri : Sokak ve ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Koyu gri zeminli, bordo renkte, bitkisel motiflerle bezenmiş. İpekli (seraser) kumaş, açık yeşil ve koyu sarı renkte ipekli kumaşlar kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Hırka: Önden açık, hakim yakalı, uzun bol kollu ve kalça hizasındadır. İki yandan peşlerle genişletilmiş olduğu düşünülmektedir. Entari: Geniş hakim yakalı, önden açık ve kısa kolludur. Yaka, kol, ön açıklığı ve etek uçları turuncu renkli kumaşla astarlanmıştır. Kalça hizasına kadar birit ilik ve iri düğmelidir. Göğüs altından bir düğme, kalça hizasında bir düğme ile iki yerden kapatılmıştır. Kısa kolunun üst ucu sivrilerek bitmektedir. Kalça hizasında kullanılan turuncu kemerinin altın tokası kıymetli taşlarla süslüdür. Pelerin: Omuzları örterek göğüs üzerinde bağlanmaktadır. Kalça hizasına kadar uzun olan pelerin kaynaklara kapanıçe olarak geçmiş bir sokak giysisidir. Giysinin bağlanış şekli ve oluşturduğu büzgülerden kare şeklinde bir kumaş olduğu anlaşılmaktadır.
 İlgili Yayınlar : Scarce 1987,32; Kafadar 1993,264.

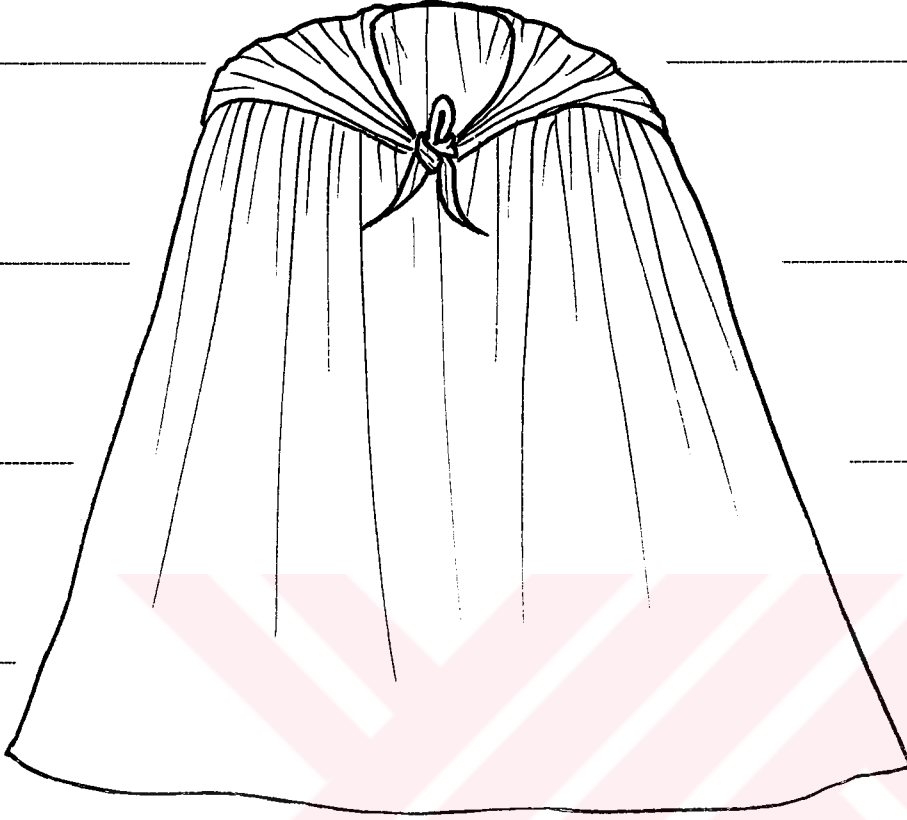

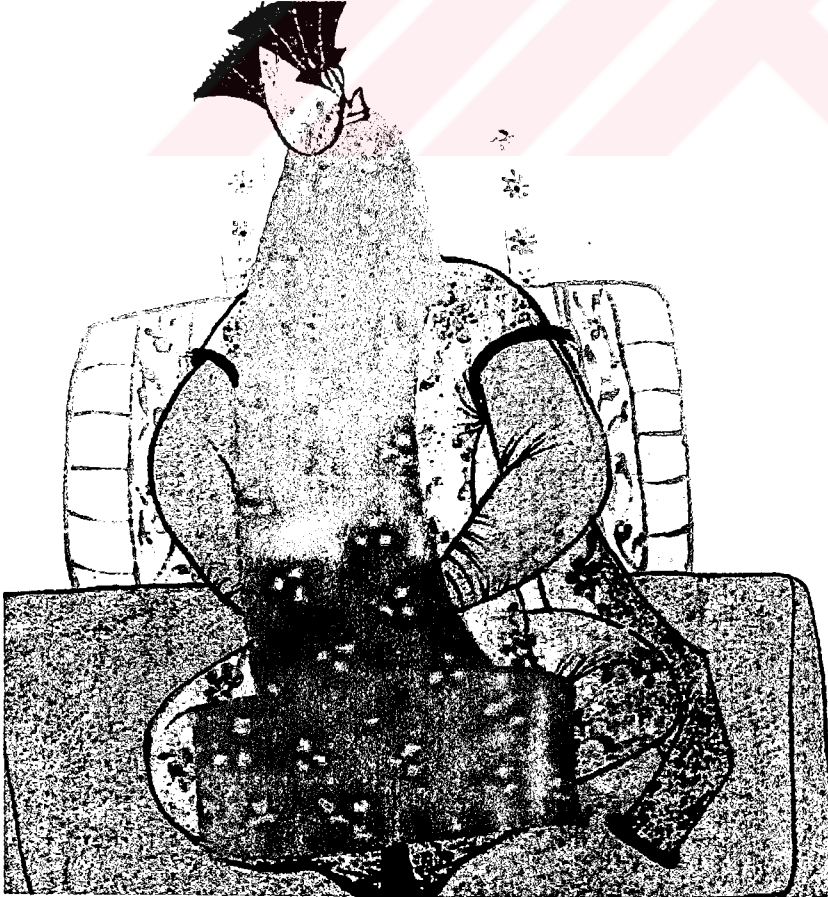
Teknik Çizim No: 026

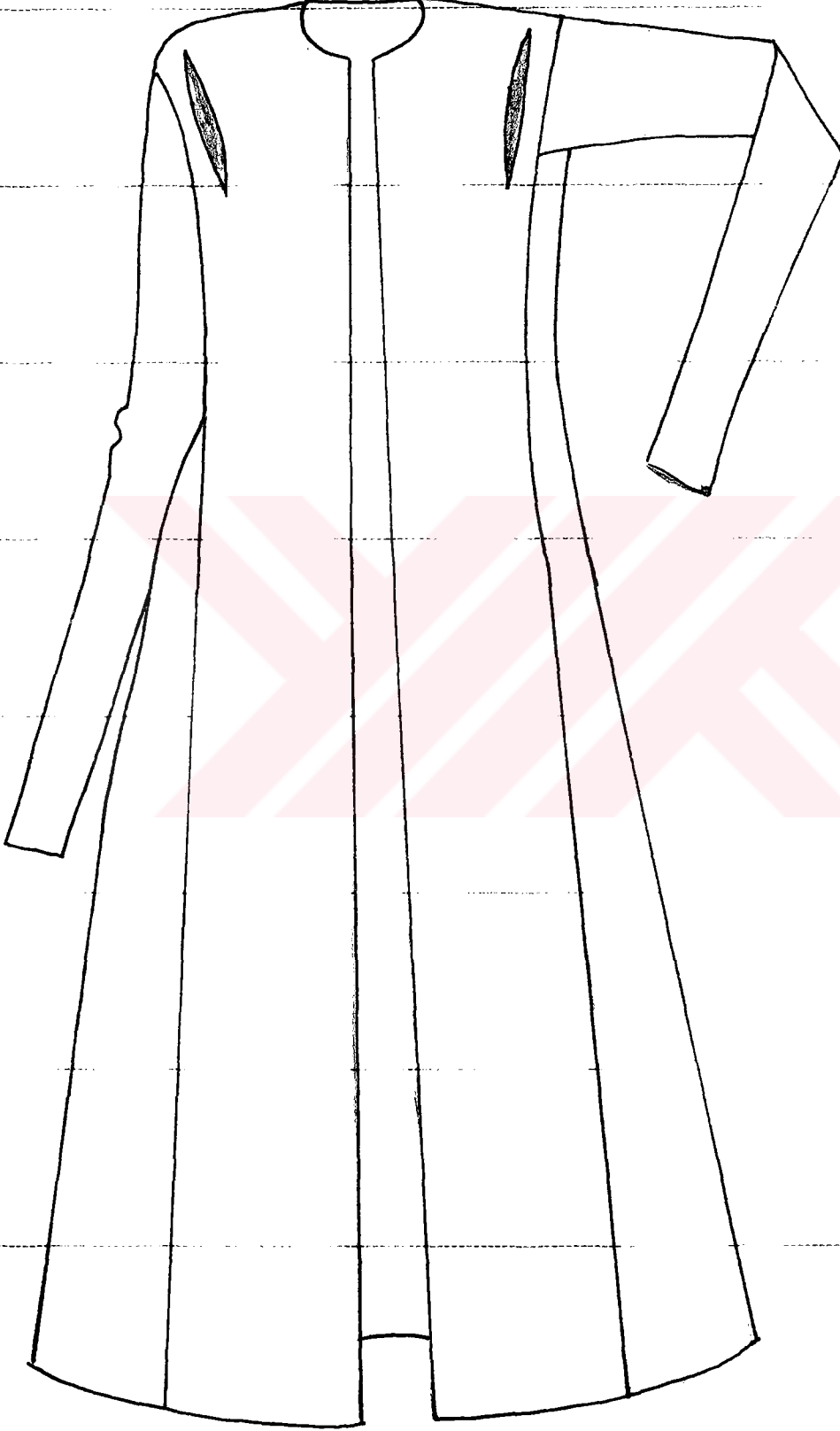

Teknik Çizim No: 027

Örnek no : 029
 Fotoğraf no : 021
 Teknik Çizim no : 029
 Envanter no : 2380,y.112
 Örneğin Bulunduğu Yer : İDMK, Kıyafet Albümü
 Dönemi : 17.yy
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi (gelin) giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Bordo renkli bitkisel motiflerle bezenmiş, krem zeminli ipekli kumaş, açık yeşil ipekli kumaş, kürk, serpmesembolik motiflerle (üç benek) bezenmiş kırmızı vala kumaş kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Üstlük: (Kaftan) Önden açık ve yere kadar uzundur. Yakası görünmemekle birlikte sıfır yakalı olduğu düşünülmektedir. 16. yy üstlüklerinde kullanılan dar ve çok uzun kolları işlevsel olmaktan çok süsleyici özelliktedir. Omuz hattının hemen yanında oluşturulan açıklıktan kollar dışarı çıkartılmaktadır. Giysinin içi kürkle kaplanmıştır.
 İlgili Yayınlar : Öz 1946,205-206; Kafadar 1993, 205.

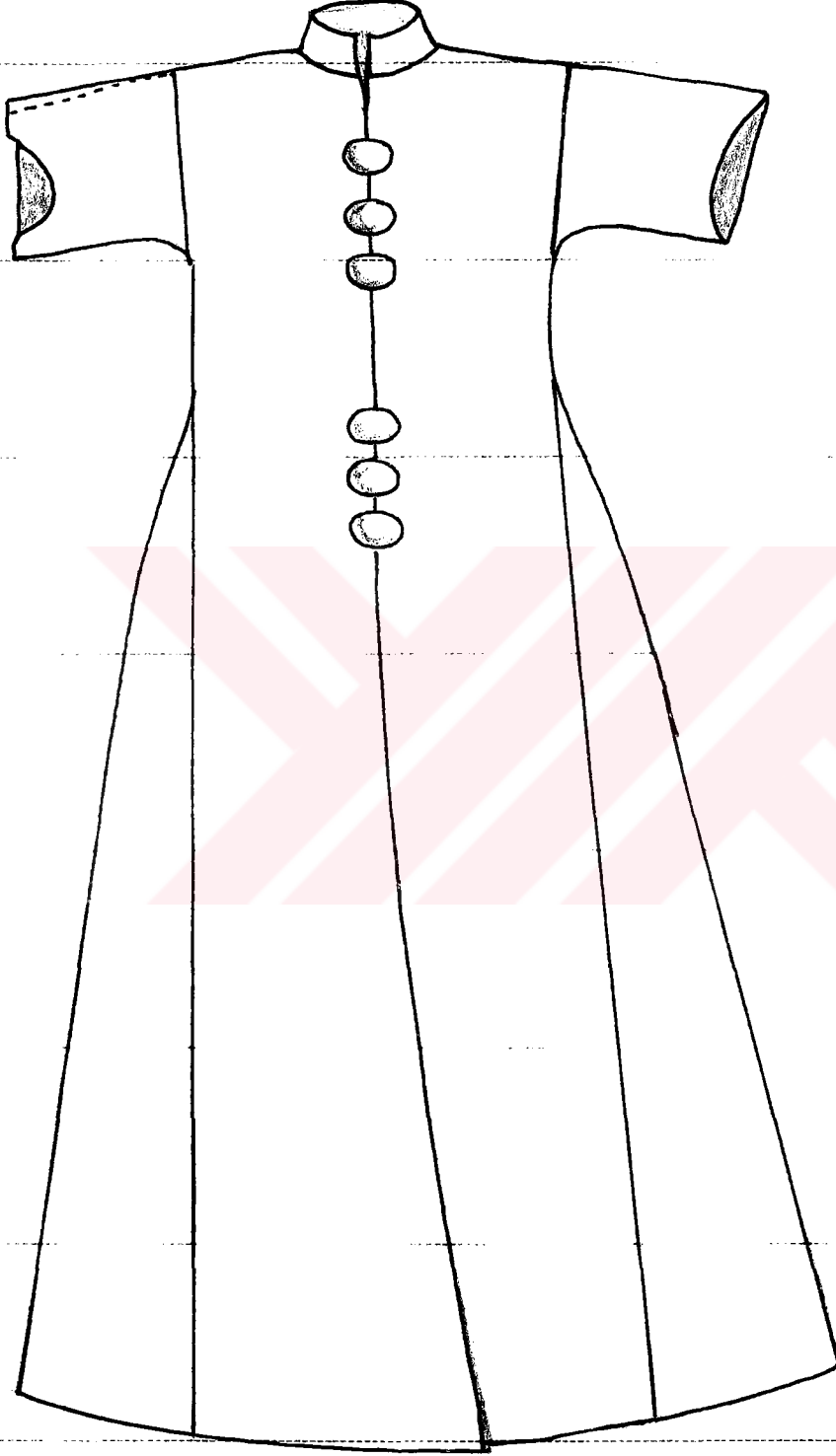

Teknik Çizim No: 029

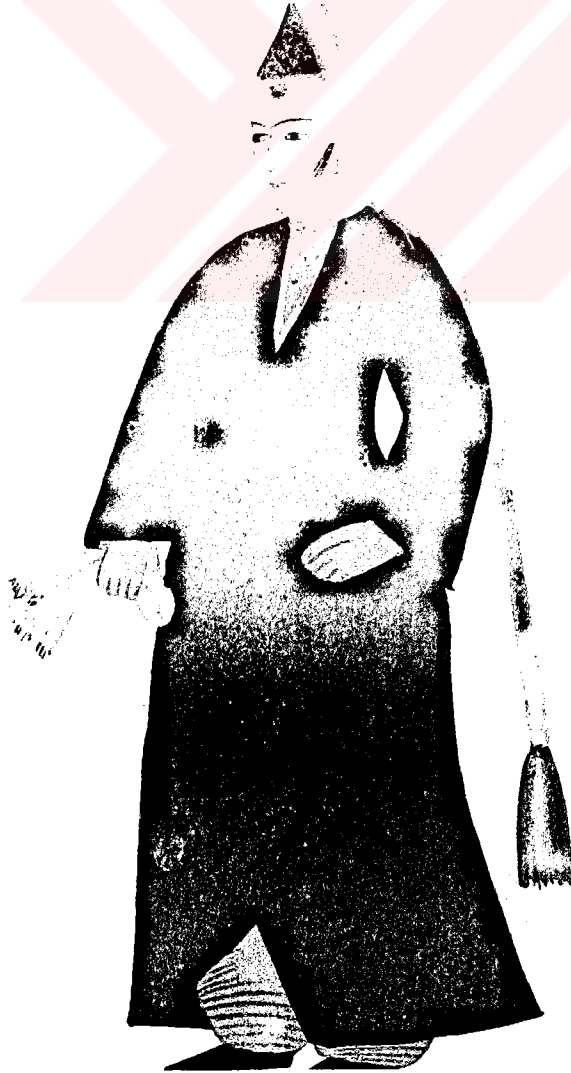
Örnek no : 030
 Fotoğraf no : 022
 Teknik Çizim no : 030
 Envanter no : 13/751
 Örneğin Bulunduğu Yer : TSM
 Dönemi : 17. yy ortaları
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Atlas zemine damask dokulu, bitkisel motiflerle bezenmiş açık bej renkte ipekli kumaş kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Entari: Hakim yakalı, önden açık ve kısa kolludur. Yan dikişlerinde gizli cepleri bulunmaktadır. Kendi renginde ipekli canfesle önü, etek kenarları ve kol ağzlarının içi astarlanmıştır. Kalça hizasına kadar son derece iri, oval formda sekiz ibrişim düğmesi vardır. Eteği yanlardan peşlerle genişletilmiştir.
 İlgili Yayınlar : Topkapı-Textiles 1986,72; Kafadar 1993,265.

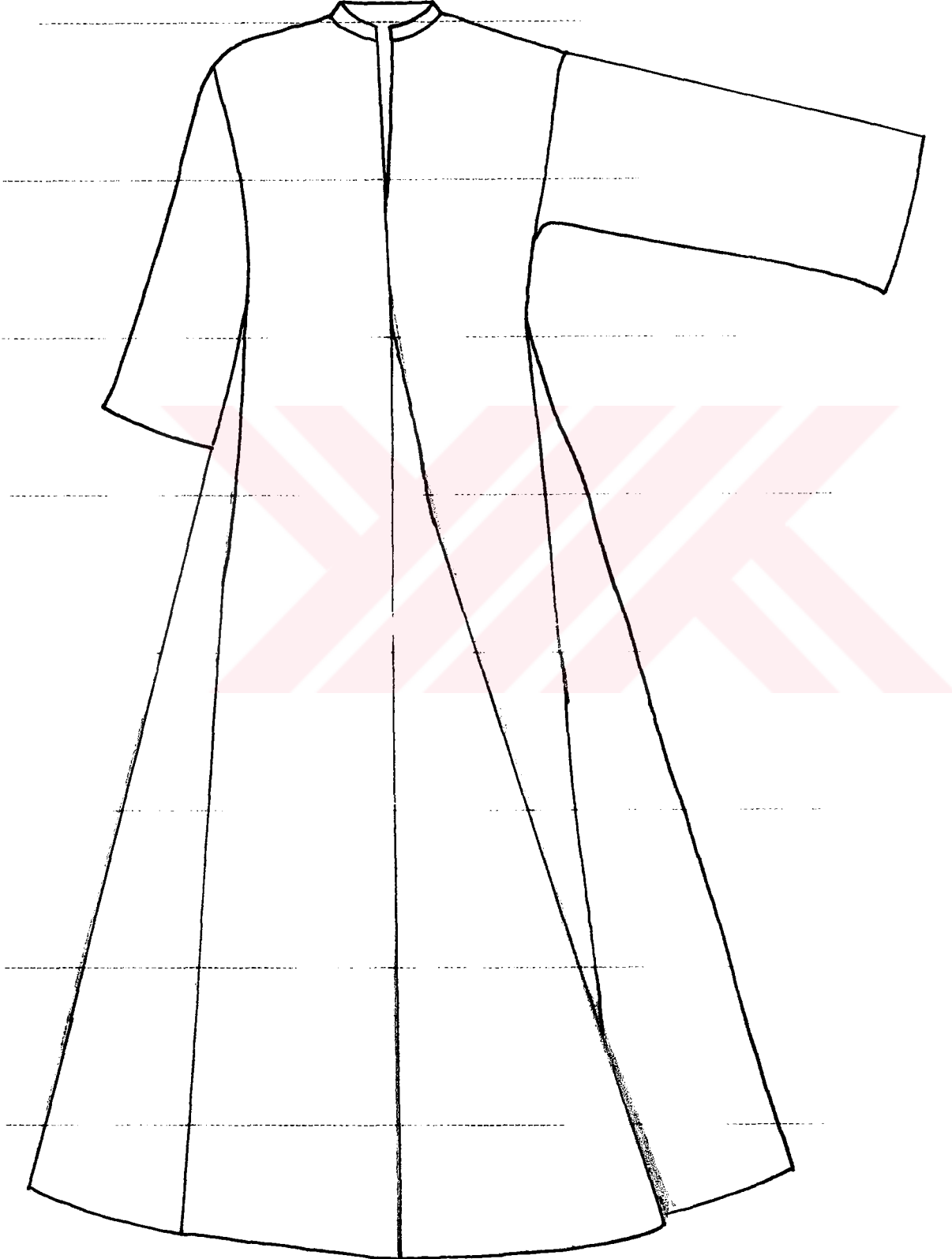

Teknik Çizim No: 030

Örnek no : 031
Fotoğraf no : 023
Teknik Çizim no : 031
Envanter no : -
Örneğin Bulunduğu Yer : BCA, Bologna
Dönemi : 17.yy
Giysinin Kullanım Yeri : Sokak giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri : Koyu yeşil- mavi ipekli kumaş kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri : Ferace: Dar hakim yakalı, önden açık, uzun bol kollu ve ayak bileklerine kadar uzundur. Giysinin ön ve yanlarında kullanılan peşlerle eteği genişletilmiştir. Önden gizli düğmelerle kapatılmaktadır.
İlgili Yayınlar : Coco 1997,91

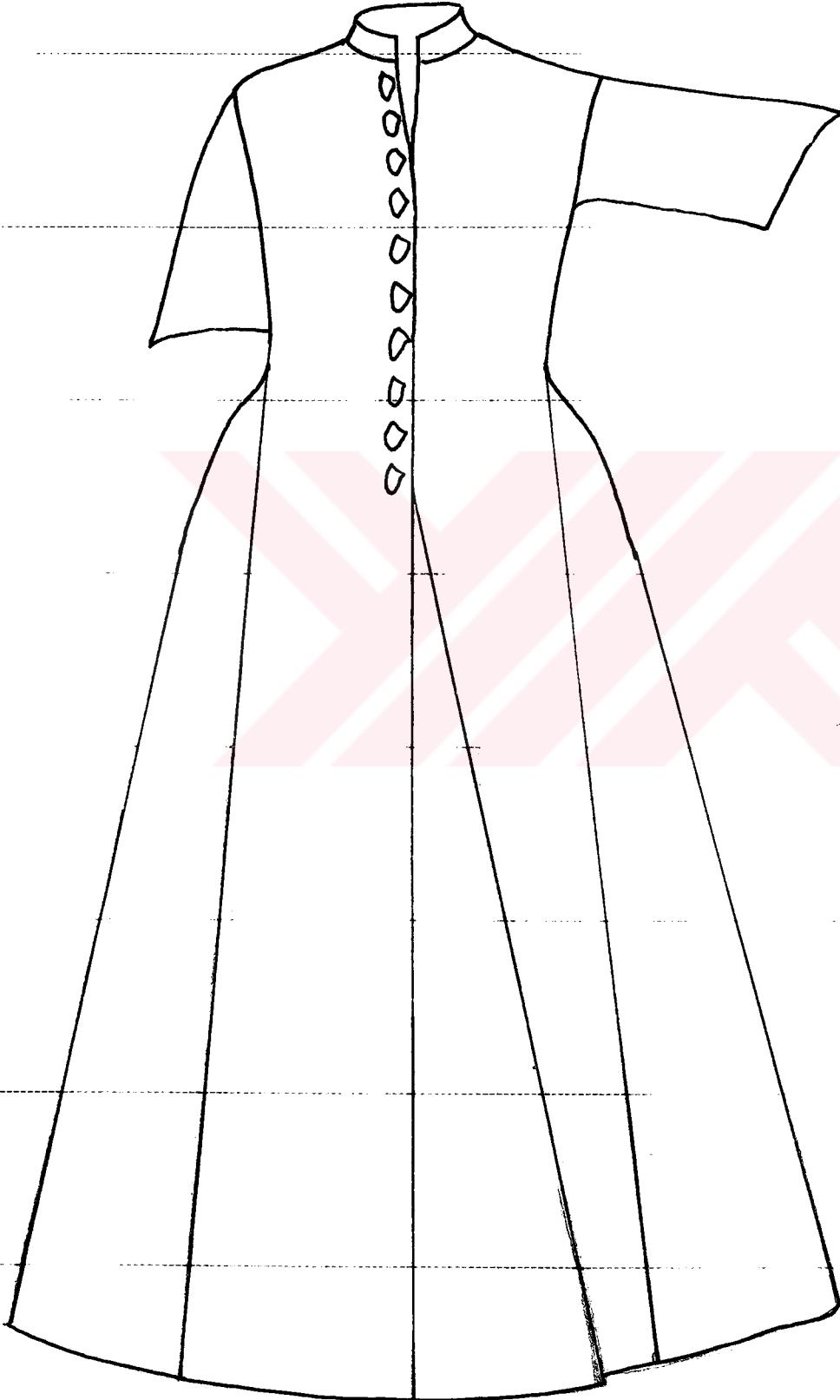

Teknik Çizim No: 031

Örnek no : 032
 Fotoğraf no : 024
 Teknik Çizim no : 032
 Envanter no : -
 Örneğin Bulunduğu Yer : BCA, Bologna
 Dönemi : 17. yy
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : .Pembe renkte düz ipekli kumaş, bitkisel motiflerle bezenmiş bordo zeminli seraser kumaş kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Hırka: Hakim yakalı, kısa kollu, önden açık ve kalçayı örtecek uzunluktadır. Kol uçlarının üst tarafı sivridir. Entari: Hakim yakalı, önden açık, kısa kollu ve yere kadar uzundur. Önde kalça hizasına kadar düğmeli ve kalçadan kemerlidir. Göğüs hizasından başlayarak iliklenen düğmeler oldukça büyüktür. Etekteki çizgiler yanlarda ve önde kullanılan peşlerle eteğin genişletildiğini göstermektedir. Çizim şekline göre düğmelerin nasıl kapatıldığı belirtilmemiştir. Ancak dönemin model özelliklerine göre birit-ilik kullanıldığı düşünülmektedir.
 İlgili Yayınlar : Coco 1997,85..

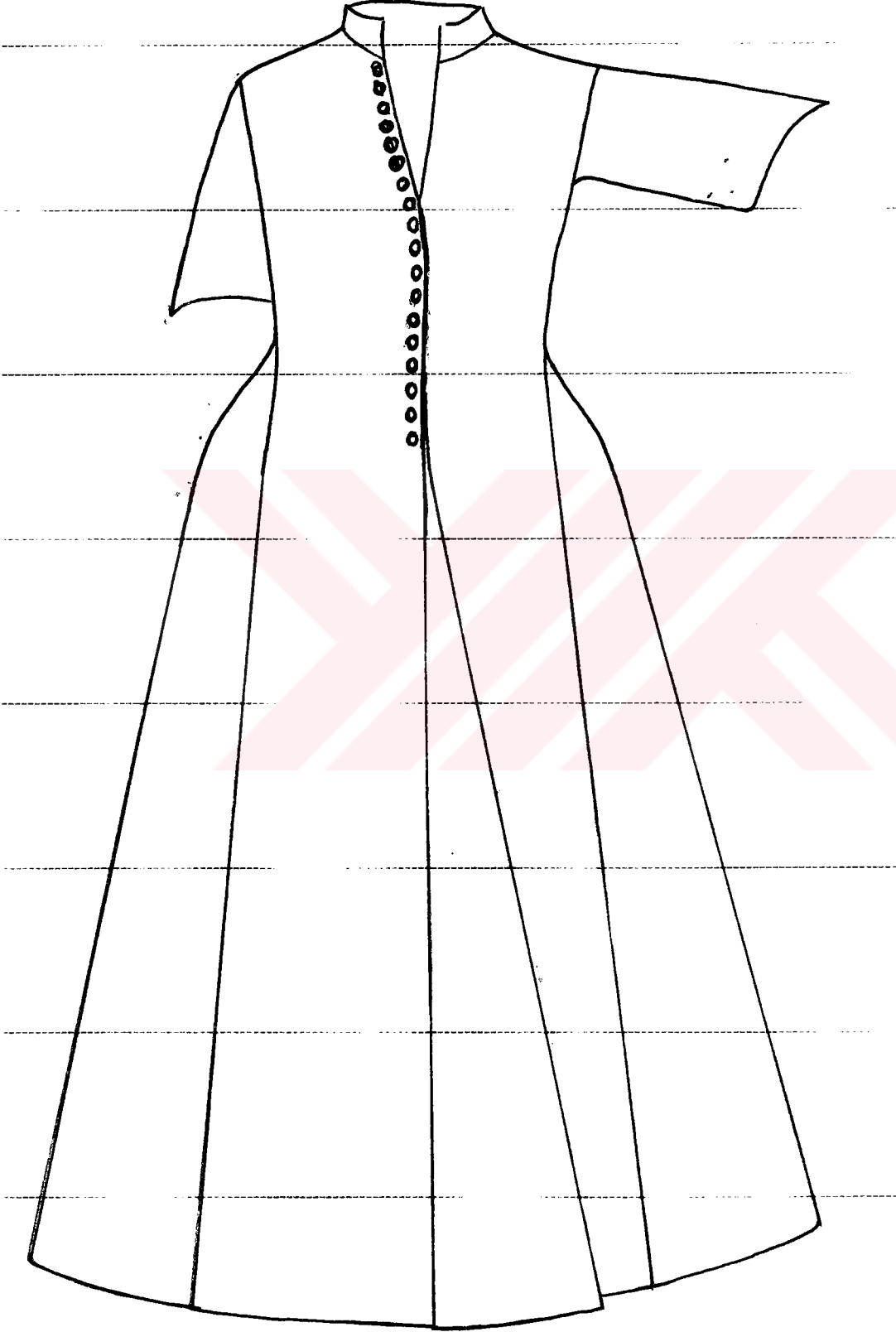

Teknik Çizim No:032

Örnek no : 033
 Fotoğraf no : 025
 Teknik Çizim no : 033
 Envanter no : -
 Örneğin Bulunduğu Yer : BCA, Bologna
 Dönemi : 17.yy
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Mavi renkte düz ipekli kumaş kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Entari: Hakim yakalı, önden açık, kısa kollu ve yere kadar uzundur. Önden kalça hizasına kadar düğmelidir. ve düğmeler göğüs altından başlayarak iliklenmiştir. Kalçadan kemer kullanılmıştır. Etek yanlardan ve önden peşler kullanılarak genişletilmiştir.
 İlgili Yayınlar : Coco 1997,82

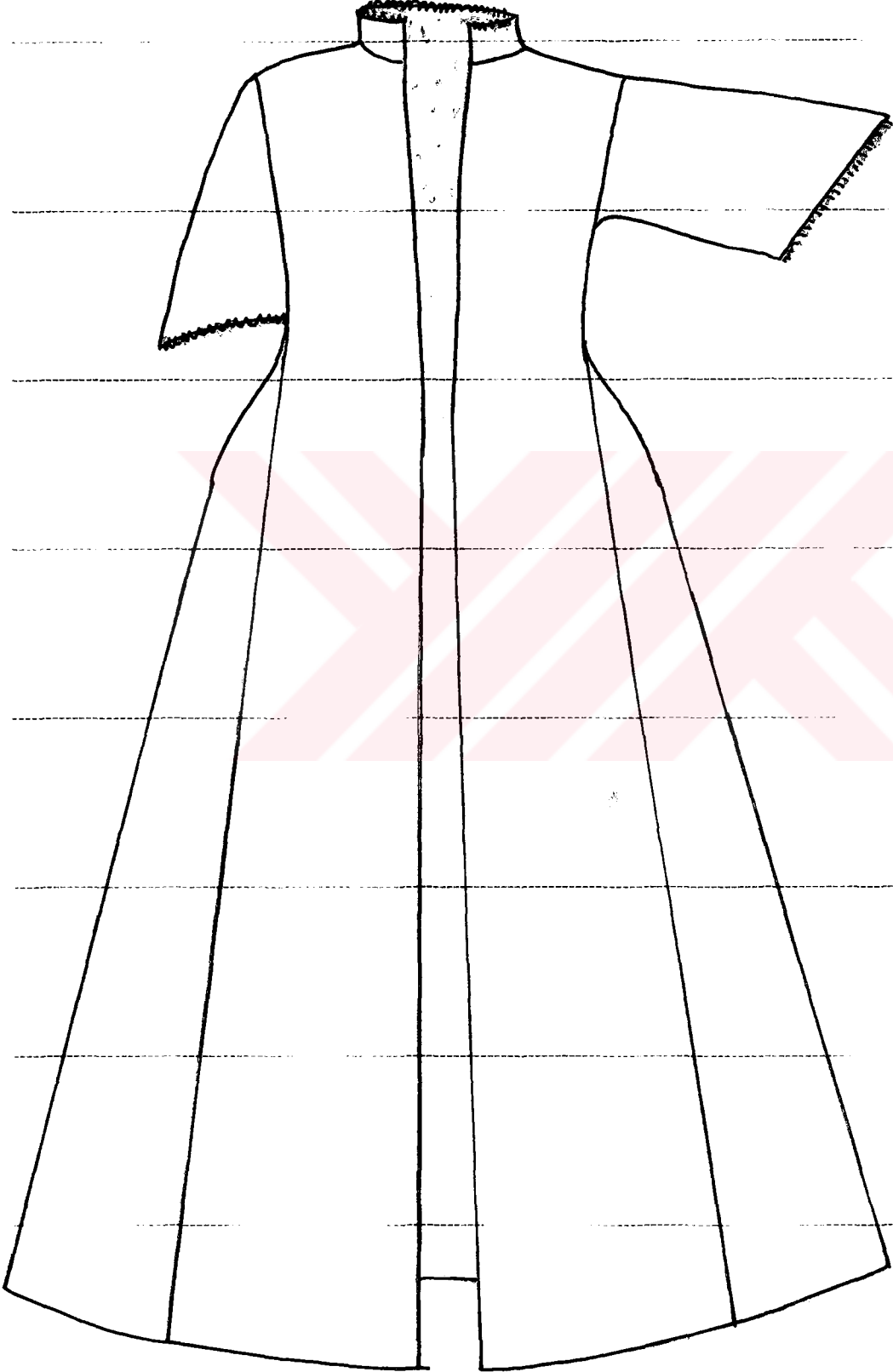

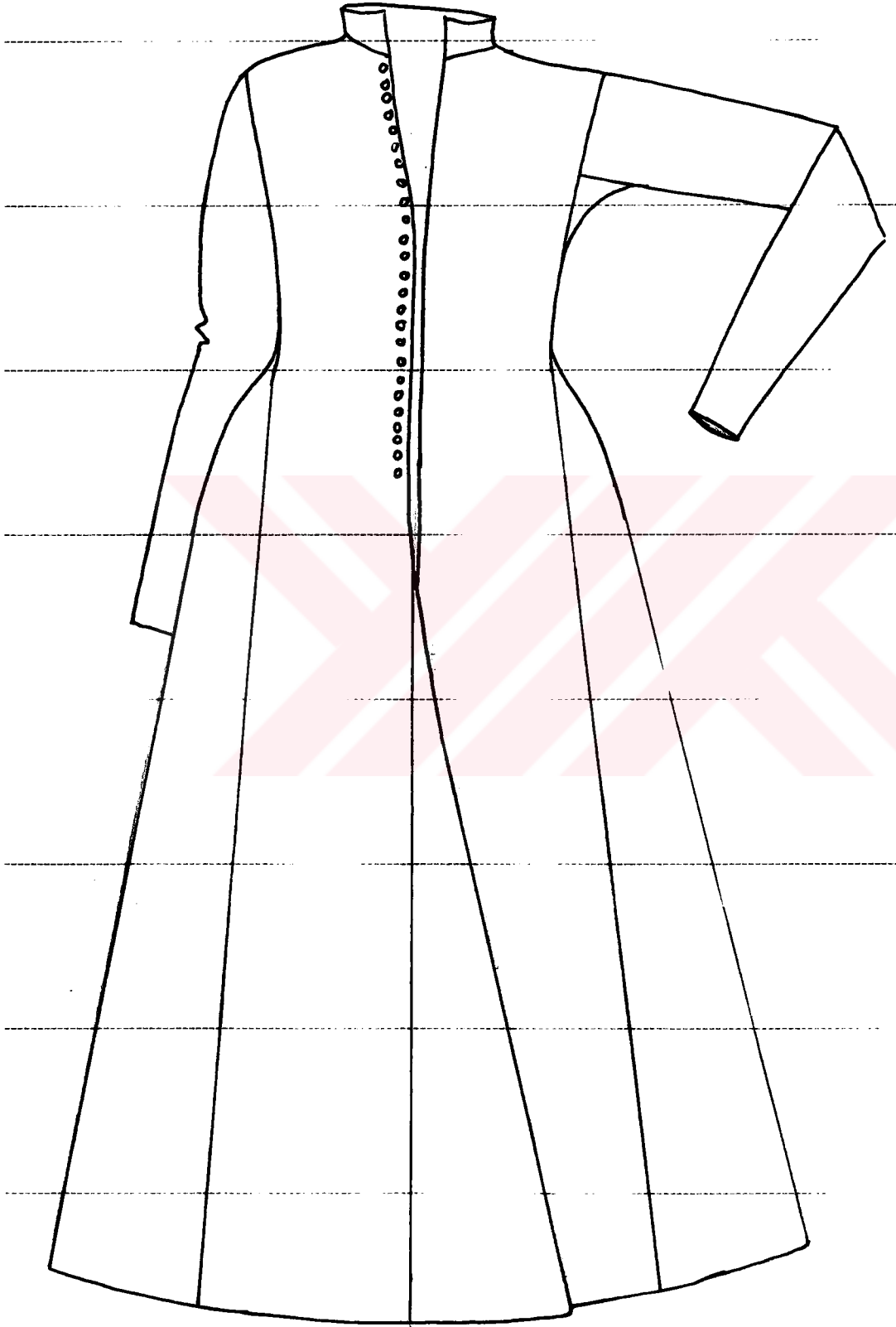
Teknik Çizim No:033

Örnek no : 034-035
 Fotoğraf no : 026
 Teknik Çizim no : 034-035
 Envanter no : -
 Örneğin Bulunduğu Yer : BCA, Bologna
 Dönemi : 17.yy
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Kırmızı ve yeşil-mavi renkte düz ipekli kumaşlar ve kürk kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Üstlük: Hakim yakalı, önden açık, kısa kollu ve yere kadar uzundur. Kenarlarından görünen kürk içinin kürkle kaplandığını göstermektedir. Entari: Hakim yakalı, önden açık, uzun dar kollu ve yere kadar uzundur. Önde kalça hizasına kadar düğmelidir. Kollarındaki çizgiler giysinin oldukça uzun kollu olduğunu göstermektedir. Kalçada kemer kullanılmıştır. Ön açıklığından içindeki gömlek görünmektedir.
 İlgili Yayınlar : Coco 1997, 80.

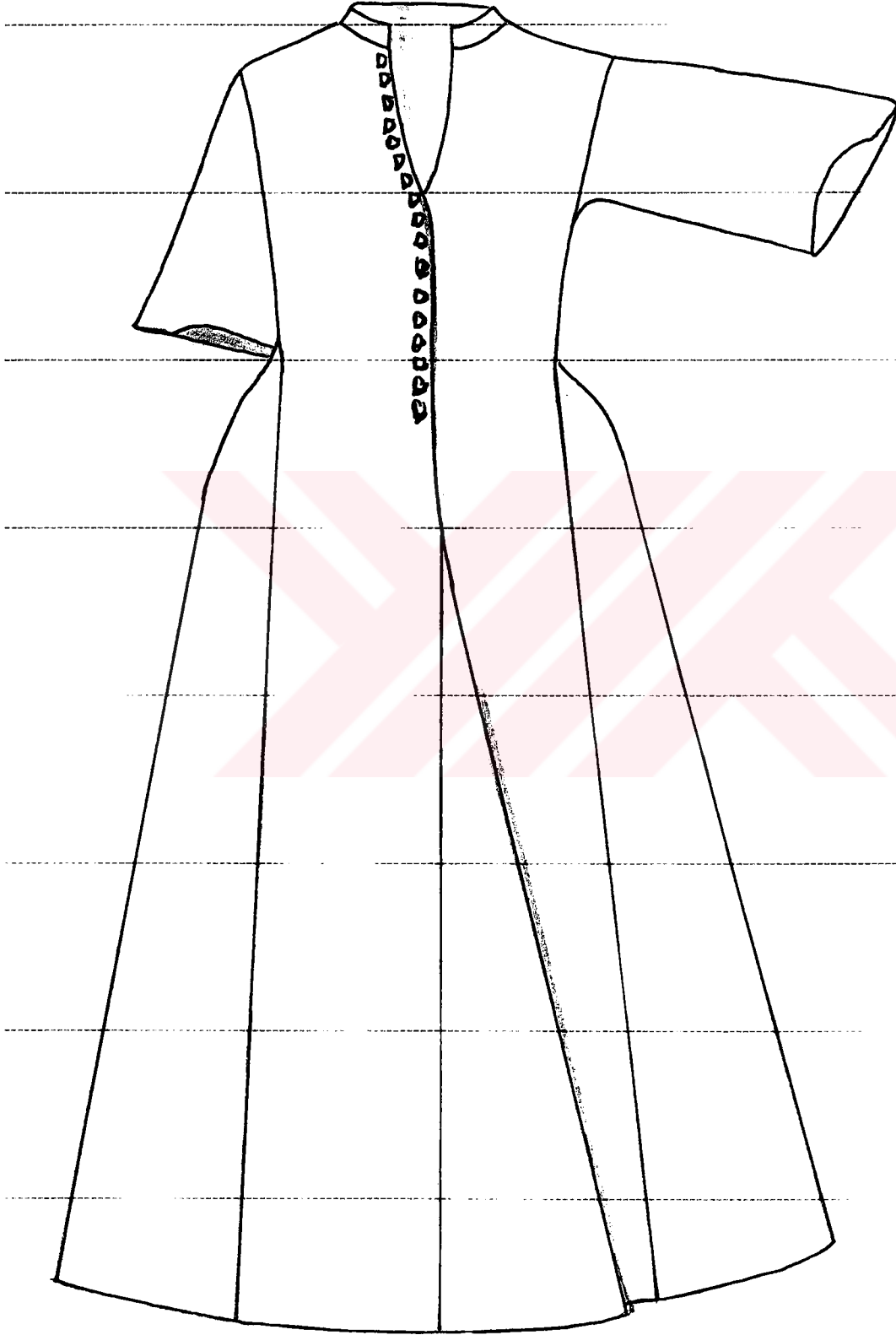
Teknik Çizim No:034

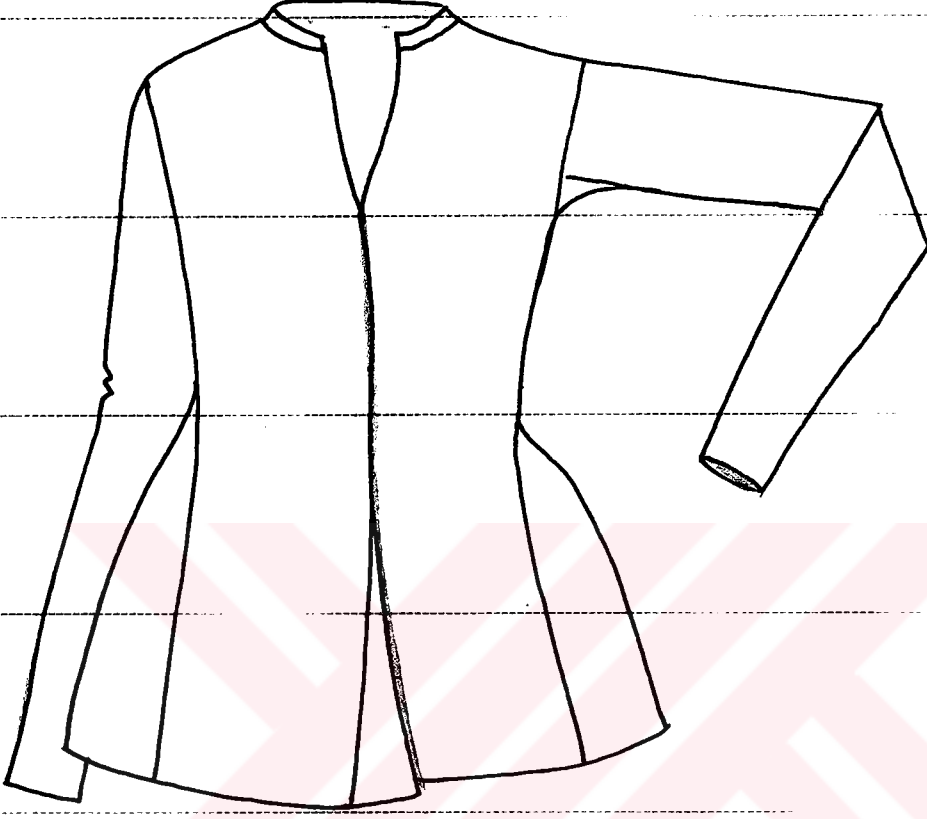
Teknik Çizim No:035

Örnek no : 036-037
 Fotoğraf no : 027
 Teknik Çizim no : 036-037
 Envanter no : -
 Örneğin Bulunduğu Yer : BCA, Bologna
 Dönemi : 17.yy
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Kırmızı ve koyu yeşil renkte düz ipekli kumaşlar kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Entari: Hakim yakalı, önden açık, dirsek hizasında kısa kollu ve uzundur. Göğüs-kalça arası düğmelerle kapatılmıştır. Kalça hizasında kullanılan kemere, eteğin ön kenarları tutturulmuştur. Kol uçları, dış tarafı daha uzun, iç tarafı daha kısa kesimlidir. Hırka: Entarinin içinden görünen bu giysi uzun dar kollu ve kalça hizasına kadar uzundur. El bileklerindeki çizgilerden kol boyundan daha uzun olduğu düşünülmektedir. Yakasının görünmeşi entarisiyle aynı model olduğunu göstermektedir.
 İlgili Yayınlar : Coco 1997,58.

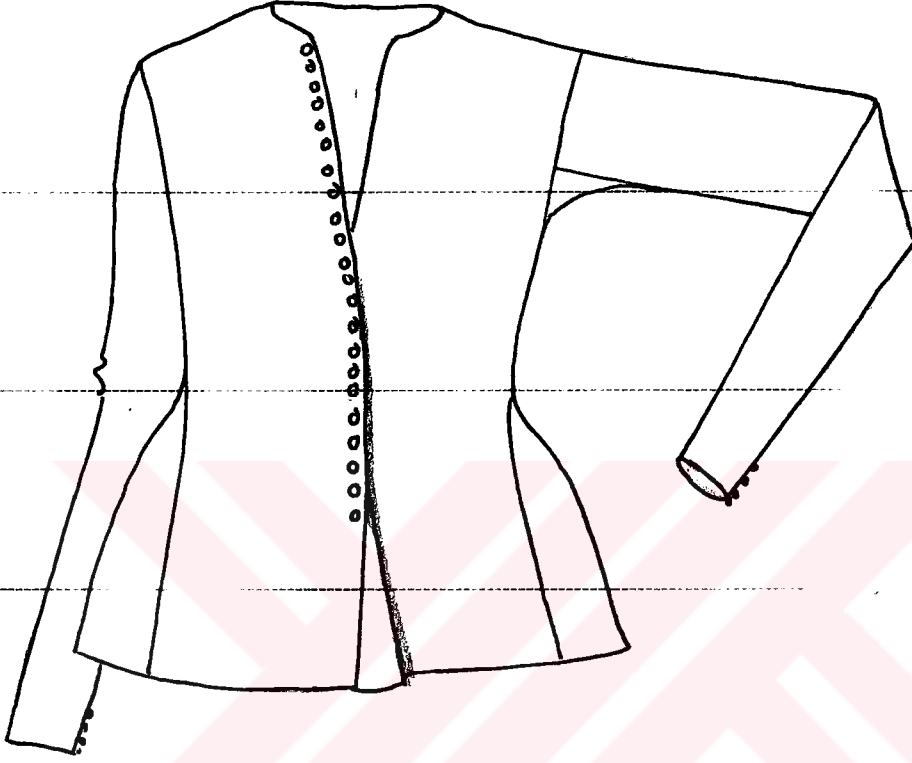

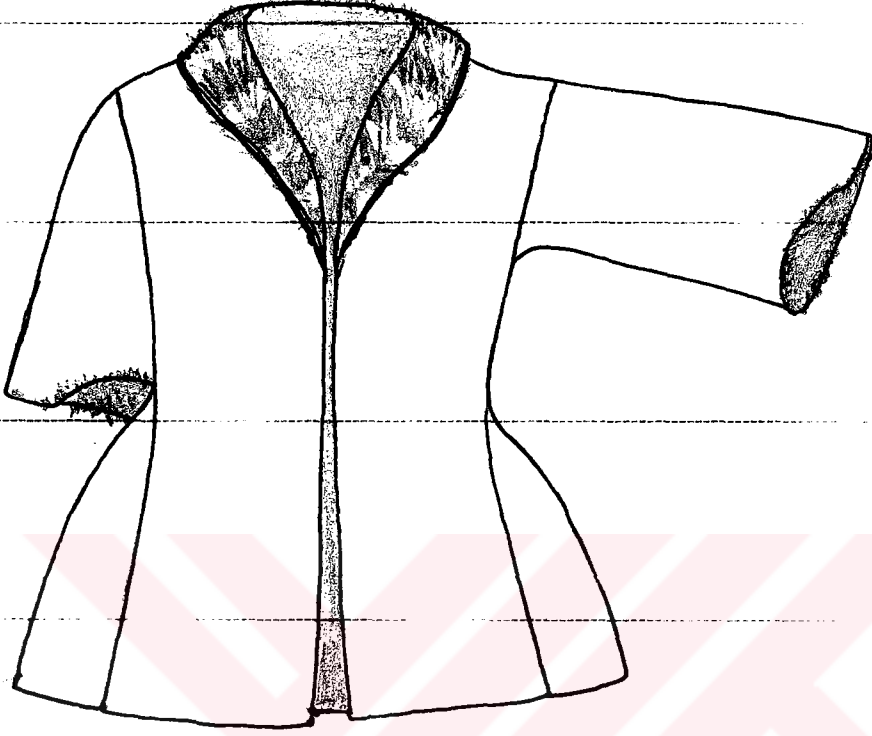
Teknik Çizim No:036

Örnek no : 038-039
 Fotoğraf no : 028
 Teknik Çizim no : 038-039
 Envanter no : -
 Örneğin Bulunduğu Yer : BCA, Bologna
 Dönemi : 17.yy
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Yeşil-mavi, kırmızı renklerde düz ipekli kumaşlar, kürk, açık gri yünlü kumaş kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Hırka: Giysinin içinde kullanılan kürk yakada dışa döndürülmüştür. Önden açık, kısa kollu ve kalça hizasına kadar uzundur. Ön ve kol kenarları ince kürk şeritlerle süslenmiştir. Kol uçlarının değişik bir kesim şekli vardır. Hırka: Yuvarlak yakalı, önden açık, kalça hizasında kısadır. Kolları dar ve oldukça uzundur. Önde kullanılan düğmeler göğüs altından başlayarak kapatılmıştır. Düğmelerin ters tarafta oluşu fotoğrafın ters basılışından olmalıdır.
 İlgili Yayınlar : Coco 1997,54.

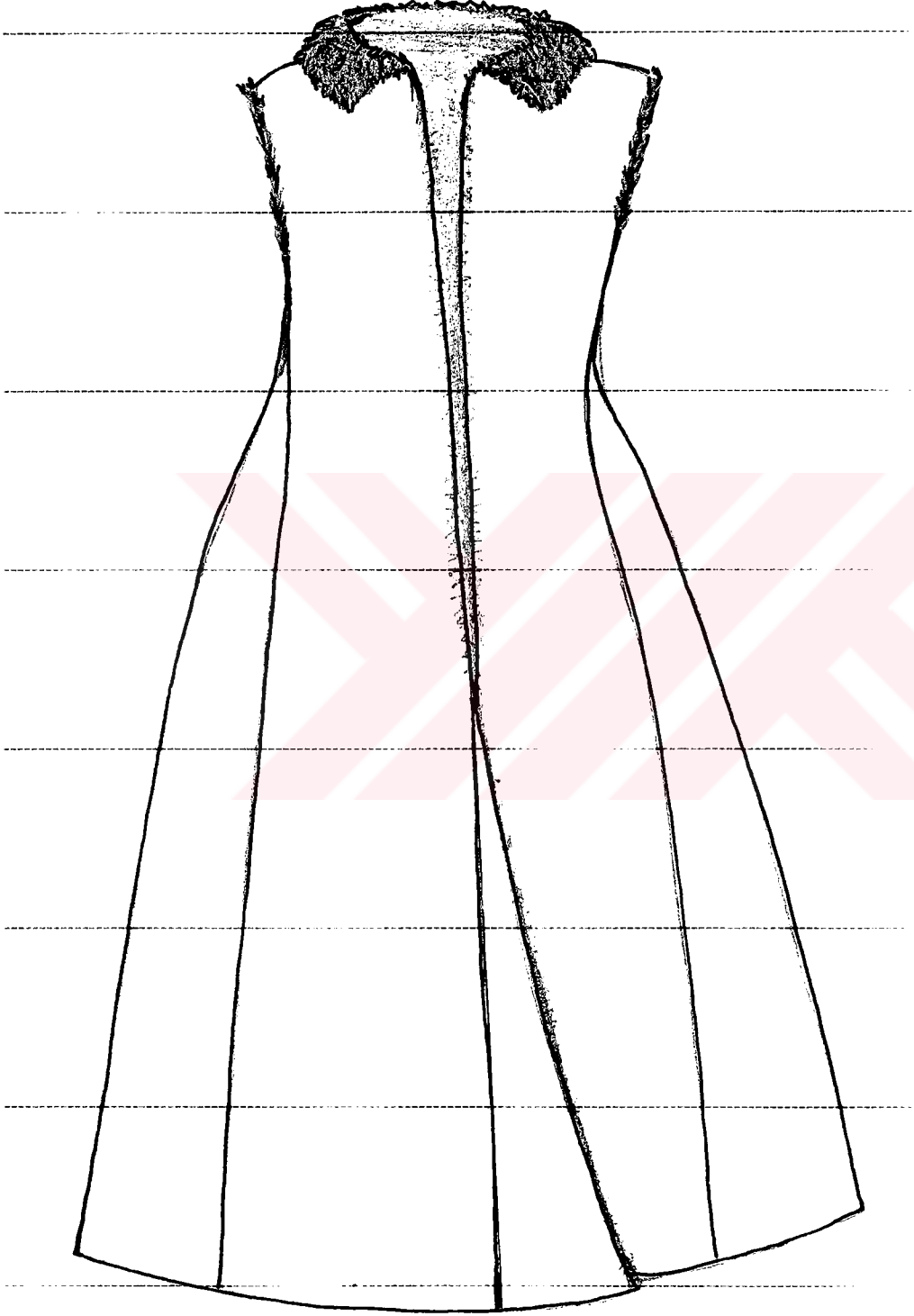

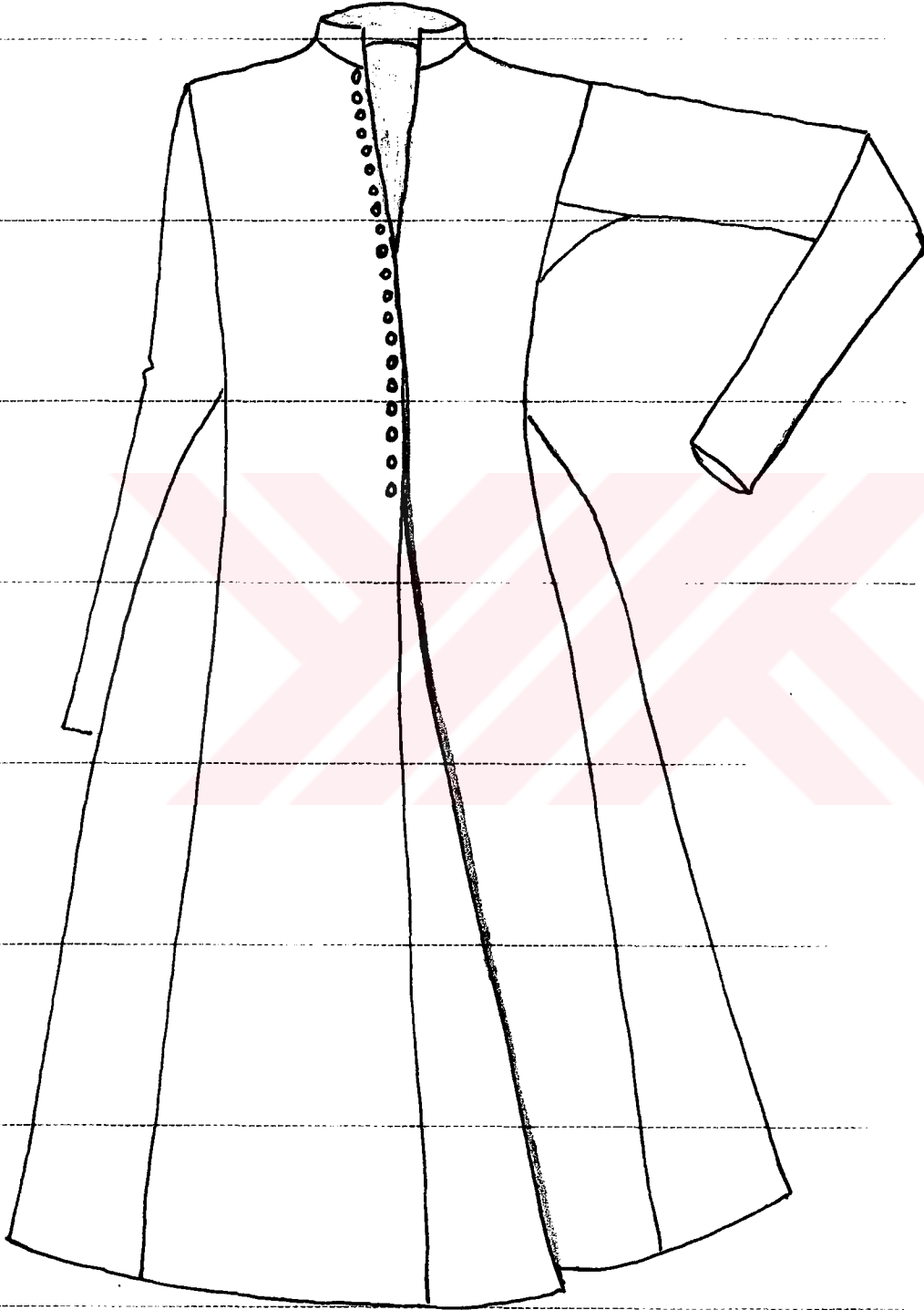

Örnek no : 040-041
 Fotoğraf no : 029
 Teknik Çizim no : 040-041
 Envanter no : -
 Örneğin Bulunduğu Yer : BCA, Bologna
 Dönemi : 17.yy
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Gri ve yeşil renklerde düz - çizgili ipekli kumaşlar ve kürk kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Üstlük: Sivri takma yakalı, önden açık, kolsuz ve uzundur. Giysi aşağıya doğru bollaşmaktadır. Yaka kürkle kaplıdır. Ayrıca kol ve ön kenarları ince kürk şeritlerle çevrelenmiştir. İçi kürk kaplanmıştır. Entari: Hakim yakalı ve önde V kesimlidir. Önden açık, kalçaya kadar düğmeli, dar uzun kolludur. Kalçadan kemer kullanılmıştır.
 İlgili Yayınlar : Coco 1997,48.

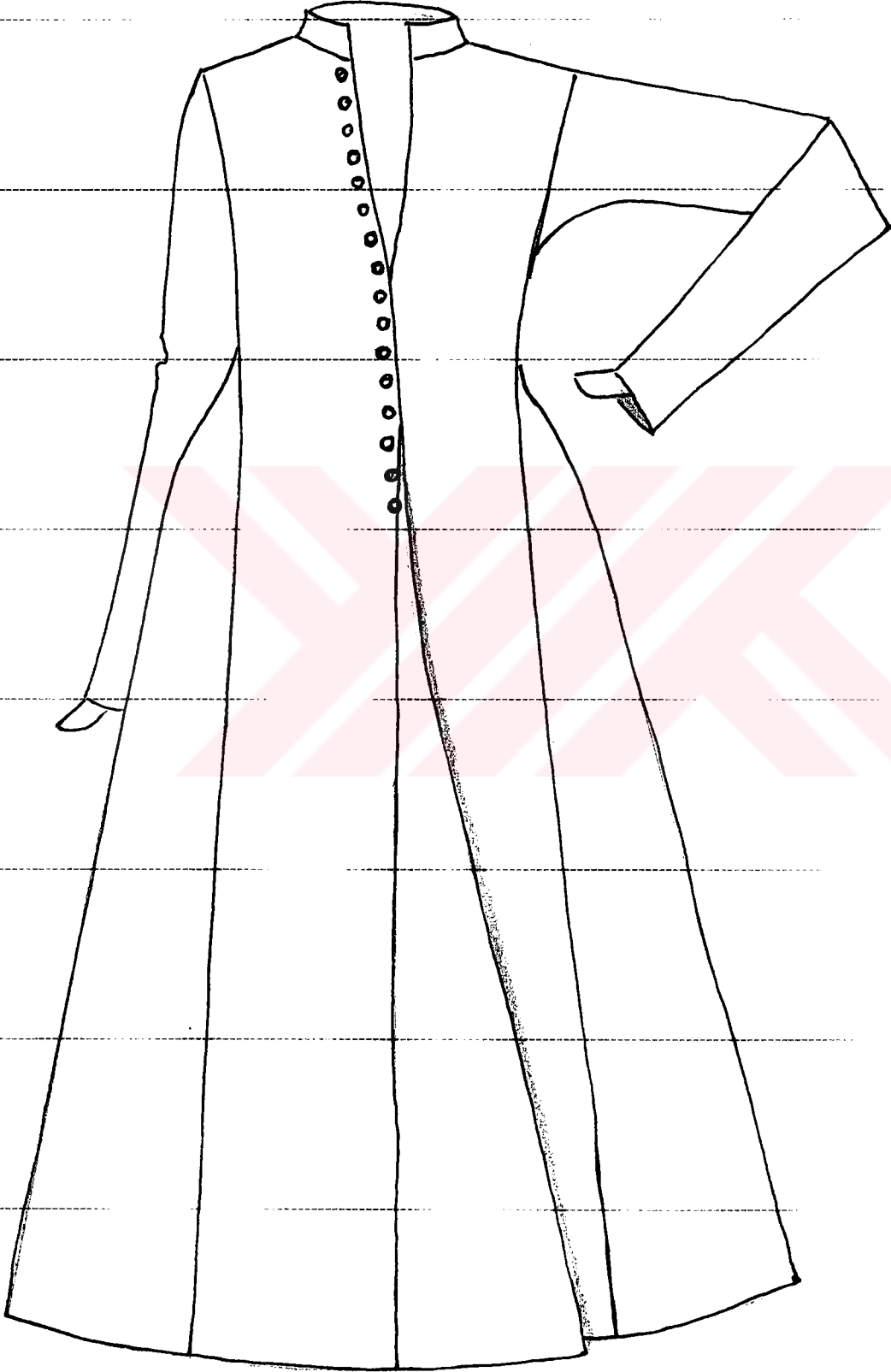
Teknik Çizim No:040

Teknik Çizim No:041

Örnek no : 042
Fotoğraf no : 030
Teknik Çizim no : 042
Envanter no : -
Örneğin Bulunduğu Yer : BCA, Bologna
Dönemi : 17.yy
Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri : Yağ yeşili renkte düz ipekli kumaş kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri : Entari: Hakim yakalı, önden açık, dar uzun kollu ve yere kadar uzundur. Yakadan kalça hizasına kadar olan düğmelerin göğüs altından sonraki bölümü iliklenmiştir. Kalçadan kemerlidir. Kol uçlarında yuvarlak uçlu çıkıntılar bulunmaktadır.
İlgili Yayınlar : Coco 1997, 131.

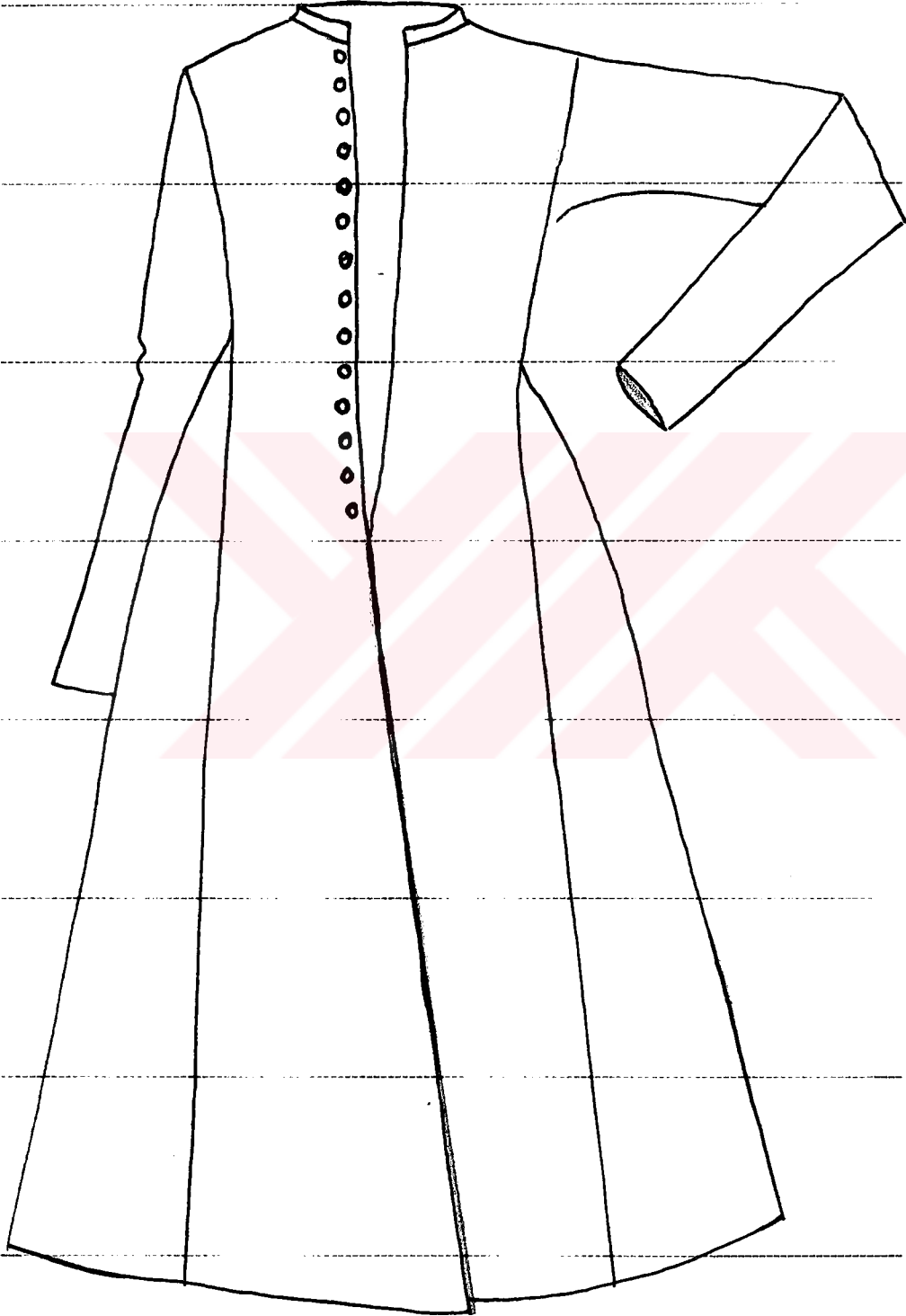

Teknik Çizim No:042

Örnek no : 043
Fotoğraf no : 031
Teknik Çizim no : 043
Envanter no : -
Örneğin Bulunduğu Yer : BCA, Bologna
Dönemi : 17.yy
Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri : Koyu yeşil ipekli kumaş kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri : Entari: Dar hakim yakalı, önden açık, bele kadar düğmeli, dar-uzun kollu ve etekleri yere kadar uzundur. Belin altından kemer kullanılmıştır. Eteği yanlarda peş kullanılarak genişletilmiştir.
İlgili Yayınlar : Coco 1997, 131.

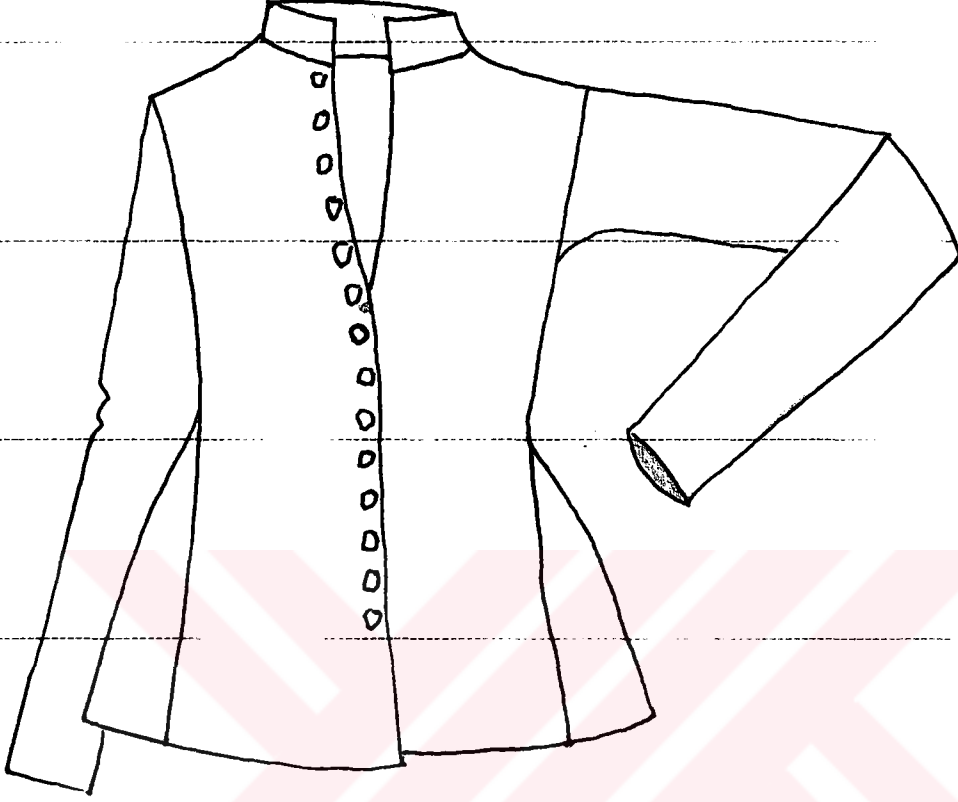

Teknik Çizim No:043

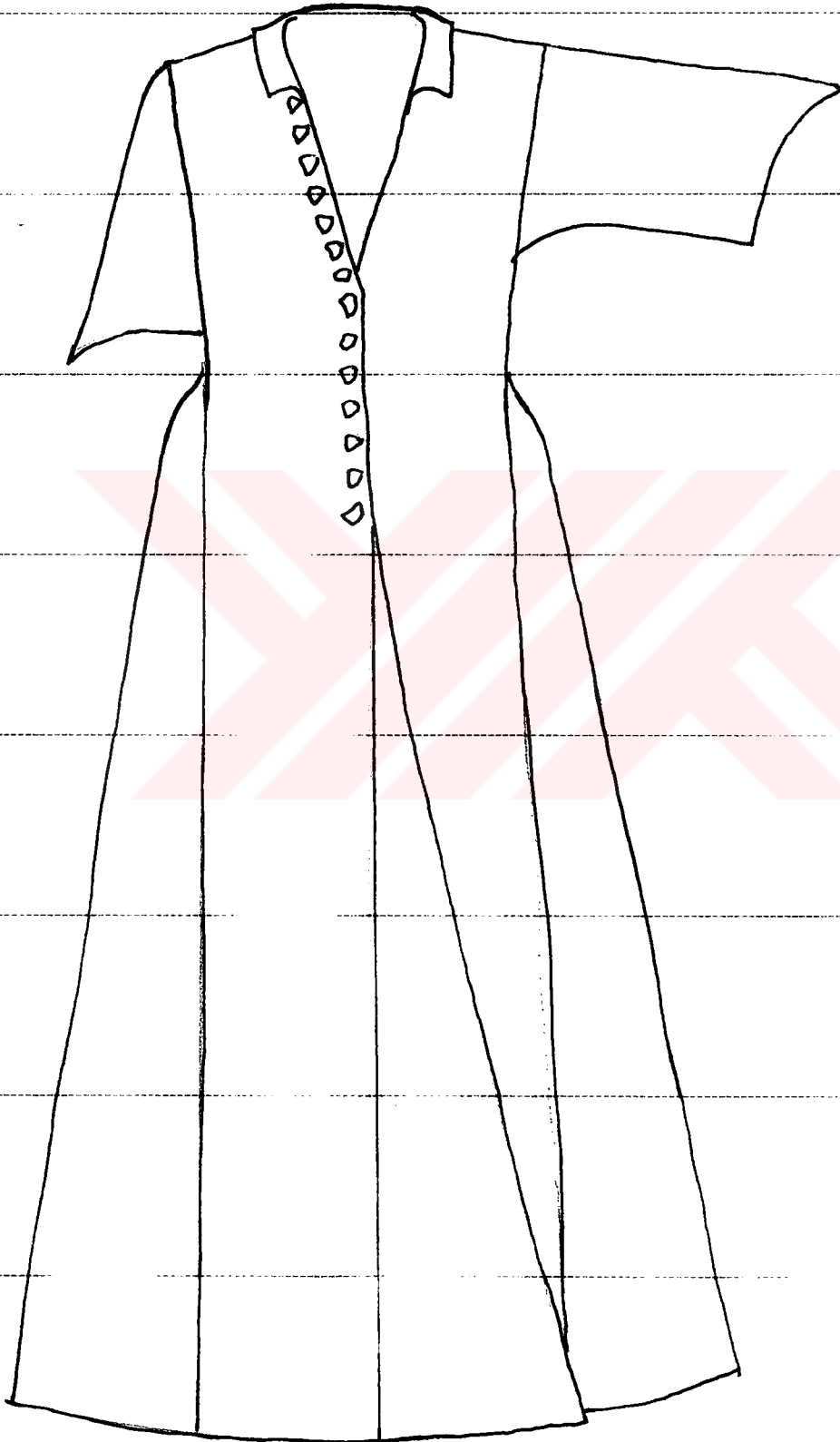
Örnek no : 044
Fotoğraf no : 032
Teknik Çizim no : 044
Envanter no : -
Örneğin Bulunduğu Yer : BCA, Bologna
Dönemi : 17.yy
Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri : Kırmızı ve açık mavi ipekli kumaş kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri : Hırka: Hakim yakalı, önden açık, düğmeli ve dar uzun kolludur. Düğmeler göğüs hizasından sonra iliklenmiştir. Kalça hizasında kemer kullanılmıştır. Şalvar: Kırmızı ipekli kumaştan uzun ve boldur.
İlgili Yayınlar : Coco 1997, 145.

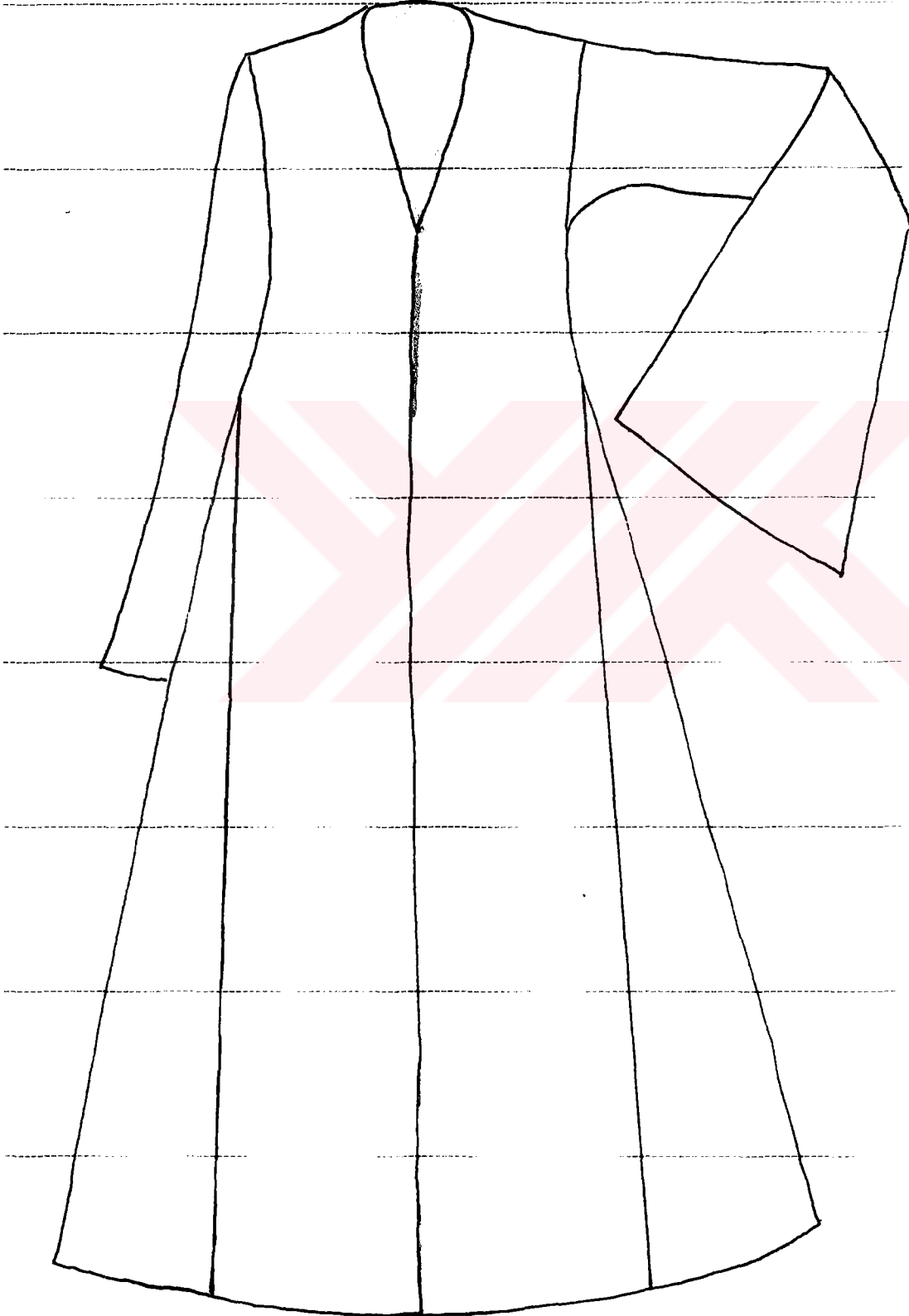

Örnek no : 045-046
 Fotoğraf no : 033
 Teknik Çizim no : 045-046
 Envanter no : -
 Örneğin Bulunduğu Yer : BCA, Bologna
 Dönemi : 17.yy
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Gül kurusu renkte düz ipekli kumaş kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri :Entari: Önden açık ve kalçaya kadar düğmelidir.
 Düğmelerin göğüs altından başlayarak altı tanesi iliklenmiştir. Böylece yaka derin V görünümündedir. Kolları dirsek hizasında genişleyerek bitmektedir. Kalça hizasında kemer kullanılmıştır. Gömlek: Yakası V kesimli, önden bele kadar açıktır. Kolları ve etekleri oldukça bol ve uzundur.
 İlgili Yayınlar : Coco 1997,

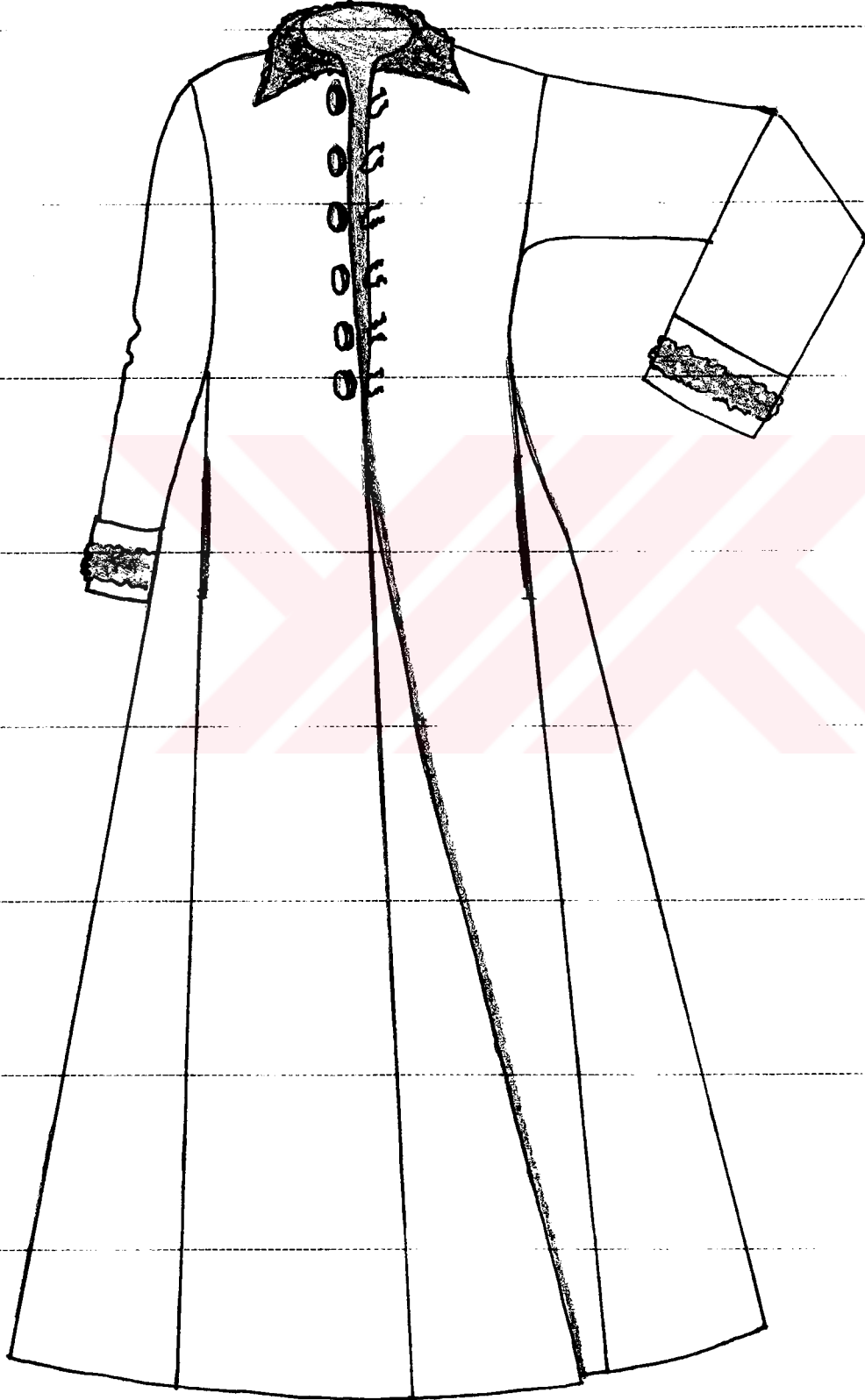
Teknik Çizim No:045

Teknik Çizim No:046

Örnek no : 047
Fotoğraf no : 034
Teknik Çizim no : 047
Envanter no : -
Örneğin Bulunduğu Yer : BNM, Venice
Dönemi : 17.yy,
Giysinin Kullanım Yeri : Sokak giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri : Yünlü kumaş ve kürk kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri : Ferace: Sivri yakalı, önden açık, uzun kollu ve yere kadar uzundur. Bele kadar birit-ilik ve düğmelidir. Bedenden çıkan kollar hafifçe bollaşmaktadır. Yakada, kollarda, ön ve etek kenarlarının iç kısımlarında şerit şeklinde kürk kullanılmıştır. Yanlarda gizli cepleri bulunmaktadır.
İlgili Yayınlar : Coco 1997, 14.

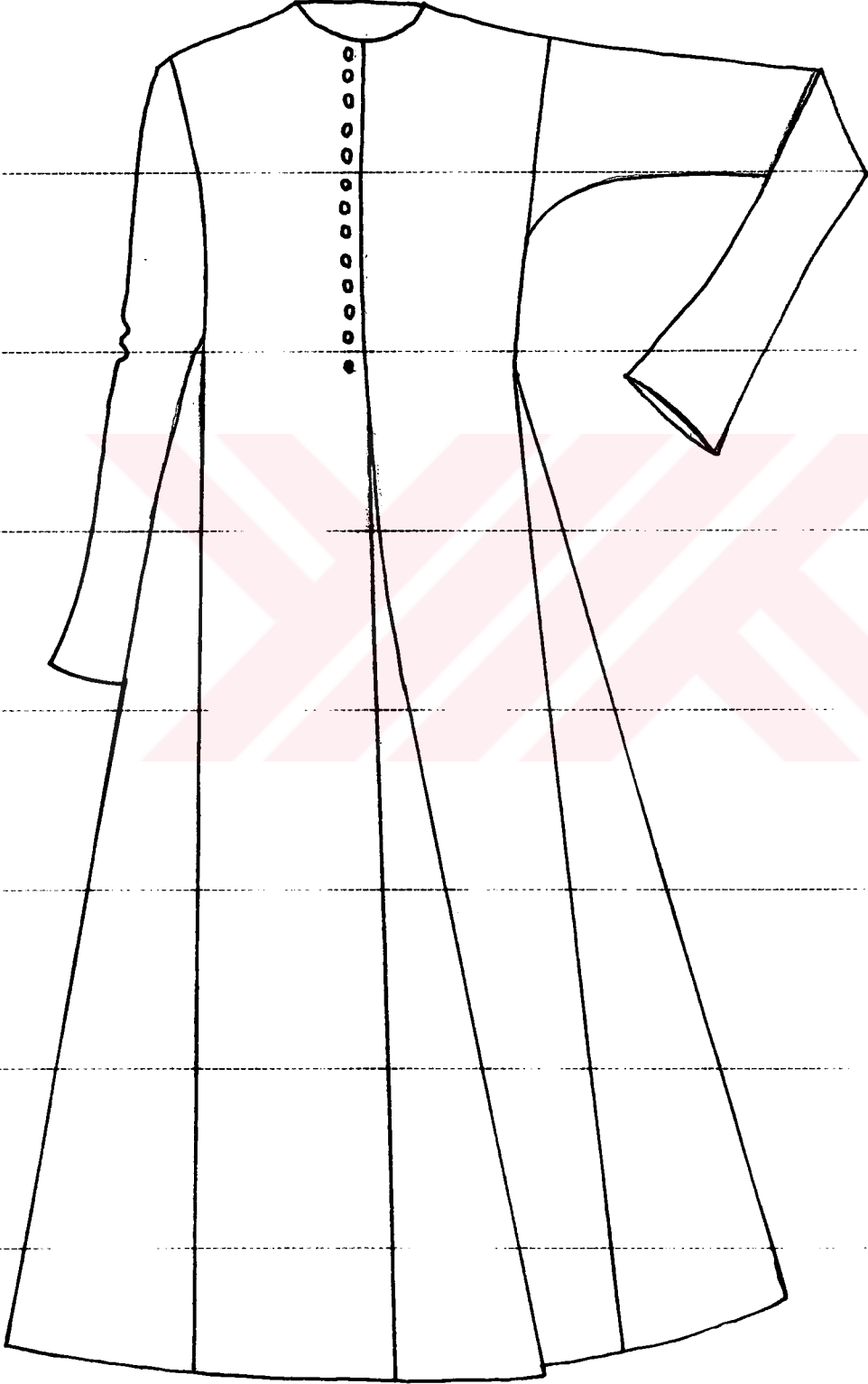

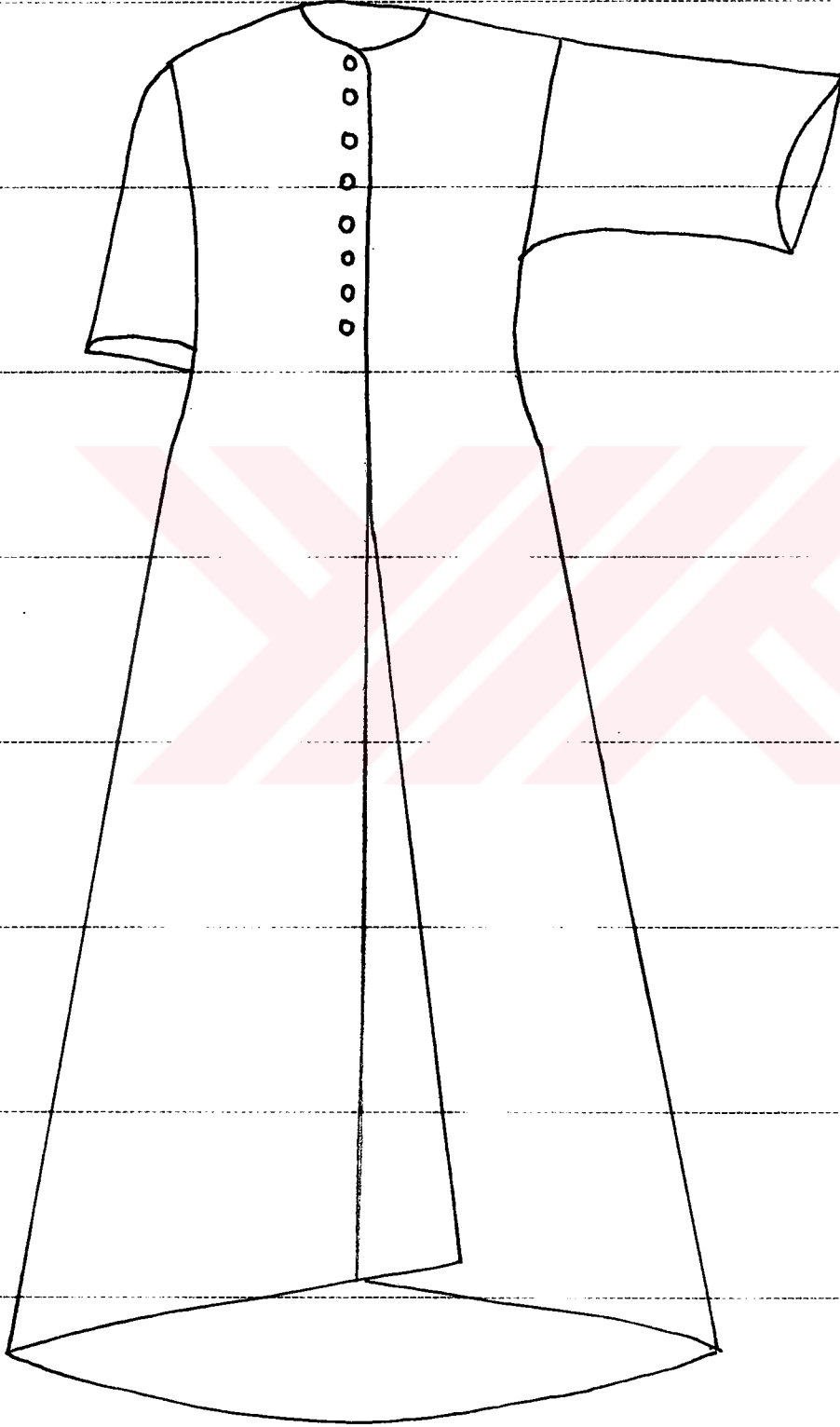
Teknik Çizim No:047

Örnek no : 048-049
 Fotoğraf no : 035
 Teknik Çizim no : 048-049
 Envanter no : -
 Örneğin Bulunduğu Yer : Burçak Evren Koleksiyonu, Laonicos Chakondylas Bakır Baskı.
 Dönemi : 17.yy,
 Giysinin Kullanım Yeri : Sokak giysileri
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Yünlü kumaşlar kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Ferace: Sıfır yakalı, önden açık düğmeli ve yere kadar uzundur. Giysilerden biri kısa kollu, diğeri dar ve elini örtecek şekilde uzun kolludur. Kısa kollu feracenin eteği önde daha kısadır. Etekler yanlarda peşlerle genişletilmiştir.
 İlgili Yayınlar : Evren-Girgin Can 1997,

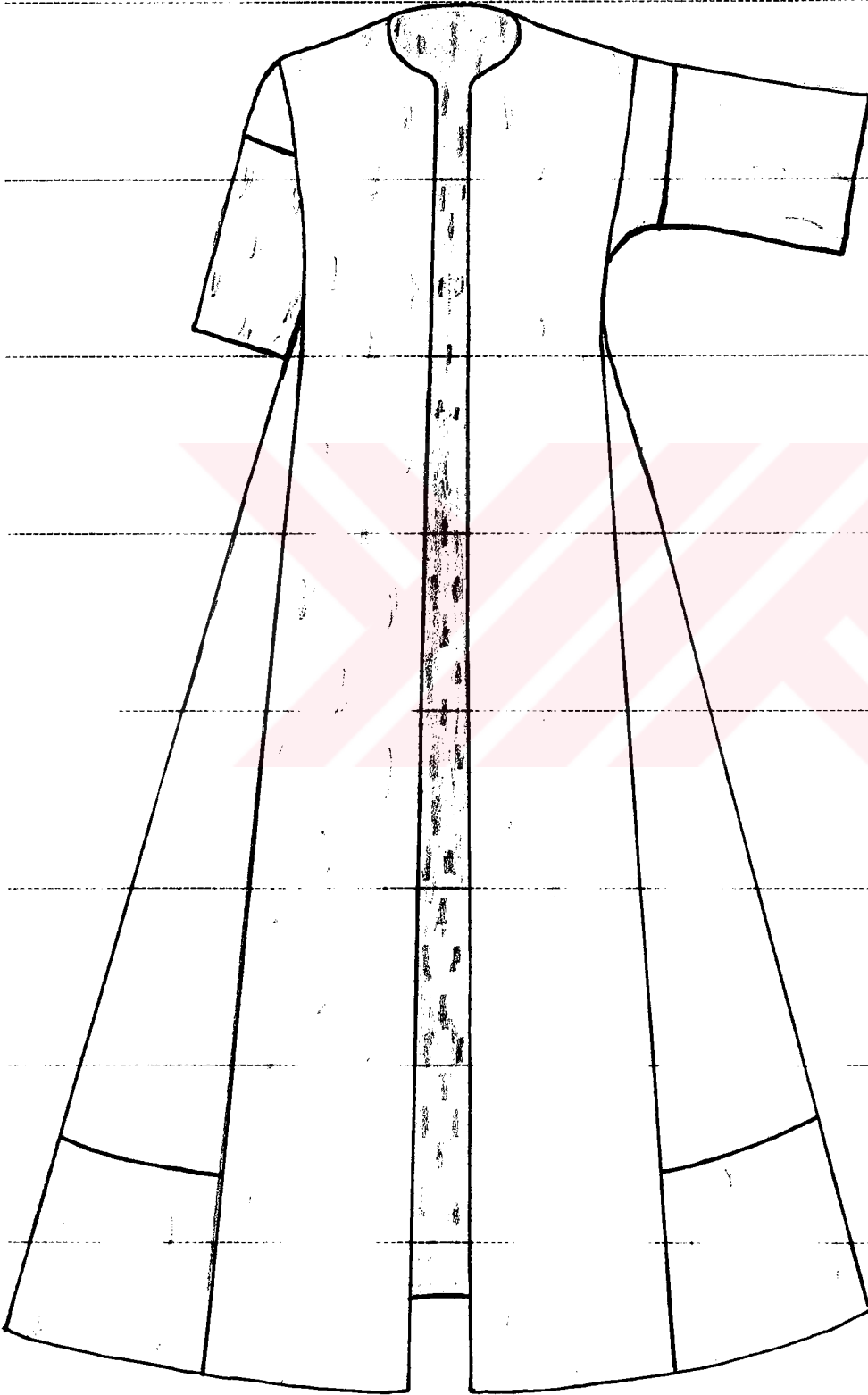
Teknik Çizim No:048

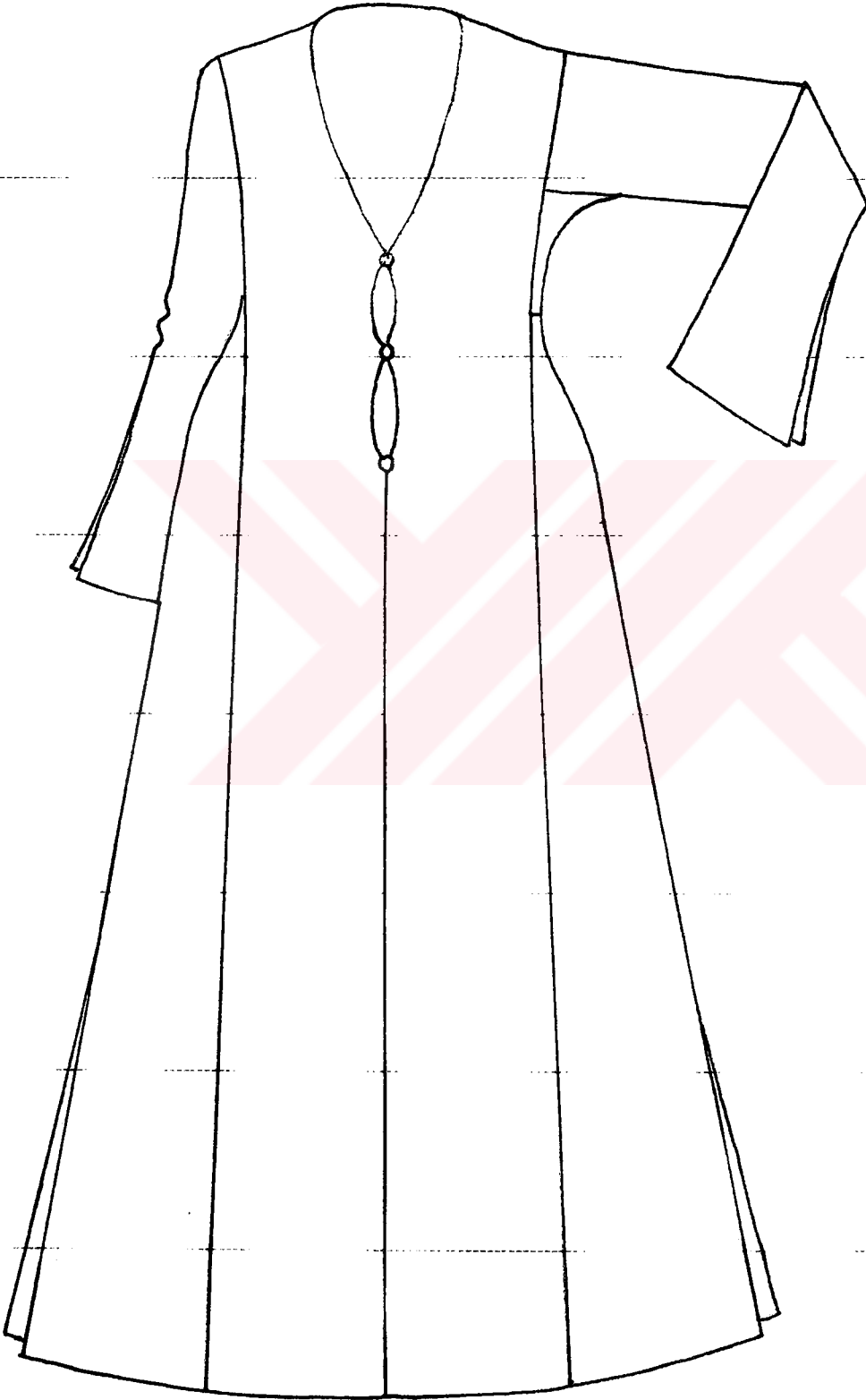
Teknik Çizim No:049

Örnek no : 050-051
 Fotoğraf no : 036
 Teknik Çizim no : 050-051
 Envanter no : -
 Örneğin Bulunduğu Yer : Dilek Girgin Can Koleksiyonu, Van Mour bakır baskı
 Dönemi : 17.yy sonu-
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Kakum kürk ve bitkisel motiflerle bezenmiş ipekli kumaş kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Üstlük: Yakasız, önden açık, kısa kollu ve yere kadar uzundur. Giysinin beden kısmı, kolları, ön ve etek kenarları kürkle kaplanmıştır. Entari: Yakası derin V kesimlidir. Önden açık, kalça hizasına kadar düğmeli ve yere kadar uzundur. Bedenden dar çıkan kollar uçlara doğru genişlemektedir.
 İlgili Yayınlar : Evren-Girgin Can 1997,106.

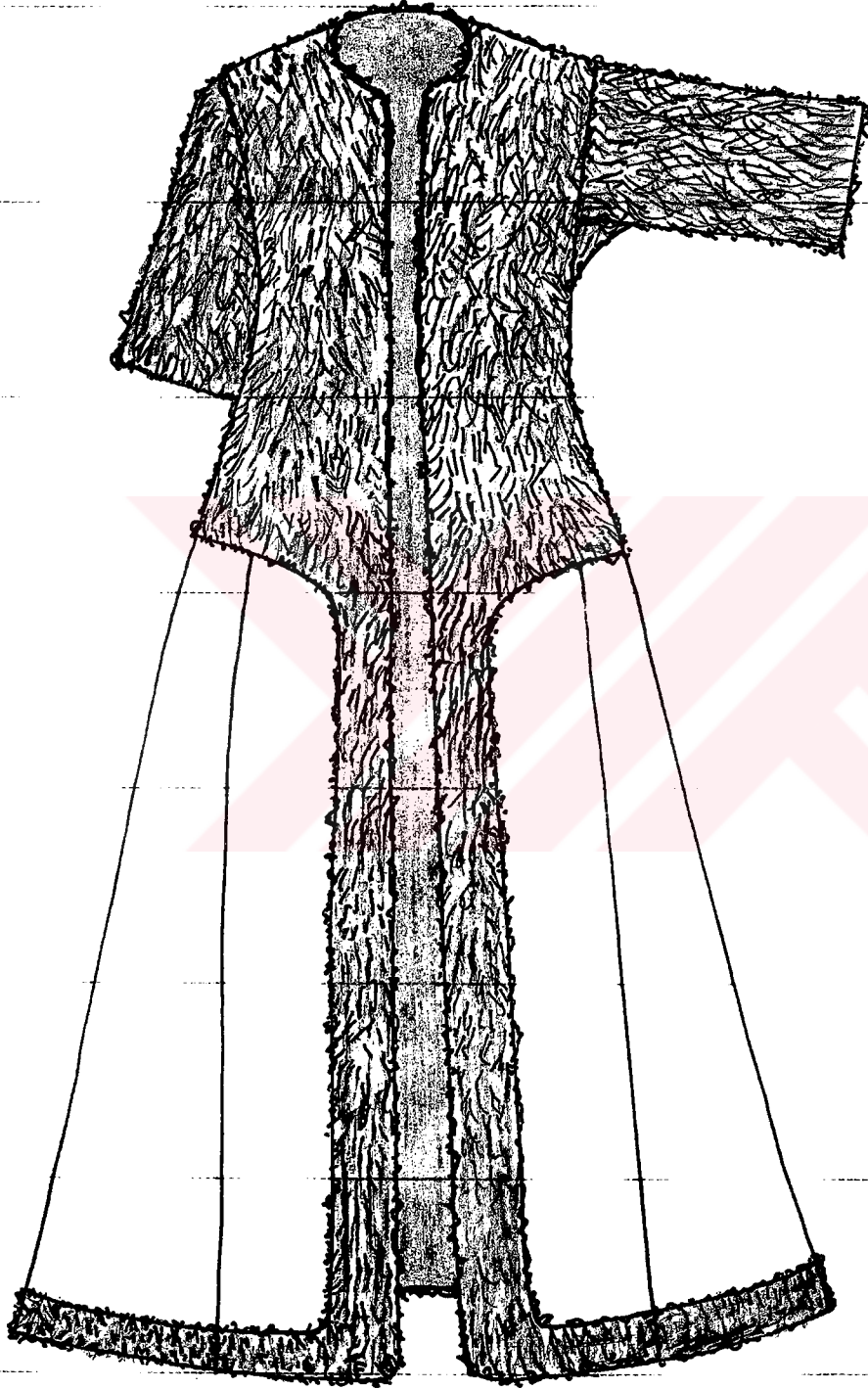
Teknik Çizim No:050

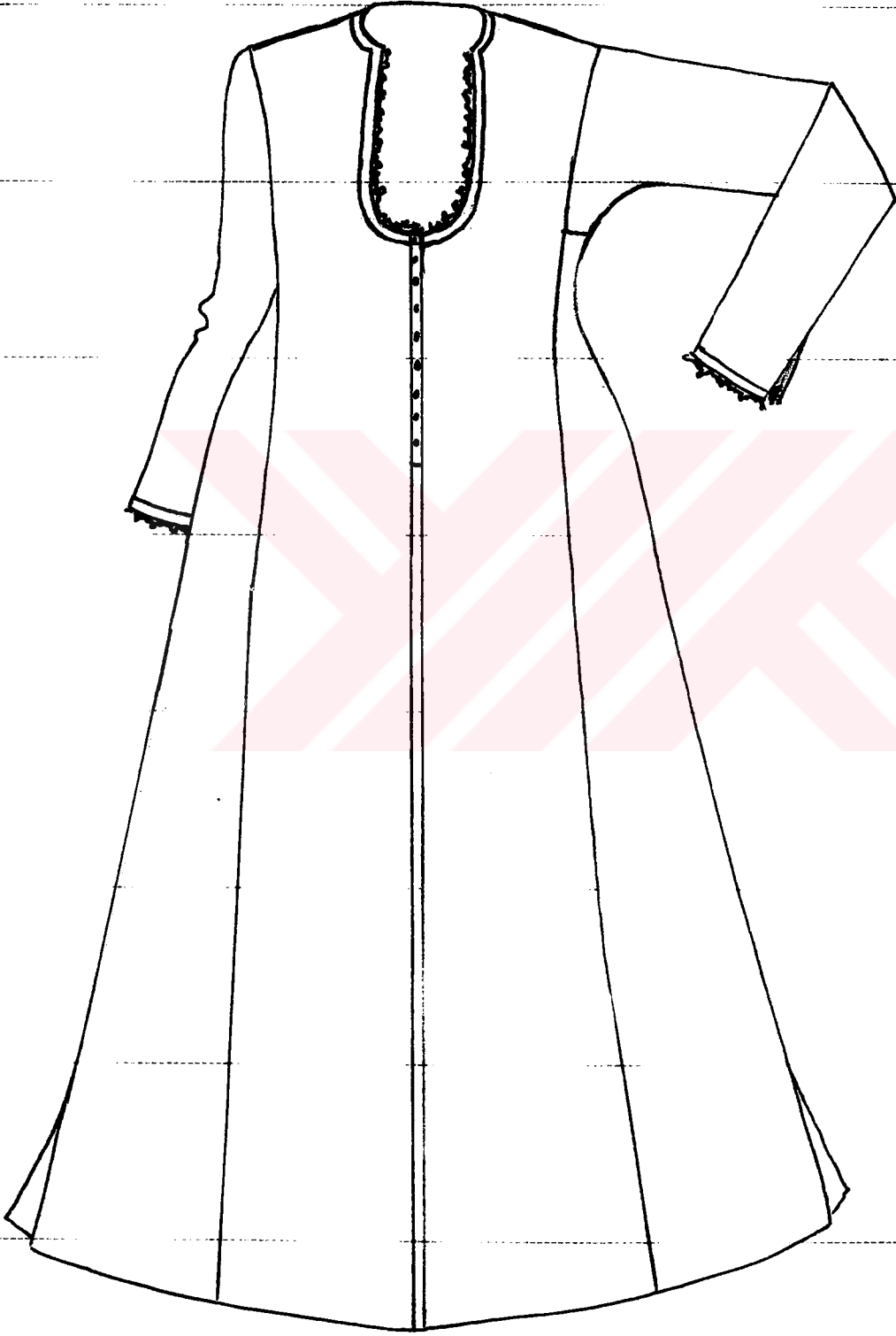
Teknik Çizim No:051

Örnek no : 052-053
 Fotoğraf no : 037
 Teknik Çizim no : 052-053
 Envanter no : T.9364,y8b
 Örneğin Bulunduğu Yer : İÜK, Abdullah Buhari imzalı minyatür
 Dönemi : 18.yy,
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Kürk, krem renkte düz ipekli kumaş kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Üstlük: Yakasız, uzun, önden açık ve kısa kolludur.
 Giysinin bedeni ve kolları tamamen, ön ve etek kenarları şerit şeklinde kürkle kaplanmıştır. Entari: Yakası derin U kesimlidir. Önden açık, bele kadar düğmelidir. Kolları dar ve uzundur. Eteği iki yandan peşli ve yırtmaçlıdır. Belinde şal kuşak kullanılmıştır.
 İlgili Yayınlar : Stchoukine 1971,XCI; Mahir 1999, 77.

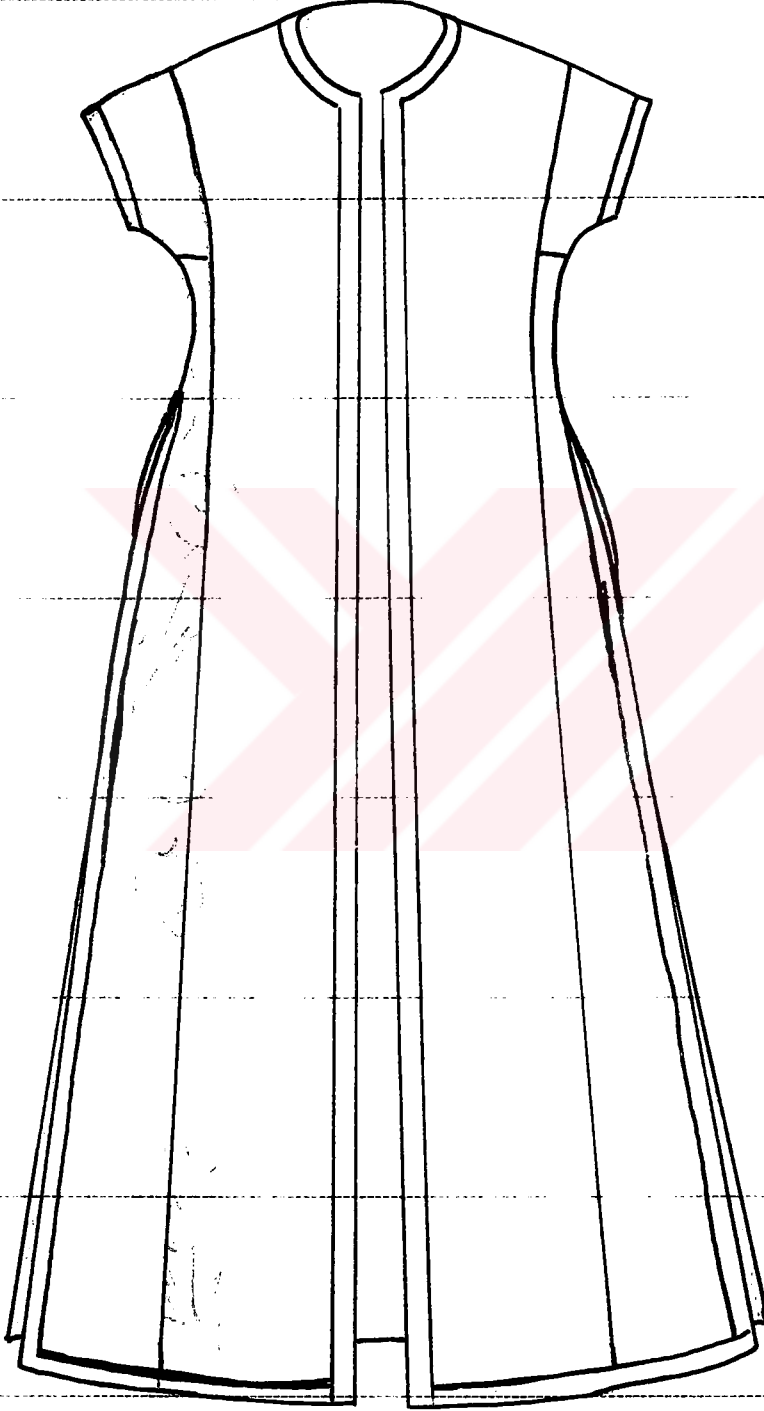
Teknik Çizim No:052

Teknik Çizim No:053

Örnek no : 054
Fotoğraf no : 038
Teknik Çizim no : 054
Envanter no : T.9364,y.12a
Örneğin Bulunduğu Yer : İÜK, Abdullah Buhari imzalı minyatür
Dönemi : 18.yy,
Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri : Bitkisel motiflerle bezenmiş, bordo zeminli, altın işlemeli ipekli kumaş kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri : Üstlük: Kolsuz, yakasız, önden açık ve yere kadar uzundur. Yaka, kol, ön ve etek kenarları tirazlıdır. Eteğinin iki yanında peş kullanılmıştır. Yan dikişlerinde bulunan gizli cepleri ve yırtmaçlarının kenarları da tirazlanmıştır.
İlgili Yayınlar : Stchoukine 1971,LXXXLIII; Mahir 1999,81.

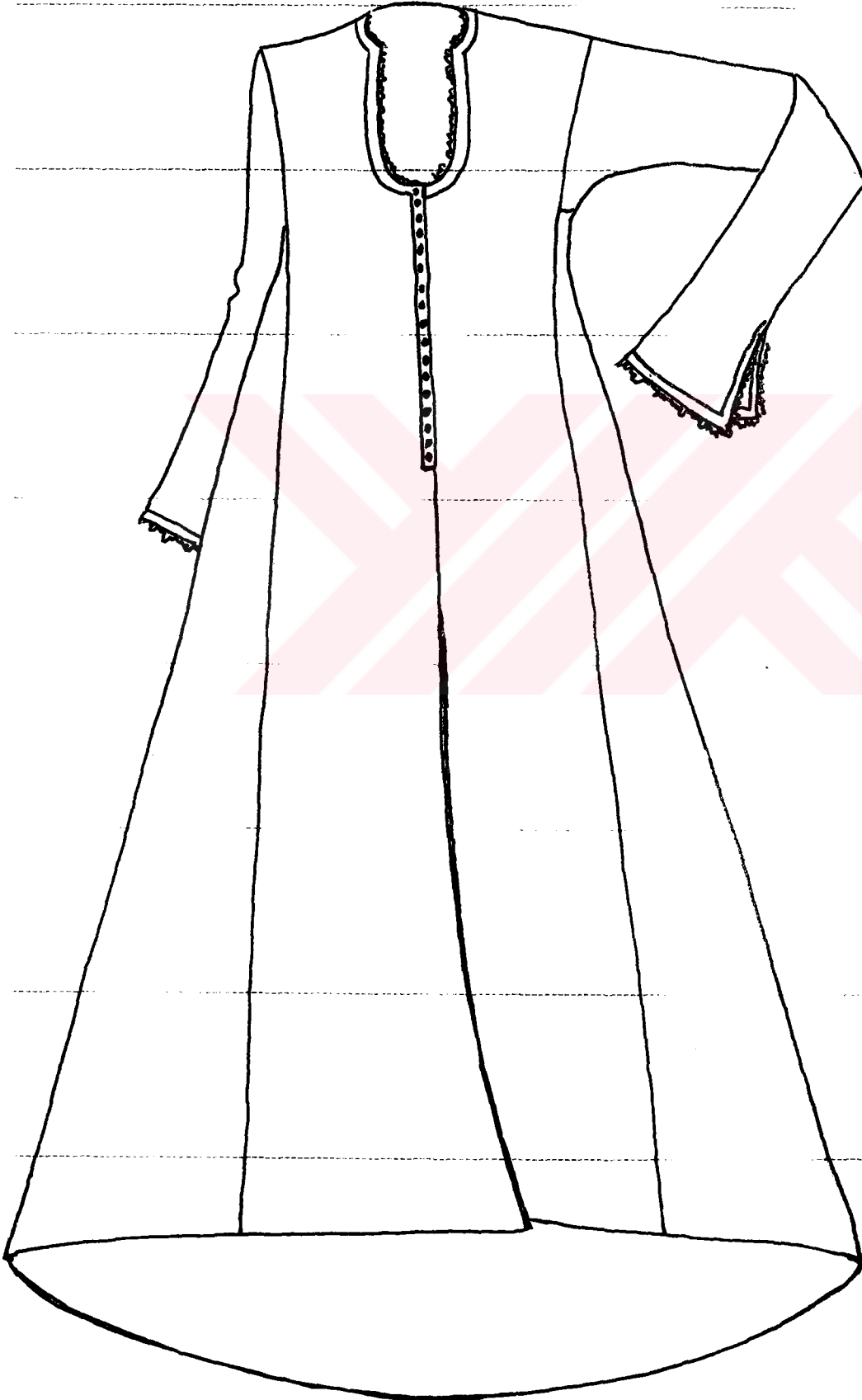

Teknik Çizim No:054

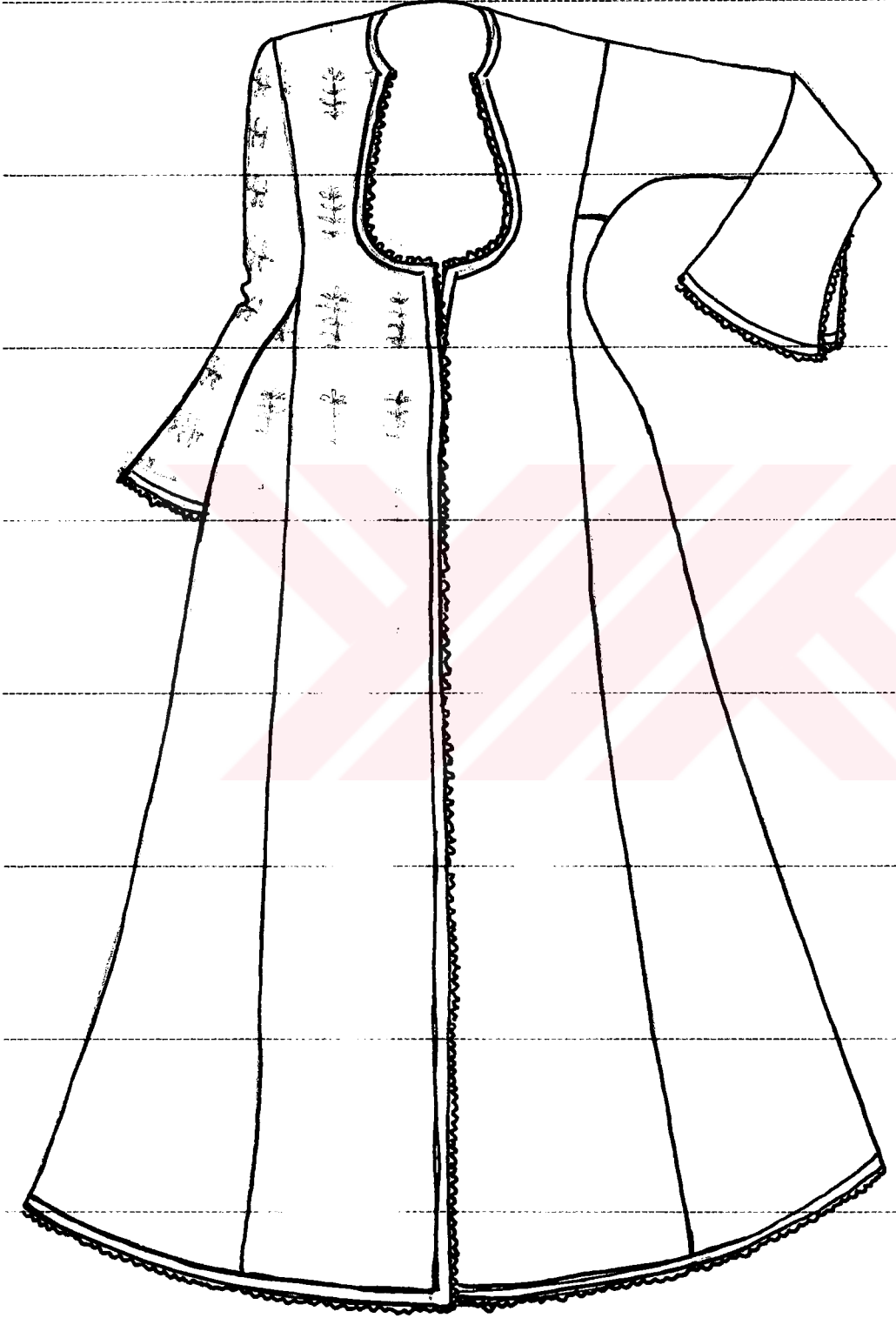
Örnek no : 055
 Fotoğraf no : 039
 Teknik Çizim no : 055
 Envanter no : T.9364,y.5b
 Örneğin Bulunduğu Yer : İÜK, Abdullah Buhari imzalı minyatür.
 Dönemi : 18.yy,
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Kürk, mavi zemin üzerine altın rengi bitkisel motiflerle bezenmiş, ipekli kumaş, yağ yeşili zemin üzerine serpme bitkisel motiflerle bezenmiş ipekli kumaş kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Entari: Yuvarlak yakası önde derin U kesimlidir. Önden açık, kalçaya kadar düğmelidir. Belinde şal kuşak bulunmaktadır. Dar ve uzun kolların uçları yırtmaçlıdır. Eteğin iki yanında peş kullanılmıştır. Eteğinin ön tarafı yere kadar arka tarafı ise daha uzundur.
 İlgili Yayınlar : Stchoukine 1971, LXXXVII :Mahir 1999,76.

Örnek no	: 056
Fotoğraf no	: 040
Teknik Çizim no	: 056
Envanter no	: -
Örneğin Bulunduğu Yer	: Rijks Museum, Amsterdam, Jean-Etienne Liotard, pastel boya.
Dönemi	: 18.yy
Giysinin Kullanım Yeri	: Ev içi giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri	: Serpme bitkisel motiflerle bezenmiş beyaz zeminli ipekli kumaş kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri	: Entari: Yakasız, önden açık, uzun kolludur. Yuvarlak gelen yakası önde derin, U kesimlidir. Göğüs altından bele kadar düğmeli ve birit iliklidir. Bedenden düz çıkan kollar dirsekten sonra bol ve yırtmaçlıdır.
İlgili Yayınlar	: Thornton 1985, 10

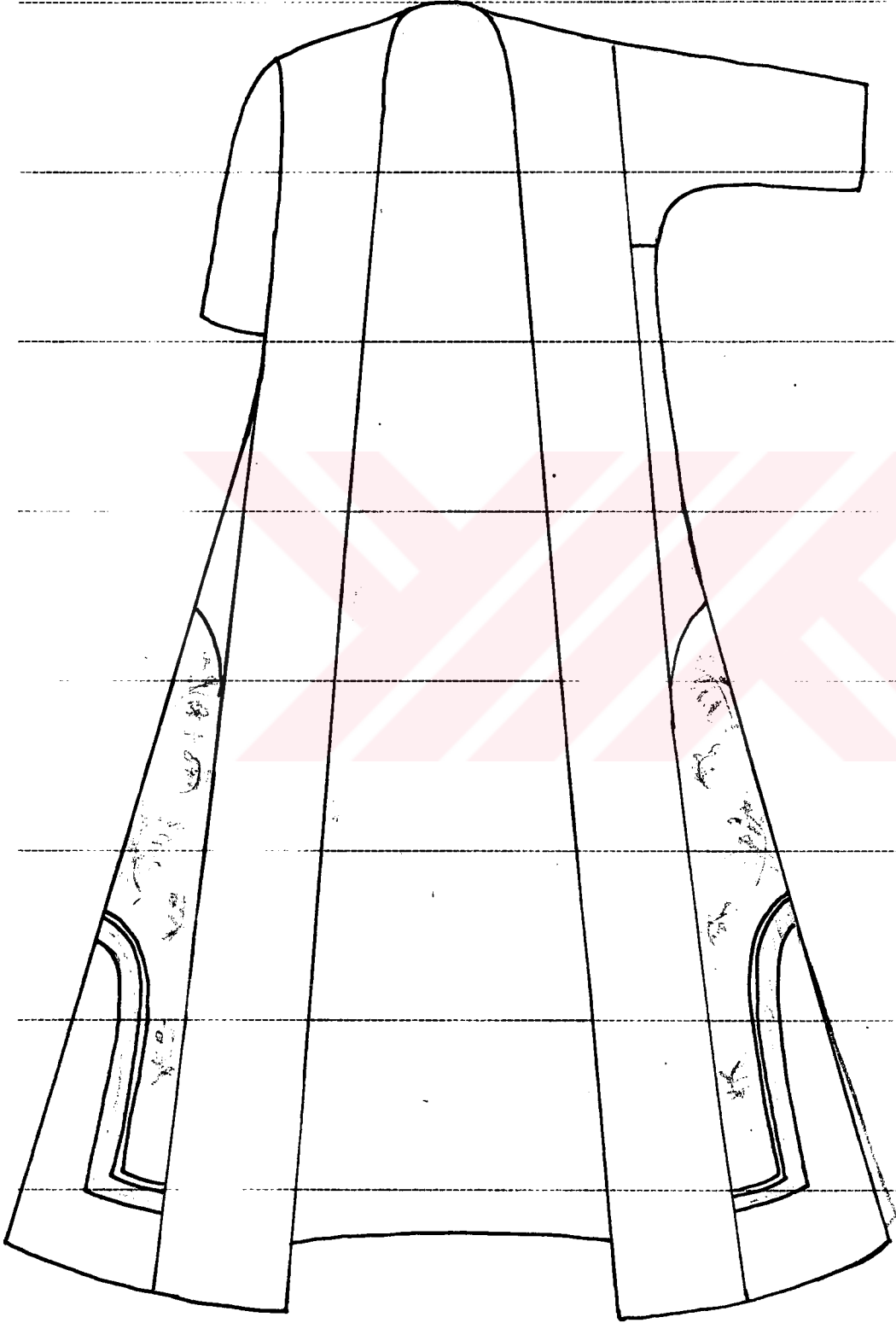

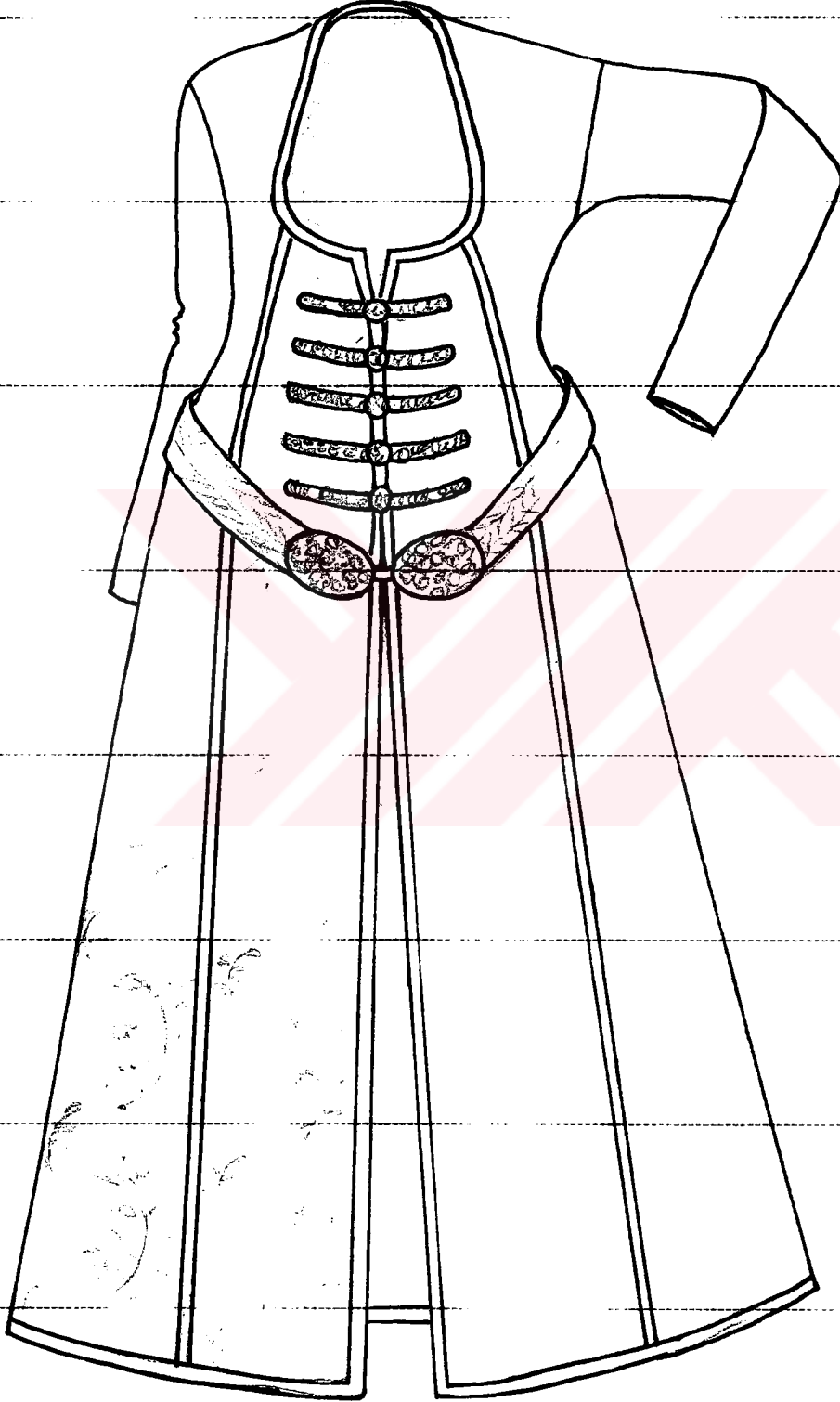
Teknik Çizim No:056

Örnek no	: 057-058
Fotoğraf no	: 041
Teknik Çizim no	: 057-058
Envanter no	: -
Örneğin Bulunduğu Yer	: TGOG kataloğu
Dönemi	: 18.yy
Giysinin Kullanım Yeri	: Ev içi giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri	: Beyaz kürk, serpmeye bitkisel motiflerle bezenmiş, hardal zeminli ipekli kumaş kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri	: Üstlük: Önden açık yere kadar uzun ve kısa kolludur. Giysinin kolları, bedeni, ön ve etek kenarları kürkle kaplanmıştır. Yanlarda kullanılan peşlerle eteği genişletilmiştir. Entari: Yakası derin U kesimlidir. Önden açık, kalçaya kadar çaprazlıdır. Çaprazların üstü mücevherlerle süslenmiştir. Ön açıklığı ve etek uçlarından görülen beyaz şeritler giysinin kürkle astarlandığını göstermektedir. Önde göğüs üstlerinden geçerek aşağıya kadar inen şerit şeklinde kürkler kullanılmıştır. Giysinin genişletilmesinde peş yerine kullanılan bu uygulamada ön bedenler iki parça olarak çalışılmıştır.
İlgili Yayınlar	: Naumann-Tuchelt 1966,10

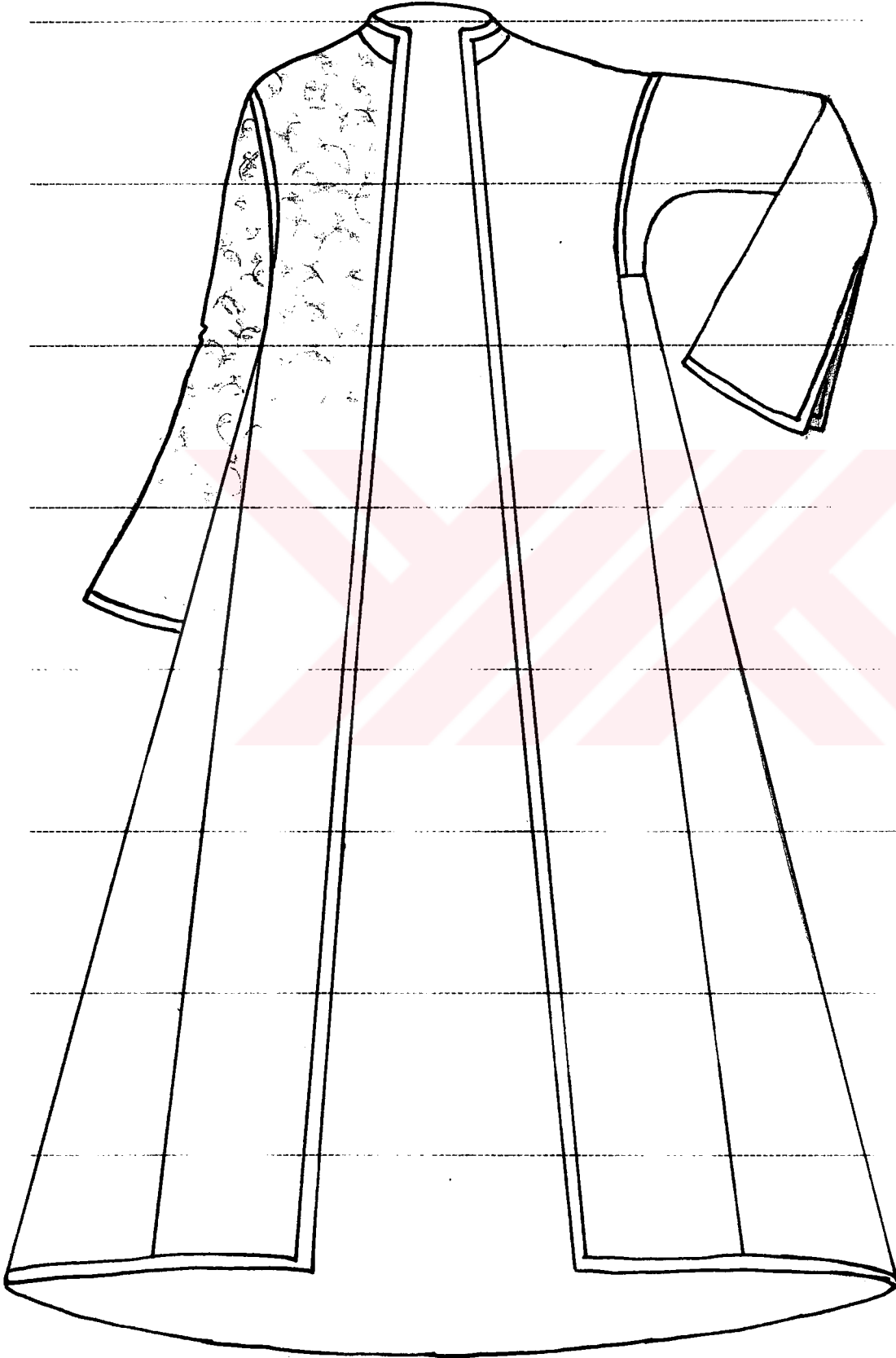
Teknik Çizim No:057

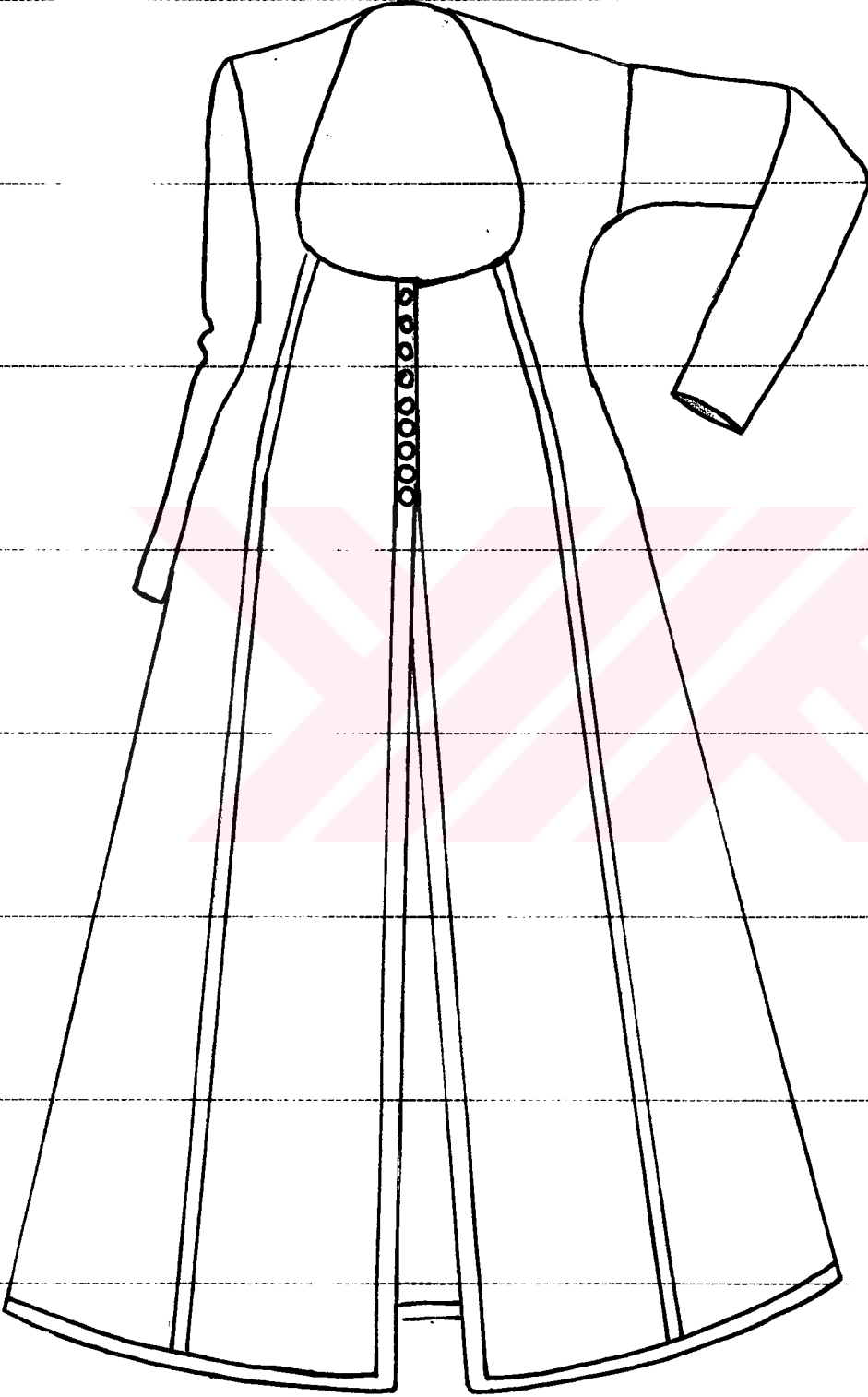

Teknik Çizim No:058

Örnek no : 059-060
 Fotoğraf no : 042
 Teknik Çizim no : 059-060
 Envanter no : -
 Örneğin Bulunduğu Yer : TGOG Kataloğu
 Dönemi : 18.yy
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Beyaz zemin üzerine serpme bitkisel motiflerle bezenmiş ipekli kumaş, yağ yeşili inçe ipekli kumaş kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Üstlük: Önden açık, hakim yakalı, yere kadar uzun, arkası kuyruk şeklinde uzundur. Kolları uçlara doğru geniş ve yırtmaçlıdır. İnce sarı şeritler biye şeklinde kullanılmıştır. Yanlardan peşlidir. Entari: Yakası derin U kesimlidir. Önden açık, kalçaya kadar düğmeli, bileklere kadar uzundur. Kalça hizasında kemer kullanılmıştır. Kolları dar ve uzundur. Üstlükte olduğu gibi entarride de sarı şeritler biye şeklinde kullanılmıştır.
 İlgili Yayınlar : Naumann-Tuchelt 1966, 13.

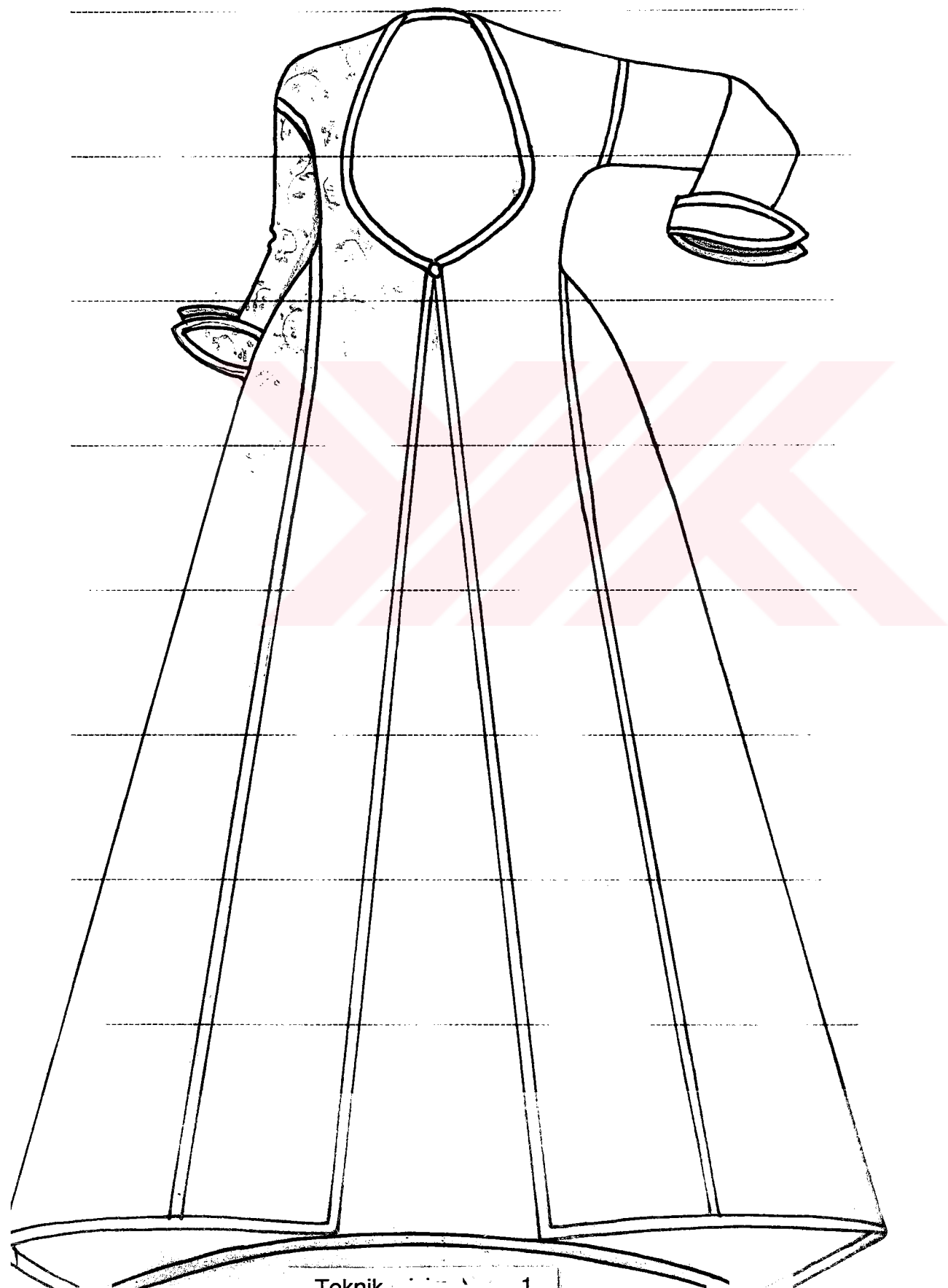

Teknik Çizim No:060

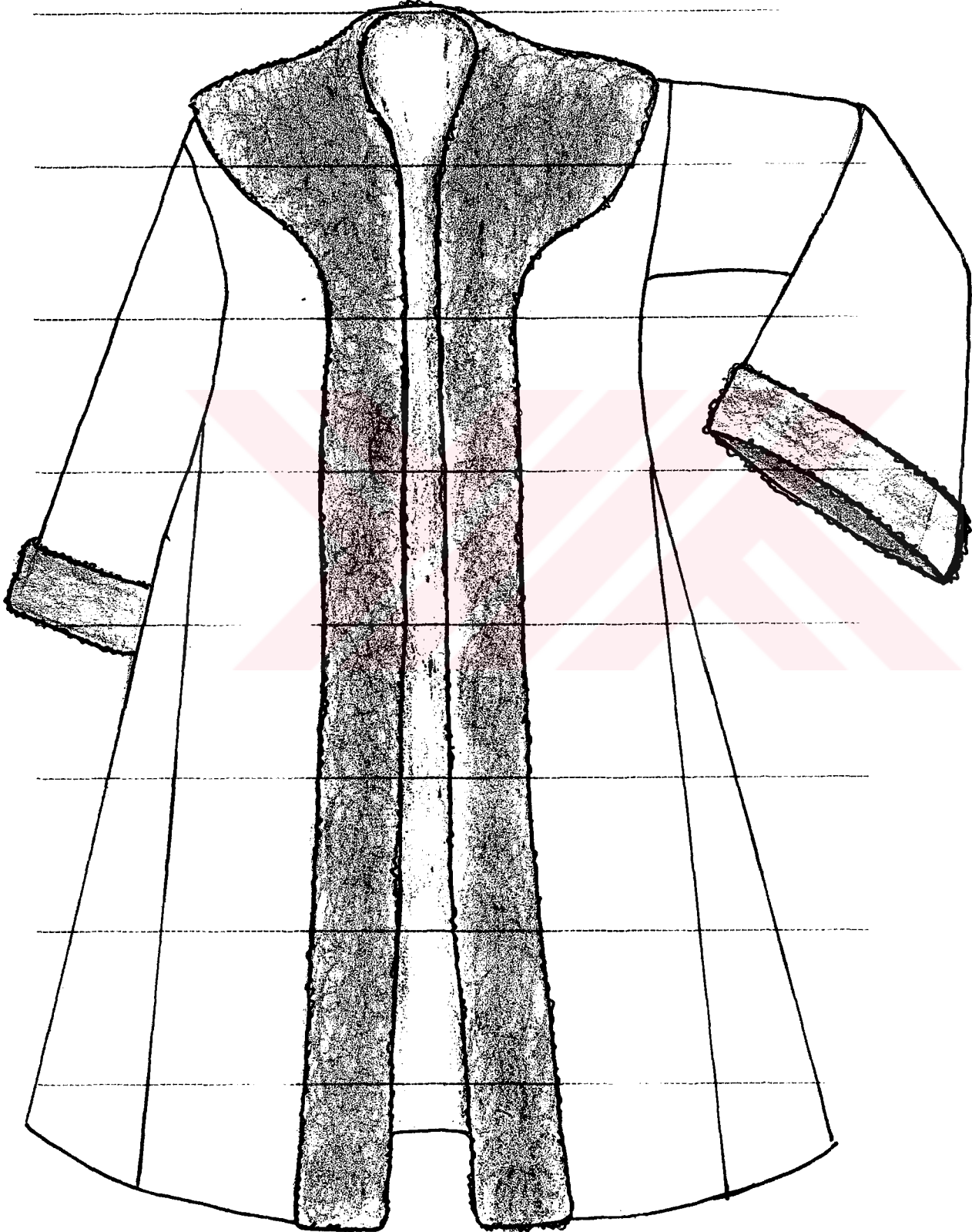
Örnek no : 061
 Fotoğraf no : 043
 Teknik Çizim no : 061
 Envanter no : -
 Örneğin Bulunduğu Yer : TGOG Kataloğu
 Dönemi : 18.yy
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Serpme bitkisel motiflerle bezenmiş, zeminli ipekli kumaş, baskı desenli yağ yeşili ince ipekli kumaş kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Üstlük: Yakası boyundan sonra yuvarlanarak göğüs altından tutturulmuştur. Önden açık, yere kadar uzundur. Dirseklerin altında biten dar kolları yaprak biçimli manşetlerle süslenmiştir. Entari: Yakası derin U kesimlidir. Önden açık kalçaya kadar düğmeli ve uzundur. Kalça hizasında şal kuşakla bağlanmıştır. Dar ve uzun kolları mavi renkli kumaştan çalışılmıştır.
 İlgili Yayınlar : Naumann-Tuchelt 1966,12.

Örnek no : 062
Fotoğraf no : 044
Teknik Çizim no : 062
Envanter no : -
Örneğin Bulunduğu Yer : TGOG Kataloğu
Dönemi : 18.yy
Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri : Beyaz kürk, kırmızı kadife kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri : Üstlük: (Kaftan) Önden açık, ayak bileklerine kadar uzundur. Kolları uzun ve uçlara doğru genişlemektedir. Yaka, kol ve ön kenarları kalın kürklerle süslenmiştir.
İlgili Yayınlar : Naumann-Tuchelt 1966, 11.

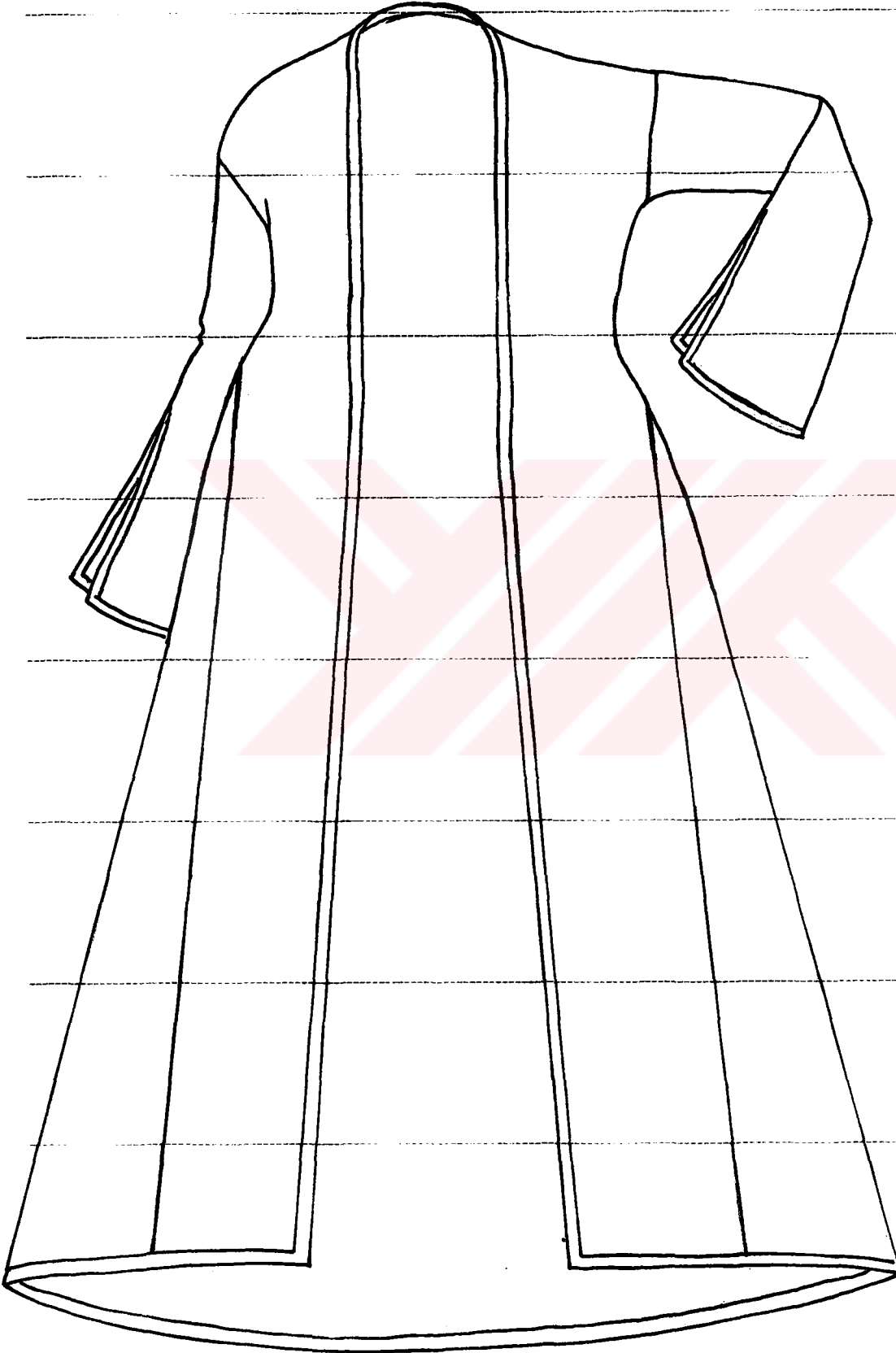

Teknik Çizim No:062

Örnek no : 063
 Fotoğraf no : 045
 Teknik Çizim no : 063
 Envanter no : -
 Örneğin Bulunduğu Yer : TGOG Kataloğu
 Dönemi : 18.yy
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Yağ yeşili kadife, serpmeye bitkisel motiflerle bezenmiş pembe zeminli ince ipekli kumaş kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Üstlük: Önden açık, uzun kollu ve yere kadar uzundur, kolları dirseklerden sonra geniş ve yırtmaçlıdır. Eteği arkaya doğru kuyruk şeklinde uzun ve yanlardan peşlidir.
 İlgili Yayınlar : Naumann-Tuchelt 1966, 14.

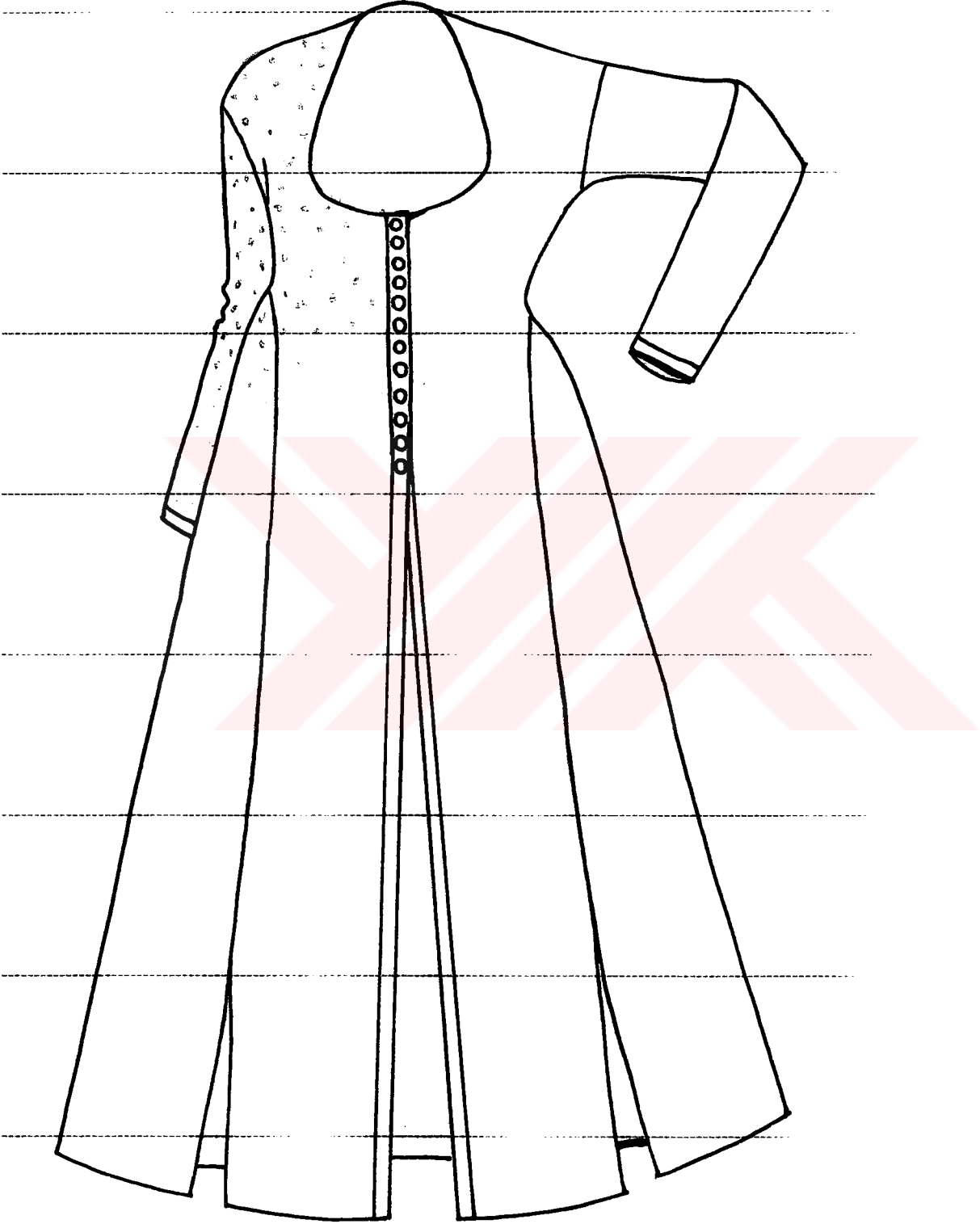

Teknik Çizim No:063

Örnek no : 064
 Fotoğraf no : 046
 Teknik Çizim no : 064
 Envanter no : -
 Örneğin Bulunduğu Yer : TGOG Kataloğu
 Dönemi : 18.yy
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Serpme bitkisel motiflerle bezenmiş pembe zeminli ipekli kumaş, baskı desenli mavi kadife kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Üstlük: Önden açık uzun kollu ve yere kadar uzundur. Kolları dirsekten sonra geniş ve yırtmaçlıdır. Kol uçları astarlanmıştır. Entari: Yakası derin U kesimlidir. Önden açık, kalçaya kadar düğmeli, kalçadan kemerli, yanlardan küçük yırtmaçlıdır. Kolları uzun ve dardır. Etekleri yanlarda kullanılan peşlerle genişletilmiştir.
 İlgili Yayınlar : Naumann-Tuchelt 1966, 15.

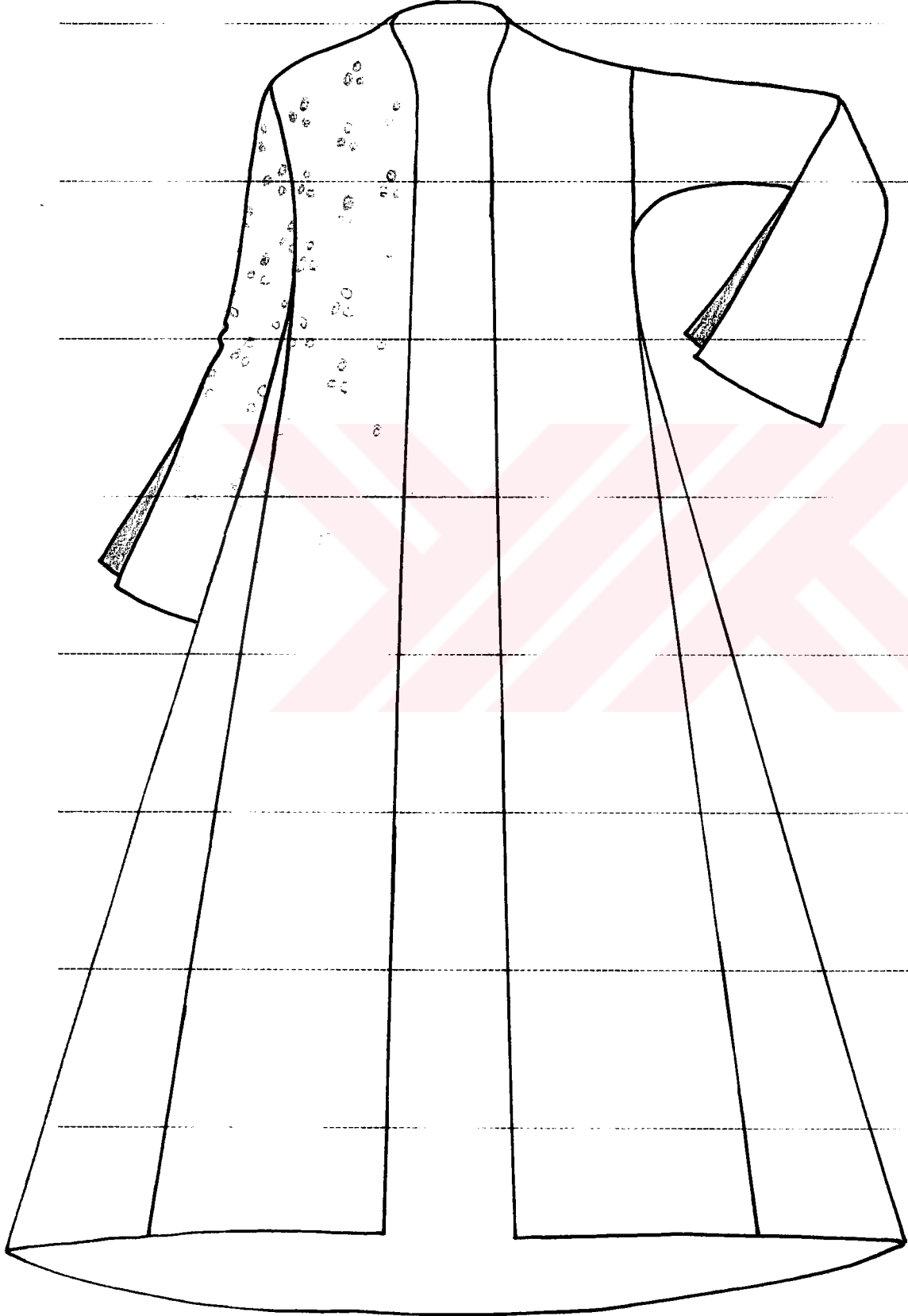

Teknik Çizim No:064

Örnek no : 065
Fotoğraf no : 047
Teknik Çizim no : 065
Envanter no : -
Örneğin Bulunduğu Yer : TGOG Kataloğu
Dönemi : 18.yy
Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri : Serpme bitkisel ve sembolik motiflerle bezenmiş sarı ve açık mavi zeminli ipekli kumaşlar kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri : Üstlük: Önden açık ve yere kadar uzundur. Dar uzun kolları bileklere doğru geniş ve yırtmaçlıdır. Etekleri yanlardan peşli ve arkaya doğru uzundur. Entari: Yakası derin U kesimlidir. Önden açık, kalçaya kadar düğmeli, yanlardan kısa yırtmaçlı ve bileklere kadar uzundur. Dar uzun kolludur.
İlgili Yayınlar : Naumann-Tuchelt 1966, 17.

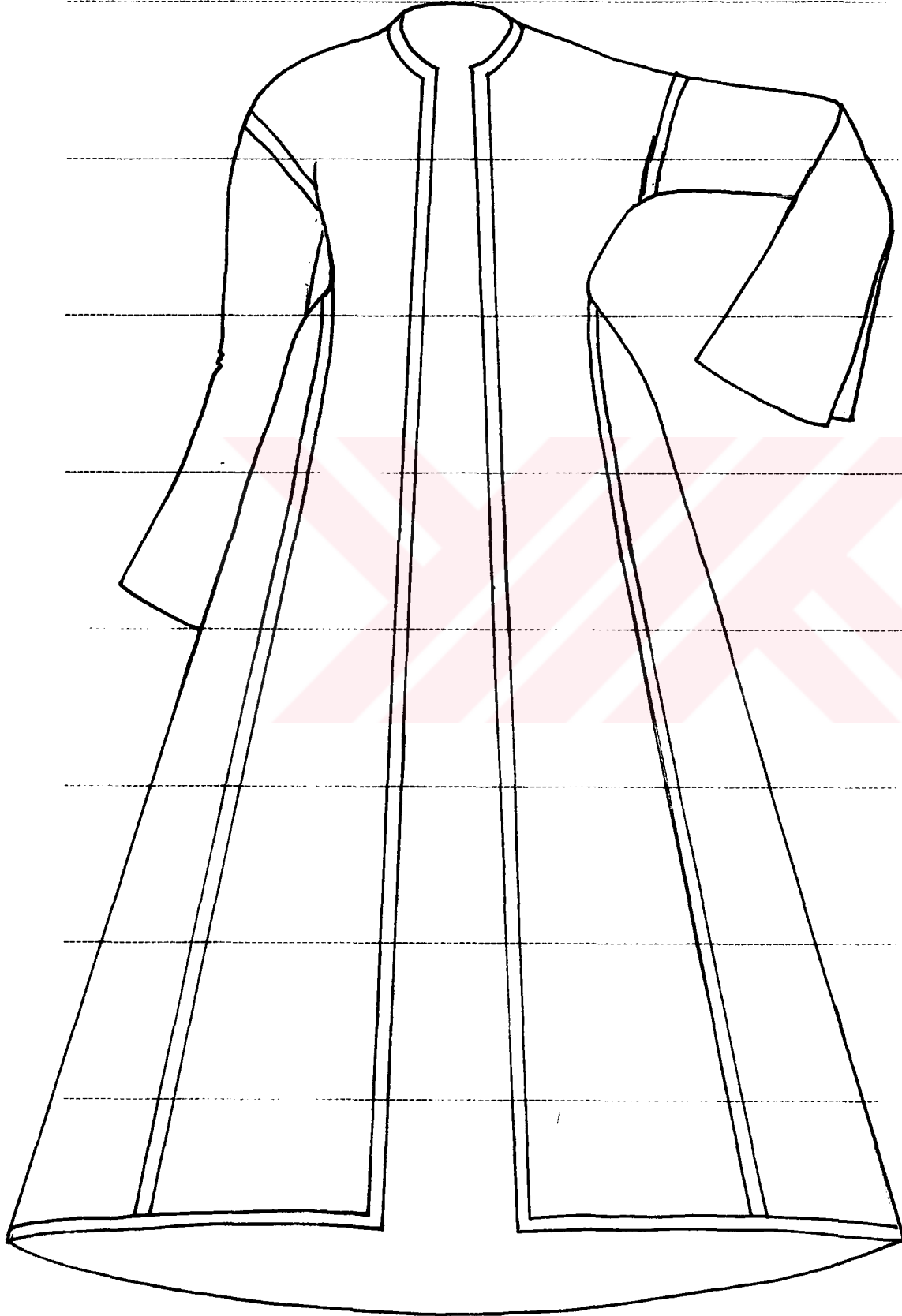

Teknik Çizim No:065

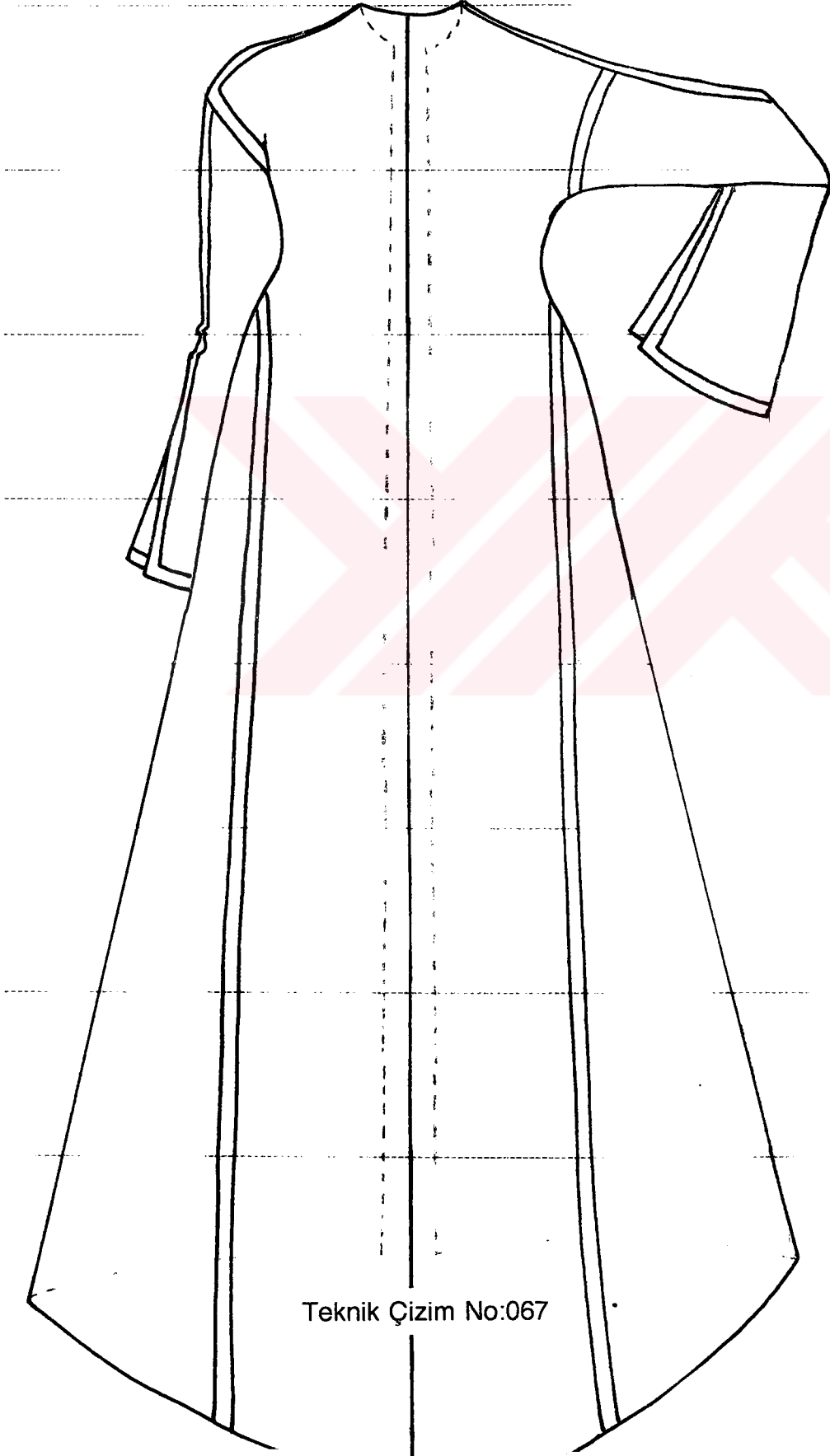
Örnek no : 066
 Fotoğraf no : 048
 Teknik Çizim no : 066
 Envanter no : -
 Örneğin Bulunduğu Yer : TGOG Kataloğu
 Dönemi : 18.yy
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Yağ yeşili kadife, baskı desenli mavi ipekli kumaş kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Üstlük: Yakasız önden açık ve yere kadar uzundur. Uzun kolları, dirsekten sonra geniş ve yırtmaçlıdır. Sarı ince şeritlerle süslenmiştir. Eteği yanlardan peşli ve arkaya doğru uzundur. Entari: Yakası derin U kesimlidir. Önden açık, kalçaya kadar düğmeli, bileklere kadar uzundur. Kalçadan kemerlidir. Uzun ve dar kolludur.
 İlgili Yayınlar : Naumann-Tuchelt 1966, 18.

Örnek no : 067
 Fotoğraf no : 049
 Teknik Çizim no : 067
 Envanter no : -
 Örneğin Bulunduğu Yer : TGOG Kataloğu
 Dönemi : 18.yy
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Küçük baskı desenli açık pembe ince ipekli kumaş, serpme çiçek desenli mavi ipekli kumaş kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Üstlük: Yakasız, önden açık ve yere kadar uzundur. Uzun kolları dirsekten sonra geniş ve yırtmaçlıdır. Kol uçları yeşil bir kumaşla astarlanmıştır. Giysi sarı ince şeritlerle süslenmiştir. Entari: Dar uzun kollu, bileklere kadar uzundur.
 İlgili Yayınlar : Naumann-Tuchelt 1966, 19.

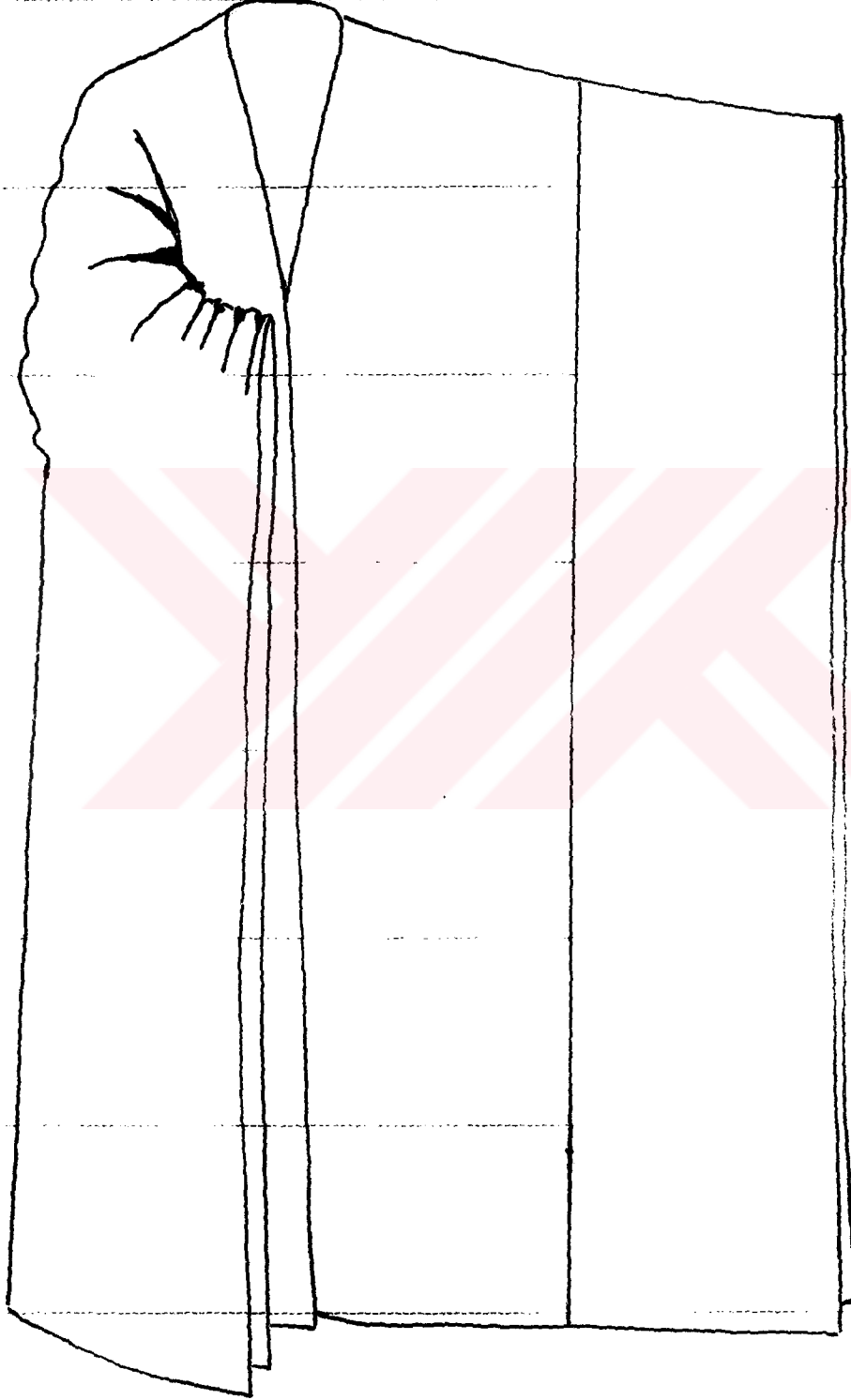

Teknik Çizim No:067

Örnek no : 068
Fotoğraf no : 050
Teknik Çizim no : 068
Envanter no : -
Örneğin Bulunduğu Yer : TGOG Kataloğu
Dönemi : 18.yy
Giysinin Kullanım Yeri : Sokak giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri : Siyah ipekli kumaş kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri : Pelerin: Baştan yere kadar vücut tamamen örtülüdür.
Sadece yüz açık bırakılmış, yüzde de gözlerin alt kısmı beyaz bir yaşmakla kapatılmıştır.
18.yy da ortaya çıkan pelerinler bu dönem moda olmuş ve sıklıkla kullanılmıştır.
İlgili Yayınlar : Naumann-Tuchelt 1966, 157.

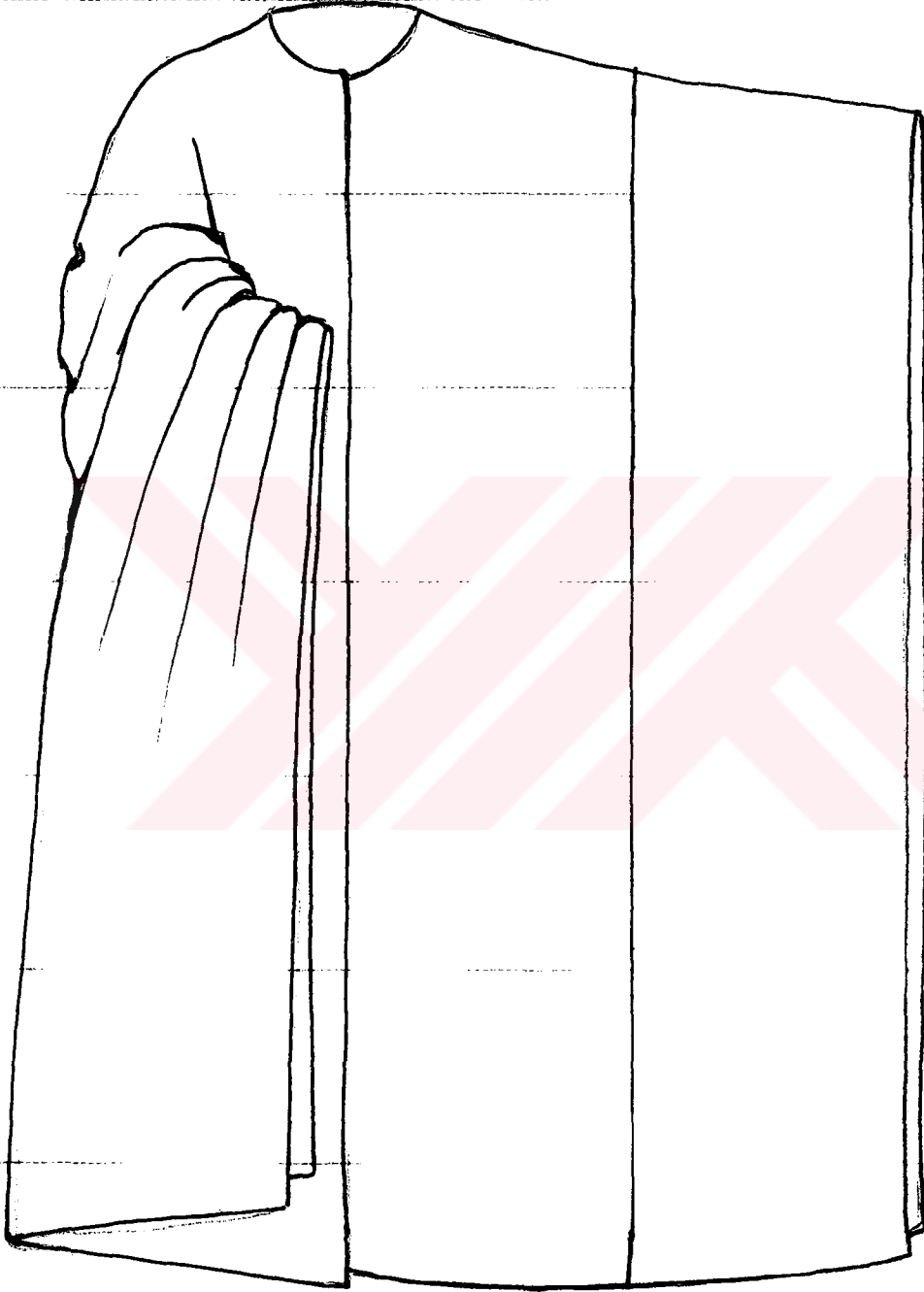

Teknik Çizim No:068

Örnek no : 069
Fotoğraf no : 051
Teknik Çizim no : 069
Envanter no : -
Örneğin Bulunduğu Yer : TGOG Kataloğu
Dönemi : 18.yy
Giysinin Kullanım Yeri : Sokak giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri : Koyu kahverengi yünlü kumaş kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri : Pelerin: Önden açık ve ayak bileklerine kadar uzundur.
Eller görünmemektedir. Sıfır yakalı giysi dönemin sokak giysisini yansıtmaktadır.
İlgili Yayınlar : Naumann-Tuchelt 1966, 158.

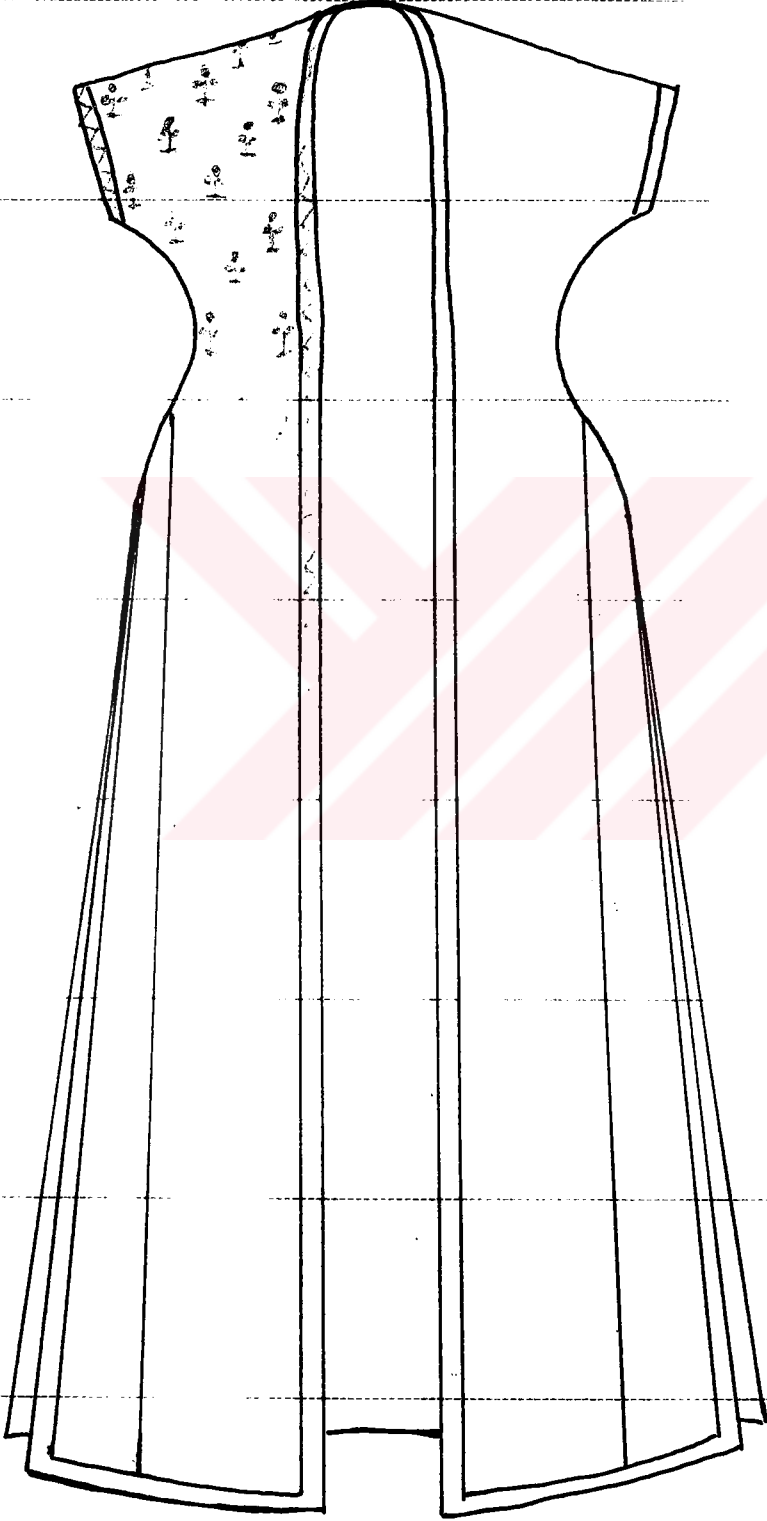

Teknik Çizim No:069

Örnek no : 070
 Fotoğraf no : 052
 Teknik Çizim no : 070
 Envanter no : -
 Örneğin Bulunduğu Yer : TGOG Kataloğu
 Dönemi : 18.yy
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi (yazlık)
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Turuncu çizgili, ekru zeminli ipekli kumaş, lacivert baskı çiçek desenli açık mavi ipekli kumaş kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Üstlük: Kolsuz, önden açık ve yere kadar uzundur. Yaka, kol, etek ve ön kenarlarında kullanılan işlemenin yan dikişlerde de görülmesi yandan kalçaya kadar yırtmaçlı olduğu izlenimi vermektedir. Entari: Yakası derin U kesimlidir. Önden açık, kalçaya kadar düğmeli ve yere kadar uzundur. Kalçadan kemer kullanılmıştır.
 İlgili Yayınlar : Naumann-Tuchelt 1966, 191.

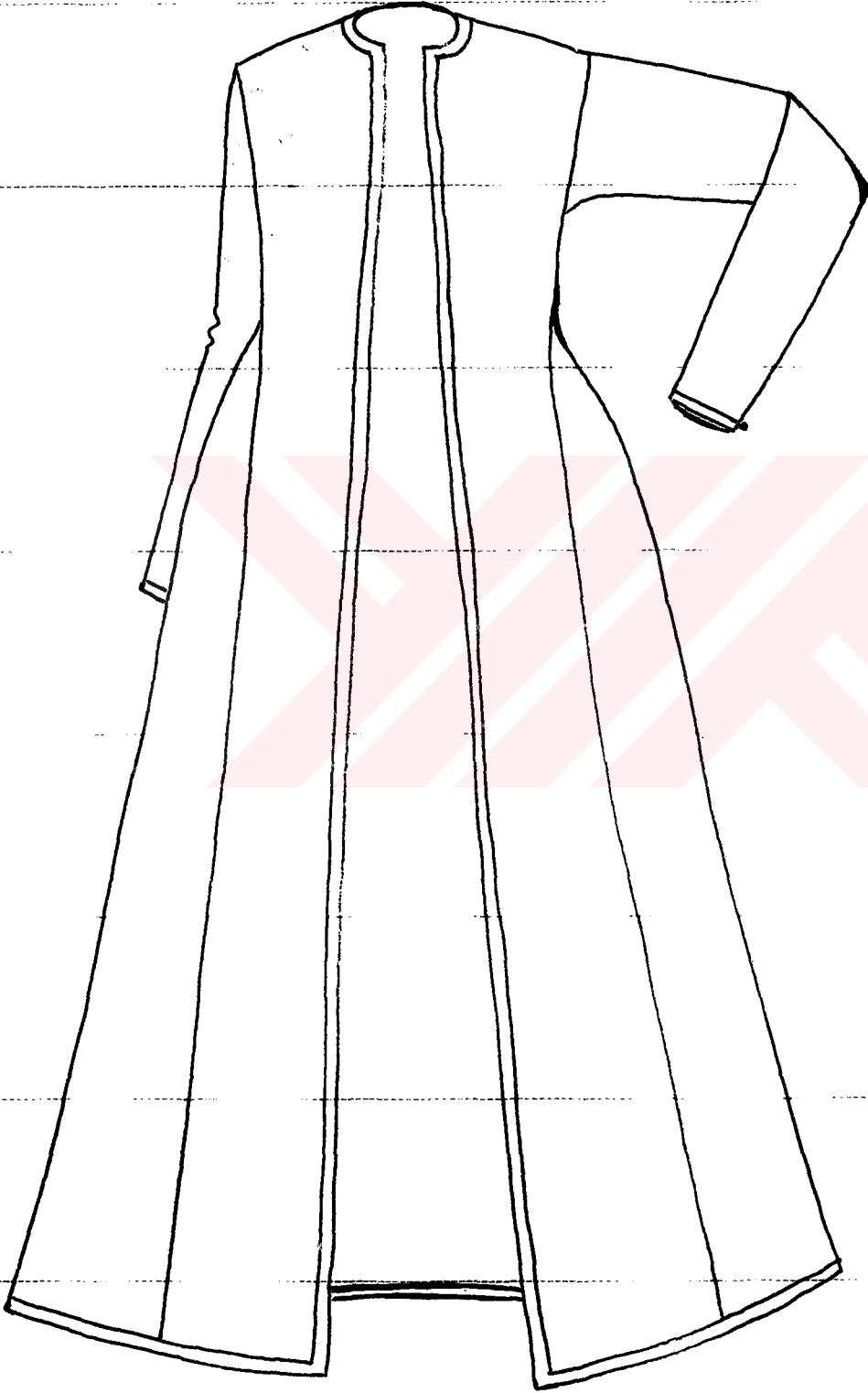

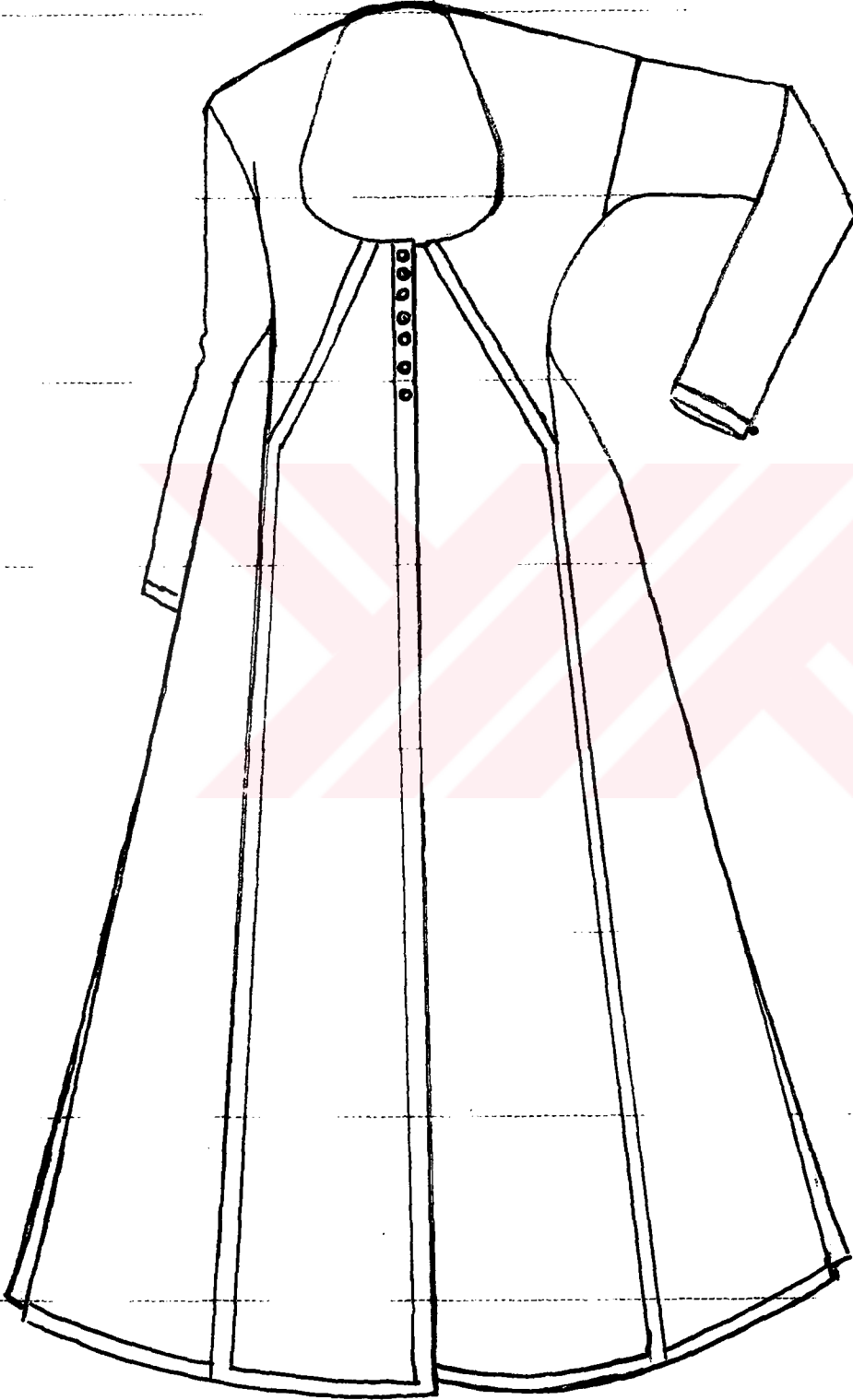
Teknik Çizim No:070

Örnek no : 071-072
Fotoğraf no : 053
Teknik Çizim no : 071-072
Envanter no : -
Örneğin Bulunduğu Yer : TGOG Kataloğu
Dönemi : 18.yy
Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri : Serpme baskı desenli kırmızı ipekli, lacivert kadife
Giysinin Model Özellikleri : Üstlük: Dar uzun kollu, yakasız, önden açık ve yere kadar uzundur. Eteği iki yandan peşlerle genişletilmiştir. Entari: Yakası derin U kesimlidir. Önden açık kalçaya kadar düğmeli, yanlardan yırtmaçlıdır. Şerit harçlarla süslenmiştir.
İlgili Yayınlar : Naumann-Tuchelt 1966, 192.

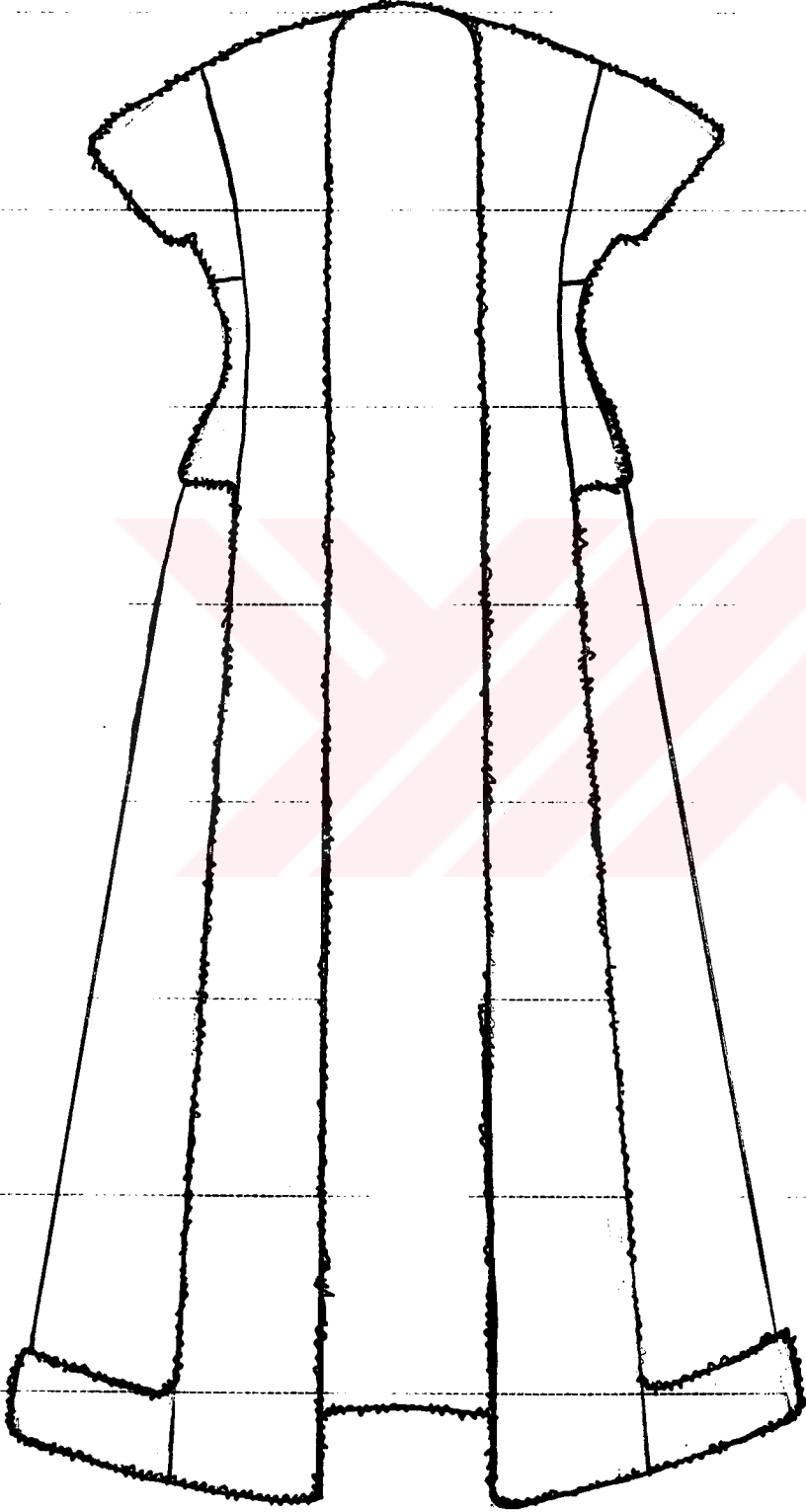
Teknik Çizim No:071

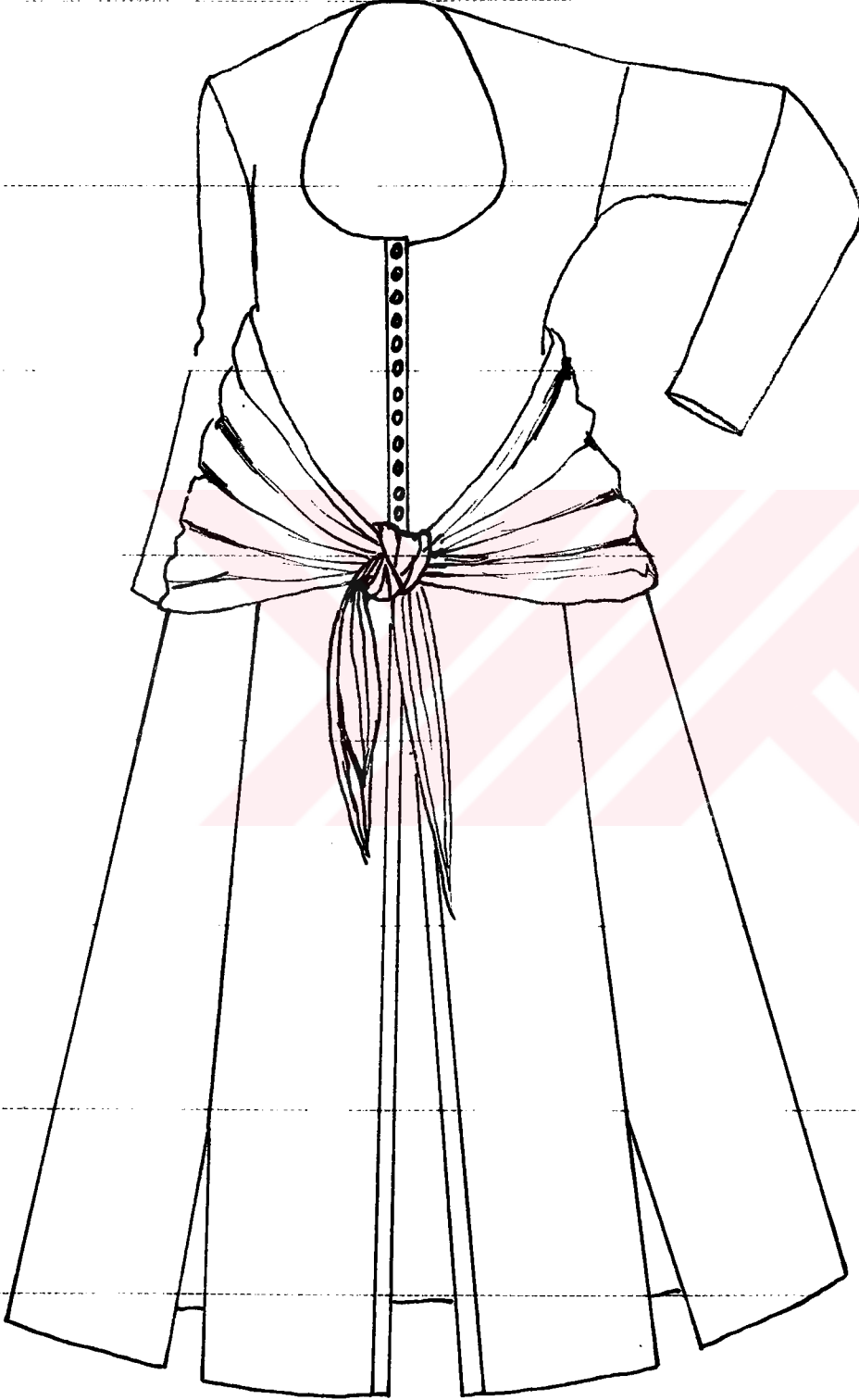
Teknik Çizim No:072

Örnek no : 073-074
 Fotoğraf no : 054
 Teknik Çizim no : 073-074
 Envanter no : -
 Örneğin Bulunduğu Yer : TGOG Kataloğu
 Dönemi : 18.yy
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Koyu yeşil kadife, kırmızı ipekli kumaş ve kürk kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Üstlük: Kolsuz, önden açık, yere kadar uzundur. Kalçaya kadar olan bölüm tamamen, ön ve etek kenarları kalın şerit şeklinde kürkle kaplanmıştır. Eteği yanlardan peşlerle genişletilmiştir. Entari: Yakası derin U kesimlidir. Önden açık, kalçaya kadar düğmeli yere kadar uzundur. Dar ve uzun kolludur. Eteği yanlardan peşli ve peşlerin birleşim yerlerinden yırtmaçlıdır.
 İlgili Yayınlar : Naumann-Tuchelt 1966, 193.

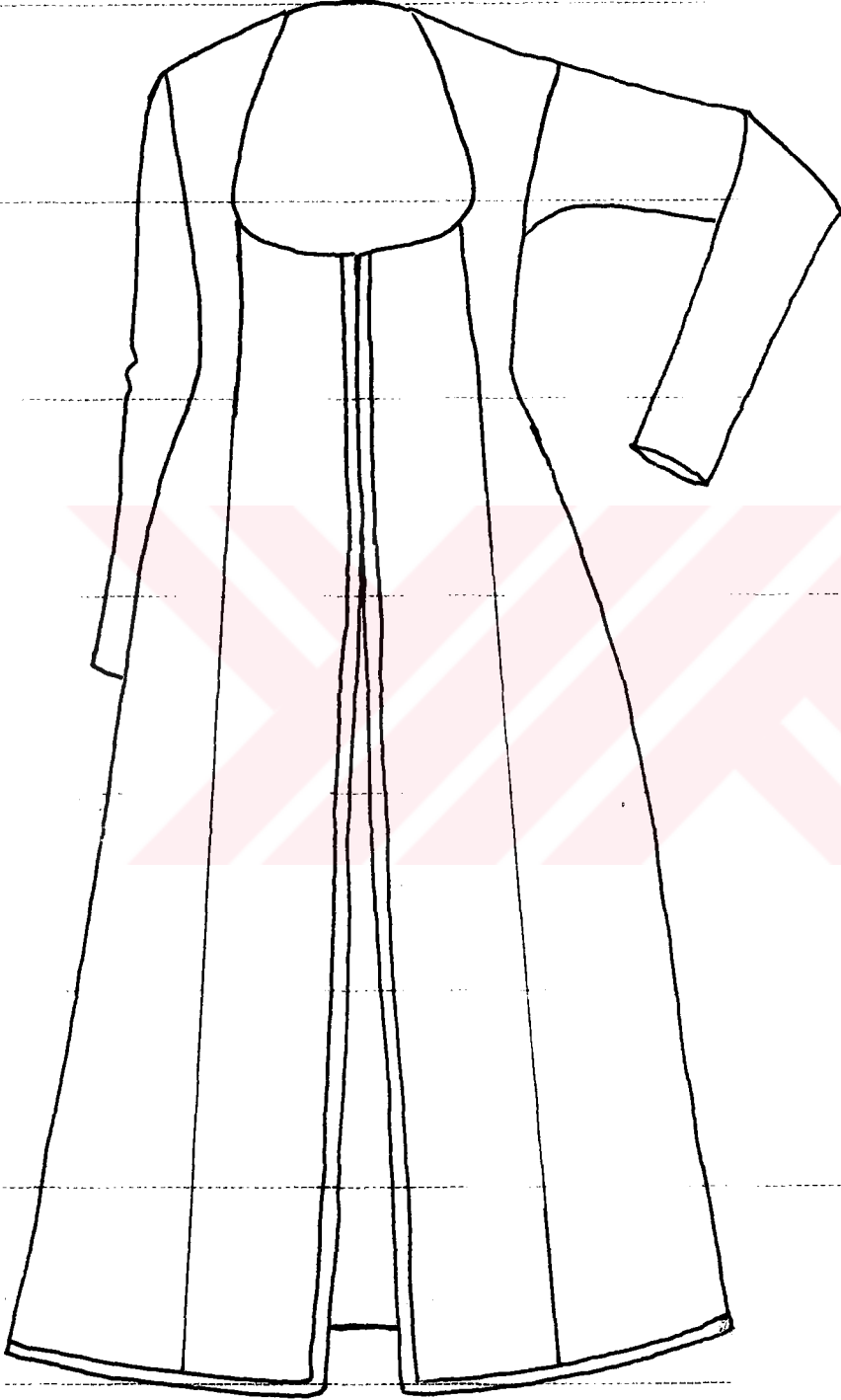
Teknik Çizim No:073

Teknik Çizim No:074

Örnek no : 075
 Fotoğraf no : 055
 Teknik Çizim no : 075
 Envanter no : -
 Örneğin Bulunduğu Yer : TGOG Kataloğu
 Dönemi : 18.yy
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Koyu mavi zeminli, serpme çiçek desenli ipekli kumaş, kırmızı ince ipekli kumaş kullanılmış.
 Giysinin Model Özellikleri : Üstlük: Önden açık ve yere kadar uzundur. Dar, uzun kolları yırtmaçlıdır. Kol içleri sarı desenli kumaşla astarlıdır. Giysi sarı şeritlerle süslenmiştir.
 Entari: Derin U kesimli yaka göğüsleri açıkta bırakmaktadır. Önden açık, kalçaya kadar düğmeli ve göbek altından kemerlidir. Sarı şeritlerle süslüdür. İç gömleği göğüslerini örtmektedir. Entarinin içinden bol ve uzun şalvar görünmektedir.
 İlgili Yayınlar : Naumann-Tuchelt 1966, 16.

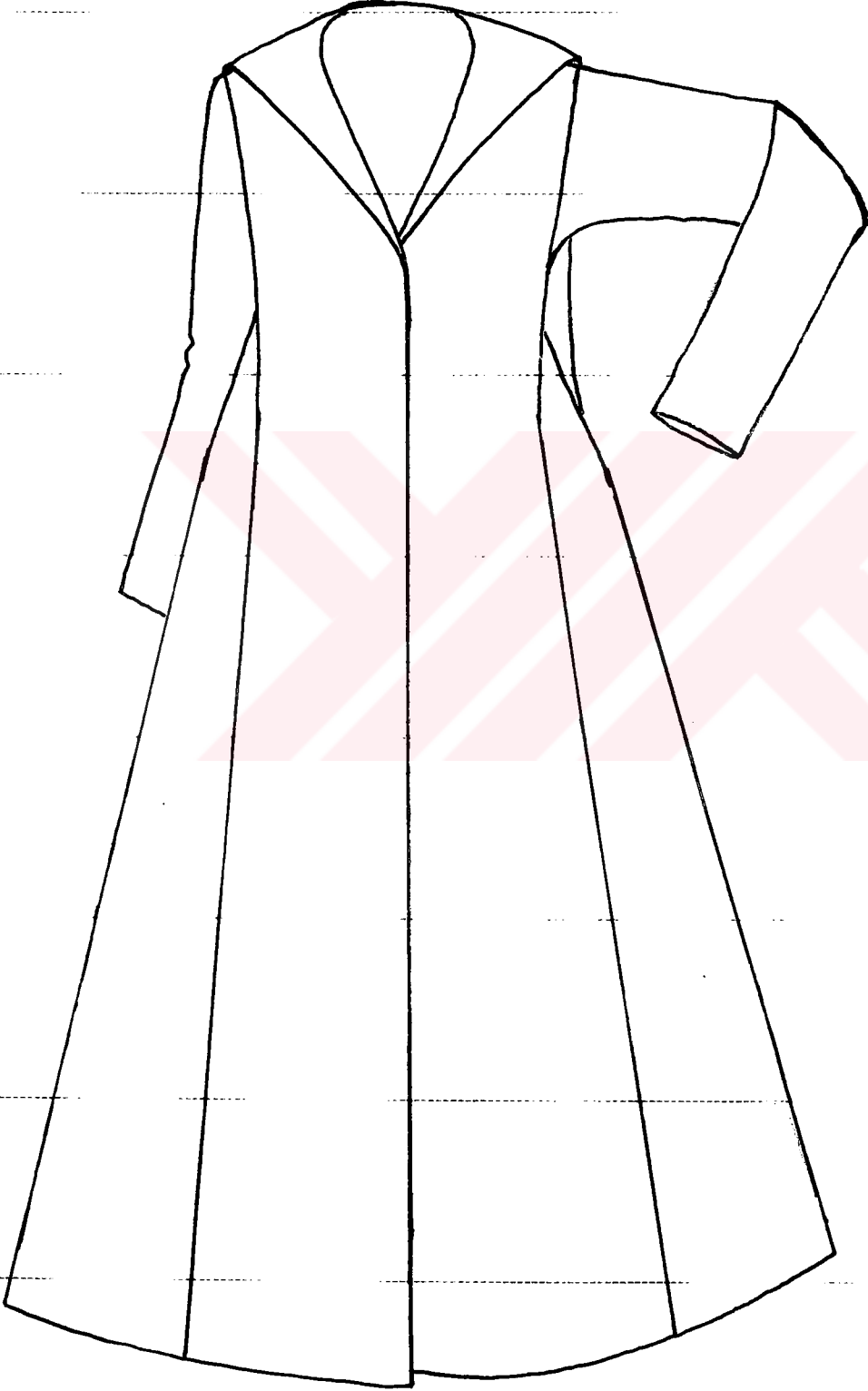

Teknik Çizim No:075

Örnek no : 076
Fotoğraf no : 056
Teknik Çizim no : 076
Envanter no : -
Örneğin Bulunduğu Yer : TGOG Kataloğu
Dönemi : 18.yy
Giysinin Kullanım Yeri : Sokak giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri : Kırmızı, mavi yünlü kumaşlar kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri : Ferace: Önden açık, bele kadar gizli düğmeli, dar ve uzun kolludur. Yakası V şeklinde açılarak dışarı doğru kıvrılmaktadır. Yakanın arka bölümü görünmemekle birlikte feracelerde kullanılan yaka modellerine uygun olarak arkada dikdörtgen formda kalça hizasına (?) kadar uzanmaktadır.
İlgili Yayınlar : Naumann-Tuchelt 1966, 201

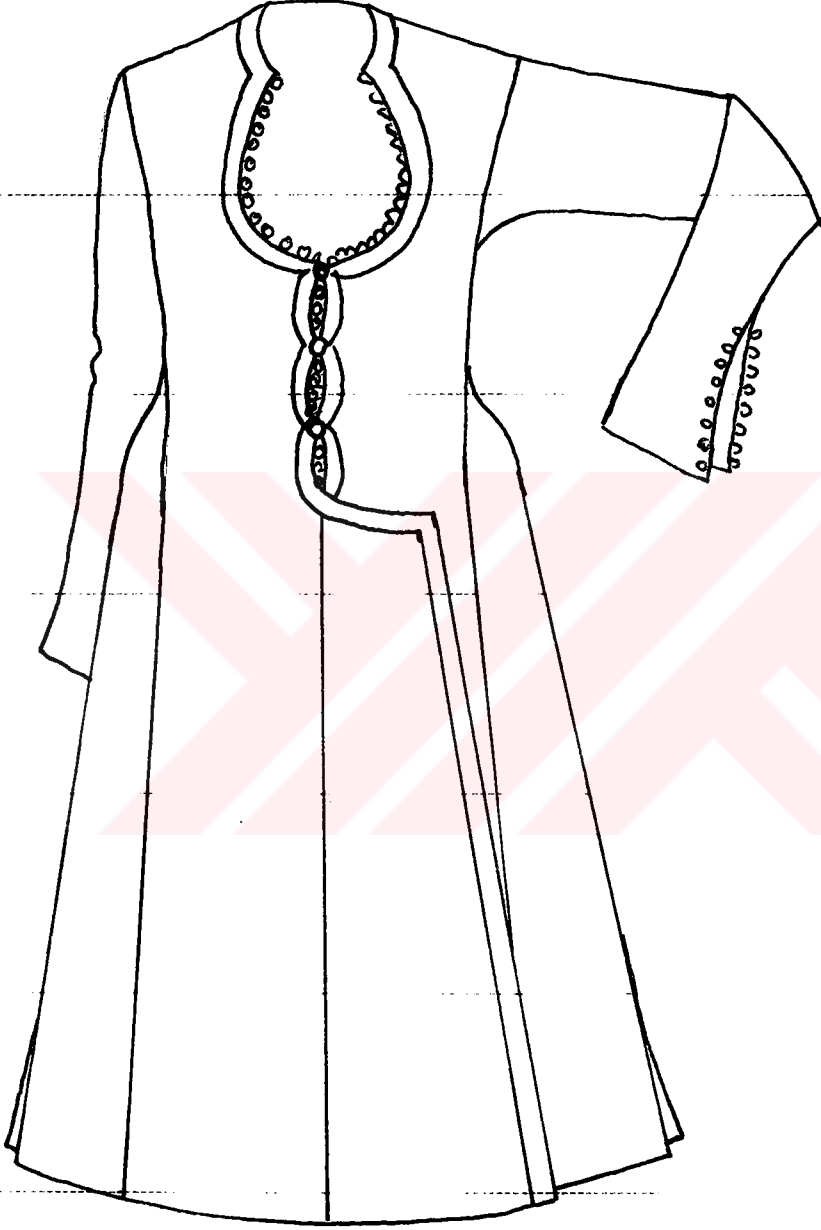

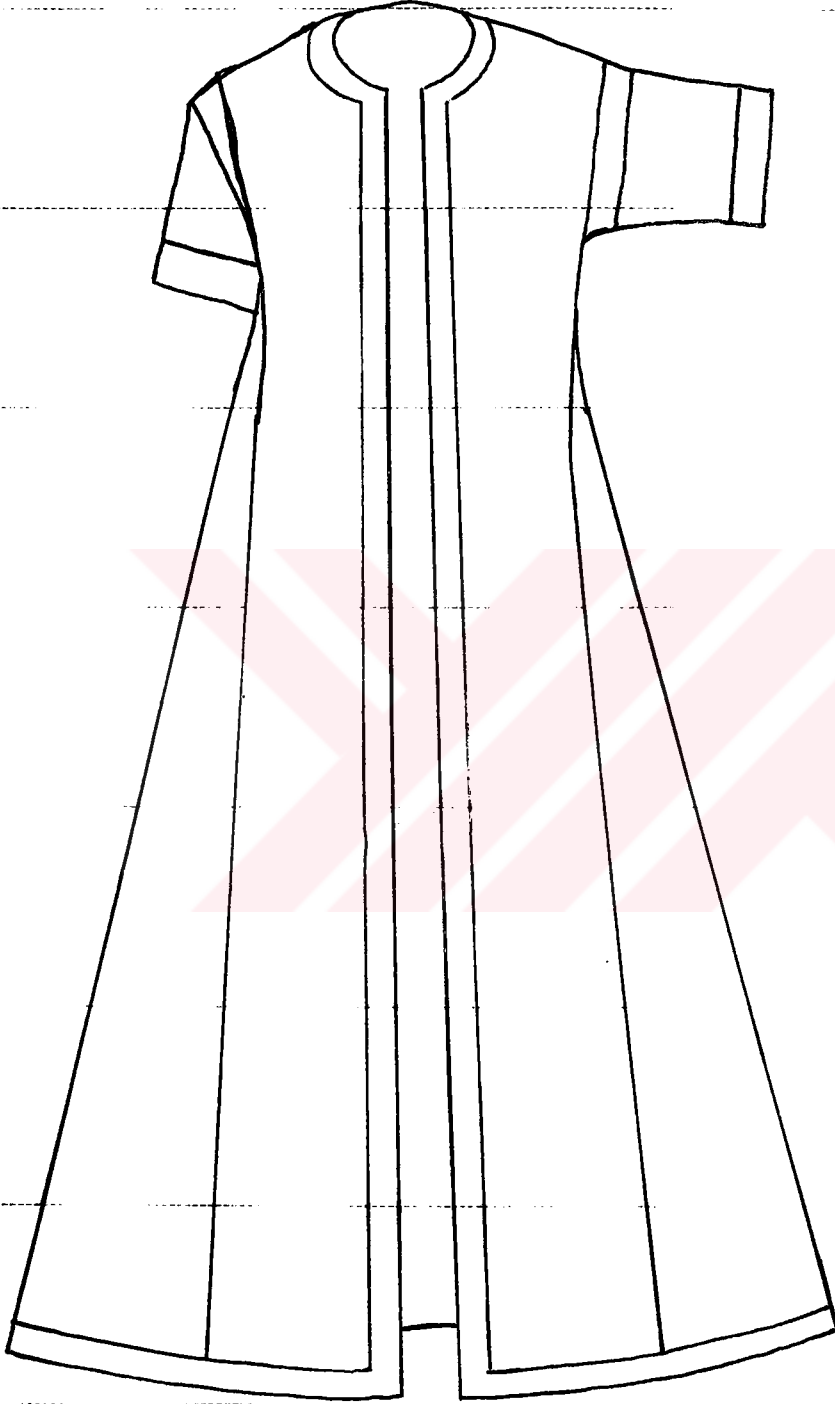

Teknik Çizim No:076

- Örnek no : 077-078
 Fotoğraf no : 057
 Teknik Çizim no : 077-078
 Envanter no : -
 Örneğin Bulunduğu Yer : Suna Kıraç Koleksiyonu, mukavva üstü tempura
 Dönemi : 18.yy ikinci yarısı
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Koyu kırmızı renkte ipekli kumaş, koyu yeşil kadife kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Entari: Önden açık bele kadar üç düğmeyle birit iliklidir. Etek kısmı üst üste gelecek şekilde anvelop kapanmaktadır. Eteğin yanları yırtmaçlıdır. Yaka göğüsleri açıkta bırakacak şekilde derin U kesimlidir. Kolları uzun, dar ve kol uçları birit-ilik düğmeli ve yırtmaçlıdır. Üstlük: Önden açık, topuklara kadar uzun ve kısa kolludur. Yaka, ön, kol kenarları ve omuzlar entariyle aynı kumaşla pervazlanmıştır.
 İlgili Yayınlar : Kafadar 1993, 270; Catalogue of Fine Oriental,ty, 113.

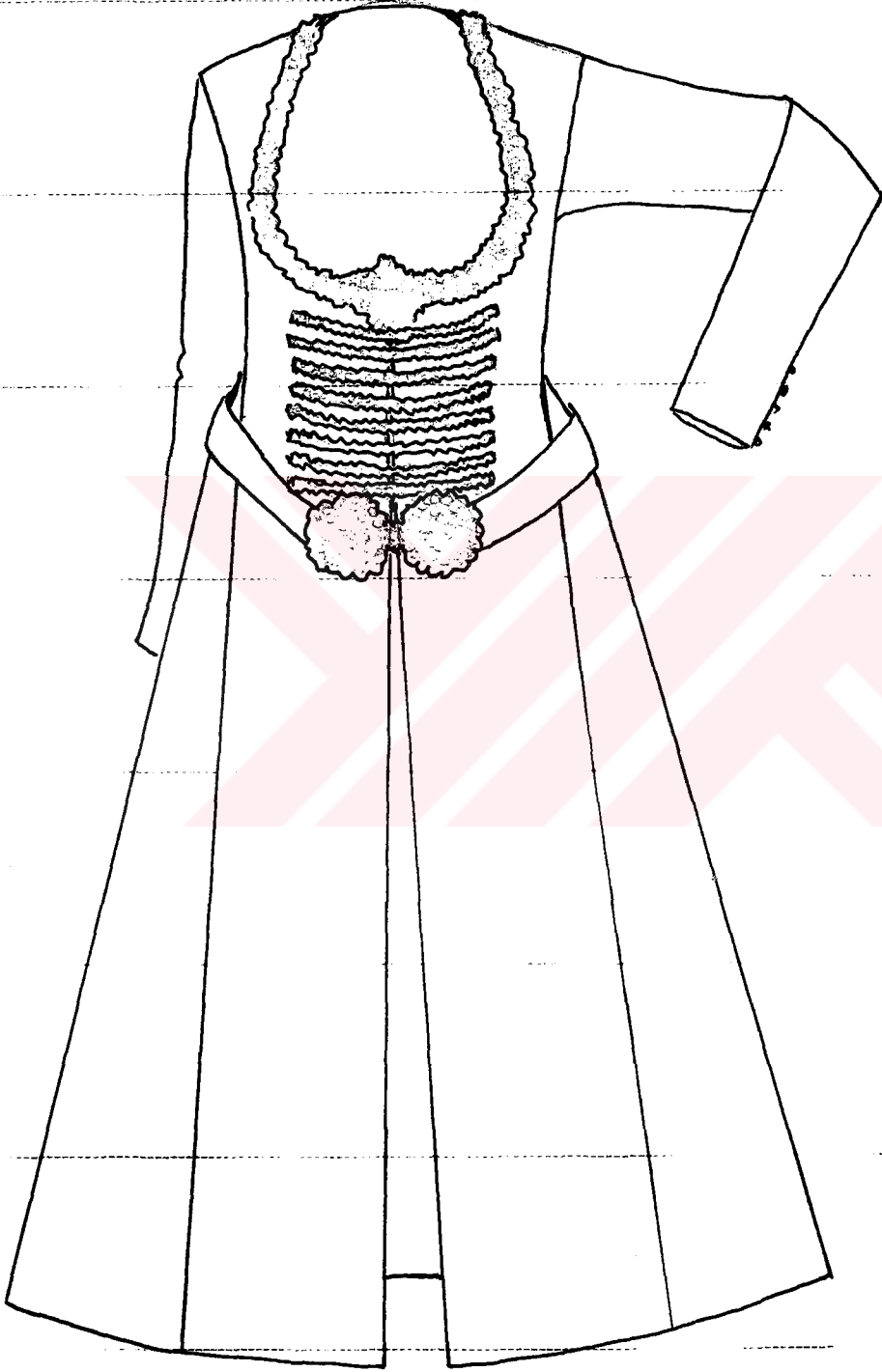

Teknik Çizim No:078

Örnek no : 079
 Fotoğraf no : 058
 Teknik Çizim no : 079
 Envanter no : 17/148
 Örneğin Bulunduğu Yer : TSM, karton üzerine guaj boya
 Dönemi : 18.yy son çeyreği
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Açık ve koyu tonlarda pembe ipekli kumaşlar, kürk ve mücevherler kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Entari: Önde kullanılan çapraştıların üstü mücevherlerle süslenmiştir. Uzun kollu, önden açık, kalçaya kadar gizli düğmelerle kapalıdır. Göğüs altına kadar açık olan yakanın kenarları da mücevherle süslenmiştir. Kolları dar ve uzundur. Ayak bileklerine kadar uzun ve yanlardan peşli olduğu düşünülmektedir.
 İlgili Yayınlar : Kafadar 1993,187.

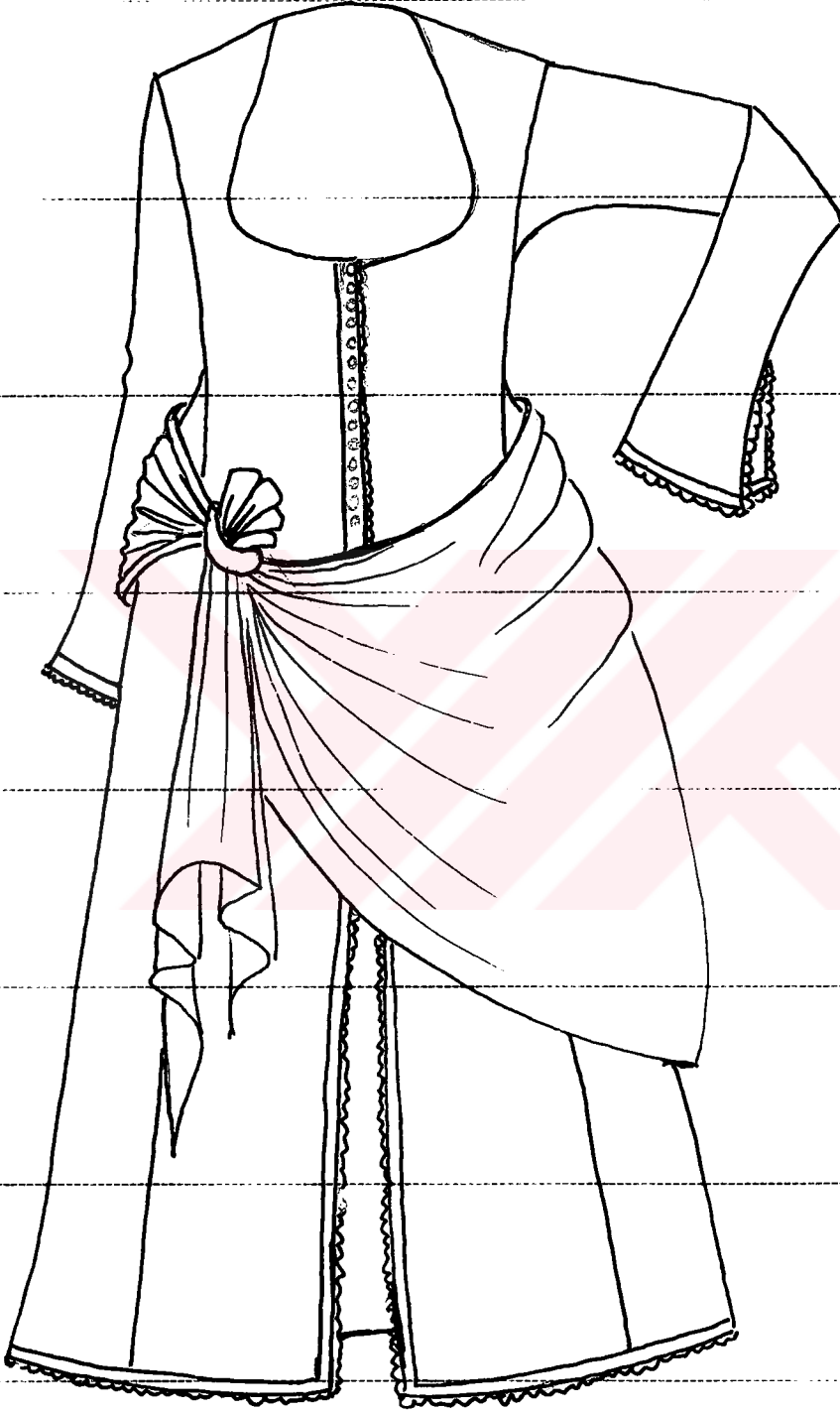

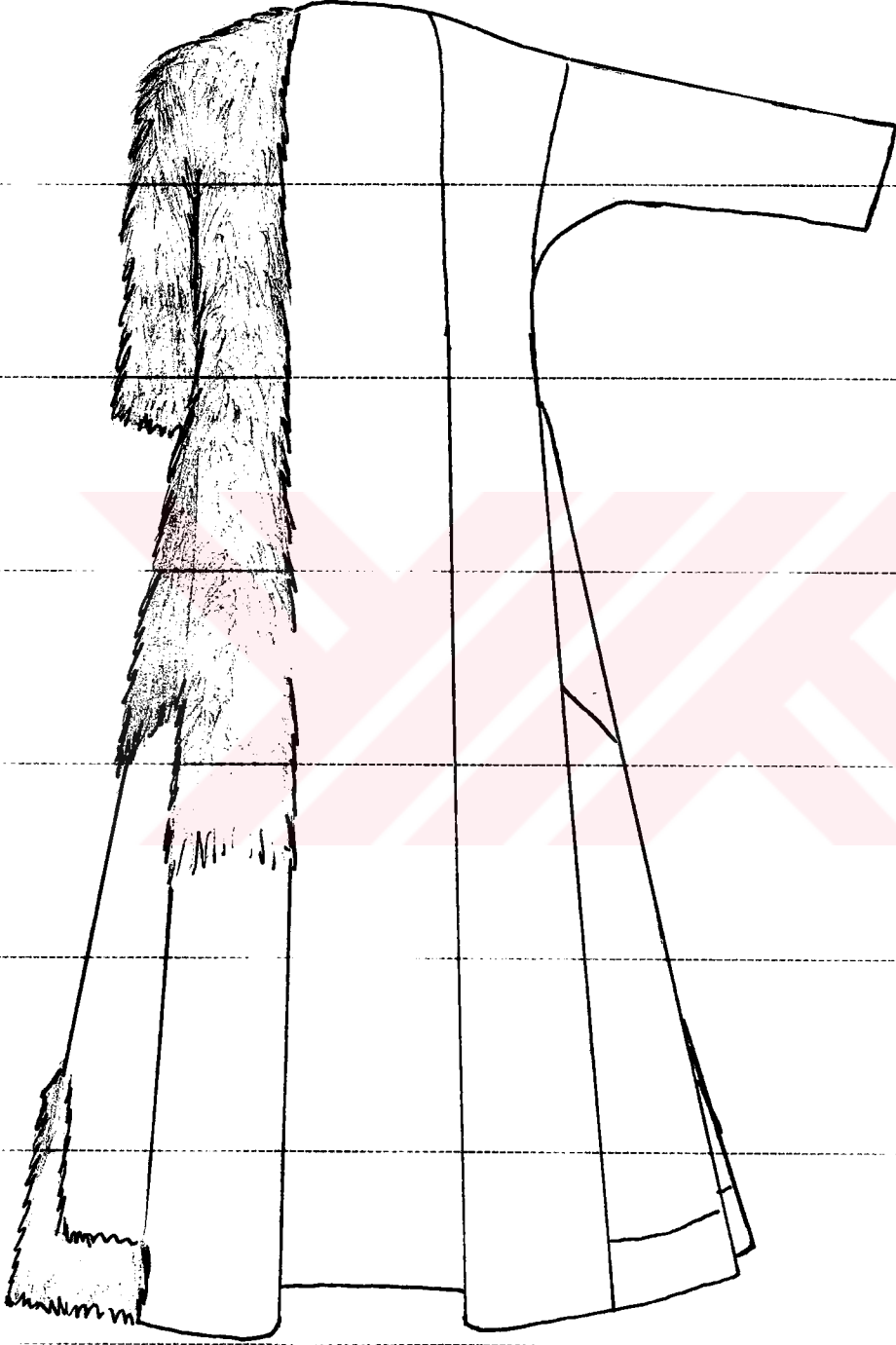
Teknik Çizim No:079

Örnek no : 080-081
 Fotoğraf no : 059
 Teknik Çizim no : 080-081
 Envanter no : T.5502,110a
 Örneğin Bulunduğu Yer : İÜK, Fazıl bin Tahir Endervi'nin "Hubarname ve Zenanname" adlı eserinden.
 Dönemi : 18.yy sonu,
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Kırmızı zeminli, sıra geometrik motiflerle bezenmiş ipekli kumaş, bitkisel motiflerle bezenmiş sarı zeminli ipekli kumaş ve kürk kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Entari: Önden açık, kalçaya kadar düğmeli ve uzundur. Yaka, etek ve ön kenarları simle tirazlanmıştır. Dar uzun kollu, kol uçları yırtmaçlıdır. Yakası göğüsleri açıkta bırakacak şekilde kesilmiştir. Üstlük: Kısa kolları, kalçaya kadar sırtı, ön kenarları, etek uçları kürk kaplıdır. Etekleri uzun ve yanlardan yırtmaçlıdır.
 İlgili Yayınlar : Tuğlacı 1984,116; Paris 1990,29; Kafadar 1993,271.

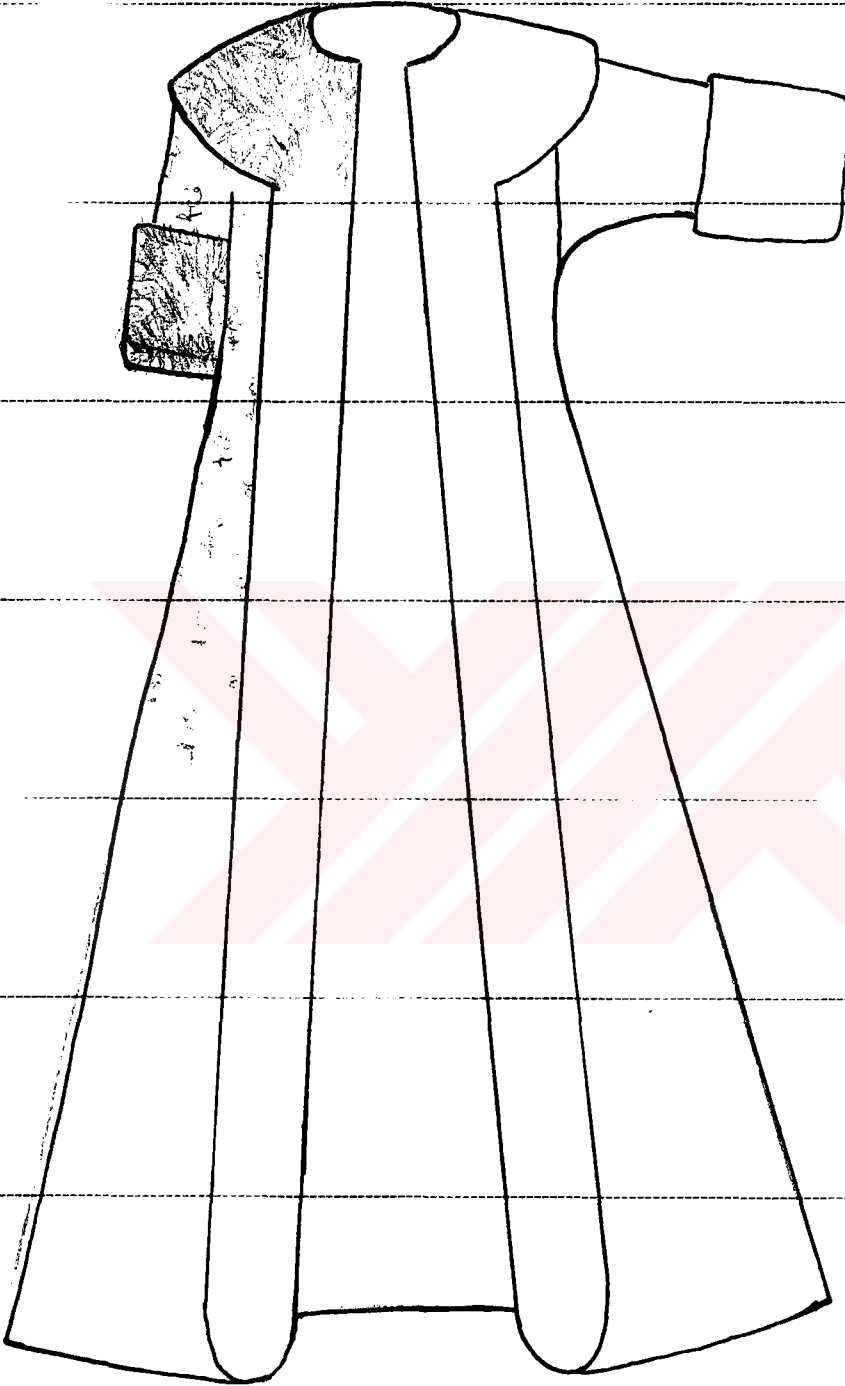
Teknik Çizim No:080

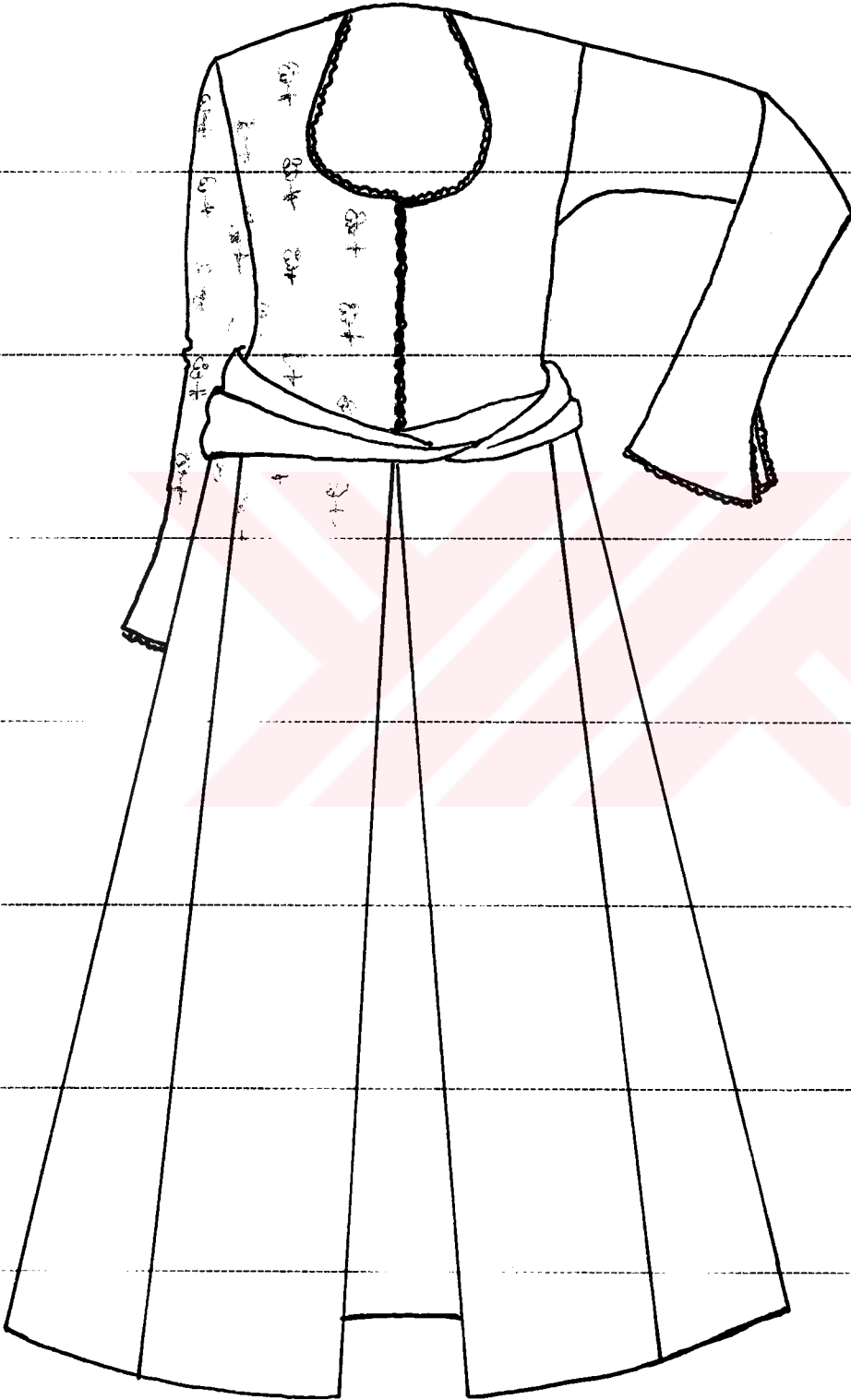
Teknik Çizim No:081

Örnek no	: 082-083
Fotoğraf no	: 060
Teknik Çizim no	: 082-083
Envanter no	: H.2143,y.10a
Örneğin Bulunduğu Yer	: TSMK, Abdullah Buhari imzalı minyatür.
Dönemi	: 18.yy ortası
Giysinin Kullanım Yeri	: Ev içi (kışlık) giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri	: Kürk, serpme bitkisel motiflerle bezeli, mavi ve nefte yeşil zeminli ipek kumaşlar, turuncu-mavi çizgili serpme bitkisel motifli ipekli kumaş kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri	: Üstlük: Ön, yaka ve kol kenarları kürklü, kısa dar kollu, ayak bileklerine kadar uzundur. Entari: Önden açık bele kadar düğmelidir. Uzun eteğin iç kenarları bordo renkli kumaşla pervazlıdır. Yakası U kesimli kolları dar, uzun ve uçları yırtmaçlıdır.
İlgili Yayınlar	: Mahir 1999, 73; Scarce 1987, 38; Kafadar 1993, 269.

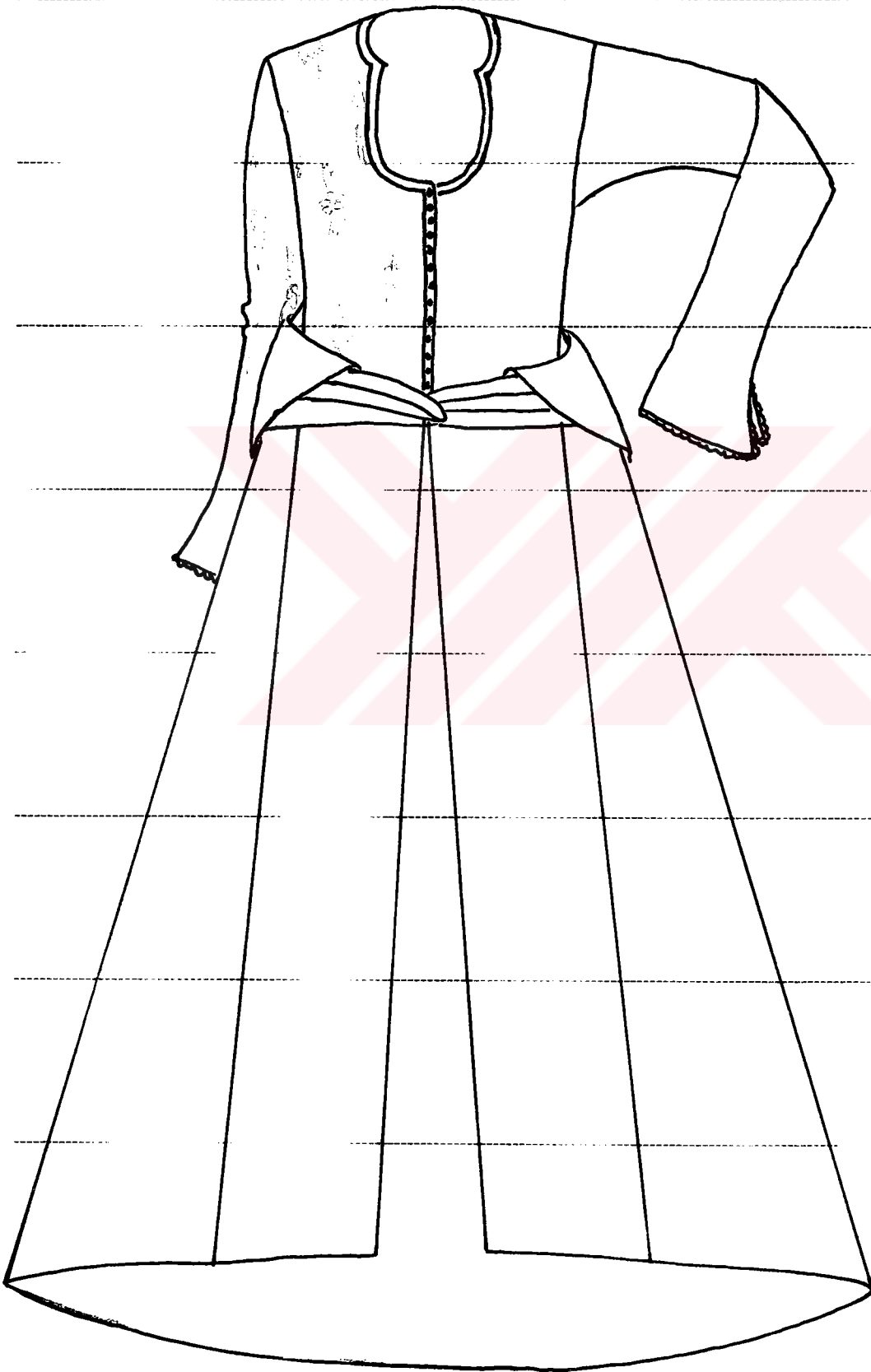
Teknik Çizim No:082

Teknik Çizim No:083

Örnek no	: 084
Fotoğraf no	: 061
Teknik Çizim no	: 084
Envanter no	: H.2143,y.11a
Örneğin Bulunduğu Yer	: TSMK, Abdullah Buhari imzalı minyatür.
Dönemi	: 18. yy ortası
Giysinin Kullanım Yeri	: Ev içi giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri	: Serpme bitkisel motiflerle bezeli, mor, sarı, kırmızı zeminli ipekli kumaşlar, kaşmir kuşak kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri	: Entari: Uzun, önden açık ve bele kadar düğmelidir. Yakası U kesimlidir. Kolları uzun, dar ve uçları yırtmaçlıdır. Eteği iki yandan peşlerle genişletilmiştir. Ön kenarları ile etek uçlarında pervaz kullanılmıştır. Eteğinin arka tarafı kuyruk şeklinde uzundur.
İlgili Yayınlar	: Mahir 1999, 30; Kafadar 1993, 269.

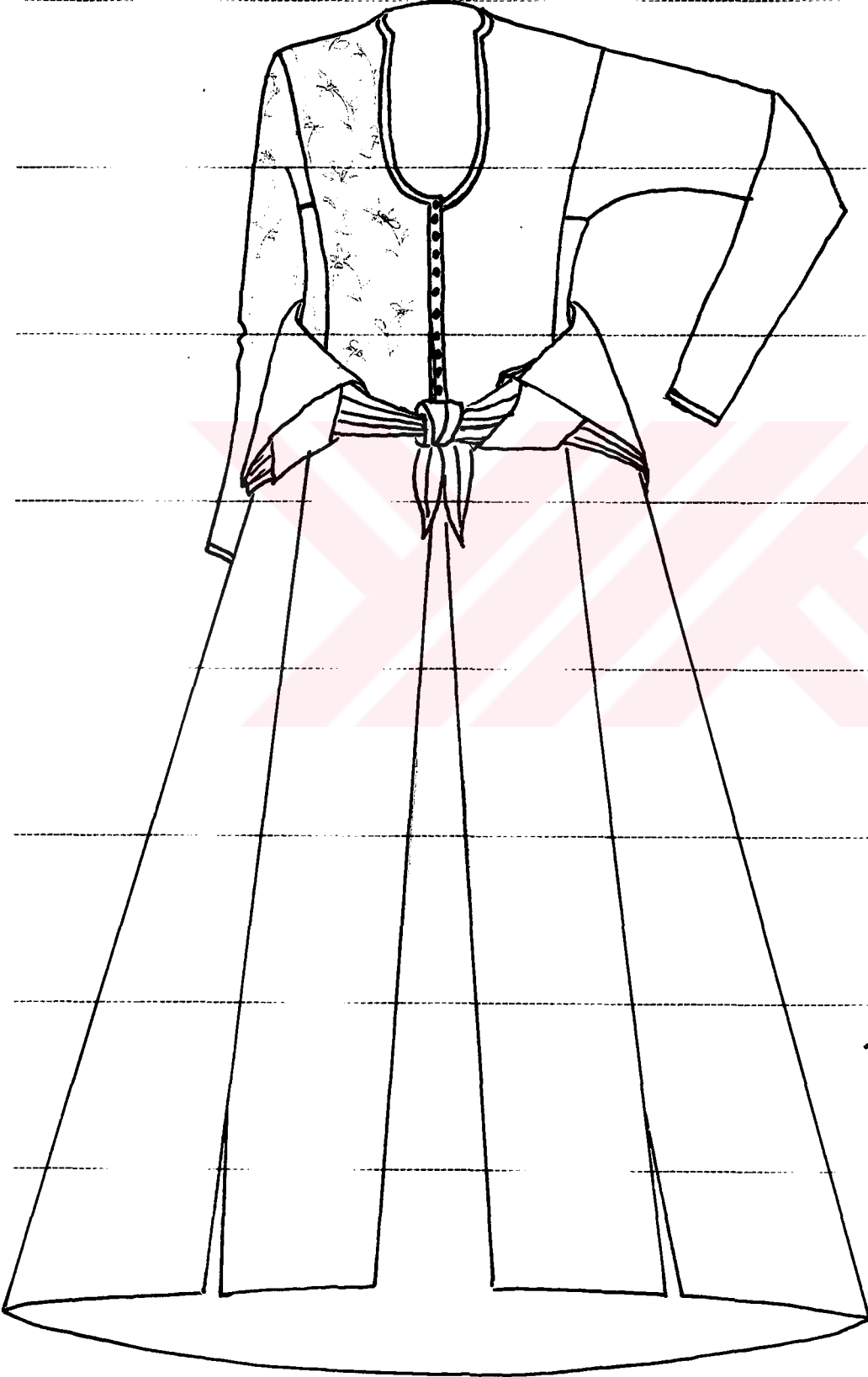

Teknik Çizim No:084

Örnek no	: 085
Fotoğraf no	: 062
Teknik Çizim no	: 085
Envanter no	: y.y. 1042
Örneğin Bulunduğu Yer	: TSMK, Abdullah Buhari imzalı minyatür
Dönemi	: 18.yy ortası
Giysinin Kullanım Yeri	: Ev içi giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri	: Serpme bitkisel motiflerle bezenmiş yağ yeşili zeminli ipekli kumaş kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri	: Entari: Önden açık, kalçaya kadar düğmeli etekleri uzun ve yanlardan yırtmaçlıdır. Yakası U kesimlidir. Kolları dar ve uzundur. Beline sırma desenli lacivert şal kuşak bağlanmıştır. Eteği iki yandan peşlerle genişletilmiştir. Ön ve etek kenarları içten pervazlanmıştır. Eteğinin arka tarafı kuyruk şeklinde uzundur.
İlgili Yayınlar	: Yetkin 1970, pl.16; Kafadar 1993, 269.

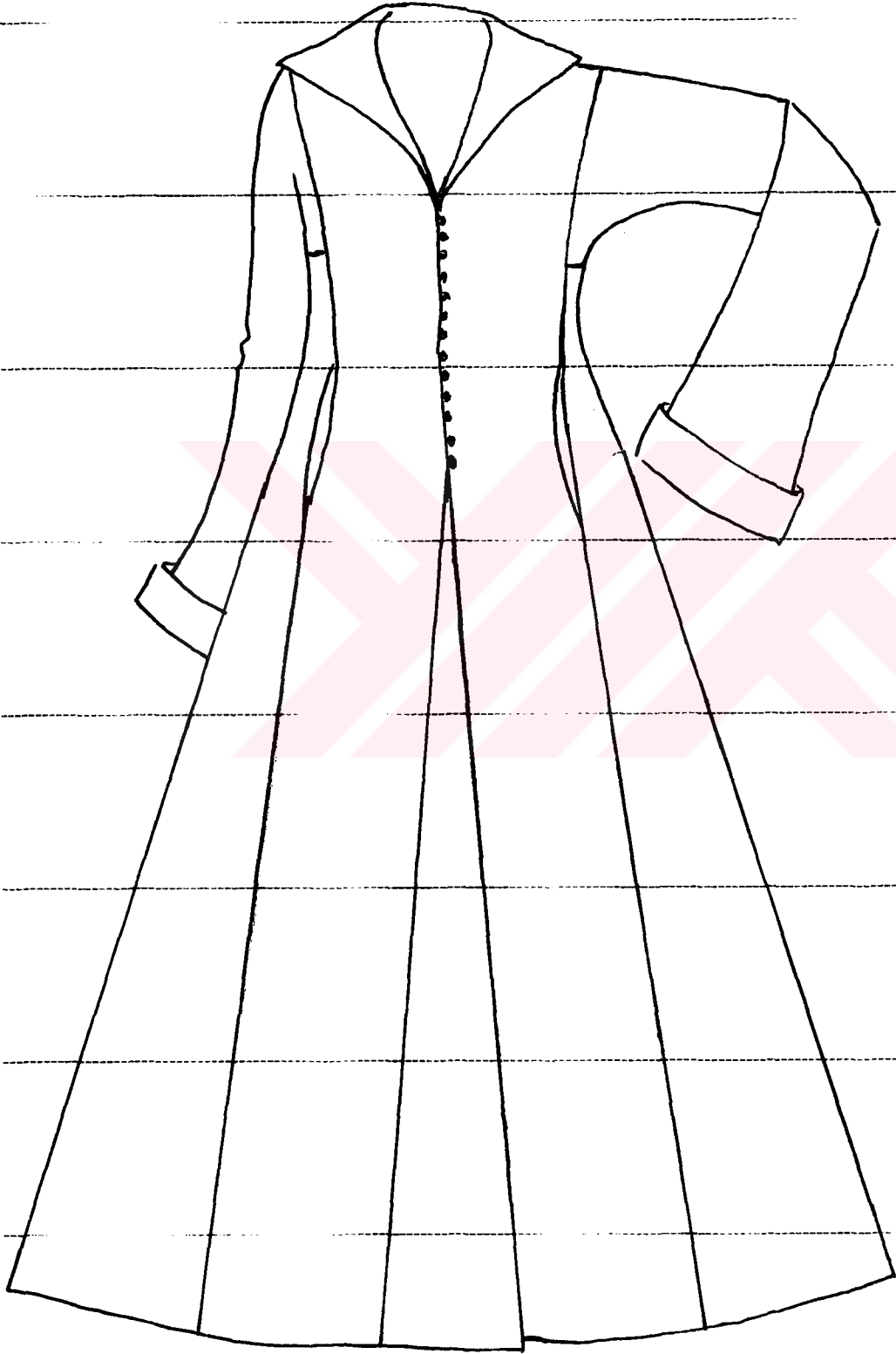

Teknik Çizim No:085

- Örnek no : 086
 Fotoğraf no : 063
 Teknik Çizim no : 086
 Envanter no : H.2164, y.14b
 Örneğin Bulunduğu Yer : TSMK, Levni imzalı minyatür
 Dönemi : 18. yy başı
 Giysinin Kullanım Yeri : Sokak giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Koyu bej yünlü kumaş, Kenarları sırma şeritli, şeffaf beyaz ince ipekli kumaş kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Ferace: Uzun ve dar kolları dirsekten sonra geniş ve içten astarlıdır. Önden açık, kalçaya kadar birit ilik ve düğmeli, iç kenarları pervazlıdır. Eteği önde ve yanlarda peşlerle genişletilmiştir. Başında üç parçadan oluşan yaşmağın bir parçası yüzün üst bölümünü bir parçası alt bölümünü örtmekte, aradan sadece burun ve gözlerin bir bölümü görünmektedir. Baş omuzlara kadar örten üçüncü parçanın kenarları sırma şeritlidir. Örtünün altından hotozu görünmektedir.
 İlgili Yayınlar : Scarce 1987, 39; Kafadar 1993, 268.

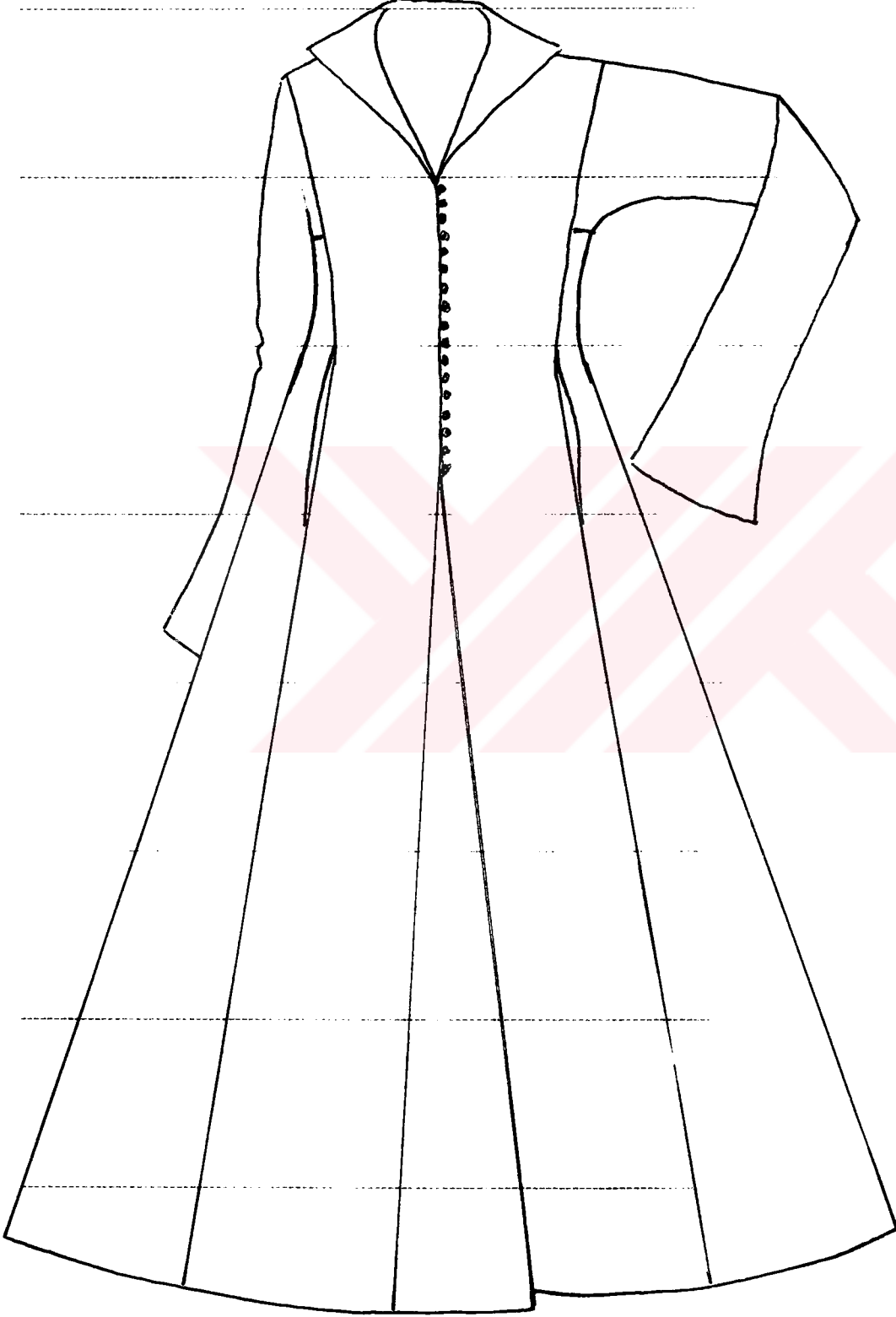

Teknik Çizim No:086

Örnek no : 087
 Fotoğraf no : 064
 Teknik Çizim no : 087
 Envanter no : H. 2164, y.5b
 Örneğin Bulunduğu Yer : TSMK, Levni imzalı minyatür
 Dönemi : 18. yy başı
 Giysinin Kullanım Yeri : Sokak giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Siyaha yakın koyu gri yünlü kumaş, fıstık yeşili ipekli kumaş, kenarları sırma şeritli şeffaf beyaz ince ipekli kumaş kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Ferace: Kollar elleri örtecek kadar uzun ve uçları boldur. Önden açık, bele kadar birit ilik ve düğmelidir. Eteği yere kadar uzun, önden ve yanlardan peşlidir. İç kenarları fıstık yeşili kumaştan geniş şeritlerle pervazlanmıştır. Baş şeriata uygun bağlanmıştır. Saçlar beyaz örtüyle sıkıca bağlanmış, üstünde gözleri kapatacak şekilde sertleştirilmiş siyah kumaştan bir peçe kullanılmıştır. Bunların üzerine kenarları sırmalı beyaz bir örtü örtülmüş ve çene altından bağlanmıştır.
 İlgili Yayınlar : Tuğlacı 1984, 112; Kafadar 1993, 268.

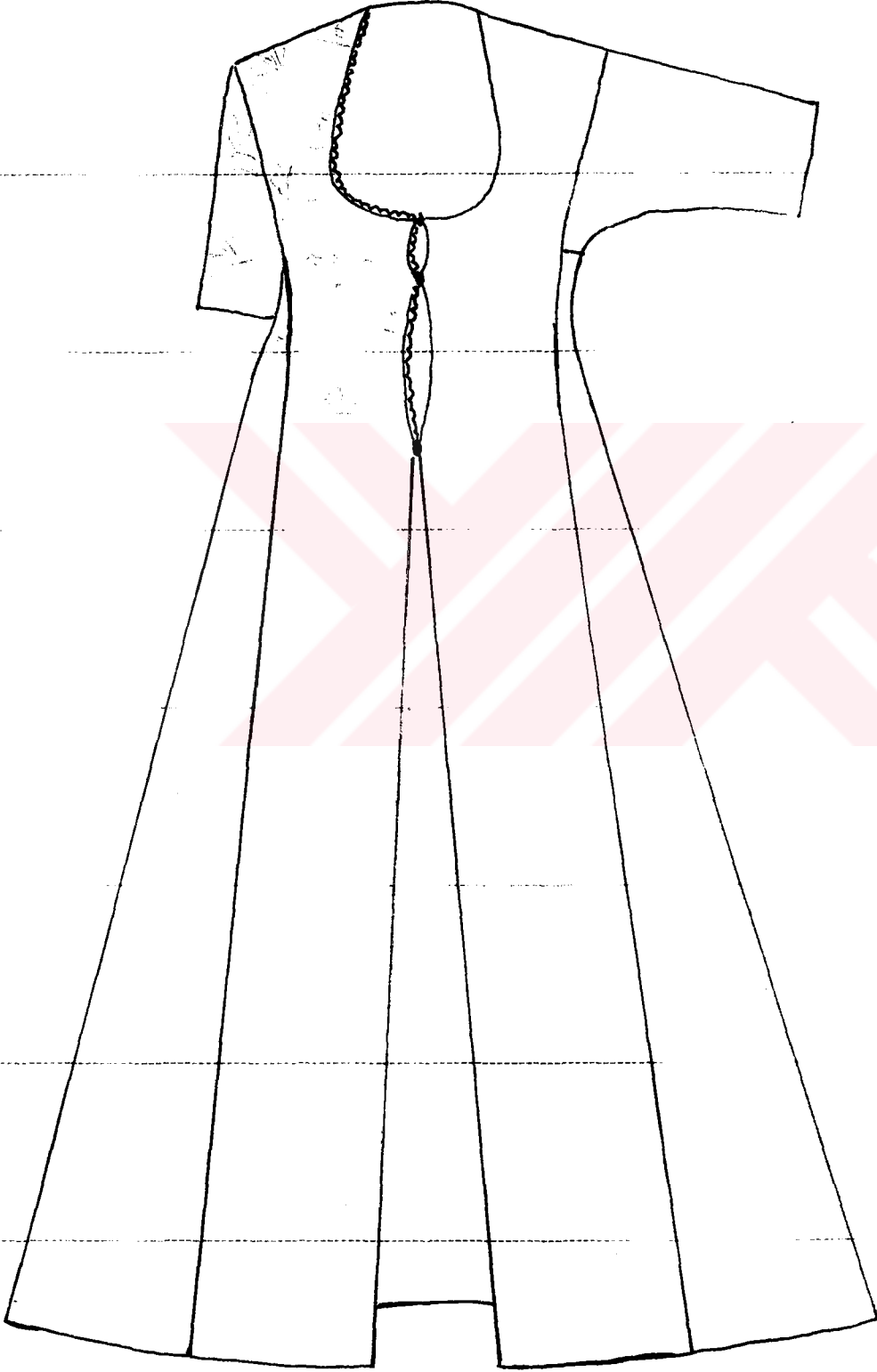

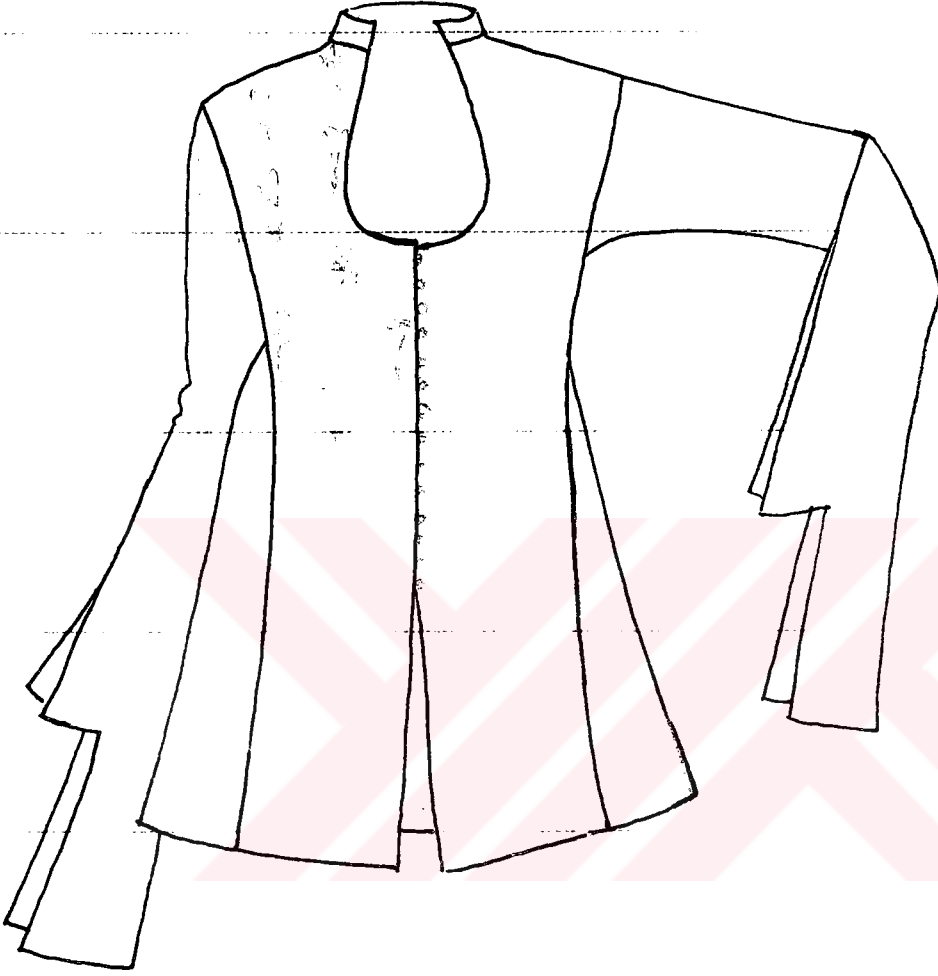
Teknik Çizim No:087

Örnek no : 088-089
 Fotoğraf no : 065
 Teknik Çizim no : 088-089
 Envanter no : H. 2164, y.12b
 Örneğin Bulunduğu Yer : TSMK, Levni imzalı minyatür
 Dönemi : 18.yy başı
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Serpme bitkisel motiflerle bezenmiş koyu gri ve sarı zeminli ipekli kumaşlar kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Entari: Önden açık kısa kollu, yere kadar uzundur. Yuvarlak yakası önde derin U kesimlidir. Önde kalçaya kadar birit ilik ve düğmelidir. Düğmeler aralıklı olarak iliklenmiştir. Eteği iki yandan peşlerle genişletilmiştir. Hırka: Hakim yakalı, önden açık ve kalça hizasında kısadır. Yakası derin U kesimlidir. Kolları elleri örtecek şekilde uzun, dirsekten sonra yırtmaçlı ve iki aşamada köşeli görünümündedir.
 İlgili Yayınlar : Tuğlacı 1984, 112; Paris 1990, 21.

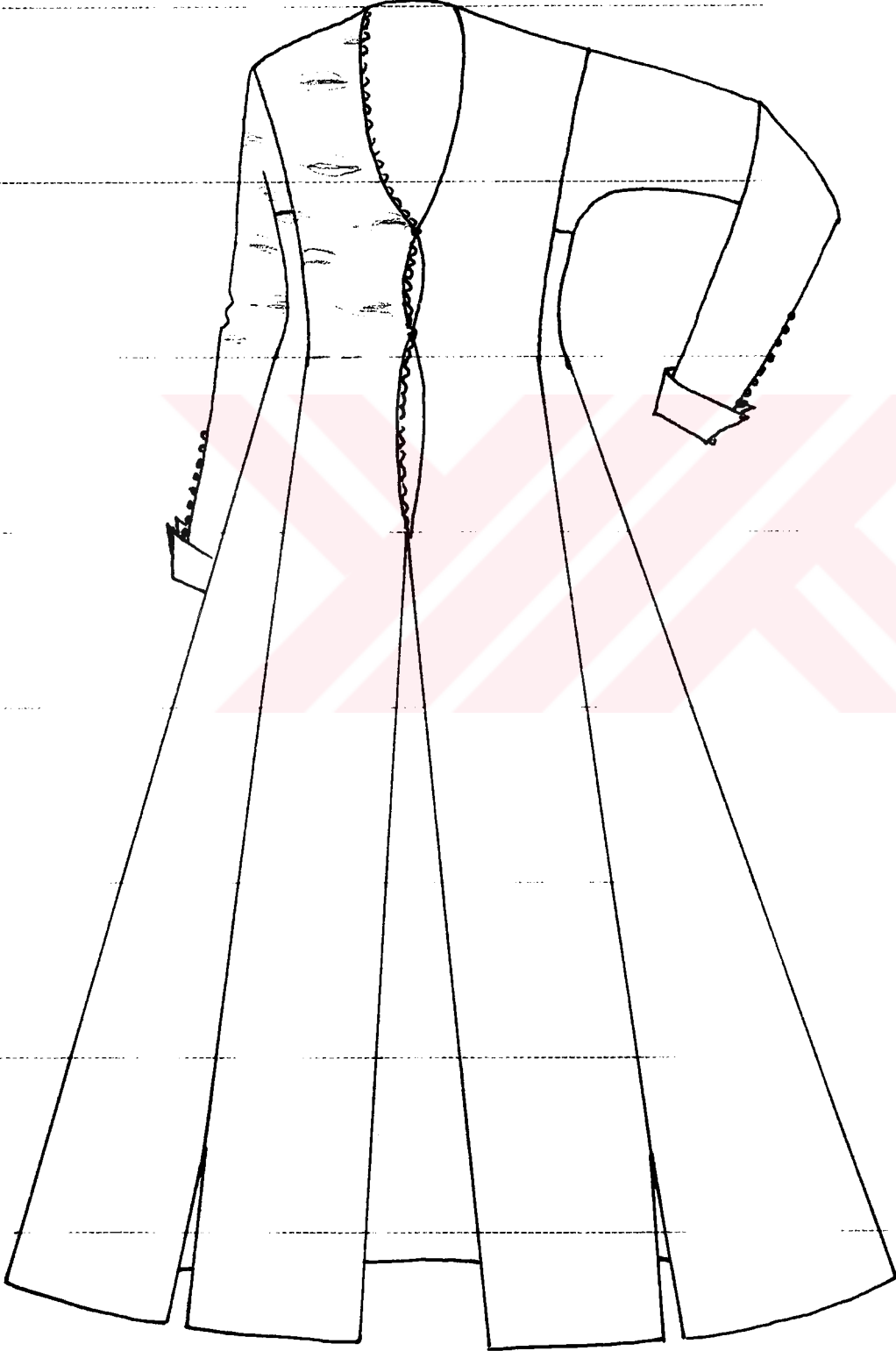

Teknik Çizim No:088

- Örnek no : 090
 Fotoğraf no : 066
 Teknik Çizim no : 090
 Envanter no : H. 2164, y.15b
 Örneğin Bulunduğu Yer : TSMK, Levni imzalı minyatür
 Dönemi : 18.yy başı
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Serpme bitkisel motiflerle bezenmiş yeşil zeminli ipekli kumaş kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Entari: Önden açık bele kadar birit ilik ve düğmeli, yere kadar uzundur. Eteği iki yanda peşlerle genişletilmiş, peşlerin ön birleşim yerlerinde yırtmaç kullanılmıştır. Kalça hizasında kemeri bulunmaktadır. Dar kolları uzun, manşetli ve yırtmaçlıdır. Giysinin içi beyaz kumaşla astarlanmış, iç kenarları turuncu şeritlerle pervazlanmıştır.
 İlgili Yayınlar : Kafadar 1993, 267; Paris 1990, 21.

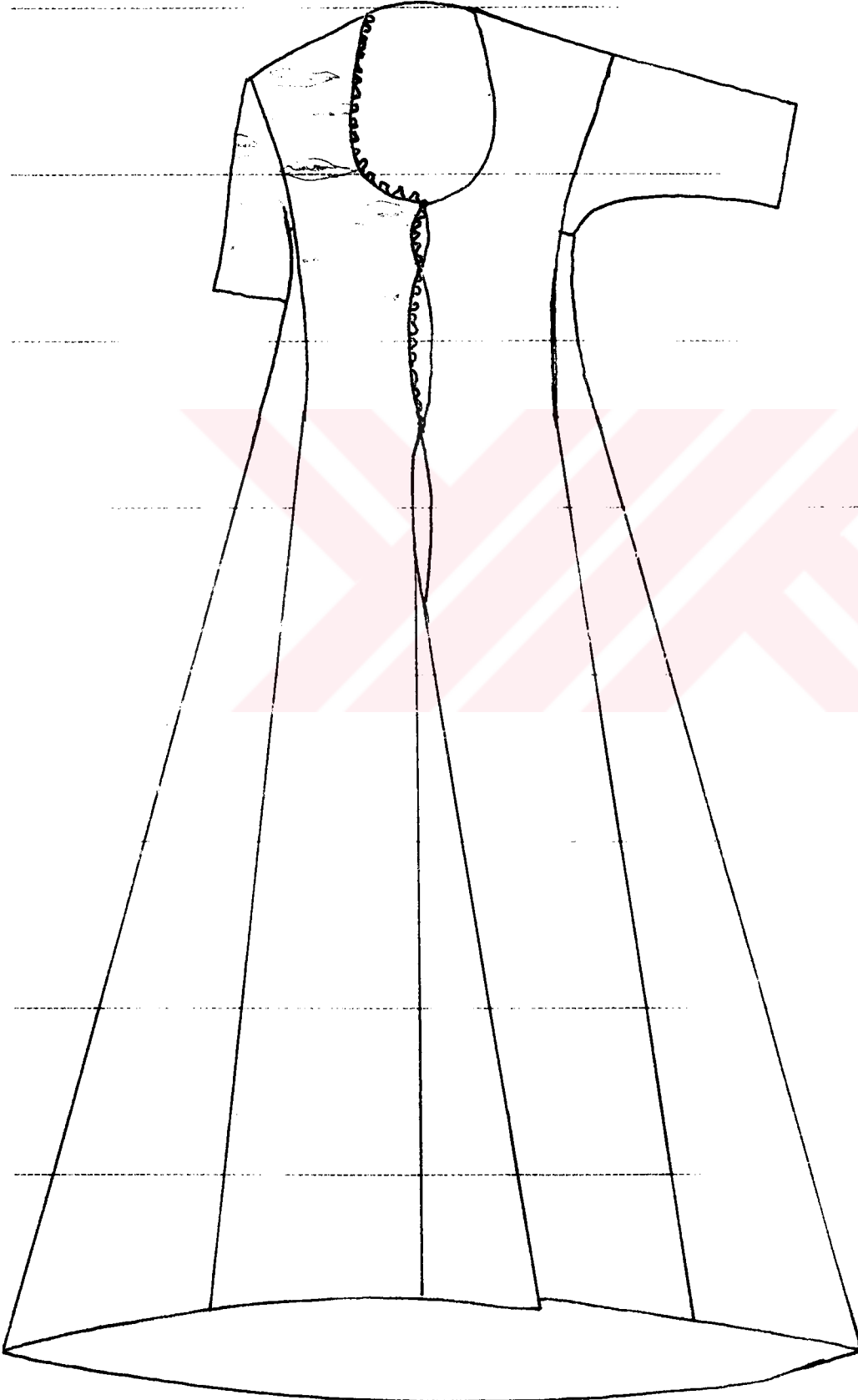

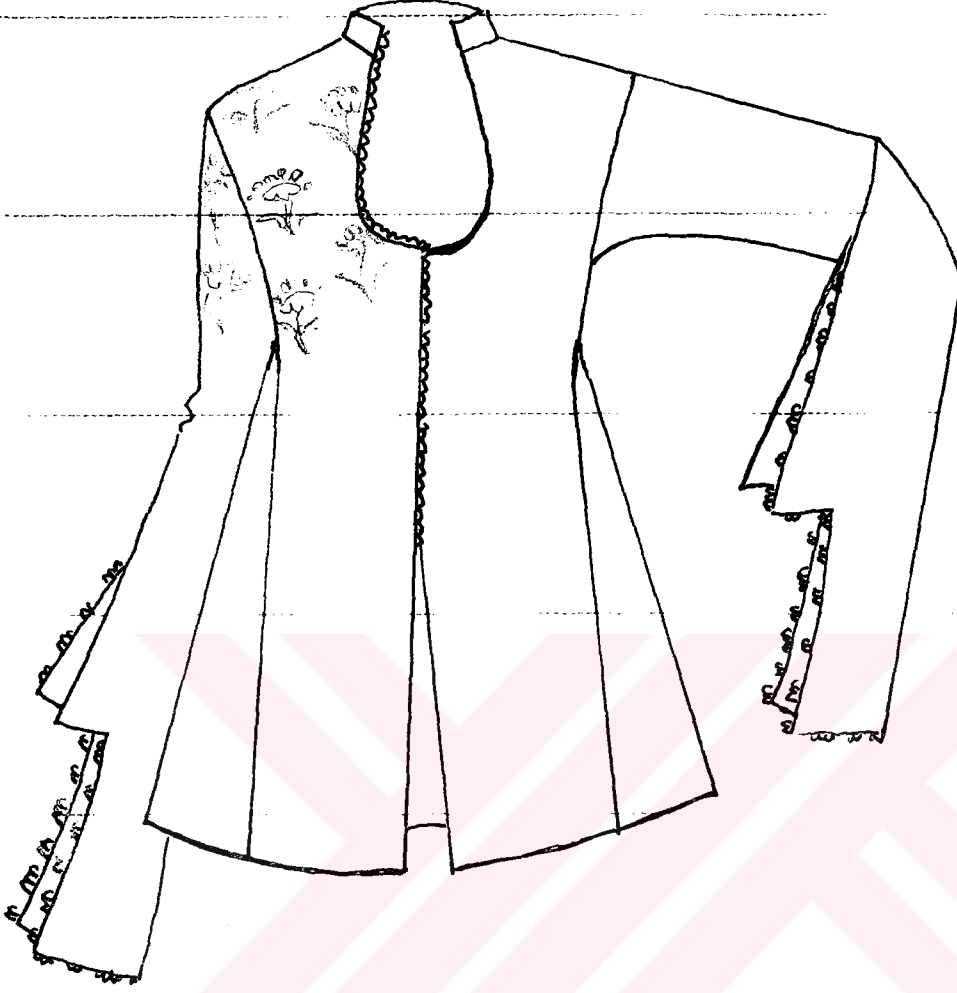

Teknik Çizim No:090

- Örnek no : 091-092
 Fotoğraf no : 067
 Teknik Çizim no : 091-092
 Envanter no : H. 2164, y.8b
 Örneğin Bulunduğu Yer : TSMK, Levni imzalı minyötür.
 Dönemi : 18.yy başı
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Serpme bitkisel motiflerle bezenmiş, leylak rengi ve koyu sarı zeminli ipekli kumaşlar kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Entari: Yakası derin U kesimli, önden açık, birit ilik ve düğmeli, yere kadar uzun ve arkada kuyrukludur. Dar kolları dirsem hizasında kısadır. Düğmeler aralıklı olarak iliklenmiştir. İçi astarlı, iç kenarları şerit şeklinde turuncu kumaşla pervazlıdır. Hırka: Hakim yakalı ve önde derin U kesimlidir. Önden açık, kalça hizasına kadar düğmeli ve kalçayı ertecek şekilde kısadır. Dar kolları dirsekten sonra geniş ve yırtmaçlıdır. Kol uçları değişik kesimlidir.
 İlgili Yayınlar : Paris 1990, 21; Kafadar 1993, 267.

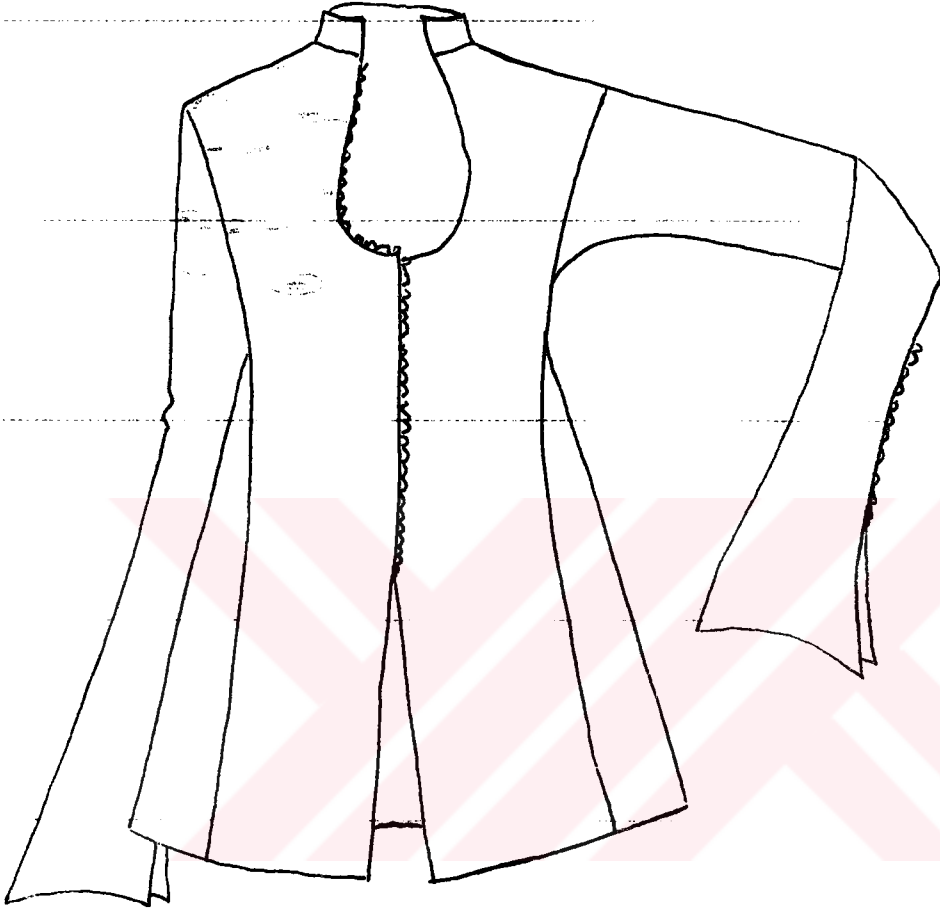

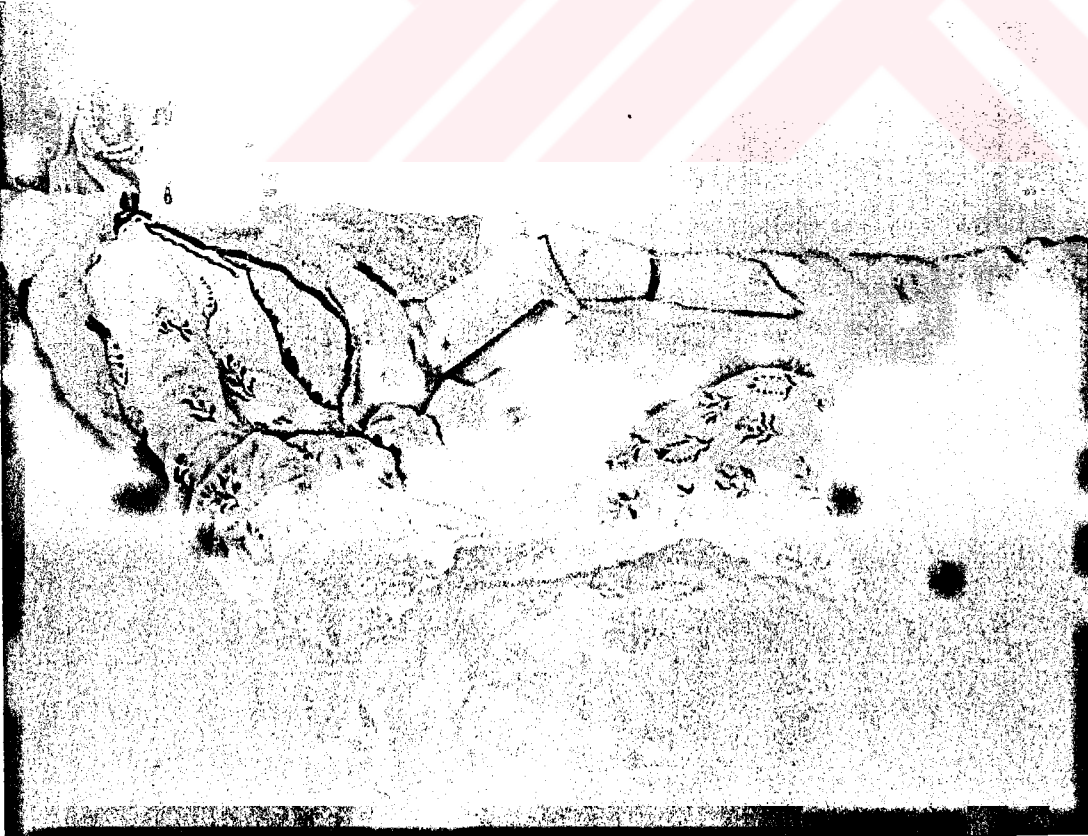
Teknik Çizim No:092

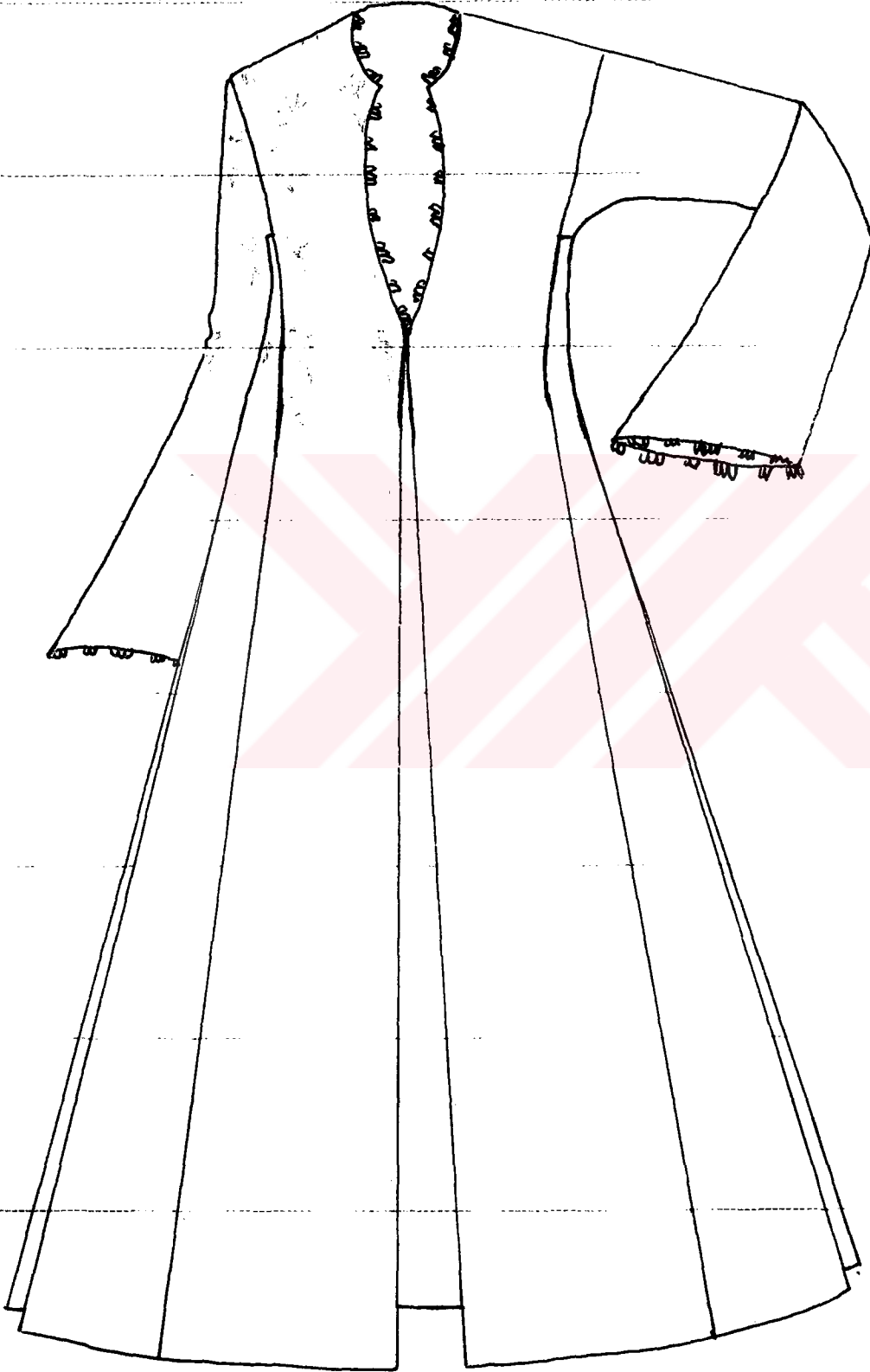
Örnek no : 093
 Fotoğraf no : 068
 Teknik Çizim no : 093
 Envanter no : H.2164, y.15a
 Örneğin Bulunduğu Yer : TSMK, Levni imzalı minyötür
 Dönemi : 18.yy başı
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Serpme bitkisel motiflerle bezenmiş, koyu gri ve kırmızı zeminli ipekli kumaşlar kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Entari: Önden açık, birit ilik ve düğmelidir. Hakim yakalı, önde derin U kesimlidir. Dar ve kısa kolludur. eteği yanlardan peşlerle genişletilmiş ve yere kadar uzundur. Hırka: Önden açık, hakim yakalı, önde derin U kesimlidir. Uzun kolları bileklerden sonra genişleyerek açılmakta ve ellerin üzerini örterek sivrileşmektedir.
 İlgili Yayınlar : Kafadar 1993, 266

Örnek no : 094
Fotoğraf no : 069
Teknik Çizim no : 094
Envanter no : -
Örneğin Bulunduğu Yer : Eric Grünberg Fine Arts, Paris
Dönemi : 18. yy
Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri : Serpme bitkisel motiflerle bezenmiş, beyaz zeminli ipekli kumaş kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri : Entari: Önden açık, göğüs altından birit ilikli ve düğmelidir. Eteği bileklere kadar uzun, yanlardan bele kadar yırtmaçlıdır. Dar kolları uçlara doğru geniş ve ellerin üstünü örtecek şekilde uzundur. Kol uçları, yaka, ön, etek ve yırtmaç kenarları oyalıdır.
İlgili Yayınlar : Pape 1987, 106; Turkei Abendlend 1992,175.

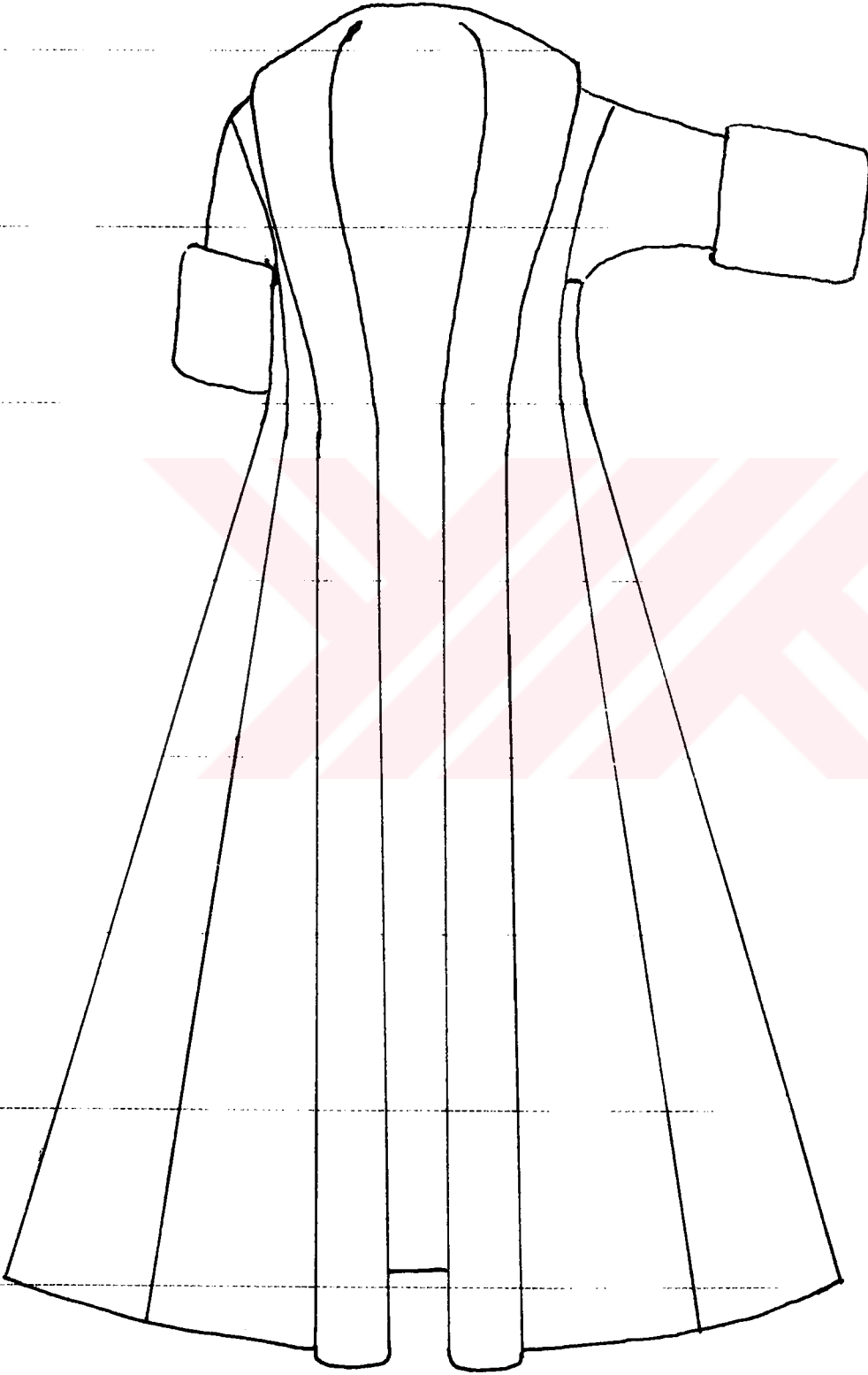

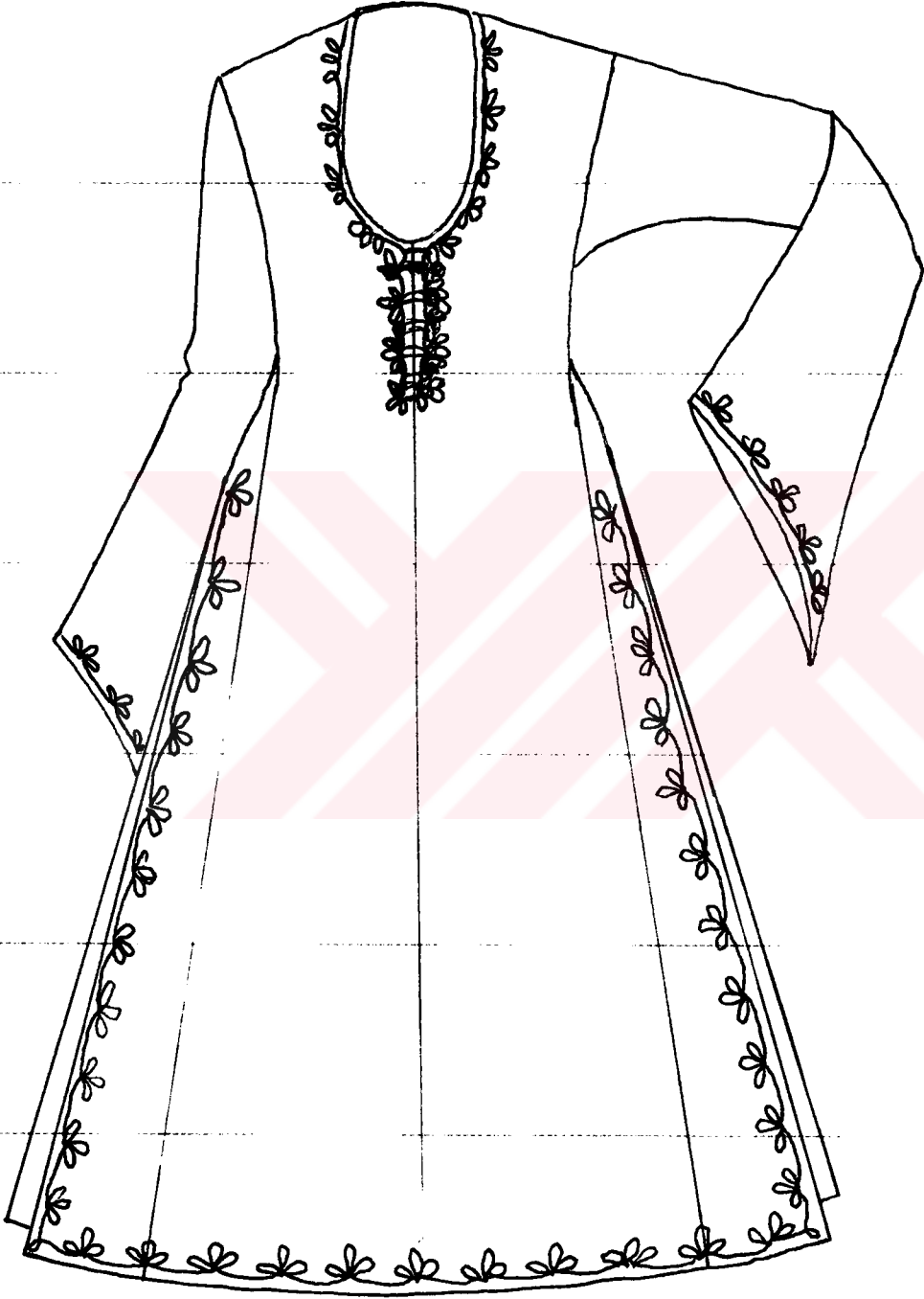
Teknik Çizim No:094

- Örnek no : 095-096
 Fotoğraf no : 070
 Teknik Çizim no : 095-096
 Envanter no : -
 Örneğin Bulunduğu Yer : Holsteinisches Landesmuseum, Schleswig
 Dönemi : 18.yy sonu
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Kürk, açık yeşil tafta, açık sarı tafta kumaşlar kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Üstlük: Önden açık, yere kadar uzun ve kısa kolludur. Yaka çevresi, ön ve kol kenarları kürkle çevrelenmiştir. İçi kürkle kaplanmıştır. Eteği peşli ve yere kadar uzundur. Entari: Yakası derin U kesimlidir. Önden bele kadar açık, birit düğmelerle kapatılmıştır. Belinde tokası iri, taşlarla süslü bir kemer bulunmaktadır. Giysinin etekleri dizlerin yirmi santimetre altına kadar uzun, aşağı doğru geniş ve iki yanlardan yırtmaçlıdır. Kolları, üst kısımda dar uçlara doğru genişir. Kol uçlarından ve yaka açıklığından iç gömleği görünmektedir.
 İlgili Yayınlar : Dustmann 1989, 821;Turkei Abendland 1992,178.

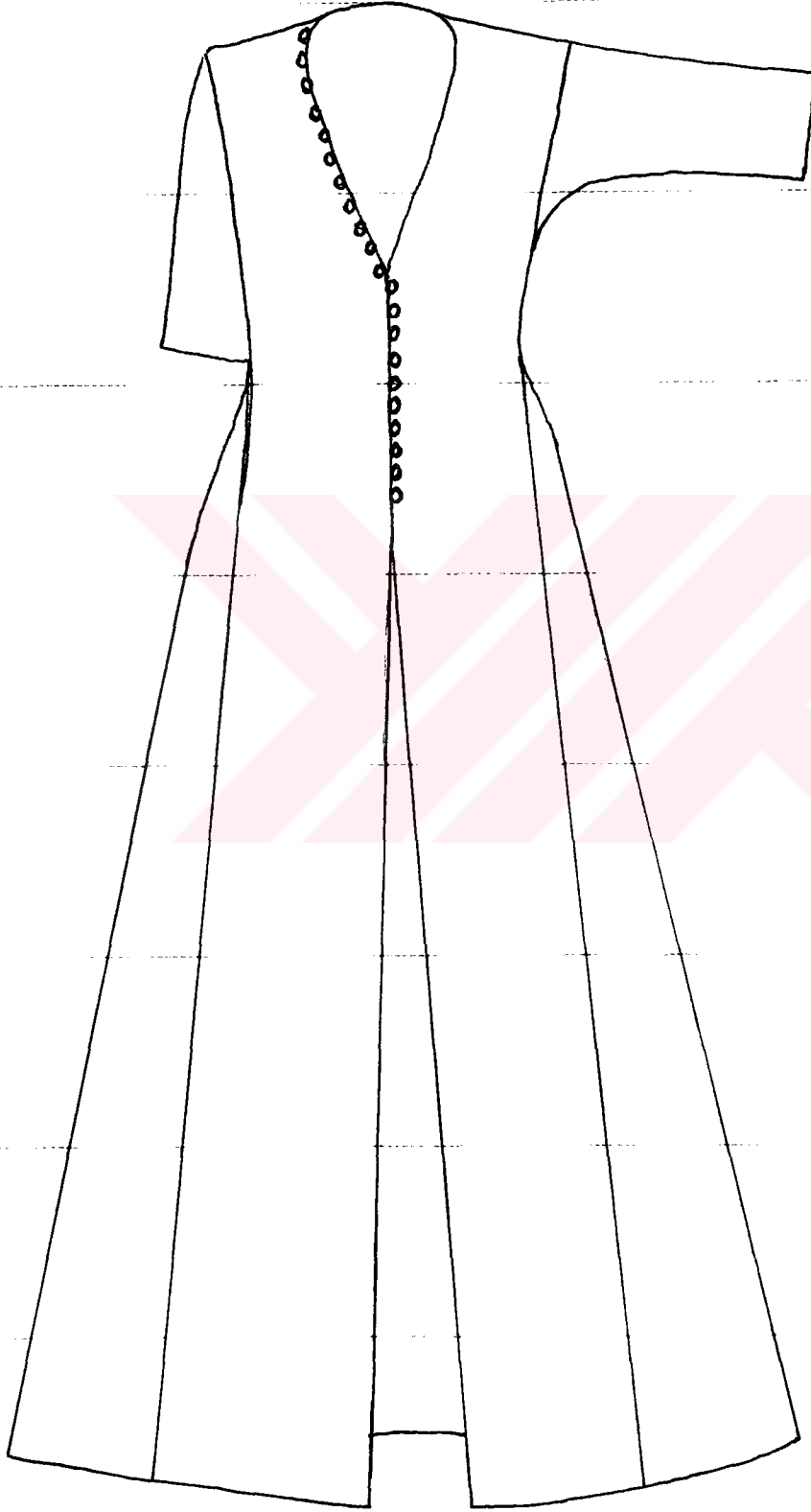
Teknik Çizim No:095

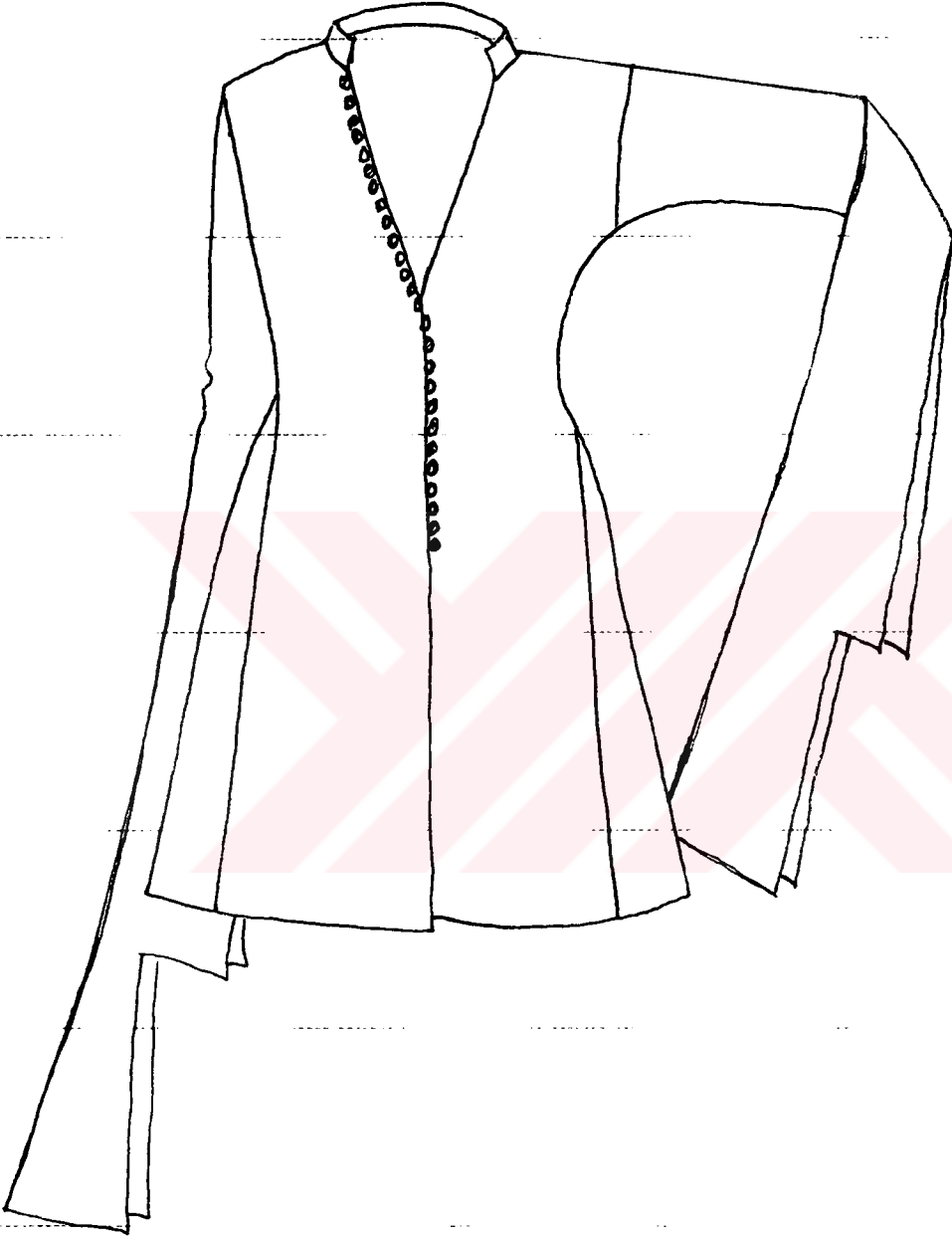
Teknik Çizim No:096

Örnek no : 097-098
 Fotoğraf no : 071
 Teknik Çizim no : 097-098
 Envanter no : -
 Örneğin Bulunduğu Yer : Eric Grünberg Fine Arts, Paris, Van Mour
 Dönemi : 18.yy
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Altın iple işlenmiş küf yeşili ince ipekli kumaş kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Entari: Yakası önde, derin V kesimli, önden açık, kalça hizasına kadar düğmeli ve birit iliklidir. Düğmeler göğüs altından başlayarak? iliklenmiştir. Kolları dirsek hizasında ve kısadır. Hırka: Dar hakim yakalı, önden açık, birit ilik ve düğmelidir. Etekleri üst bacak ortasına kadardır. Dirseğe kadar dar gelen kolları yırtmaçla açılmış, genişletilmiş ve diz hizasına kadar uzatılmıştır. Entariyle aynı kumaş kullanılmıştır.
 İlgili Yayınlar : Pape 1987, 111; Turkei Abendland 1992, 162.

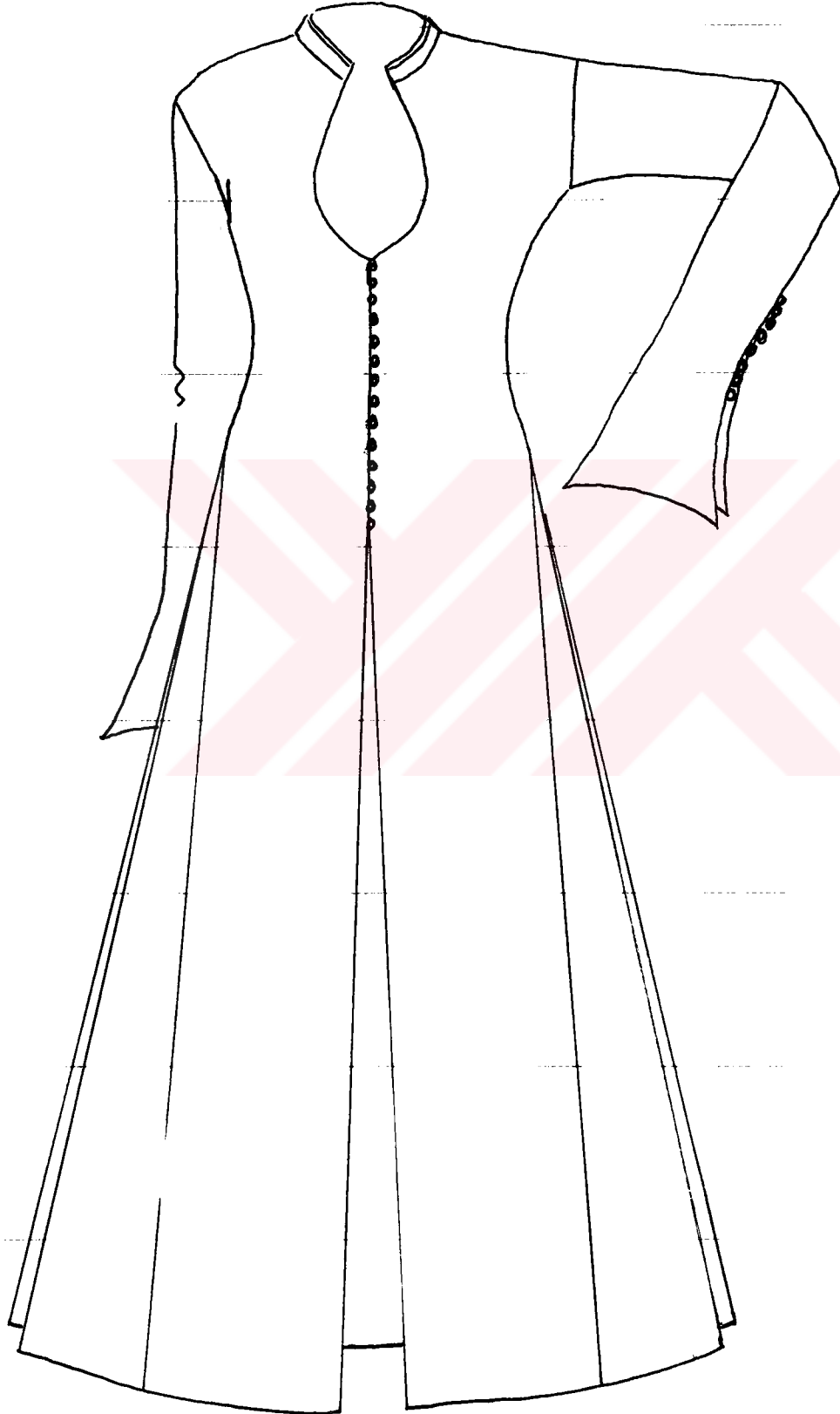
Teknik Çizim No:097

Teknik Çizim No:098

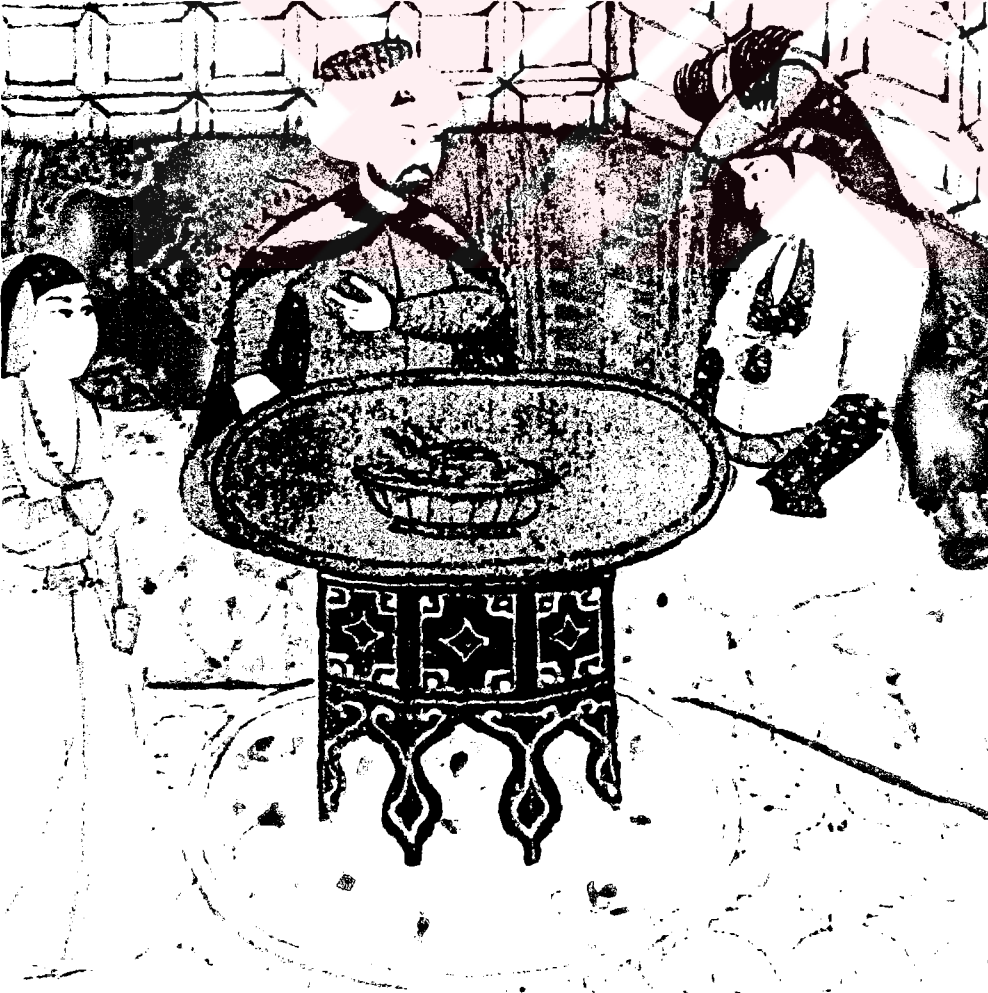
Örnek no	: 099
Fotoğraf no	: 072
Teknik Çizim no	: 099
Envanter no	: 1939-8
Örneğin Bulunduğu Yer	: Muse'e d'art et d'histoire, Gene've
Dönemi	: 18.yy
Giysinin Kullanım Yeri	: Ev içi giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri	: Çizgili tafta ve altın yıldız baskılı ipekli kumaş
Giysinin Model Özellikleri	: Entari: Önden açık, göğüs hizasından bele kadar düğmelidir. Belden şal kuşak kullanılmıştır. Dar kolları ellerini örtecek kadar uzun ve yırtmaçlıdır. Kol uçları pembe ipekli bir kumaşla astarlanmıştır. Eteği iki yandan peşli ve yırtmaçlıdır.
İlgili Yayınlar	: Boppe 1989, 84; Turkei Abendland 1992, 172.

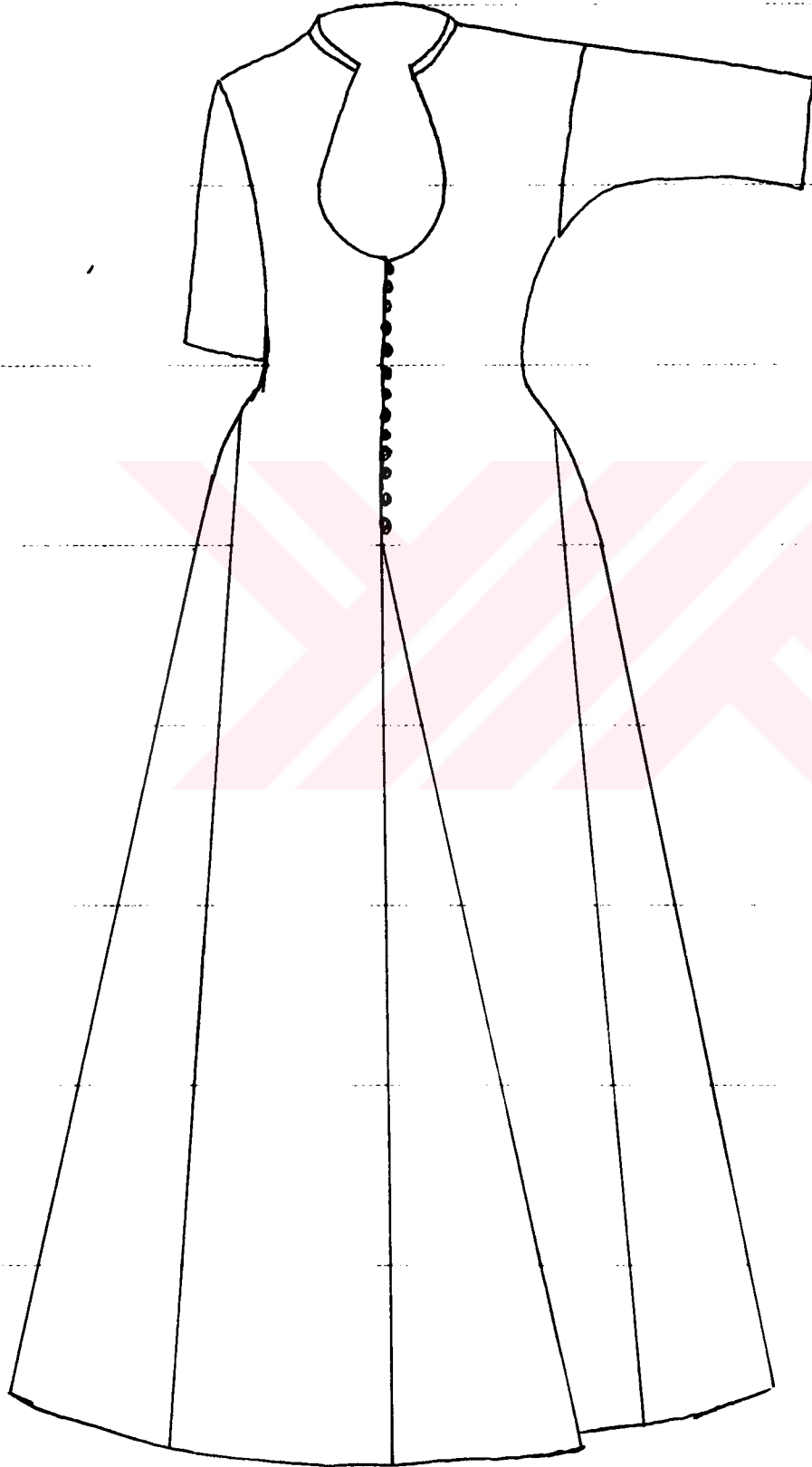

Teknik Çizim No:099

- Örnek no : 100
 Fotoğraf no : 073
 Teknik Çizim no : 100
 Envanter no : R.816,y.102a (Karatay T.2392)
 Örneğin Bulunduğu Yer : TSMK, "Hamse-i Ata" adlı el yazmalı eser
 Dönemi : 18.yy
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Açık sarı ve açık mavi ipekli kumaşlar kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Entari: Boyun çevresini dolaşan yaka önde derin U kesimlidir. Önden açık, kalça hizasına kadar düğmeli ve birit iliklidir. Kalçaya düşen kemer kullanılmıştır. Yere kadar uzun etekleri yanlarda ve önde peşlerle genişletilmiştir. Dar ve kısa kolludur.
 İlgili Yayınlar : Renda 1977, 210 ; Kafadar 1993, 206.

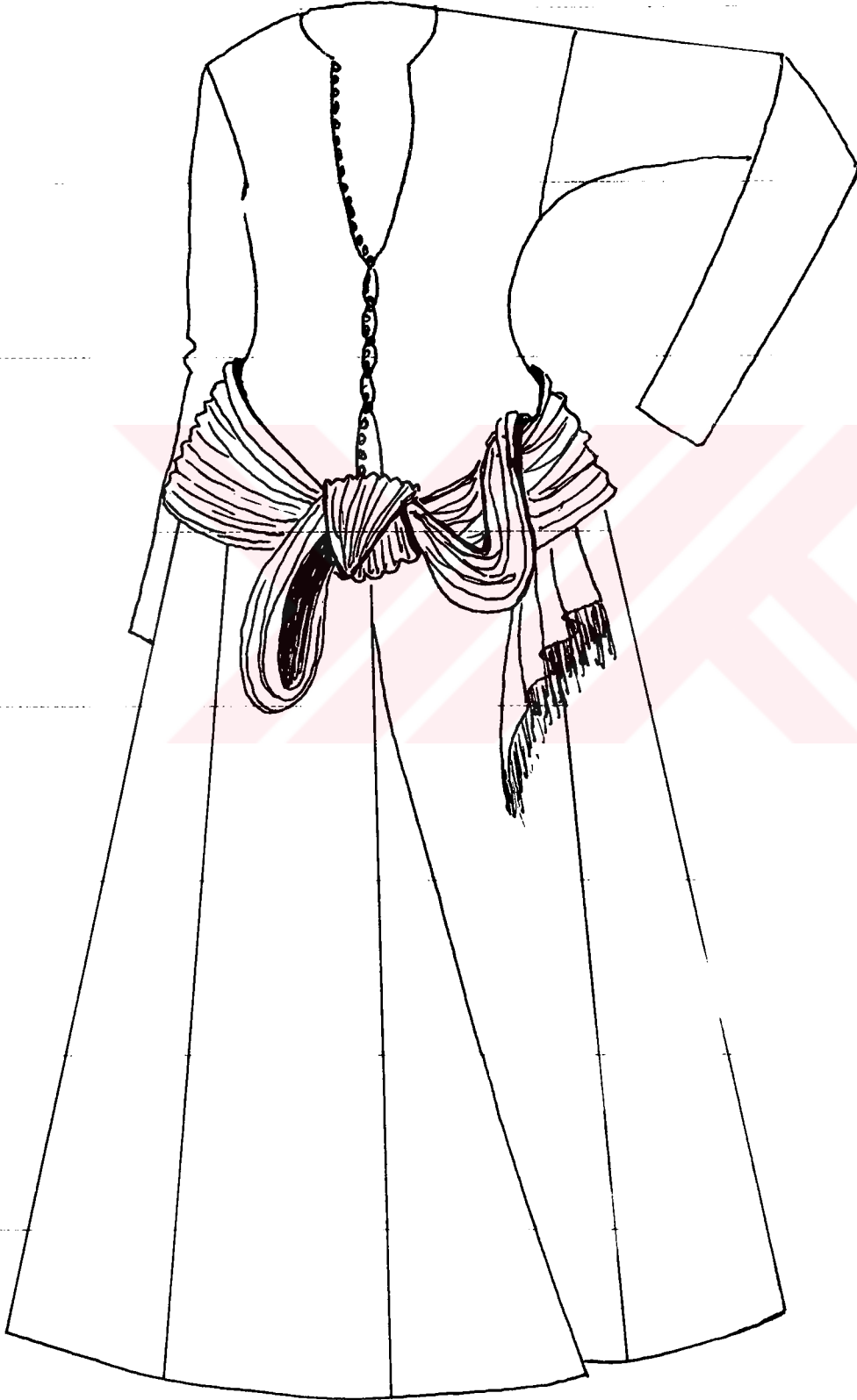

Teknik Çizim No:100

- Örnek no : 101
 Fotoğraf no : 074
 Teknik Çizim no : 101
 Envanter no : H.2164, y.21b
 Örneğin Bulunduğu Yer : TSMK, Sultan III. Ahmed için hazırlanmış albümden
 Levni imzalı minyatür.
 Dönemi : 18. yy
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Açık mavi-yeşil ipekli kumaş kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Entari: Yuvarlak gelen yakası önde derin V kesimlidir. Önden açık, kalça hizasına kadar düğmeli ve birit iliklidir. Düğmeler kalçaya kadar aralıklarla iliklenmiştir. Kolları dar ve bileklerde toplanacak şekilde uzundur. Etekleri yere kadar uzun yanlardan ve önden peşlidir. İç kenarları turuncu renkli kumaşla pervazlanmıştır.
 İlgili Yayınlar : Tuğlacı 1984,113; Kafadar 1993,211.

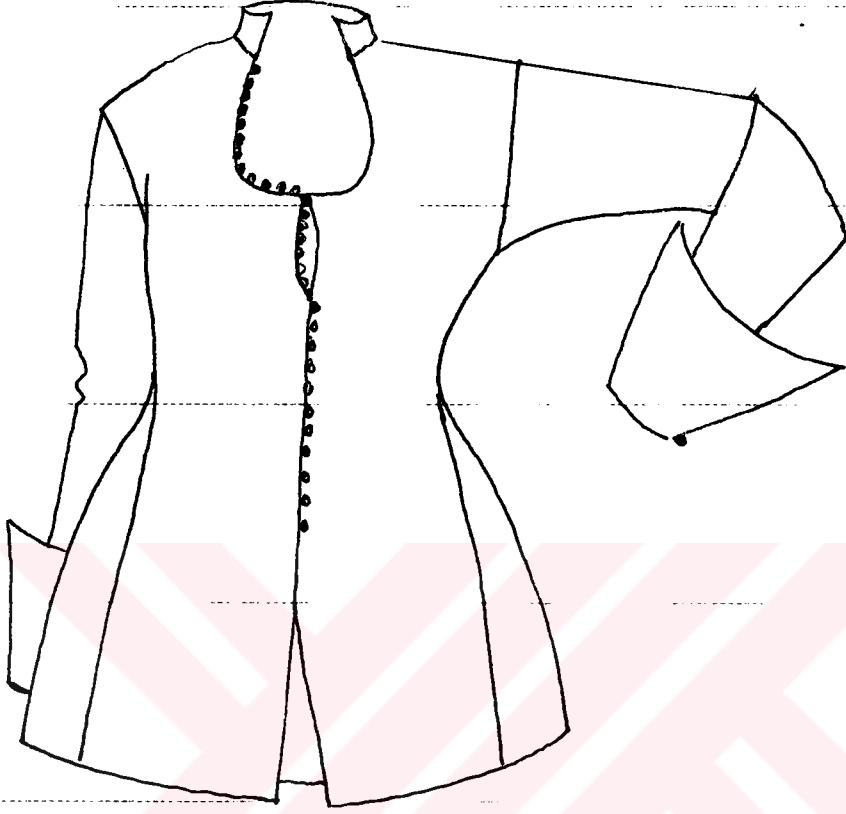

Teknik Çizim No:101

- Örnek no : 102
 Fotoğraf no : 075
 Teknik Çizim no : 102
 Envanter no : H.2164,y.11a
 Örneğin Bulunduğu Yer : TSMK, Levni imzalı minyatür
 Dönemi : 18.yy
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Serpme bitkisel motiflerle bezeli turuncu zeminli ipekli kumaş kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Hırka: Hakim yakası önde U kesimlidir. Önden açık birit ilik ve düğmelidir. Düğmeler belde kullanılan kemerin altında bitmektedir. Kalça hizasında kısadır. Yanlardan peşlerle genişletilmiştir. Dar ve uzun kolları yırtmaçlıdır. Elin üstüne gelen uzunluk geriye katlanmıştır.
 İlgili Yayınlar : Tuğlacı 1985, 129; Kafadar 1993, 212.

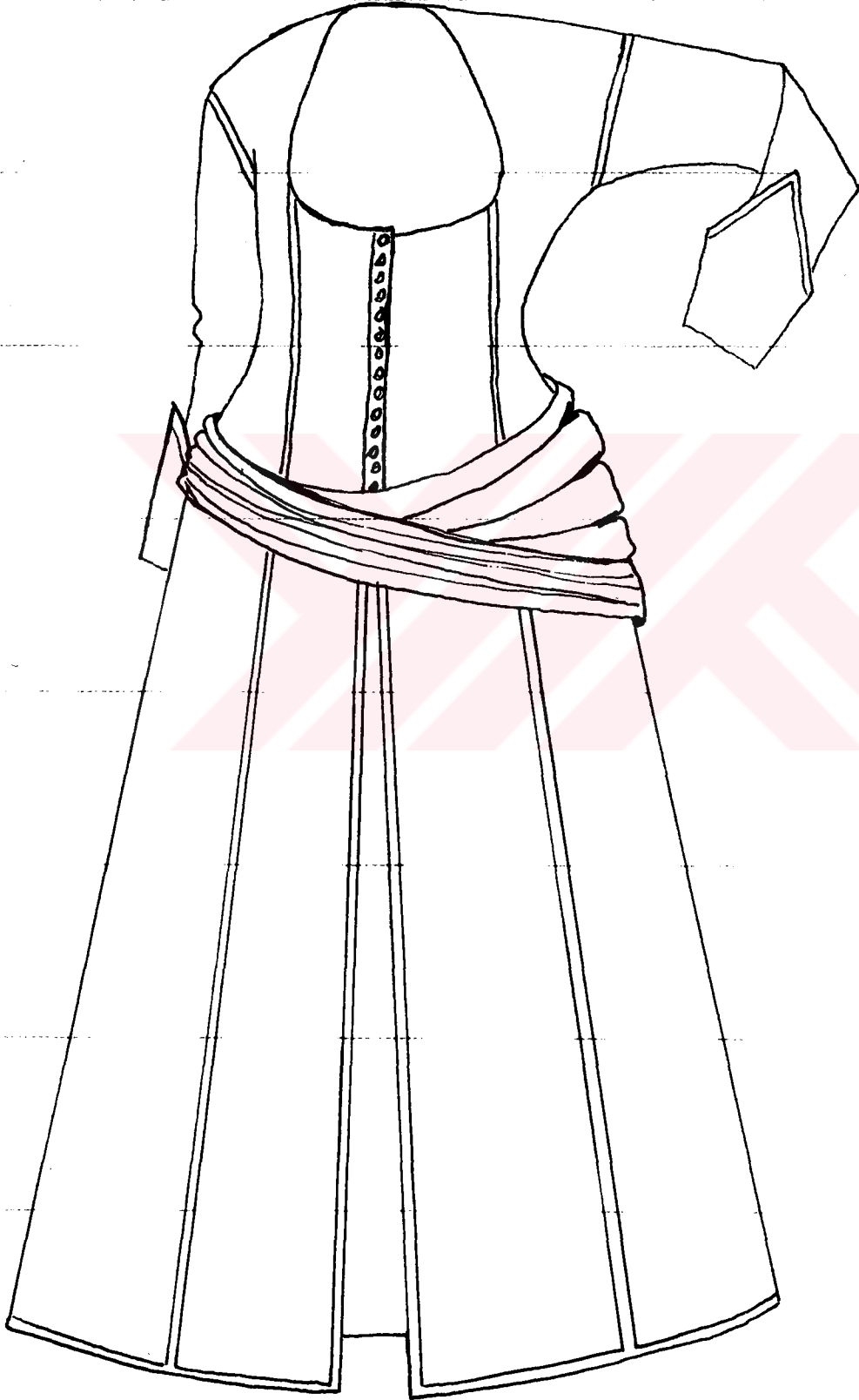

Teknik Çizim No:102

Örnek no : 103
 Fotoğraf no : 076
 Teknik Çizim no : 103
 Envanter no : 23
 Örneğin Bulunduğu Yer : İÜK, Enderunlu Fazıl'ın "Hübanname-Zenanname" adlı eserinden bir doğum sahnesinin anlatıldığı minyötür.
 Dönemi : 18. yy
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Serpme küçük çiçek desenli ipekli kumaşlar kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Giysilerin tümü birkaç ayrıntının dışında aynı özellikleri taşımaktadır. Entari: Boyun etrafını çevreleyen yaka önde derin U kesimlidir. Önden açık, kalça hizasına kadar düğmelidir. Kalça hizasında şal kuşak kullanılmıştır. Etekleri yere kadar uzun ve yanlardan peşlidir. Dar ve uzun kollarının uçları eli örtecek şekilde uzun, yırtmaçlı ve sivridir. Kolun bu uzunluğu geriye doğru katlanmıştır.
 İlgili Yayınlar :

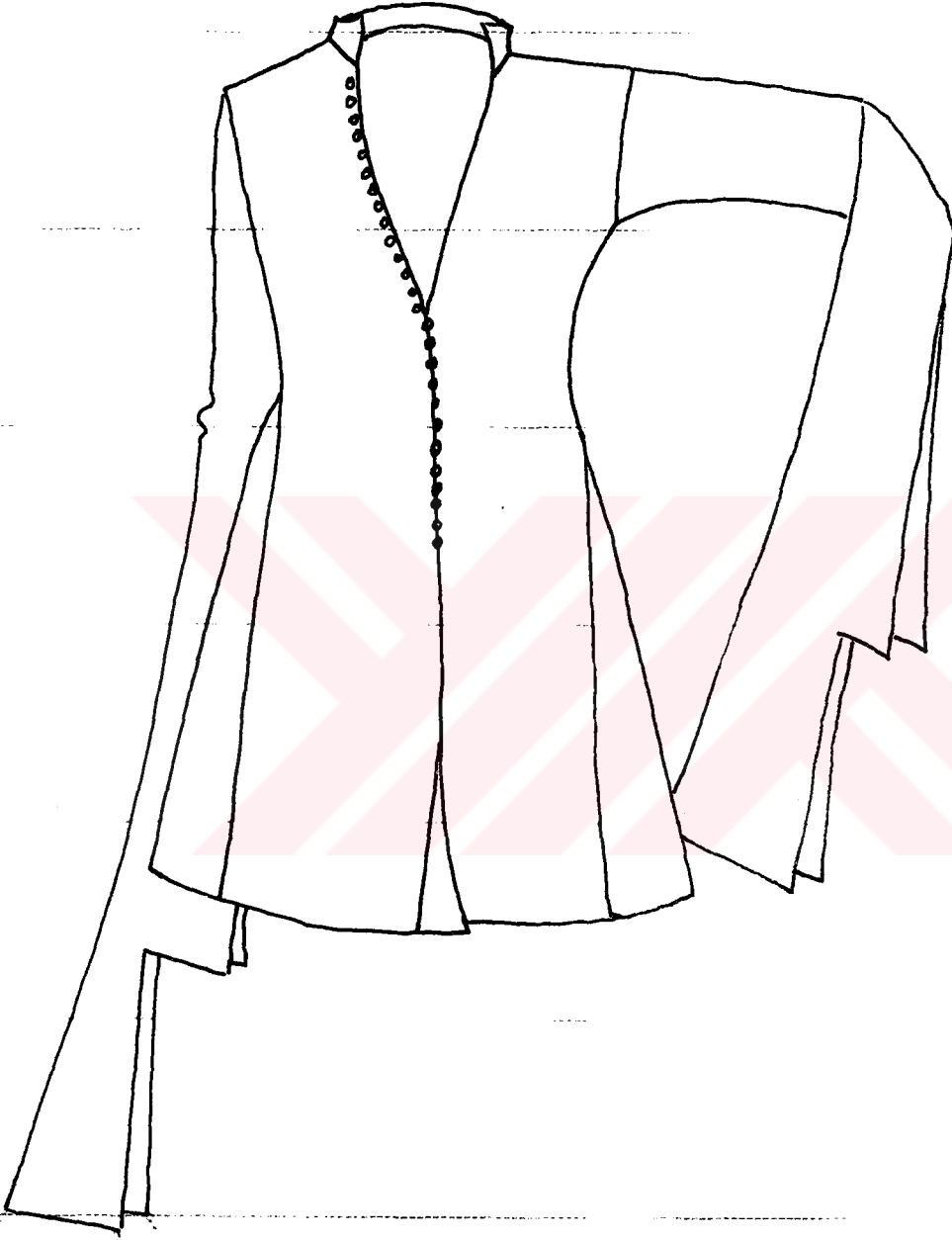

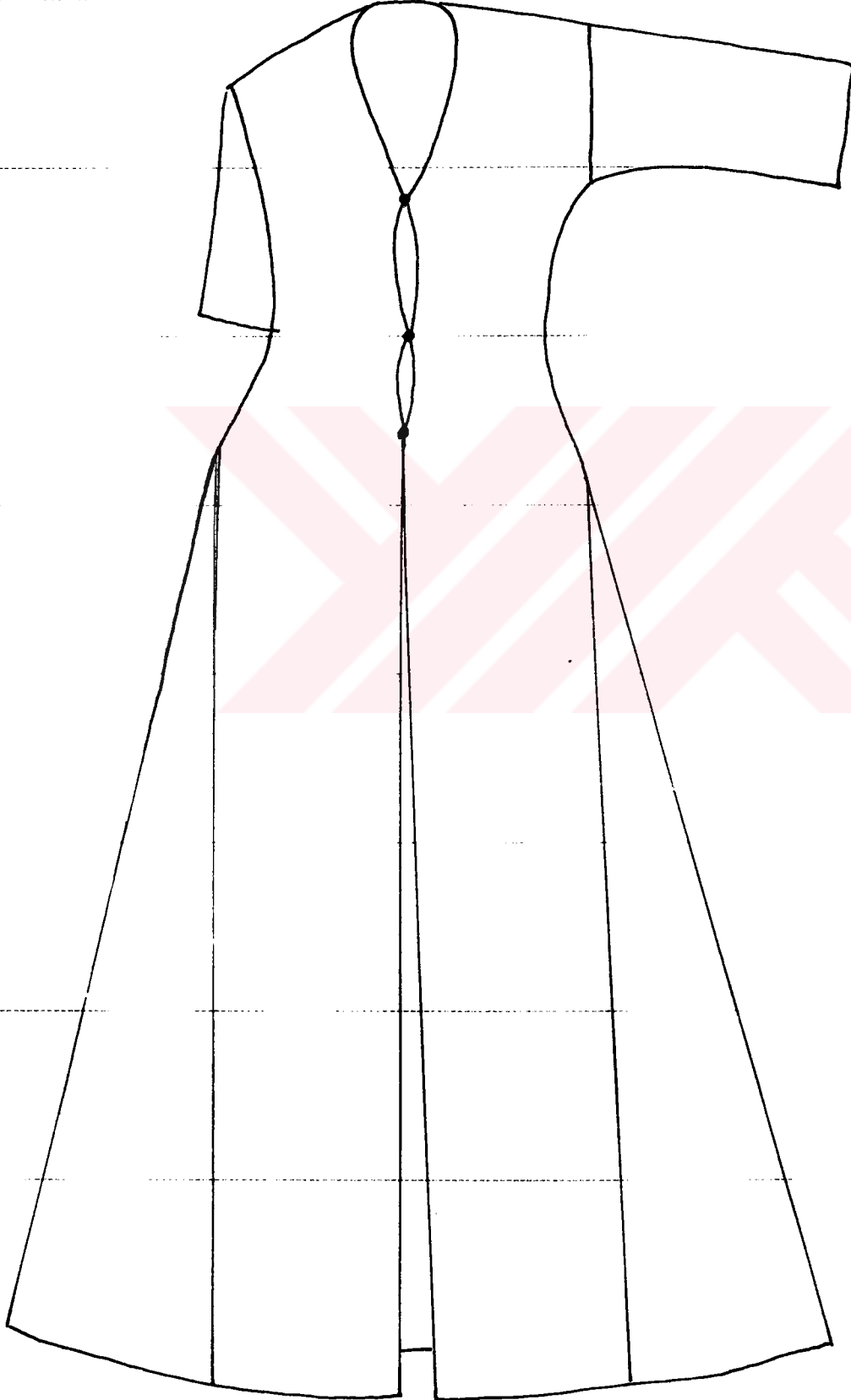
Teknik Çizim No:103

- Örnek no : 104-105
 Fotoğraf no : 077
 Teknik Çizim no : 104-105
 Envanter no : H.2164,y.17b-18a I. Ahmed Albümü, Levni imzalı minyatür
 Örneğin Bulunduğu Yer : TSMK
 Dönemi : 18.yy
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Serpme bitkisel motiflerle bezeli açık sarı ve krem rengi ipekli kumaşlar kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Entari: Yakası derin U kesimlidir. Önden açık, birit ilik ve düğmelidir. Düğmeler kalça hizasına kadar kapatılmıştır. Etekleri önde ve yanlarda peşlerle genişletilmiştir. Yere kadar uzundur. Kolları dar ve dirsek hizasındadır. Hırka: Hakim yakası önde derin U kesimlidir. Önden açık, kalça hizasına kadar birit- ilik ve düğmelidir. Eteği kalçayı örtecek uzunlukta ve yanlardan peşlidir. Dirseğe kadar dar gelen kolları, dirsekten sonra geniş, yırtmaçlı, sivri kesimli ve diz hizasına gelecek şekilde uzundur
 İlgili Yayınlar : Yetkin 1970, pl.13; Stchoukine 1971, LXXIX a.b; Atasoy-Çağman ,50; Çağman-Tanırdı, 184; Tokyo 1985, 355; Kafadar 1993, 247.

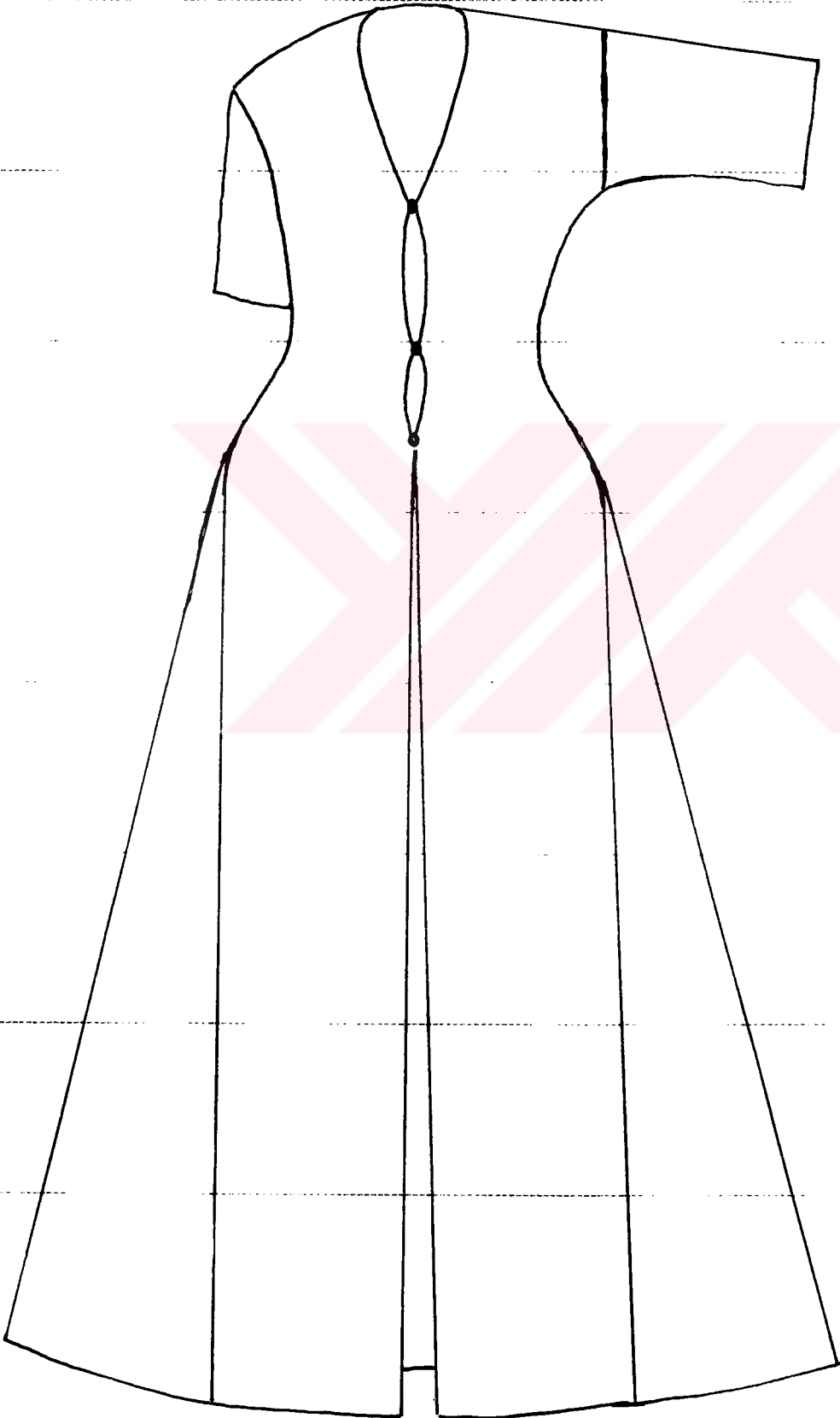
Teknik Çizim No:104 .

Teknik Çizim No:105

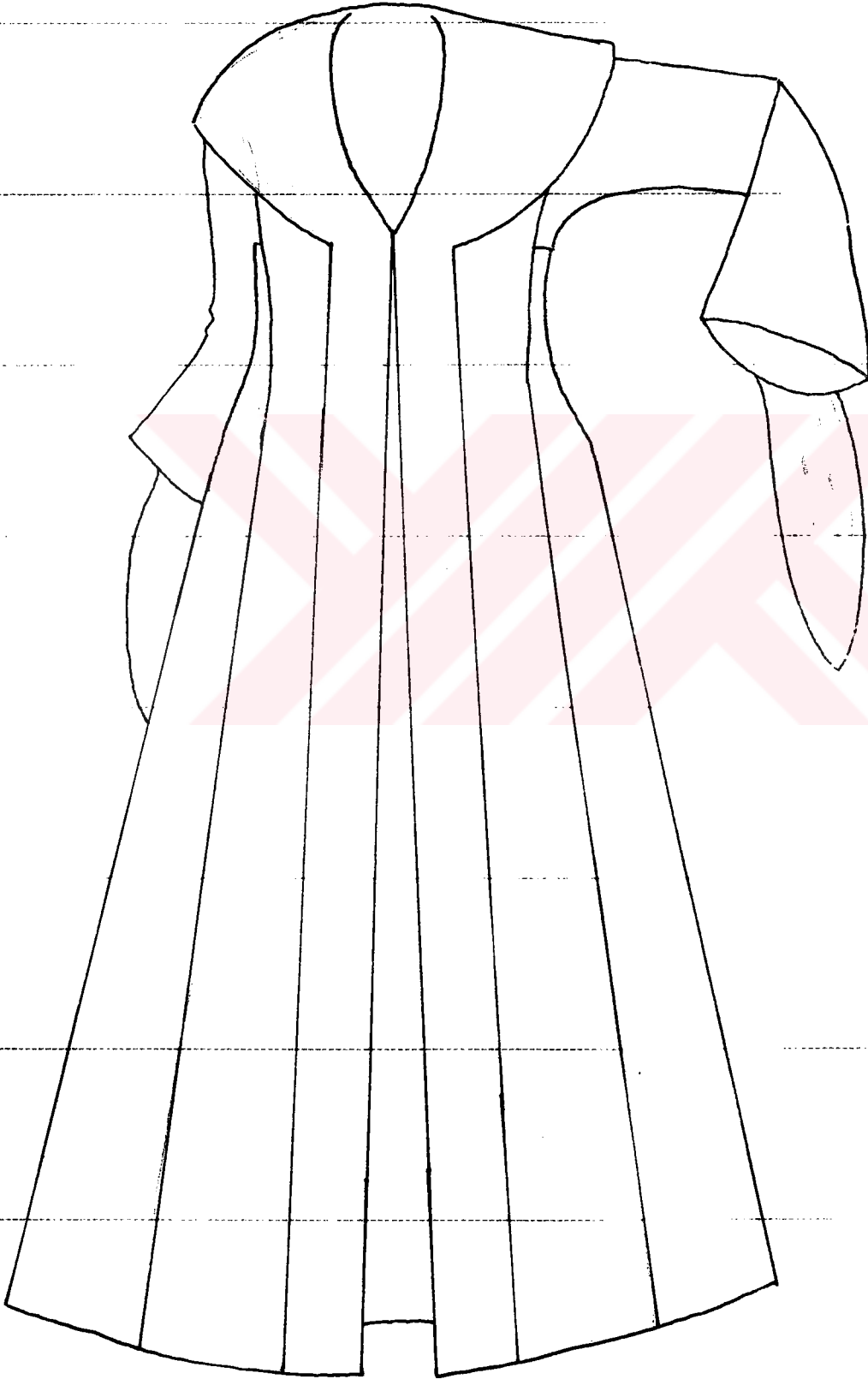
Örnek no	: 106
Fotoğraf no	: 078
Teknik Çizim no	: 106
Envanter no	: -
Örneğin Bulunduğu Yer	: Burçak Evren Koleksiyonu, Van Mour, sonradan renklendirilmiş bakır baskı-gravür
Dönemi	: 18. yy başı
Giysinin Kullanım Yeri	: Ev içi giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri	: Bitkisel motiflerle bezenmiş açık yeşil-mavi ipekli kumaş kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri	: Entari: Yakası derin V kesimli, önden açık ve yere kadar uzundur. Kalça hizasına kadar üç adet düğme ve birit ilikle kapatılmıştır. Kolları dar ve kısadır. Eteği yanlarda kullanılan peşlerle genişletilmiştir. Belinde altın kemer kullanılmıştır.
İlgili Yayınlar	: Evren-Girgin Can 1997,216.

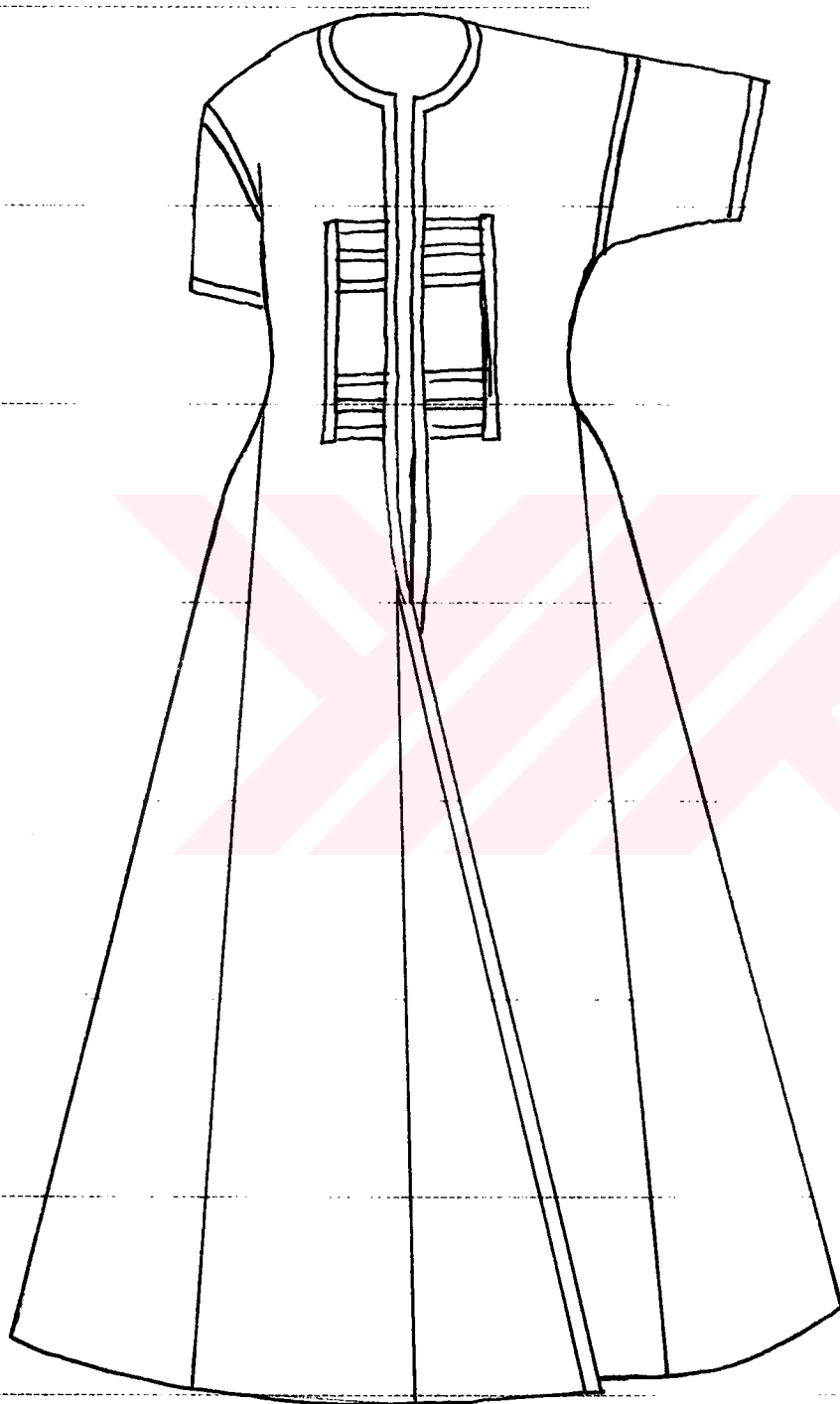

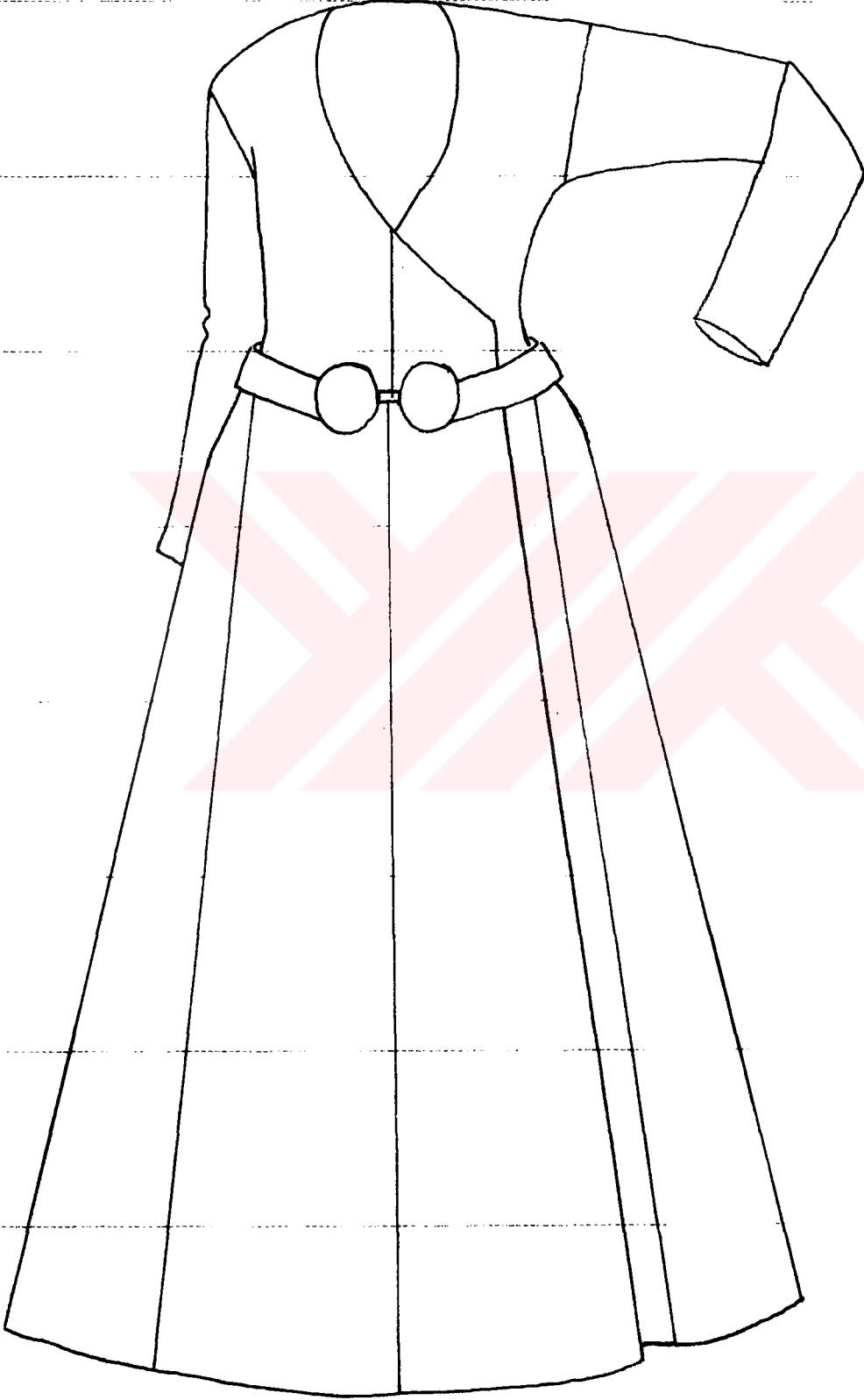
- Örnek no : 107-108-109-110
 Fotoğraf no : 079
 Teknik Çizim no : 107-108-109-110
 Envanter no : -
 Örneğin Bulunduğu Yer : Sevgi Gönül Koleksiyonu, İstanbul
 Dönemi : 18. yy ortaları
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysileri
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Kakum kürk ve düz ve bitkisel motifli ipekli kumaşlar kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : 1- Üstlük: V yakalı, önden açık ve yere kadar uzundur. Yaka kenarı, omuzlar, ön ve kol kenarları kürkle süslenmiştir. Etekleri yanlardan peşlerle genişletilmiştir. Dirseğe kadar dar gelen kolları uçlara doğru genişleyerek uzamaktadır. Entari: Derin V yakalı, önden açık ve kruvaze kapanmaktadır. Kolları dar ve uzundur. Belde iri tokalı bir kemer kullanılmıştır. Etekleri uzun ve peşlidir 2- Üstlük: Yuvarlak yakalı, önden açık düğmeli ve birit iliklidir. Kolları dar ve uzundur. Etekleri yanlarda ve önde peşlidir. Giysi tirazlarla süslenmiştir. ., Entari: Derin V yakalı, önden açık ve kruvaze kapanmaktadır. Kolları dirseğe kadar dar olup uçlara doğru genişlemektedir. Etekleri dizin hemen altına kadar uzundur.
 İlgili Yayınlar : Kafadar 1993, 215.

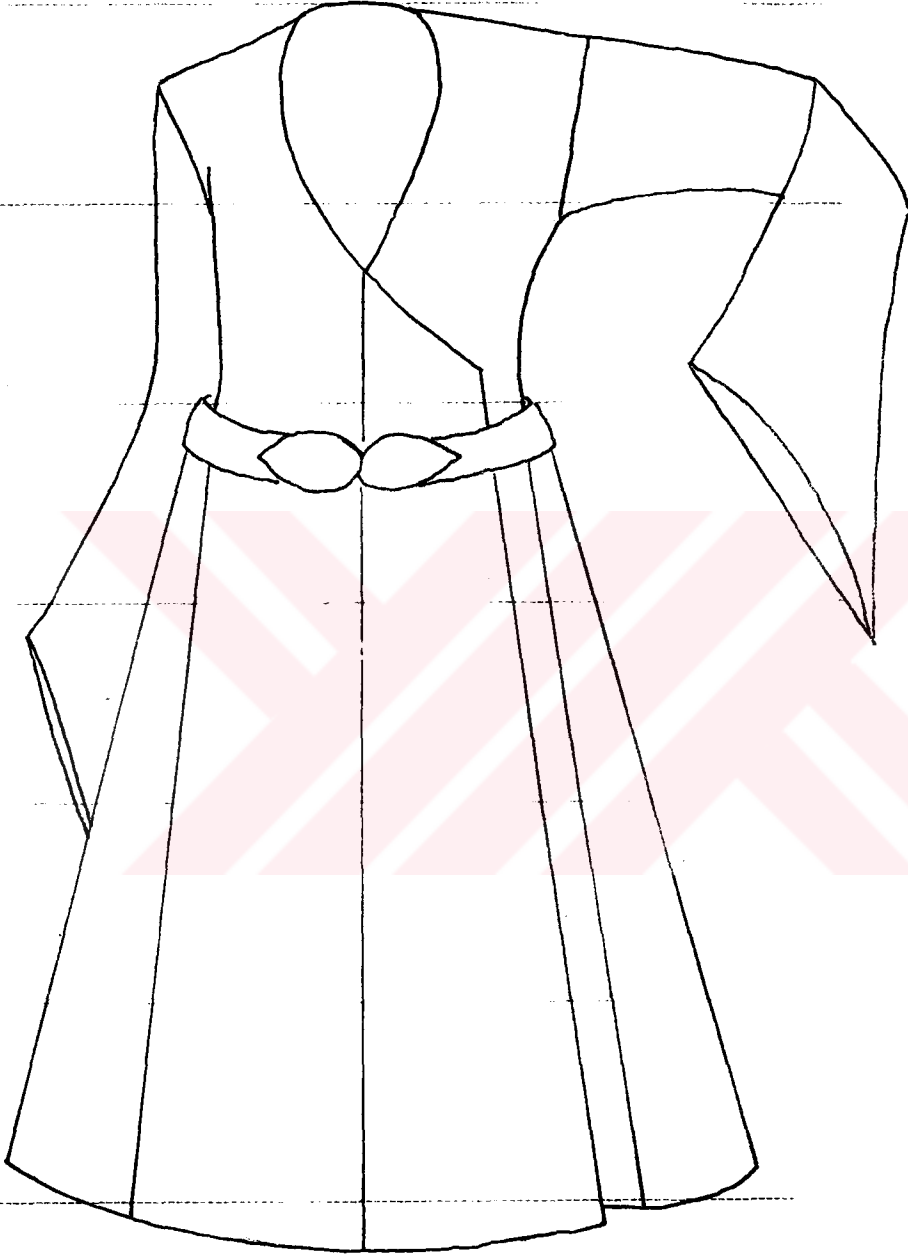

Teknik Çizim No:107

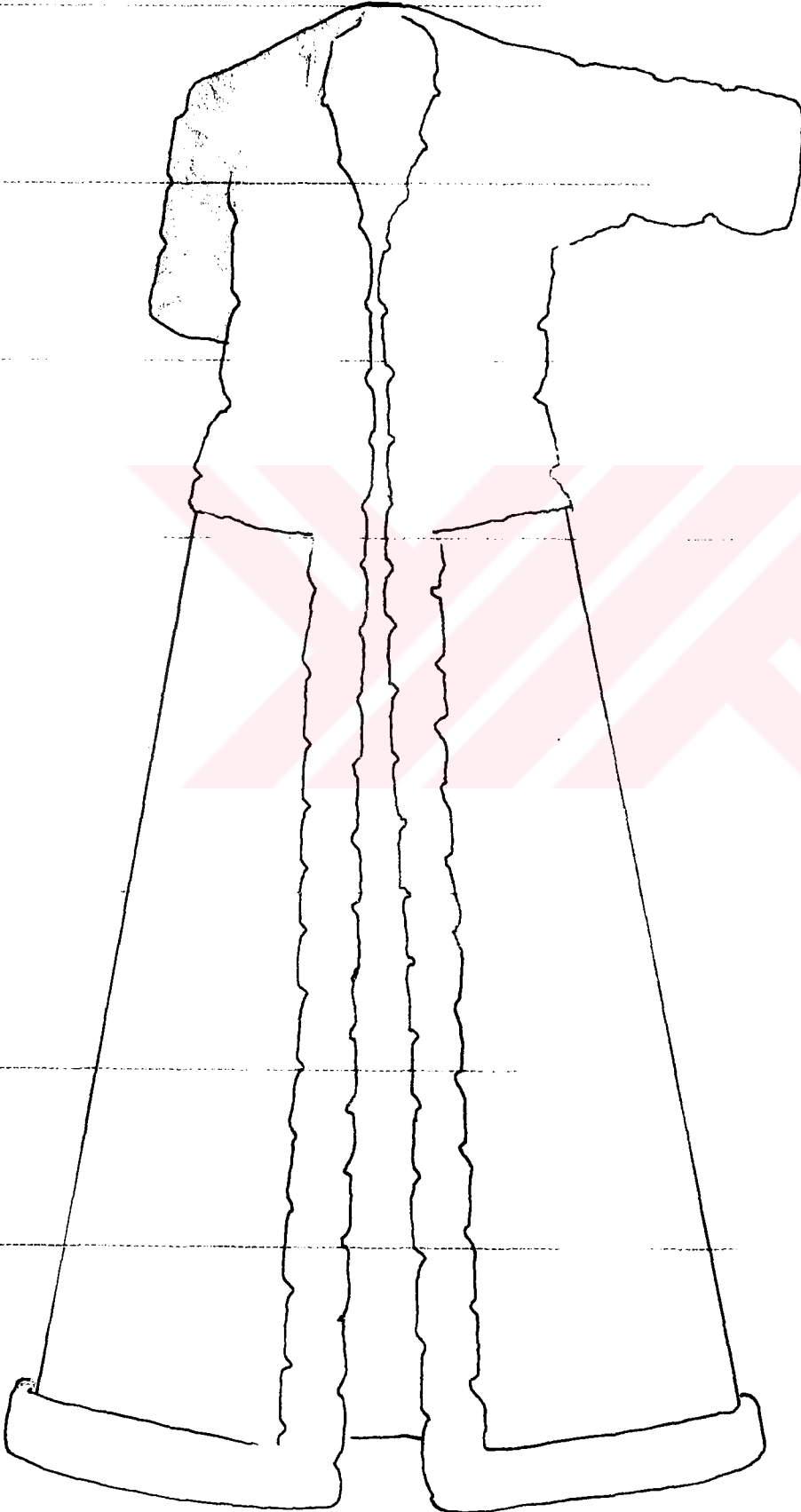
Teknik Çizim No:109

Teknik Çizim No:110

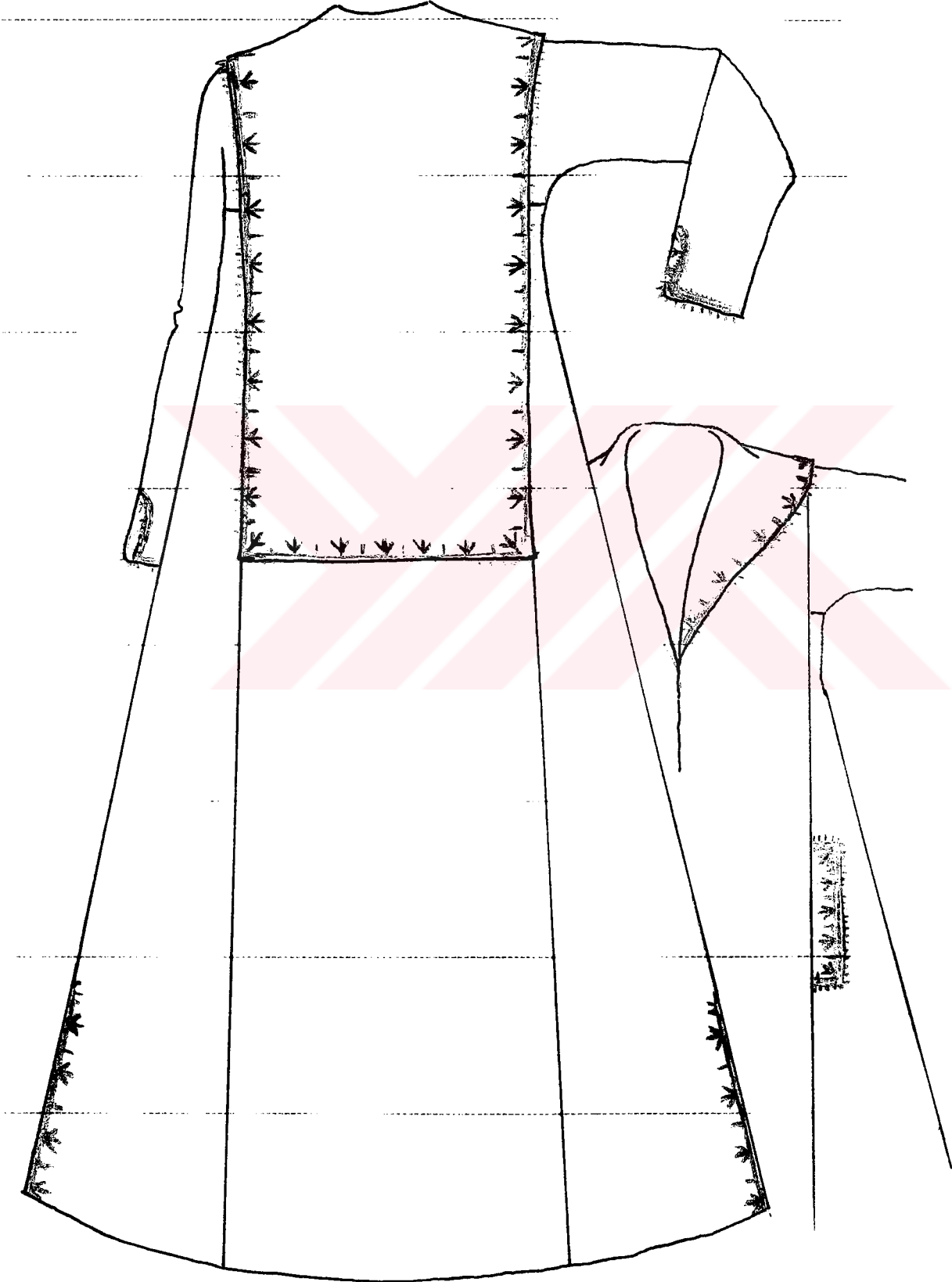
Örnek no : 111
 Fotoğraf no : 080
 Teknik Çizim no : 111
 Envanter no : -
 Örneğin Bulunduğu Yer : Ercan Sanus Koleksiyonu, "Sultan Menzini"
 Dönemi : 18. yy sonu
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Kürk ve ipekli kumaş kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Üstlük: Yakasız, önden açık, kısa kollu ve yere kadar uzundur. Giysinin bedeni, kolları, ön ve etek kenarları kürkle kaplanmıştır. Entari: Yakası derin U kesimlidir. Önden açık, kalçadan kemerli, ayak bileklerine kadar uzun, dar ve uzun kolludur. Yaka, ön, etek ve kol uçları tirazlıdır. Göğüs ve etek açıklığından iç gömleği görünmektedir.
 İlgili Yayınlar : Evren-Girgin Can 1997, 27.

Örnek no : 112
 Fotoğraf no : 081
 Teknik Çizim no : 112
 Envanter no : --
 Örneğin Bulunduğu Yer : Ercan Sanus Kolleksiyonu, "Sultan Menzini"
 Dönemi : 18.yy sonu
 Giysinin Kullanım Yeri : Sokak giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : İnce yünlü kumaş kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Ferace: Önden açık ve ayak bileklerine kadar uzundur.
 Önde şal biçiminde olan yaka, arkada kalçayı örtecek şekilde uzun ve köşelidir. İki yanında kısa yırtmaçları ve kalça hizasında cepleri bulunmaktadır. Kol, yaka, cep ve yırtmaç kenarları tırazlıdır.
 İlgili Yayınlar : Evren-Girgin Can 1997, 45

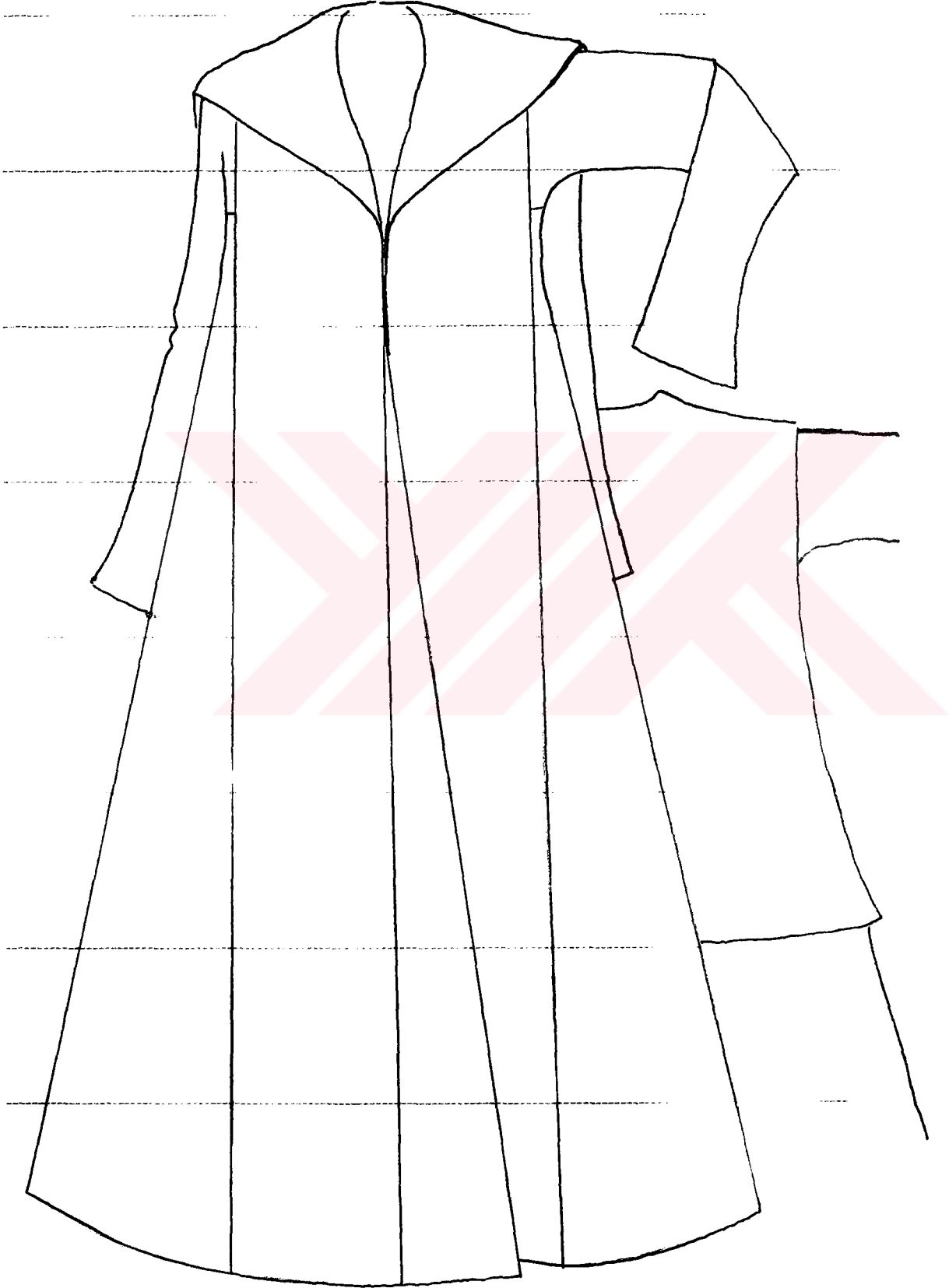

Teknik Çizim No:112

Örnek no : 113
 Fotoğraf no : 082
 Teknik Çizim no : 113
 Envanter no : -
 Örneğin Bulunduğu Yer : Ercan Sanus Koleksiyonu, "Sultan Menzini"
 Dönemi : 18.yy sonu
 Giysinin Kullanım Yeri : Sokak giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Yünlü kumaş kullanılmıştır
 Giysinin Model Özellikleri : Ferace: Önden açık ve yere kadar uzundur. Önden şal yaka şeklinde görülen yakası arkada kalça hizasına kadar uzun ve köşelidir. Uzun kolludur. Kol uçları genişletilmiştir.
 İlgili Yayınlar : Evren-Girgin Can 1997, 74-75.

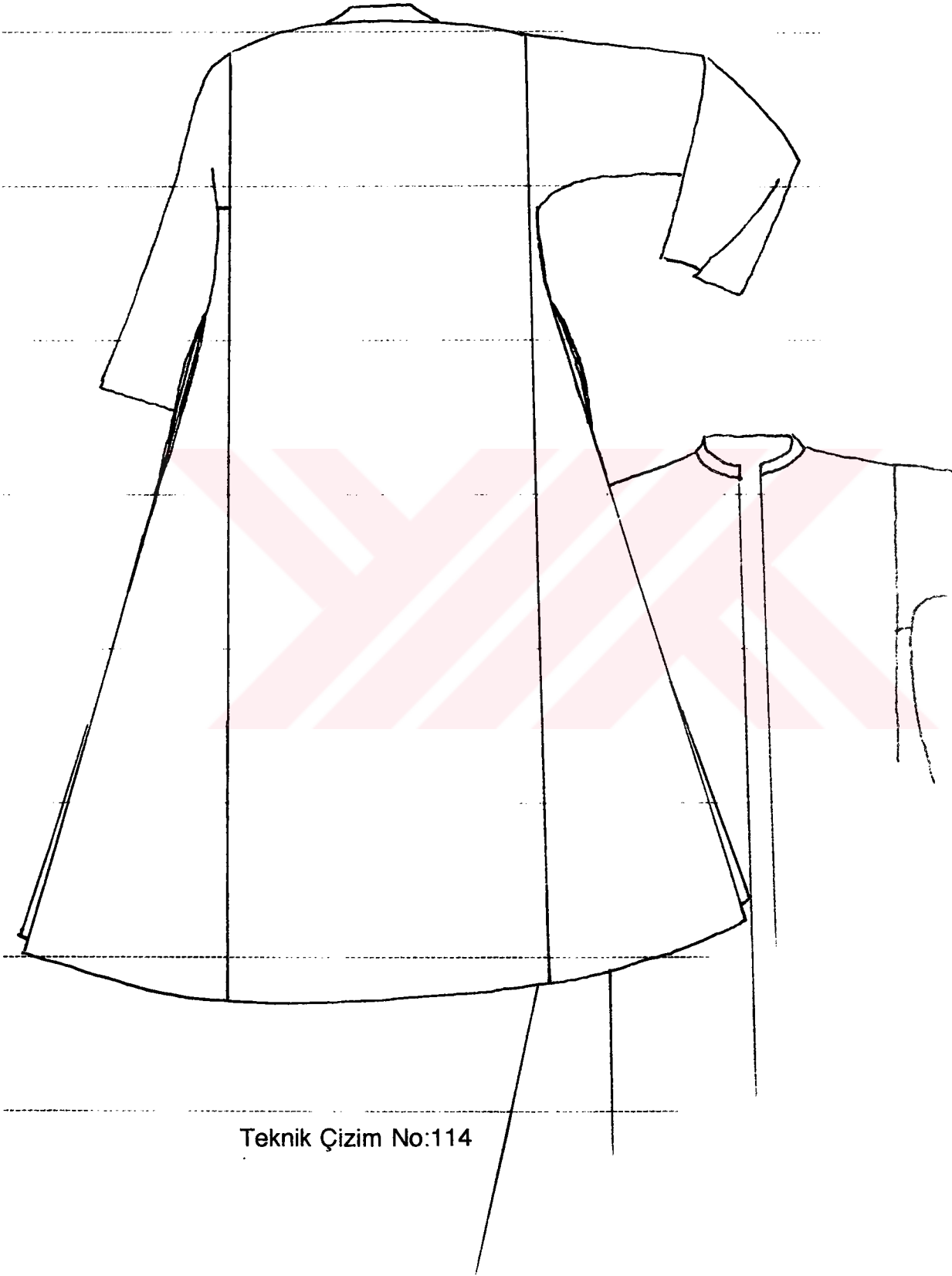

Teknik Çizim No:113

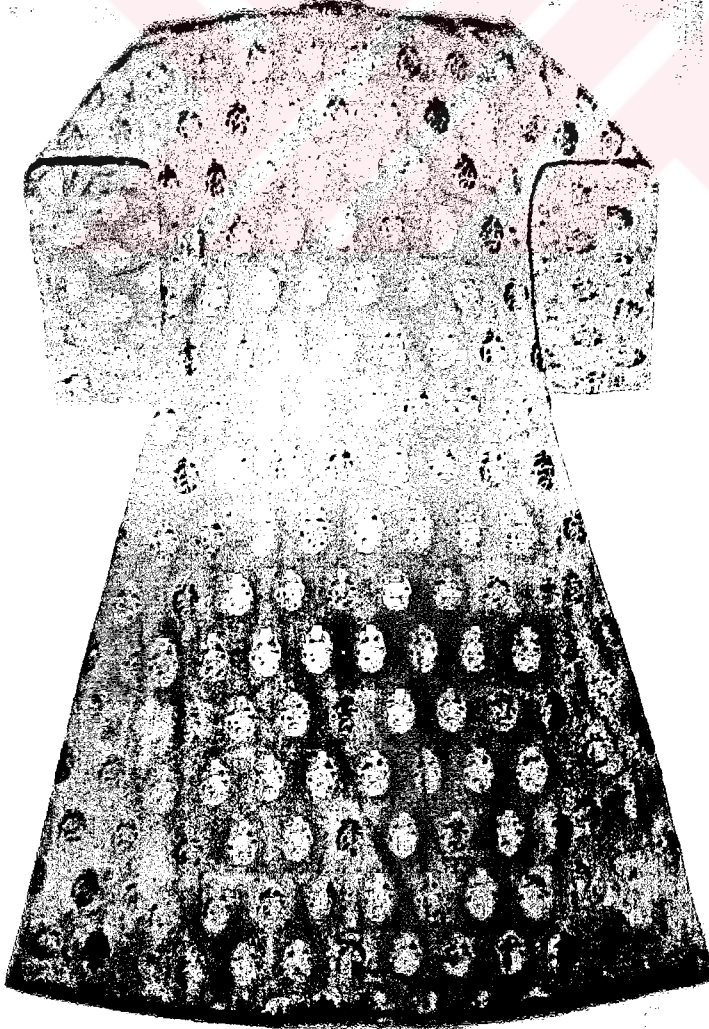
Örnek no	: 114
Fotoğraf no	: 083
Teknik Çizim no	: 114
Envanter no	: 13/815
Örneğin Bulunduğu Yer	: TSM
Dönemi	: 18. yy
Giysinin Kullanım Yeri	: Ev içi giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri	: Rumi motifleri gümüş iplikle bezenmiş, koyu mavi zeminli ipekli kumaş kullanılmıştır..
Giysinin Model Özellikleri	: Üstlük (Kaftan): Uzun kollu, dar hakim yakalı ve önden açıktır. Uzun etekleri iki yandan peşlerle aşağıya doğru genişletilmiştir. Giysinin içi pamuklu beyaz bir kumaşla astarlanmıştır. Yan dikişlerinde gizli cepleri bulunmaktadır. Kollar dirsekten sonra, etekleri ise iki yandan yırtmaçlıdır.
İlgili Yayınlar	: The Topkapı Saray Museum ,1986, 65.

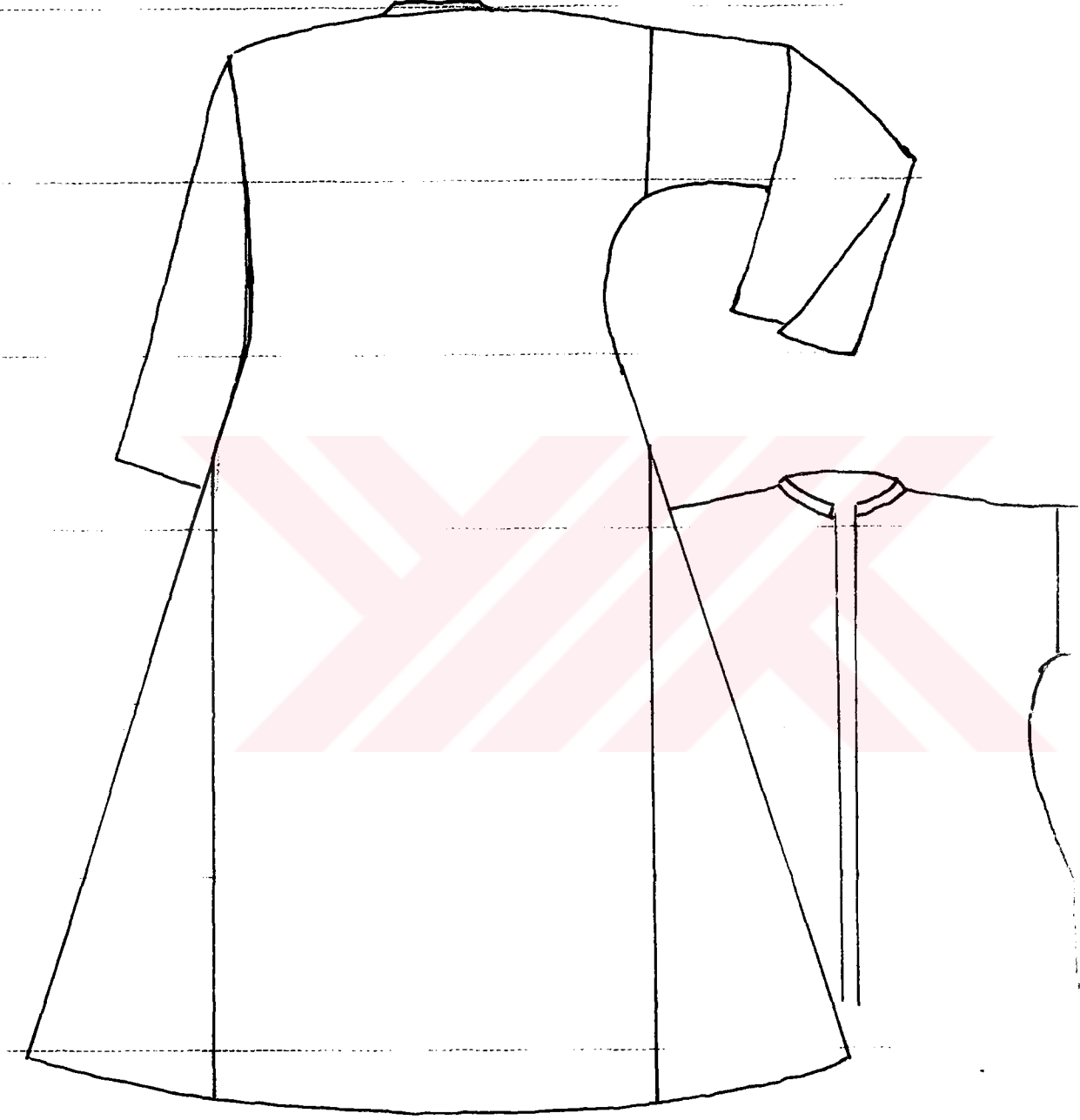

Teknik Çizim No:114

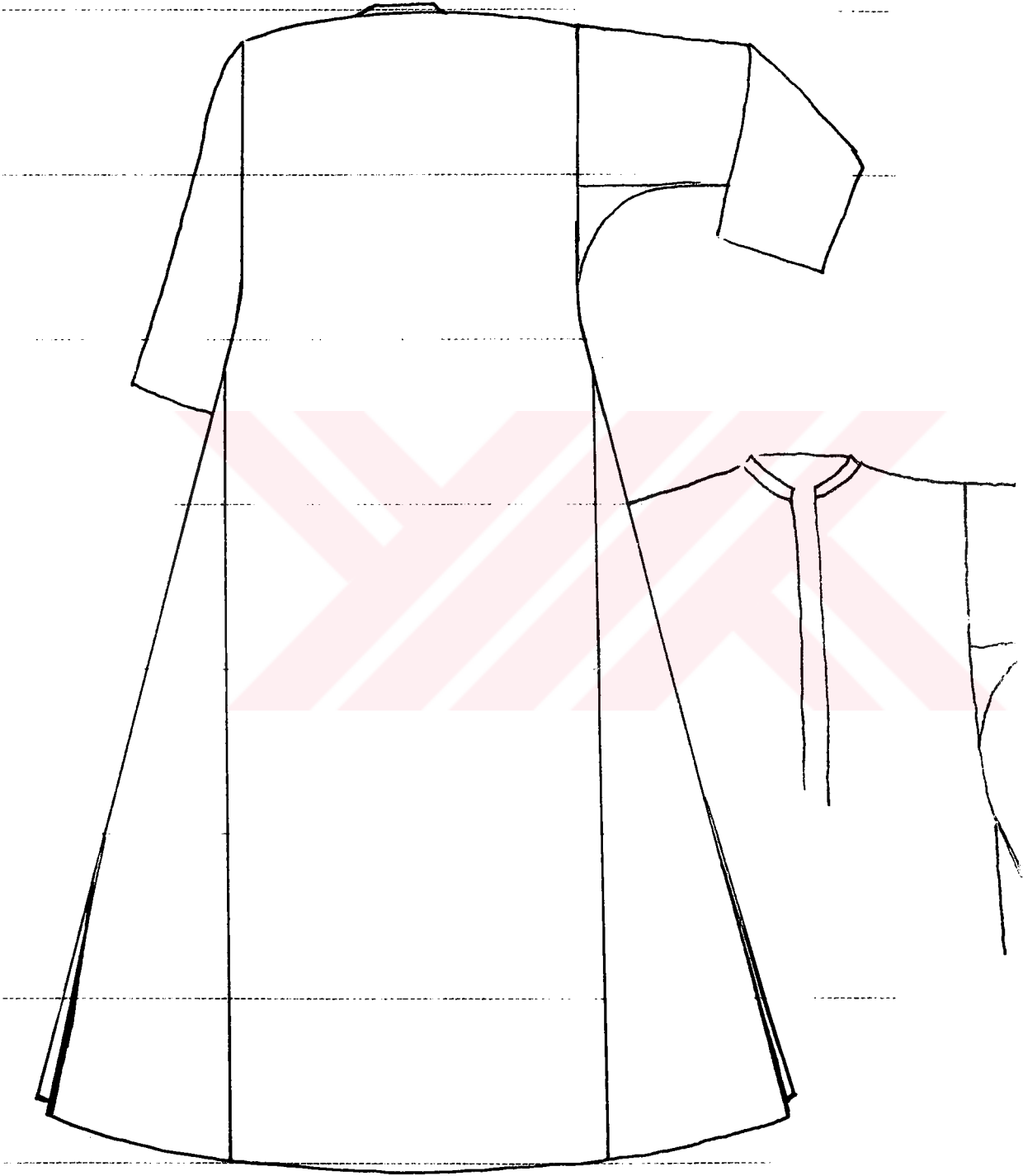
Örnek no : 115
Fotoğraf no : 084
Teknik Çizim no : 115
Envanter no : 13/812
Örneğin Bulunduğu Yer : TSM
Dönemi : 18.yy
Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri : Kırmızı selimiye ipekli kumaşın yüzeyi altın iplikle rozet motifiyle bezenmiştir.
Giysinin Model Özellikleri : Üstlük (Kaftan): Uzun kollu, dar hakim yakalı ve önden açıktır. Uzun etekleri iki yandan peşlerle genişletilmiştir. Kollar bedenden düz olarak çıkmış uçlara doğru daraltmıştır. Kol uçlarından dirseğe kadar vedev şeklinde yırtmaçlıdır.
İlgili Yayınlar : The Topkapı Saray Museum, 1986, 66.

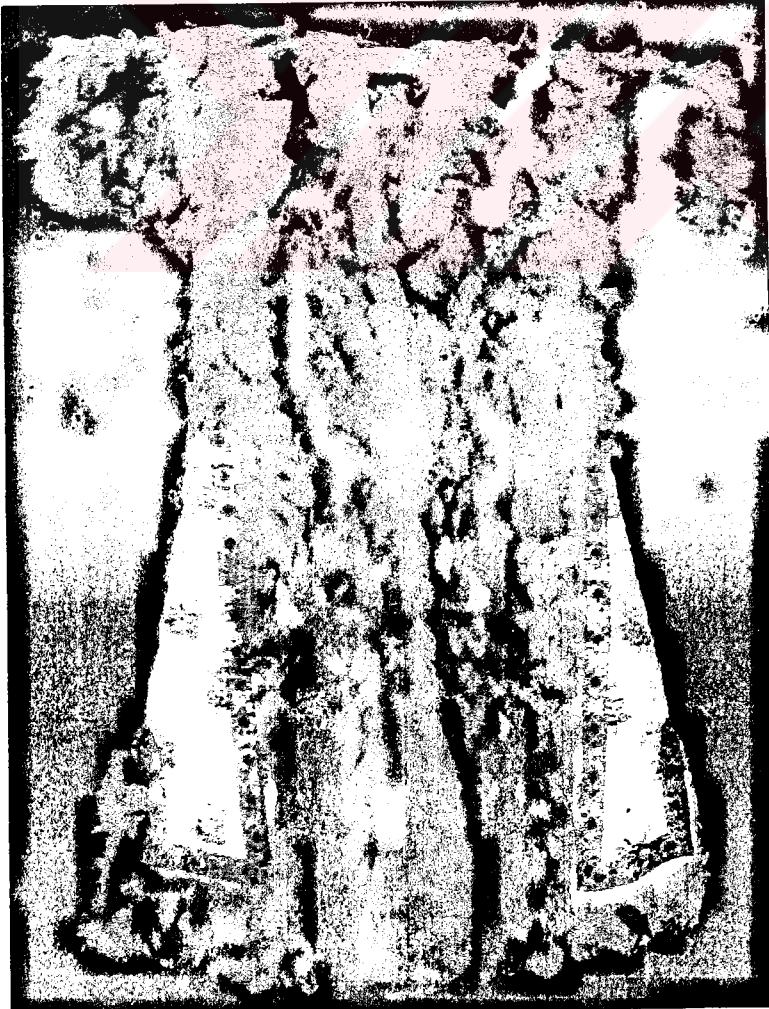
Örnek no : 116
Fotoğraf no : 085
Teknik Çizim no : 116
Envanter no : 13/804
Örneğin Bulunduğu Yer : TSM
Dönemi : 18.yy
Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri : Seraser (gümüş lame) kumaş, renkli iri yaprak ve çiçek motifleriyle süslenmiştir.
Giysinin Model Özellikleri : Entari: Önden açık, yakasız ve uzun kolludur. Kollar bedenden düz çıkartılmış, alt kenarın bedenle birleştiği kısımda üçgen parça (kuş) eklenerek genişletilmiştir. Etek kısmı uçlara doğru genişlemektedir. Yanlarında kısa yırtmaçları bulunmaktadır.
İlgili Yayınlar : Topkapı Saray Museum, 1986, 64

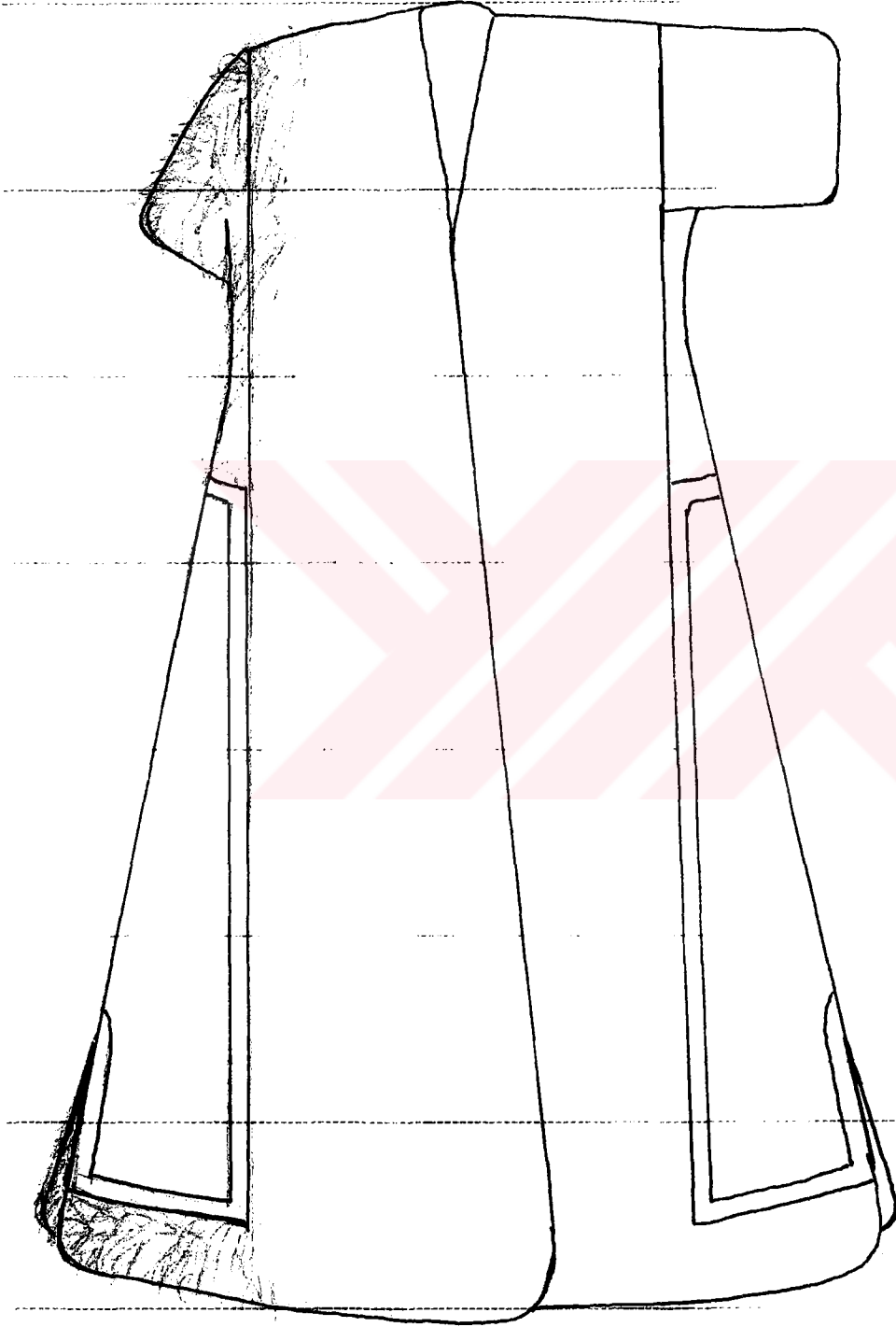

Teknik Çizim No:116

Örnek no : 117
 Fotoğraf no : 086
 Teknik Çizim no : 117
 Envanter no : 13/814
 Örneğin Bulunduğu Yer : TSM
 Dönemi : 18.yy
 Giysinin Kullanım Yeri : Sokak giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Kürk, serpme bitkisel motiflerle bezeli sarı ipekli kumaş ve harç kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Üstlük (Kaftan): V yakalı, önden açık, kısa kolludur. Yanlarda kısa yırtmaçları bulunmaktadır. Giysinin beden kısmı ve kolları tamamen kürkle kaplanmıştır. Ön açıklığında geniş kullanılan kürk etek ucunda incelmıştır. Kürk kenarları simli bir harçla çevrelenmiştir. Ön açıklığı verrev kesimlidir.
 İlgili Yayınlar : Tpokapı Saray Museum, 1986, 63

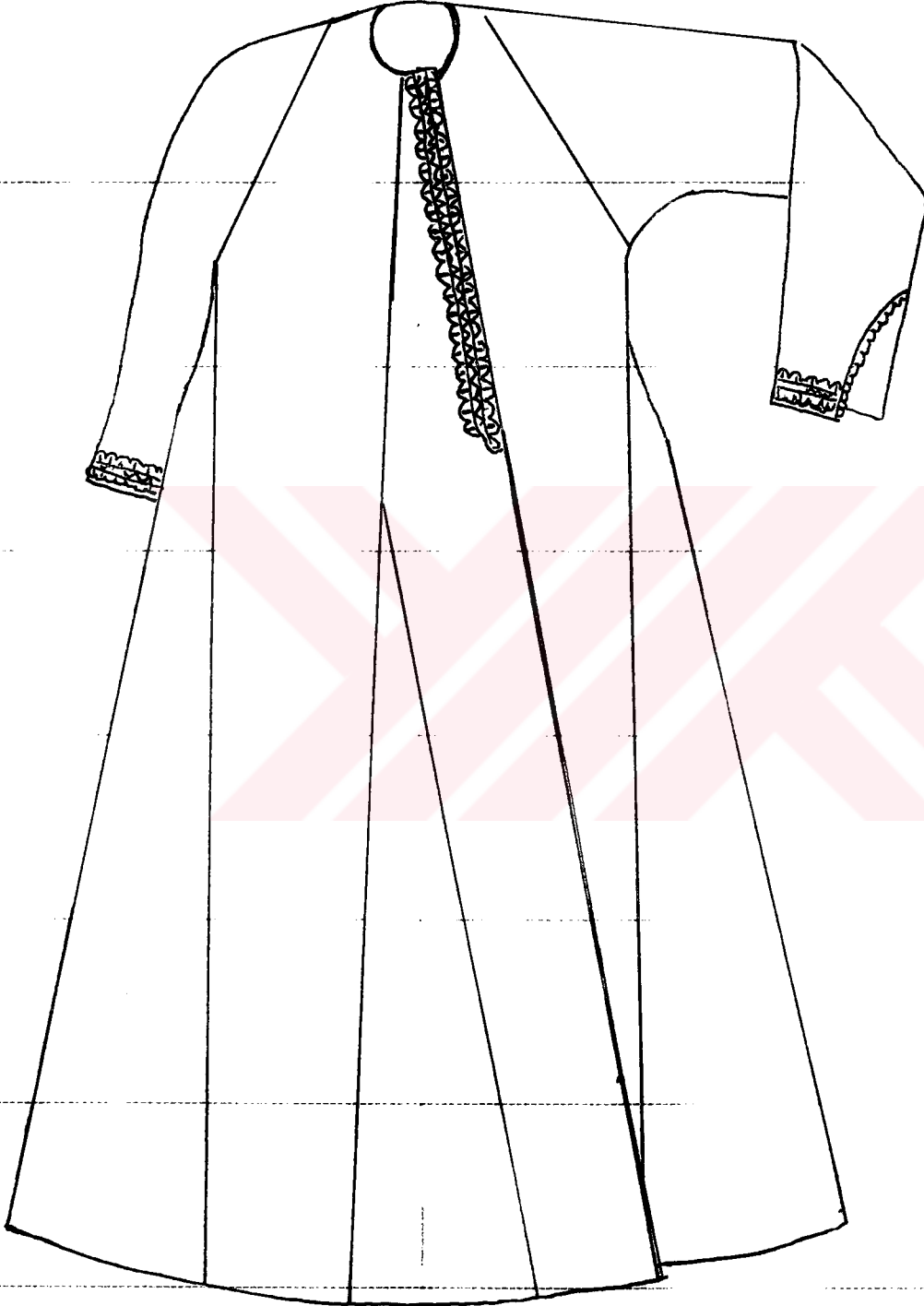

Teknik Çizim No:117

Örnek no : 118
Fotoğraf no : 087
Teknik Çizim no : 118
Envanter no : 13/803
Örneğin Bulunduğu Yer : TSM
Dönemi : 18.yy
Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri : Mavi atlas, sırma harç kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri : Üstlük (Kaftan): Yakasız, önden açık ve uzun kolludur.
Ön açıklığı yakada ön ortasından başlamakta aşağıya doğru genişleyerek verev olarak
inmektedir. Etek ucunda anvelop görünümündedir. Kol uçları yırtmaçlı ve birit iliklidir. Kol
uçlarında ve ön açıklığında (bele kadar) harç kullanılmıştır.
İlgili Yayınlar : Topkapı Saray Museum, 1986, 62

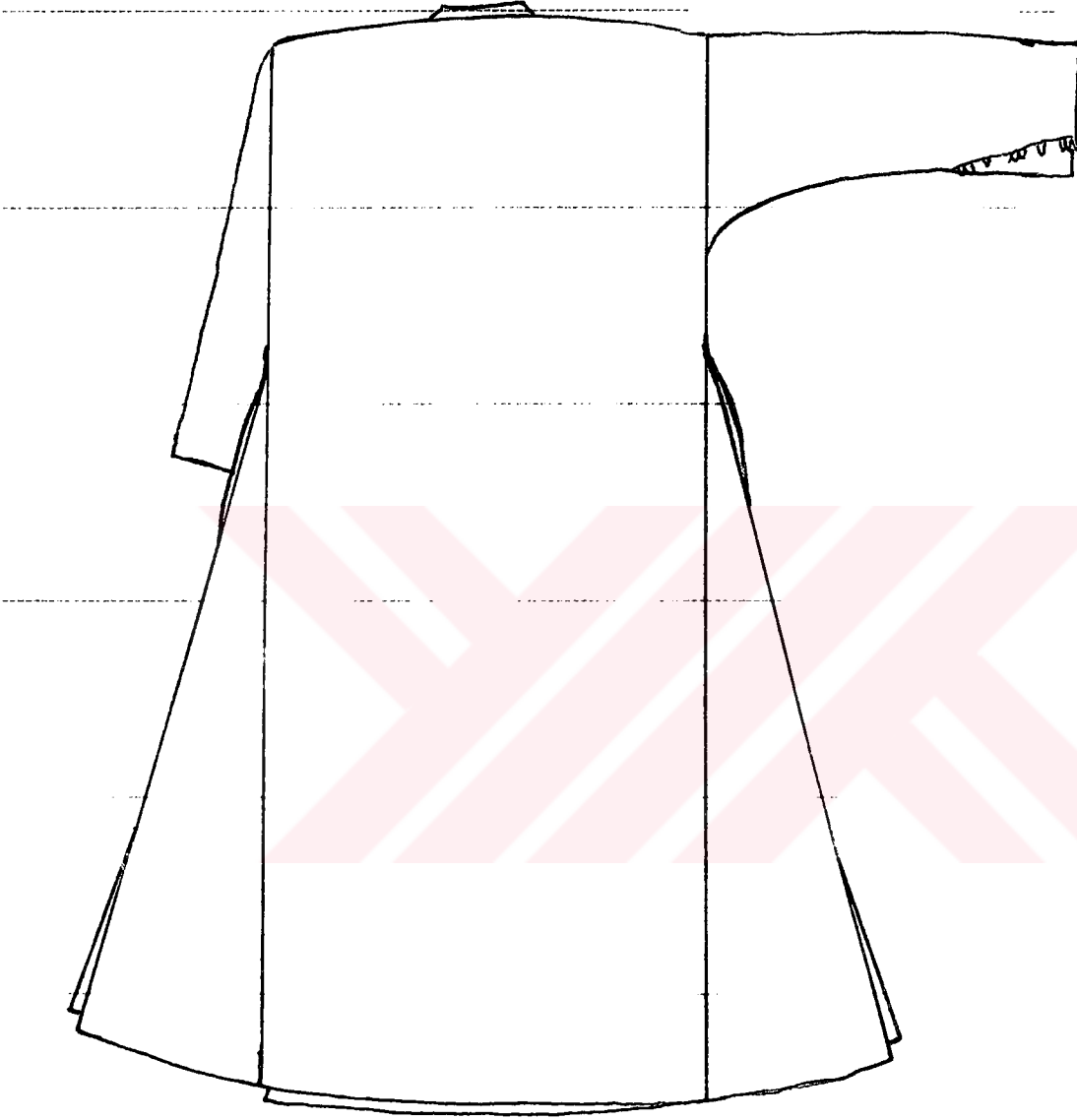

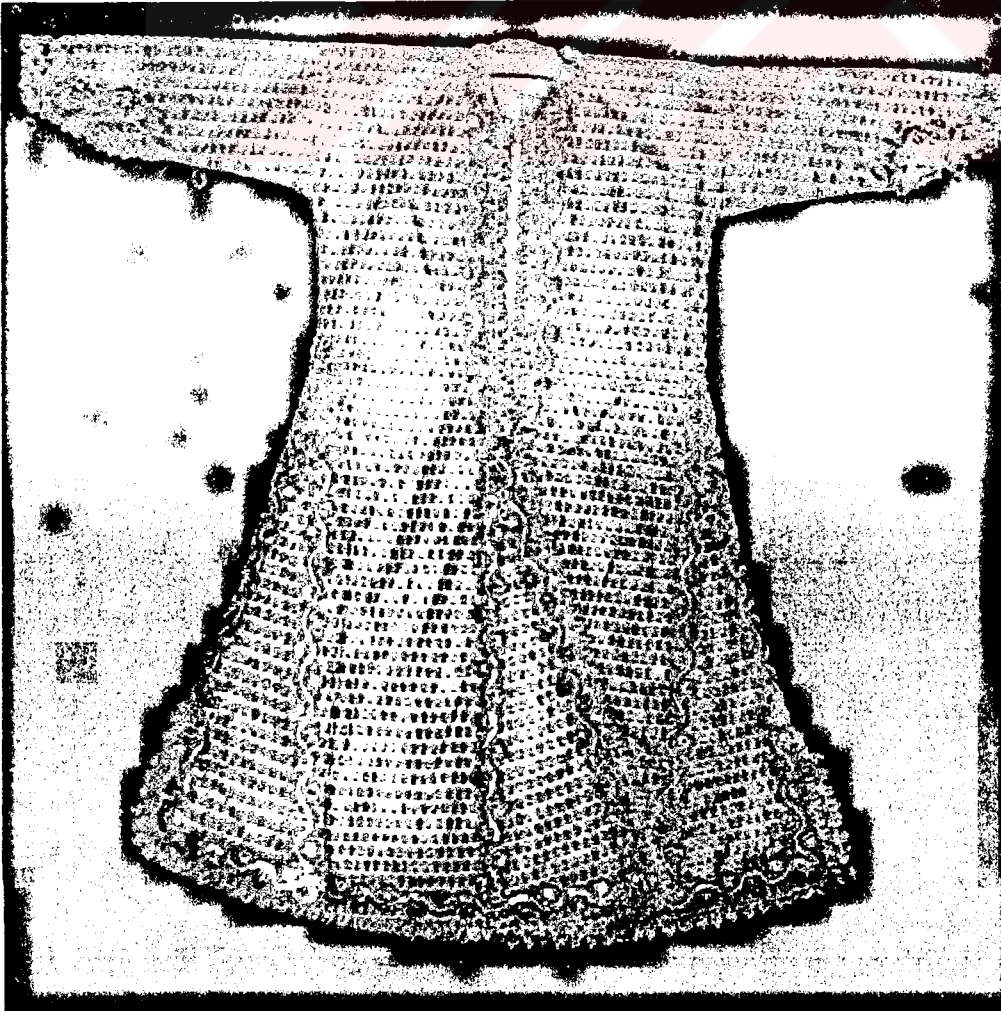
Teknik Çizim No:118

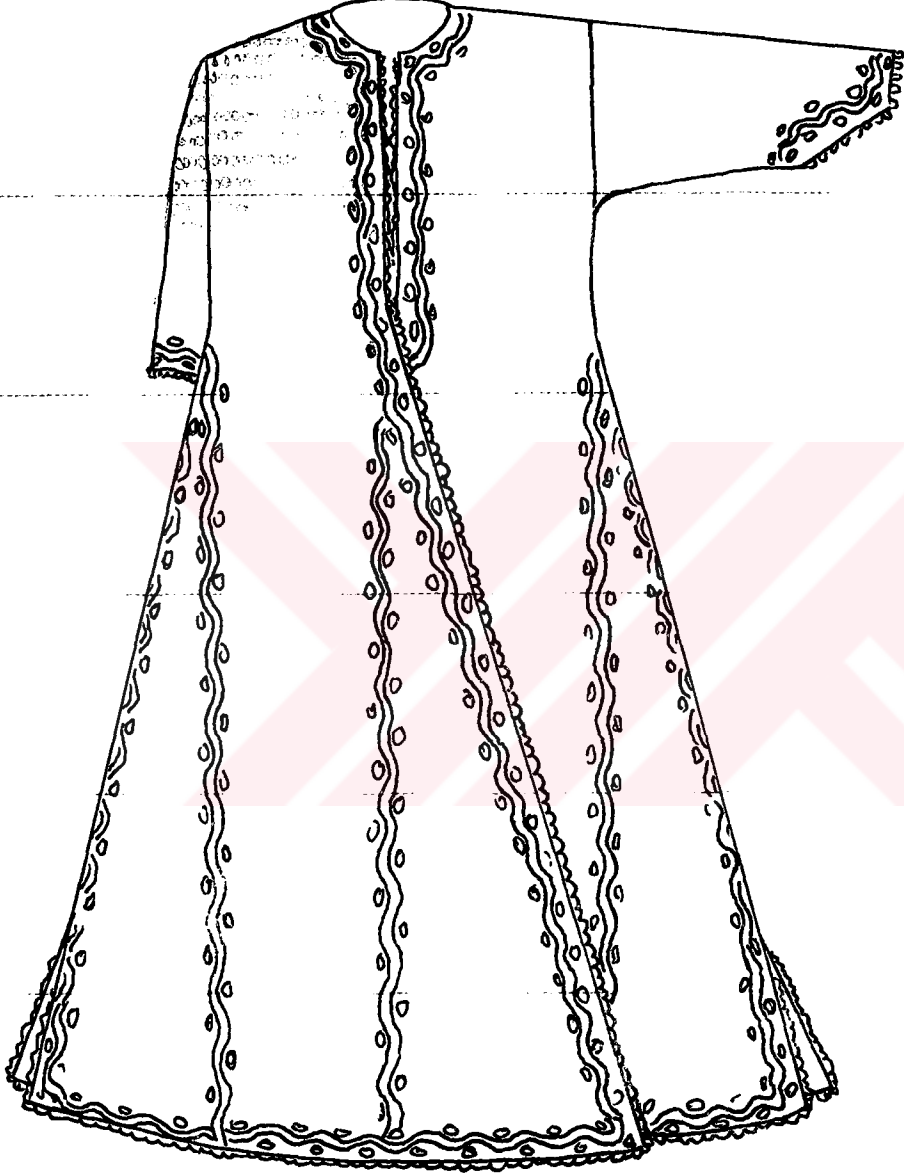
Örnek no : 119
Fotoğraf no : 088
Teknik Çizim no : 119
Envanter no : 13/805
Örneğin Bulunduğu Yer : TSM
Dönemi : 18.yy
Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri : İri çiçek ve yaprak desenli ipekli lame kumaş
Giysinin Model Özellikleri : Entari: Önden açık, dar hakim yakalı, kol uçları ve etekleri iki yandan yırtmaçlıdır. İçi, pamuklu bir kumaşla astarlanmıştır. İki yanda bel hizasında gizli cepleri bulunmaktadır. Etek ucundaki çıkıntı önde kruvaze (çapraz) kapandığını göstermektedir. Kol uçları birit- ilik, düğmelidir.
İlgili Yayınlar : The Topkapı Saray Museum, 1986, 61.

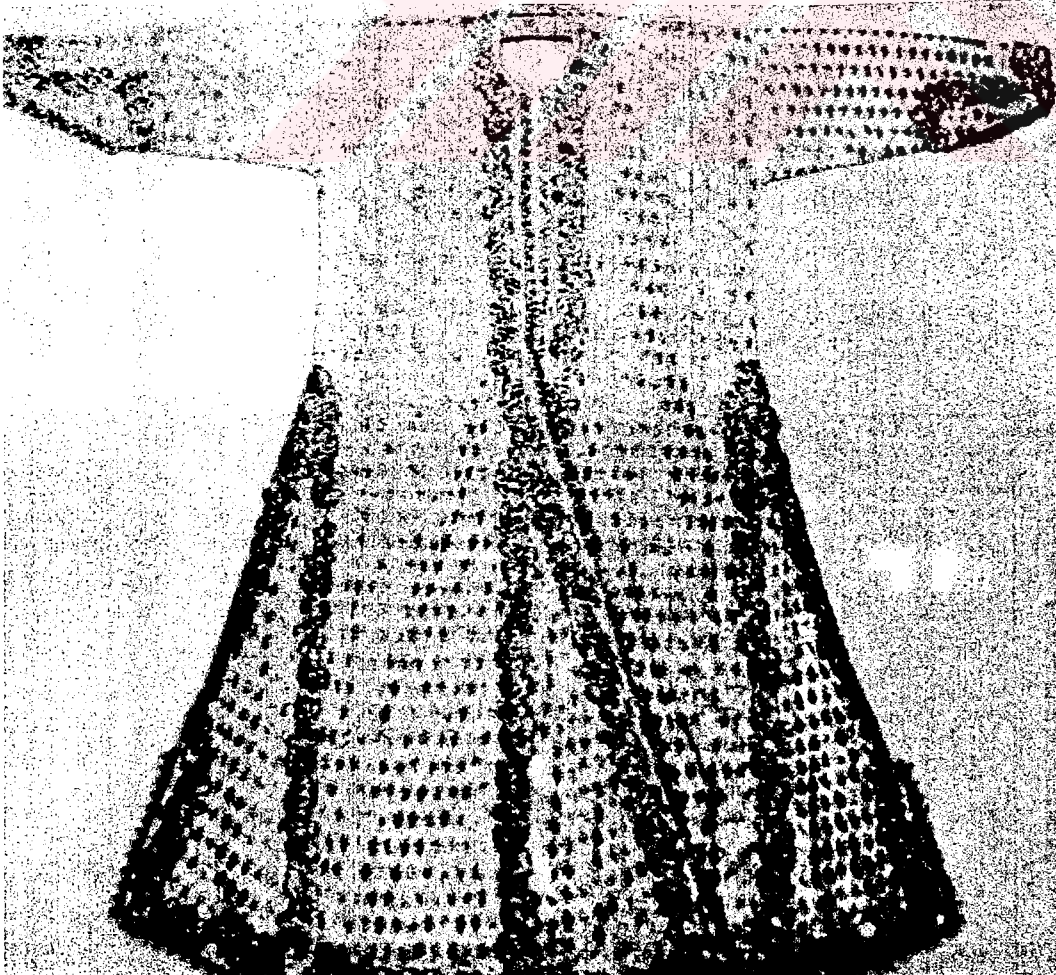
Örnek no	: 120
Fotoğraf no	: 089
Teknik Çizim no	: 120
Envanter no	: 13/816
Örneğin Bulunduğu Yer	: TSM
Dönemi	: 18.yy
Giysinin Kullanım Yeri	: Ev içi giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri	: Küçük desenli (selimiye) ipekli kumaş kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri	: Üstlük (Kaftan): Uzun dar kollu,yakasız ve önden açıktır.
Bele kadar düz inen ön açıklığı üçgen bir peşle verev şekilde genişletilmiştir. Belden sonra iki yanda kullanılan peşlerle etek aşağı doğru genişlemektedir. İki yandan yırtmaçlıdır. Kollar uçlara doğru daralmaktadır. Kol uçlarından üçgen bir parça kesilmiş böylece farklı bir yırtmaç oluşturulmuştur. Kenarları harçla süslenmiş, altın iple tirazlanmıştır.	
İlgili Yayınlar	: The Topkapı Saray. Museum.,1986, 69.

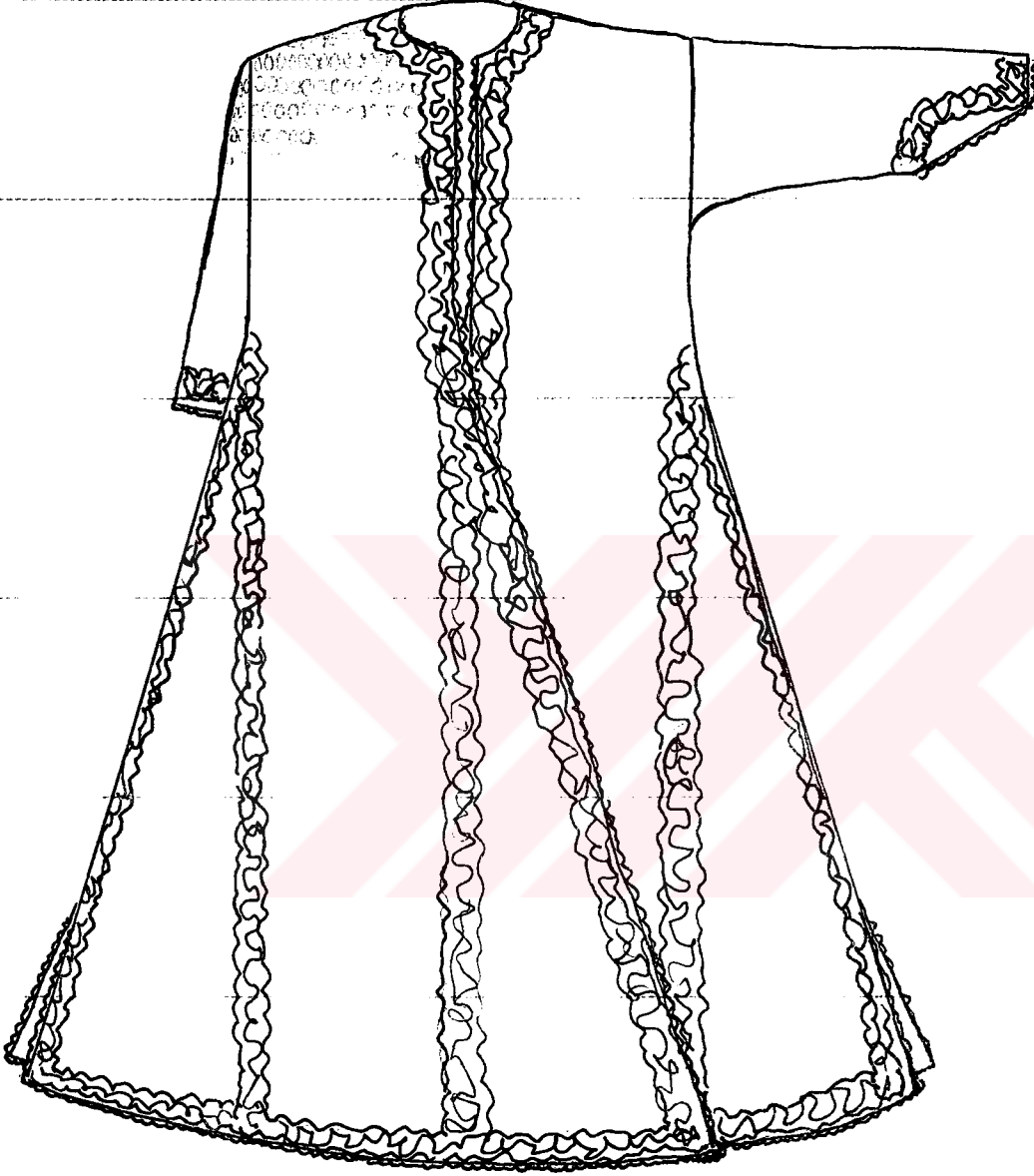

Teknik Çizim No:120

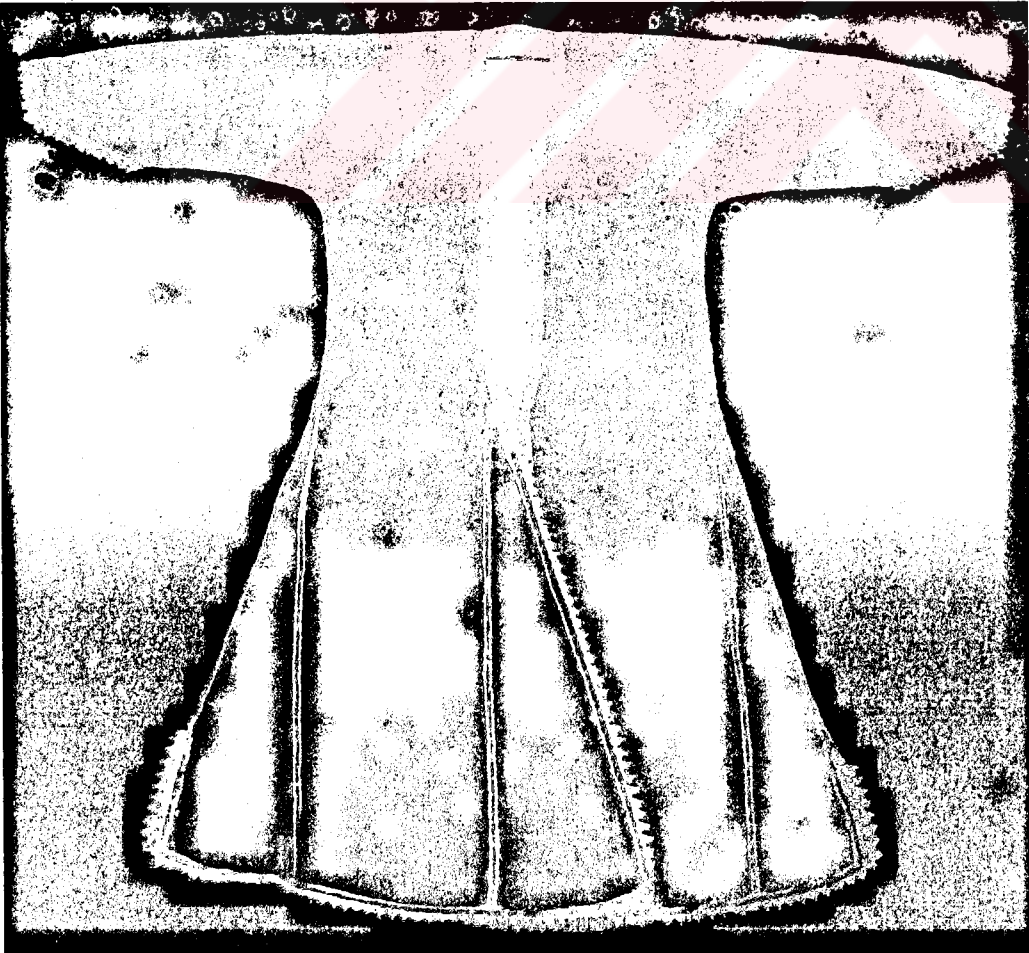
- Örnek no : 121
 Fotoğraf no : 090
 Teknik Çizim no : 121
 Envanter no : 13/818
 Örneğin Bulunduğu Yer : TSM
 Dönemi : 18.yy
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Sıralı küçük motiflerle bezenmiş krem rengi selimiye ipekli kumaş kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Üstlük (Kaftan): Uzun dar kollu, yakasız ve önden açıktır. Bele kadar düz inen, ön açıklığı üçgen şeklinde bir peş kullanılarak etek ucunda yana doğru genişletilmiştir. Belden sonra iki yanda kullanılan peşlerle etekleri genişletilmiştir. İki yandan yırtmaçlıdır. Kolları uçlara doğru daralmaktadır. Kol uçlarının alt tarafından üçgen bir parça çıkartılarak farklı bir yırtmaç oluşturulmuştur. Yaka, kol, ön, etek ve yan kenarları altın ve renkli iplerle oyali ve tirazlıdır.
 İlgili Yayınlar : The Topkapı Saray Museum, 1986, 68.

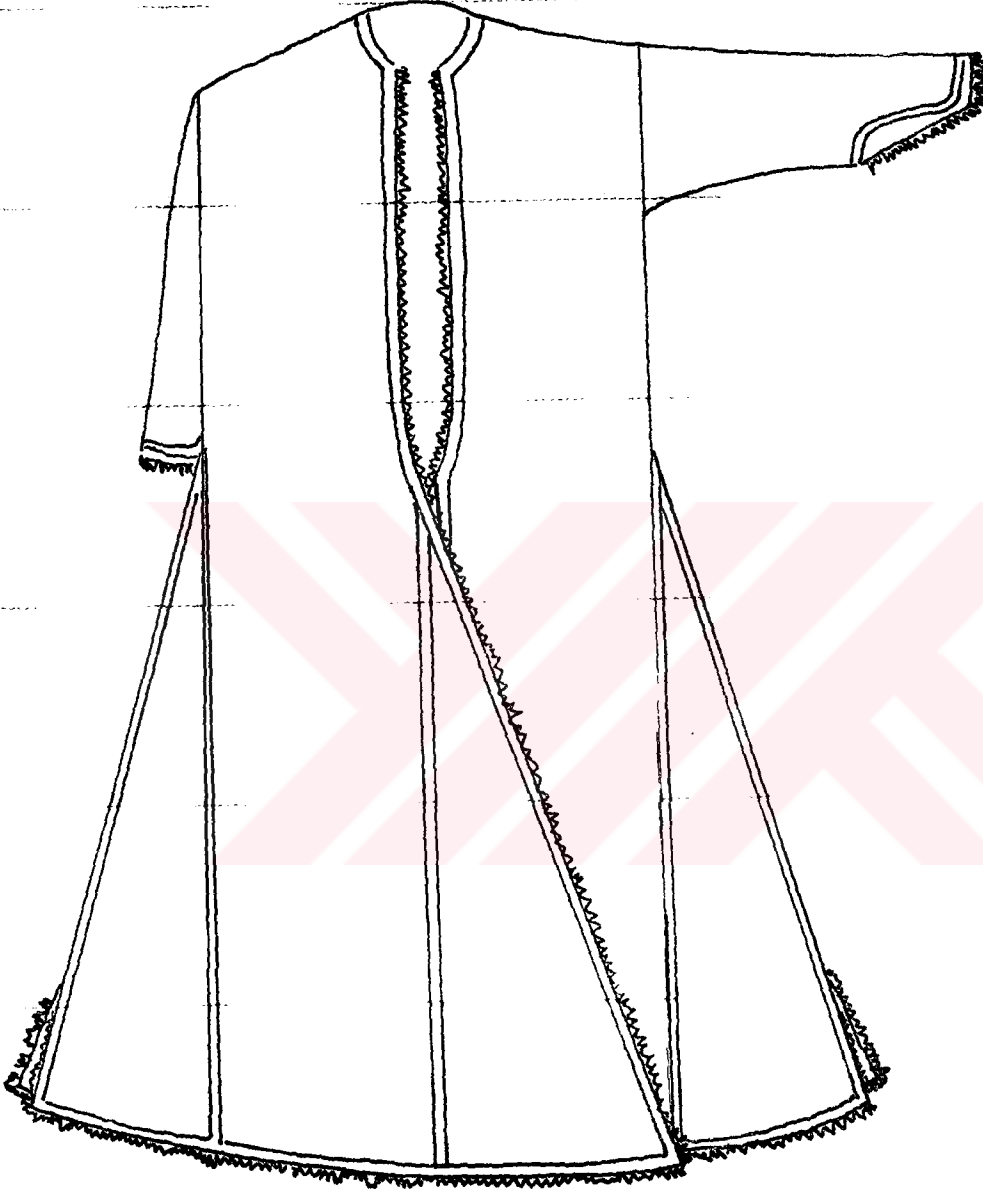

Teknik Çizim No:121

Örnek no	: 122
Fotoğraf no	: 091
Teknik Çizim no	: 122
Envanter no	: 13/820
Örneğin Bulunduğu Yer	: TSM
Dönemi	: 18.yy
Giysinin Kullanım Yeri	: Ev içi giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri	: Kırmızı ipek kumaş, altın ince kondon
Giysinin Model Özellikleri	: Üstlük (Kaftan): Önden açık, uzun dar kollu, yakasız ve uzundur. Ön açıklığı kalçadan sonra üçgen şeklinde bir ekle genişletilmiştir. Aynı uygulama iki yanda da yapılarak eteğin aşağıya doğru genişlemesi sağlanmıştır. Kol uçlarından üçgen parçalar çıkarılarak farklı bir yırtmaç oluşturulmuştur. Kenarları altın ipe oylanmıştır.
İlgili Yayınlar	: The Topkapı Saray Museum.,1986, 70.

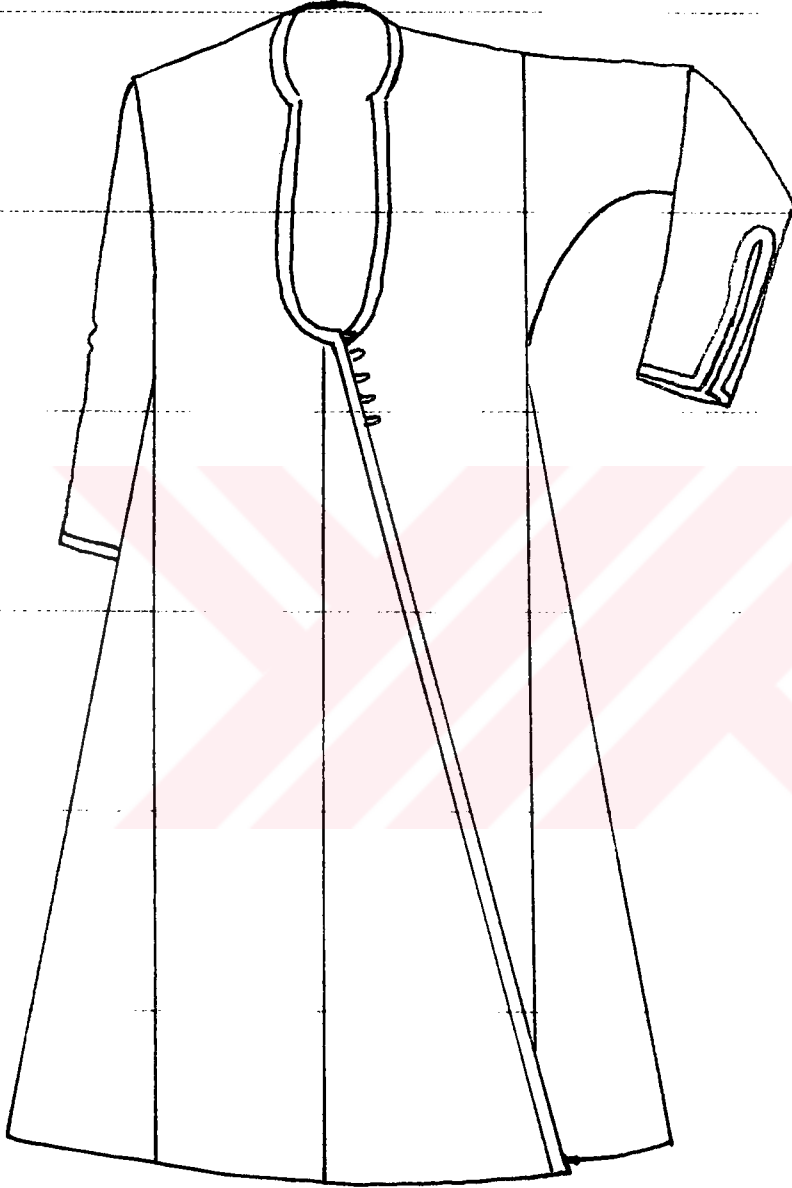

Teknik Çizim No:122

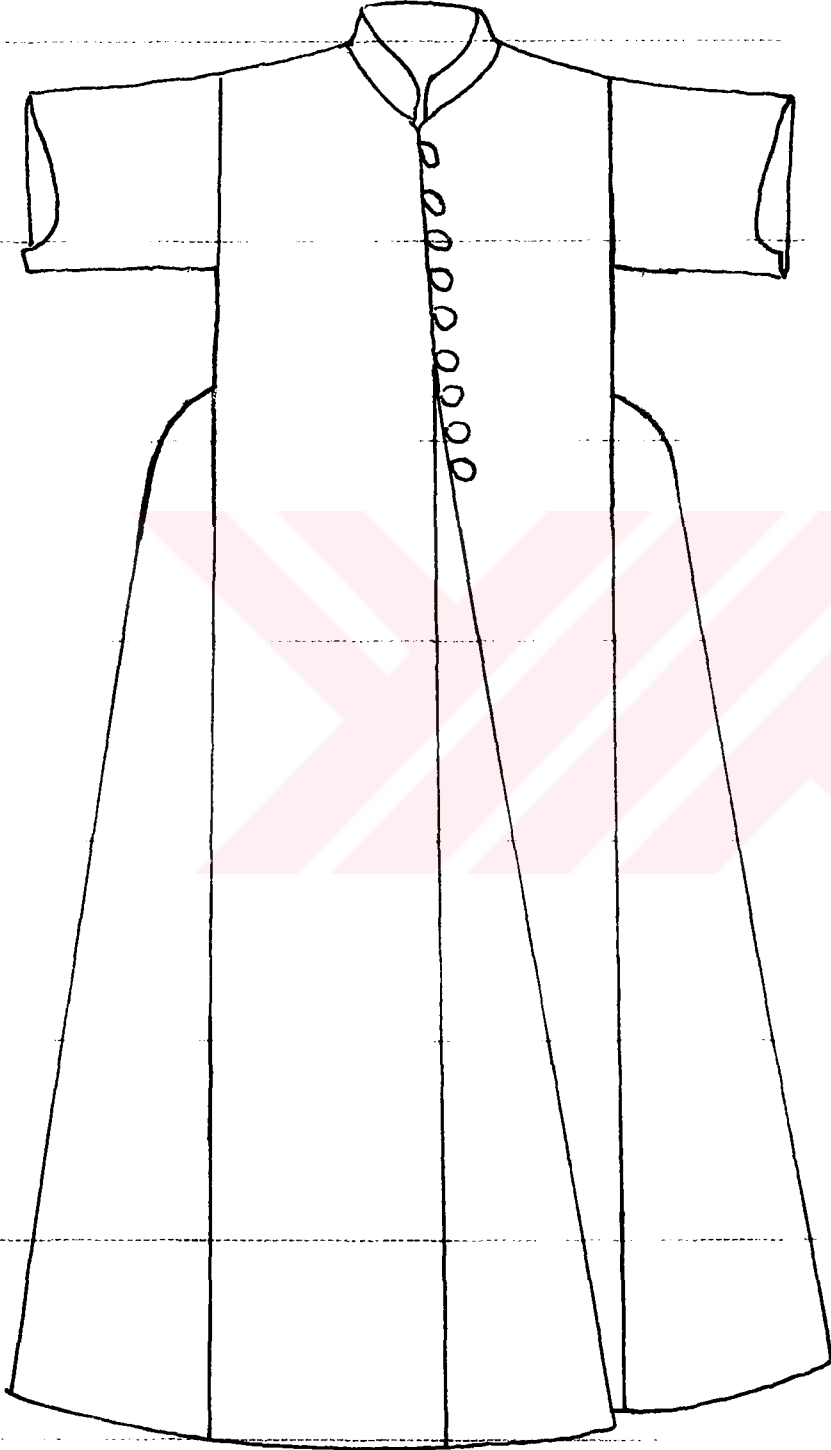
Örnek no : 123
 Fotoğraf no : 092
 Teknik Çizim no : 123
 Envanter no : 13/1877
 Örneğin Bulunduğu Yer : TSM
 Dönemi : 18.yy ortaları
 Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Gülkurusu pembe renkte ipekli kumaş kullanılmıştır. Serpme desenli kumaşın çiçek buketleri yeşil, sarı, pembe, beyaz renk ipliklerle dokunmuştur. Beyaz pamuk yeşil atlas astarlıdır.
 Giysinin Model Özellikleri : Entari: Önden açık, bele kadar beş adet düğme ile birit iliklidir. Uzun kollarının ağız kısmı 25 cm4lik yırtmaçlı ve kol içleri yeşil atlas astarlıdır. Boyun etrafını çevreleyen yakası önde derin U kesimlidir. Yaka, ön ve kol kenarları, pembe kumaşla biyelenmiştir. Model, ayrıntılar ve kumaş deseni bakımından Abdullah Buhari'nin tasvirlerindeki entarilere oldukça benzemektedir.
 İlgili Yayınlar : Kafadar 1993, 270; Tezcan 1999, 69.

Örnek no	: 124
Fotoğraf no	: 093
Teknik Çizim no	: 124
Envanter no	: 13/795
Örneğin Bulunduğu Yer	: TSM
Dönemi	: 18. yy
Giysinin Kullanım Yeri	: Ev içi giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri	: Kabartma desenli kadife (çatma) kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri	: Entari: Dar hakim yakalı, önden açık ve yarım kolludur.
Ön açıklığı 9 iri düğme ve birit ilikle kapatılmıştır. Bele kadar düz inen giysi iki yarlarda ek parçalar kullanılarak genişletilmiştir. İki yandan yırtmaçlıdır. Kol uçları astarlanarak geri döndürülmüştür.	
İlgili Yayınlar	: The Topkapı Saray Museum, 1986, 72.

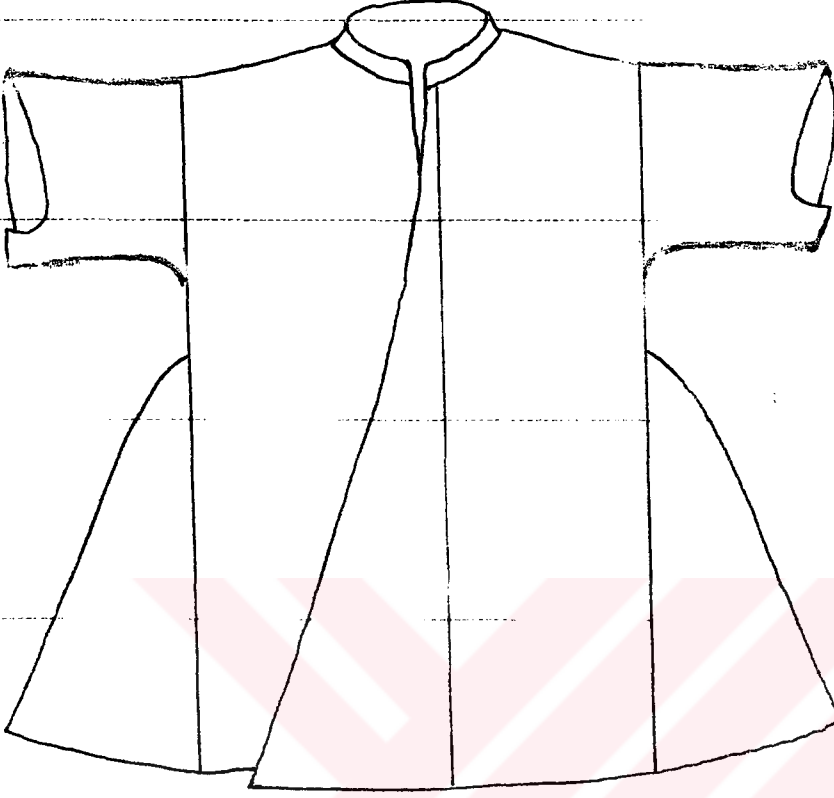

Teknik Çizim No:124

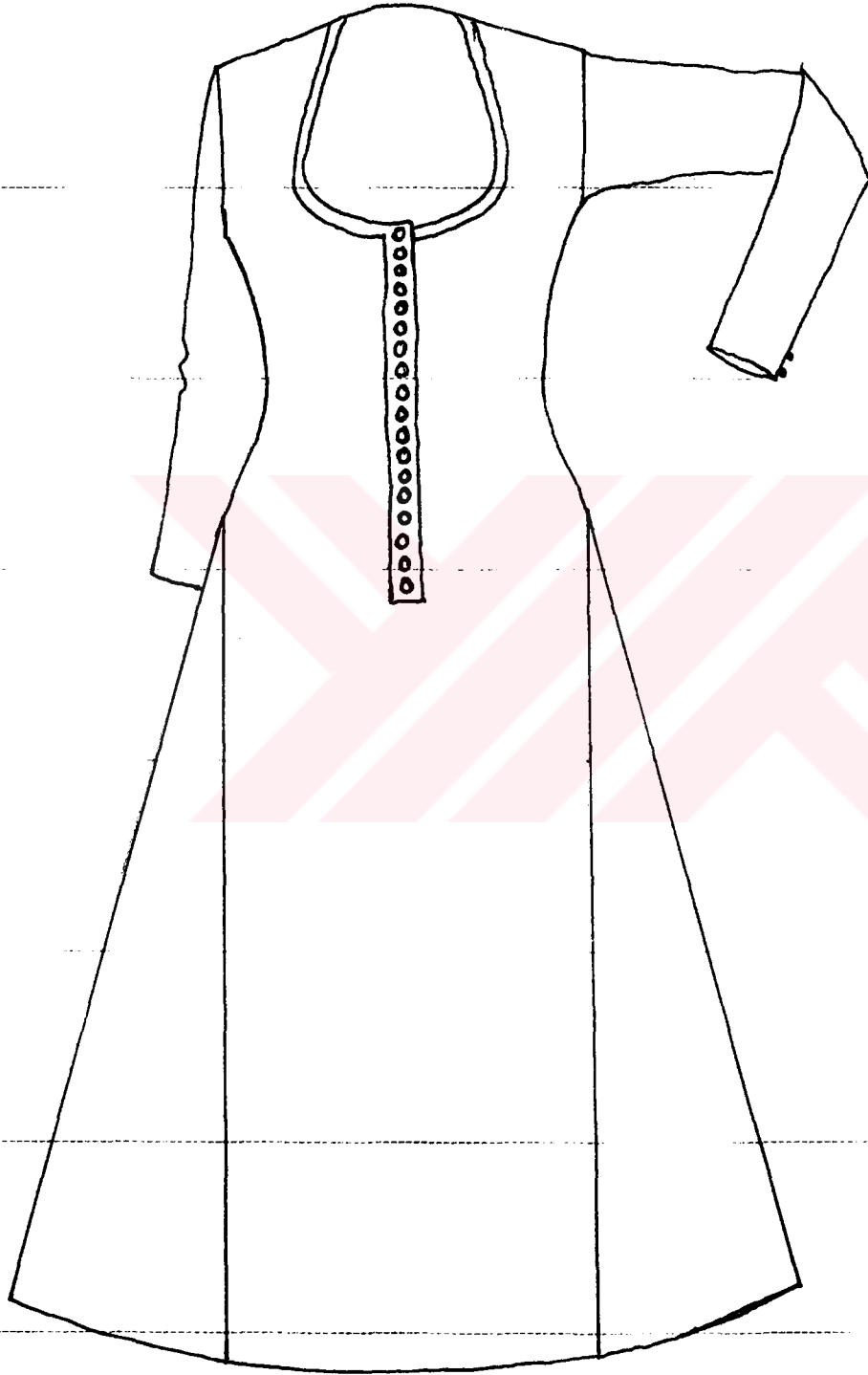
Örnek no	: 125
Fotoğraf no	: 094
Teknik Çizim no	: 125
Envanter no	: 13/797
Örneğin Bulunduğu Yer	: TSM.
Dönemi	: 18.yy
Giysinin Kullanım Yeri	: Ev içi giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri	: Tafta ve astarlık pamuklu kumaş kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri	: Hırka: Dar hakim yakalı, önden açık aşağı doğru verev kesimli, kısa bol kolludur. Bel hizasından başlayarak iki yanda kullanılan peşler kalçaya uygun olarak yuvarlak hatlıdır. Etek uçlarında küçük yırtmaçları bulunmaktadır. Kol uçlarının ön tarafı içeriye doğru yuvarlak kesimlidir.
İlgili Yayınlar	: Atasoy 1992, 251; Topkapı Saray Museum, 1986, 60

- Örnek no : 126
Fotoğraf no : 095
Teknik Çizim no : 126
Envanter no : 8283, y.209
Örneğin Bulunduğu Yer : AEM, kağıt üzerine suluboya
Dönemi : 19.yy başı
Giysinin Kullanım Yeri : Sokak giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri : Serpme bitkisel motiflerle bezeli açık mavi ipekli kumaş kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri : Entari: Yakası göğüs altına kadar açıktır. Önden açık bele kadar düğmeli ve bileklere kadar uzun, geniş eteklidir. Kolları uzun ve dardır. Yaka, ön, kol ve etek uçları sırma şeritle süslenmiştir ve kalçaları örtmektedir.
İlgili Yayınlar : Renda 1980, 49-54; Kafadar 1993,274.

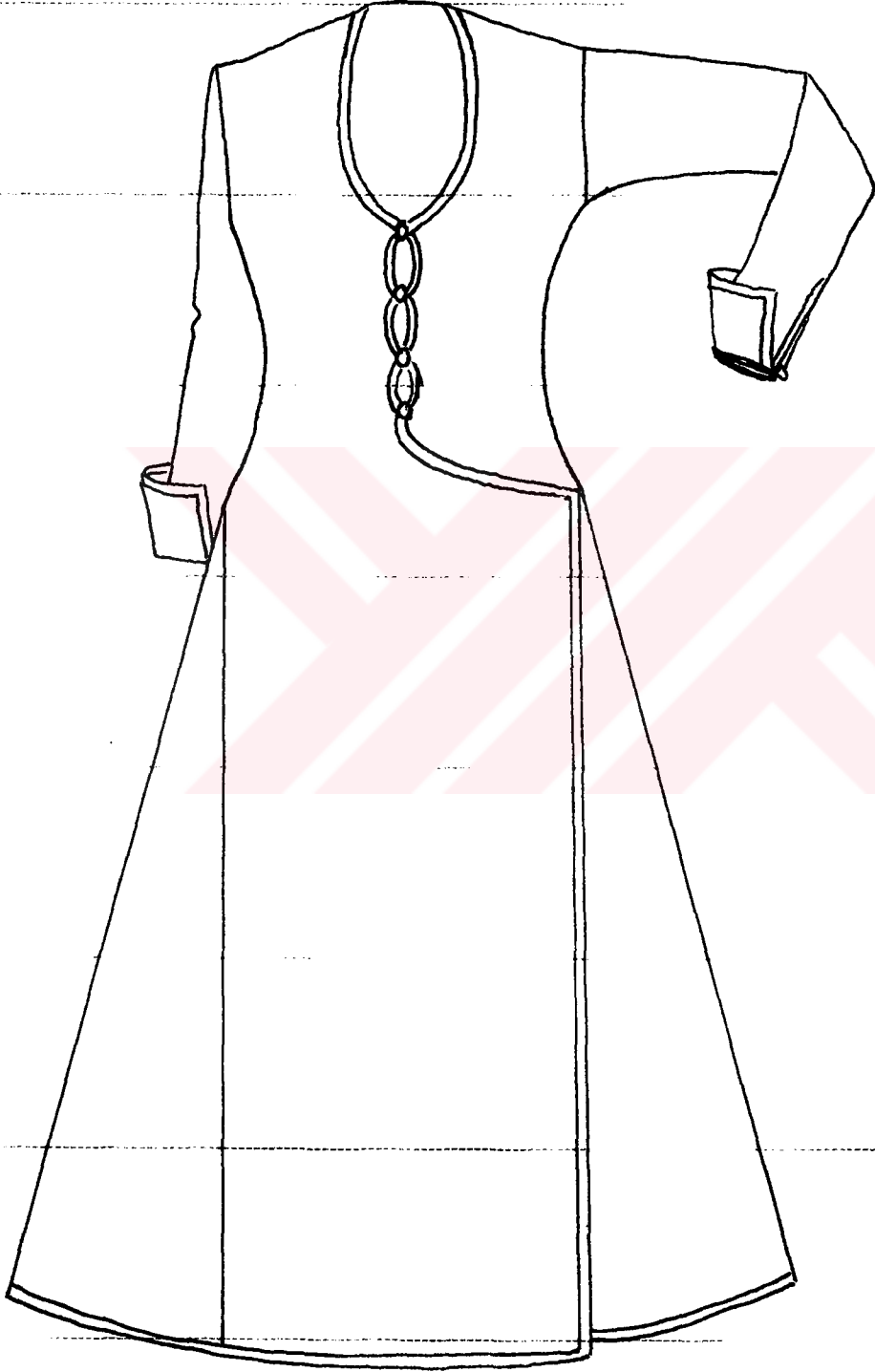

Teknik Çizim No:126

Örnek no : 127
Fotoğraf no : 096
Teknik Çizim no : 127
Envanter no : 8283,y.216
Örneğin Bulunduğu Yer : AEM, kağıt üzerine suluboya
Dönemi : 19.yy başı
Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri : Serpme bitkisel motiflerle bezeli gül kurusu pembe renkte ipekli kumaş kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri : Entari: Yakası U kesimlidir. Önden açık bele kadar 4 düğmeyle birit iliklidir. Ön açıklığı belden sonra üst üste gelecek şekilde kapanan anvelop etek görüntüsündedir. Etekleri dizle bilek arasındadır. Kolları dar uzun ve yırtmaçlıdır. Kol içleri koyu mavi astarlıdır. Kol, yaka, ön ve etek uçlarına sırma şerit geçirilmiştir.
İlgili Yayınlar : Renda 1980, 49-54; Kafadar 1993, 274.

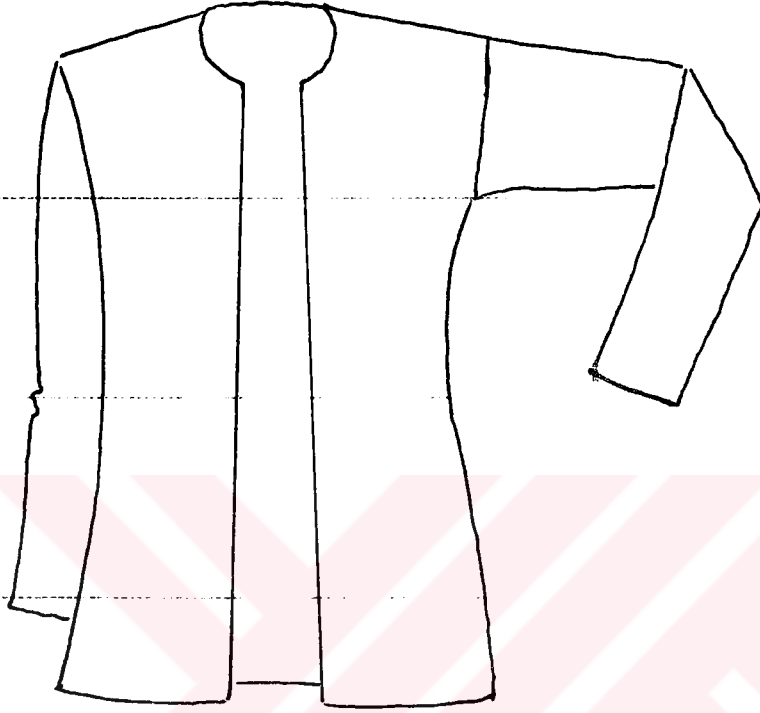

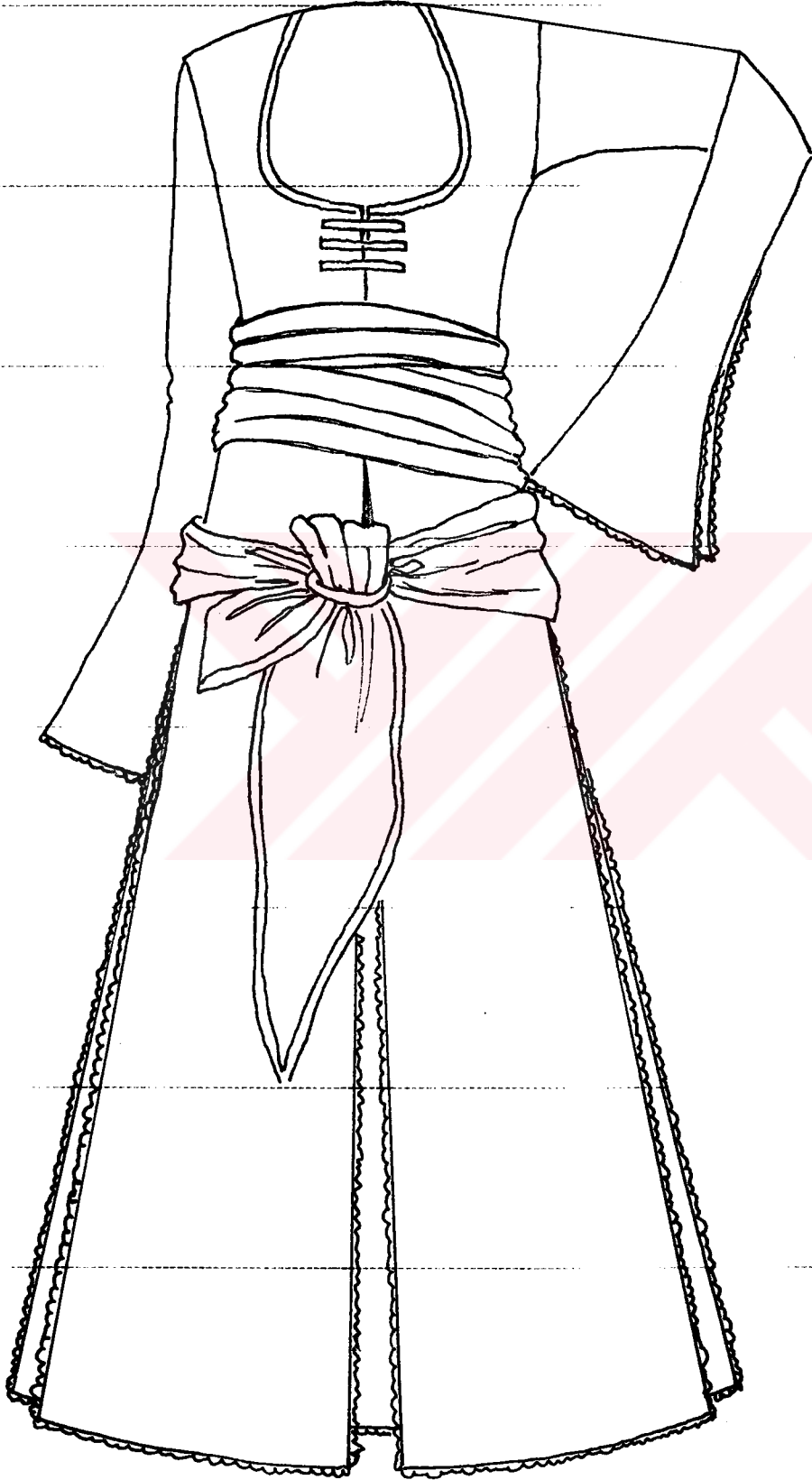

Teknik Çizim No:127

Örnek no	: 128-129
Fotoğraf no	: 097
Teknik Çizim no	: 128-129
Envanter no	: 8283,y.203
Örneğin Bulunduğu Yer	: AEM, kağıt üzerine suluboya
Dönemi	: 19.yy başı
Giysinin Kullanım Yeri	: Ev içi giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri	: Mor ipekli kumaş ve kürk kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri	: Hırka: Önden açık, kalça hizasında, uzun ve dar kolludur. Entari: Üç etek denilen yeni bir entari modelidir. Belden yere kadar uzanan üç yırtmacı bulunmaktadır. Yırtmaçların kenarları ve etek uçları ile yaka kenarları siyah harçla süslenmiştir. Yakası göğüsleri açıkta bırakacak şekilde açıktır. Dar kesimli yırtmaçlı kolları ellerini örttükten sonra bir el boyu kadar daha uzundur. Belinde büyük bir şal bağlıdır.
İlgili Yayınlar	: Renda 1980, 49-59.; Kafadar 1993, 274.

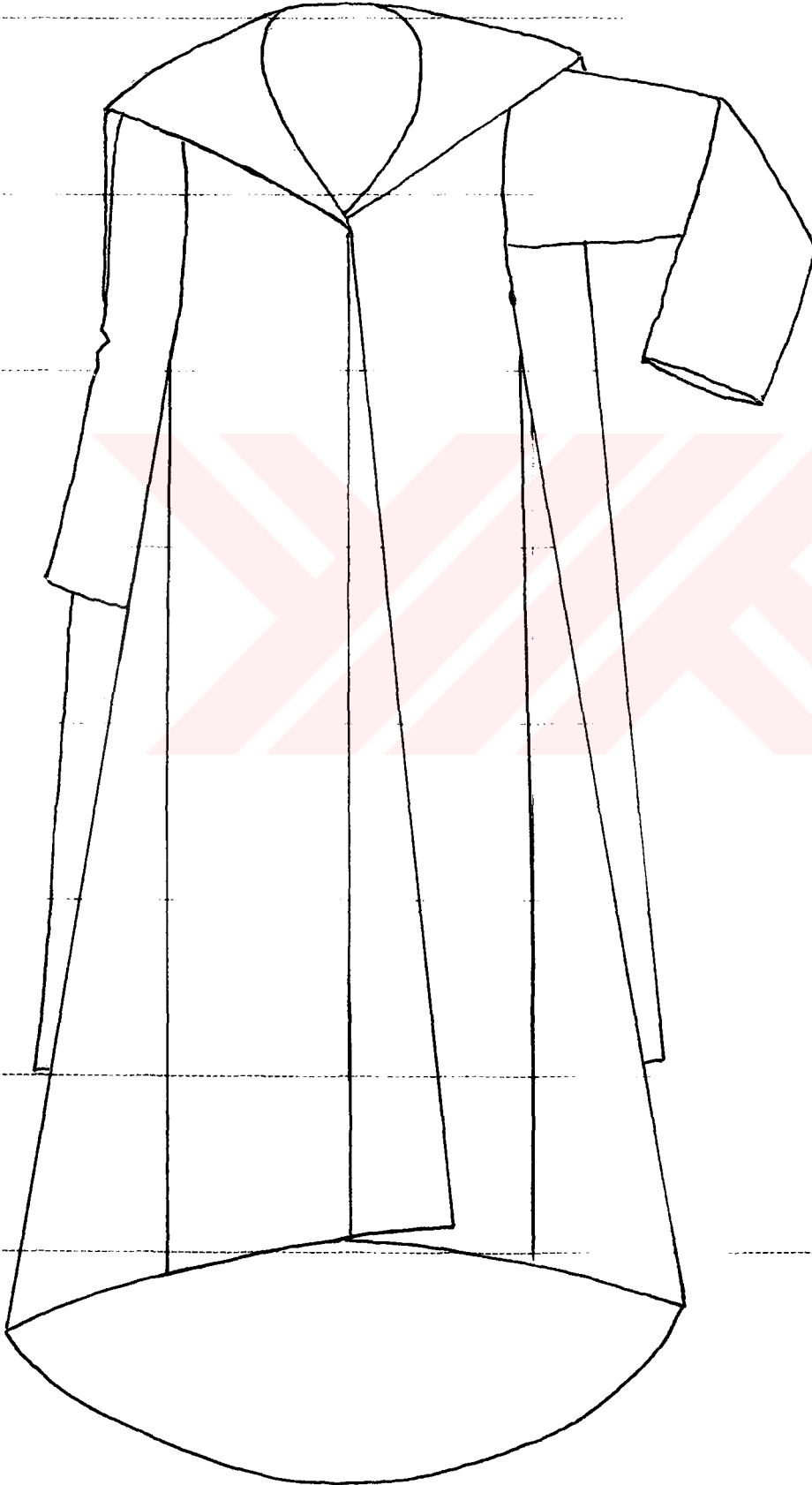

Teknik Çizim No:129

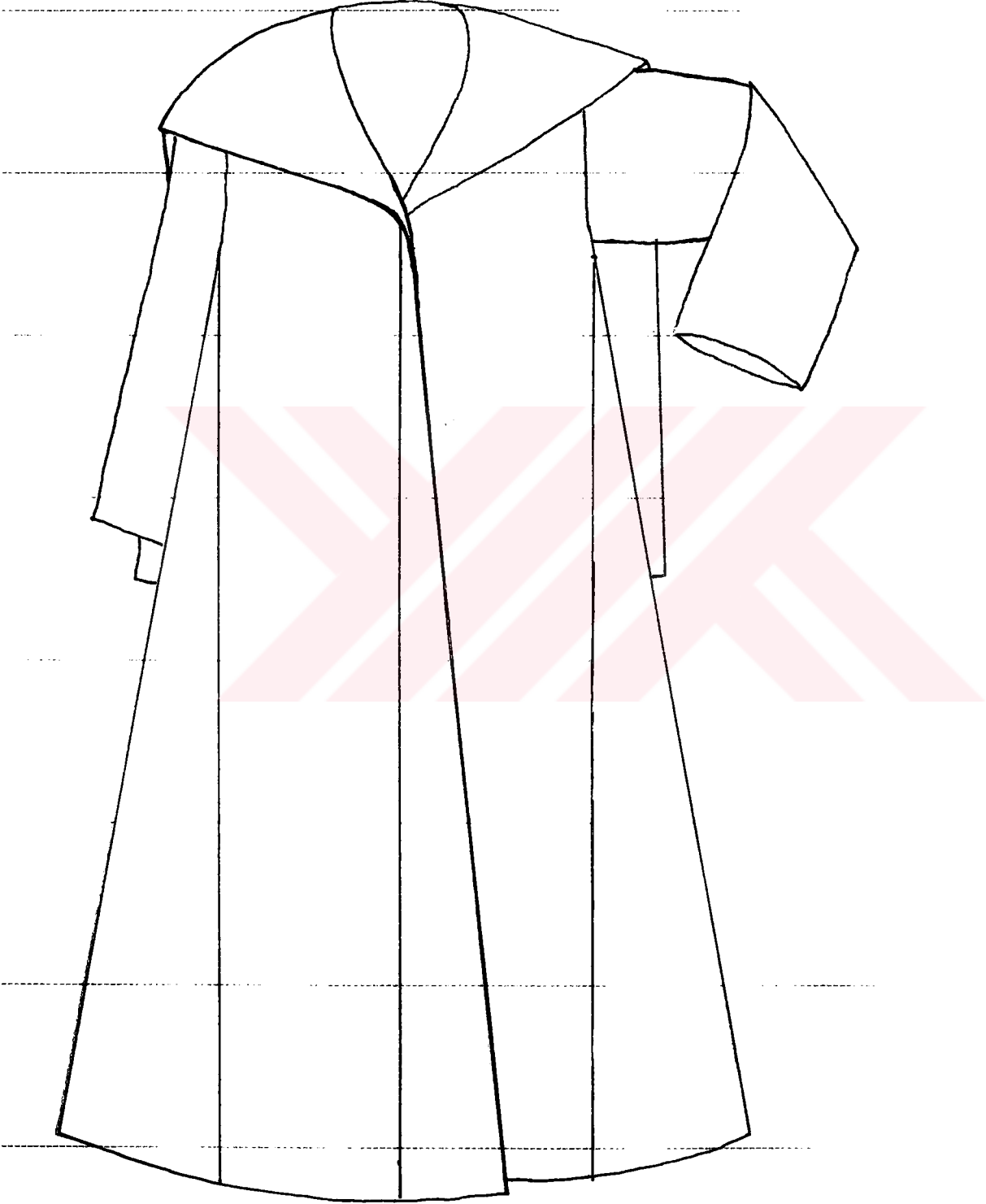
Örnek no : 130
Fotoğraf no : 098
Teknik Çizim no : 130
Envanter no : 8283,y.252
Örneğin Bulunduğu Yer : AEM, kağıt üzerine suluboya
Dönemi : 19.yy başı
Giysinin Kullanım Yeri : Sokak giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri : Koyu mavi yünlü kumaş kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri : Ferace: Yakası arkada oldukça uzundur. Kolları bol ve uzun, önden açık ve eteklerin ön tarafı ayak bileklerinde arka tarafı yere kadar uzundur. Kenarları siyah şeritle süslenmiştir. Etrafı işlemeli örtü başı ve omuzları örtecek şekilde gevşek bağlanmıştır.
İlgili Yayınlar : Renda 1980, 49-54; Kafadar 1993, 213.

Örnek no : 131
Fotoğraf no : 099
Teknik Çizim no : 131
Envanter no : 8283,y.206
Örneğin Bulunduğu Yer : AEM, kağıt üzerine suluboya
Dönemi : 19.yy başı
Giysinin Kullanım Yeri : Sokak giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri : Koyu gri yünü kumaş kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri : Ferace: Önden açık, uzun bol kollu, eteği ayak bileklerine kadar uzundur. Önde şal şeklinde olan yakası arkada kalça hizasında ve köşelidir. Kol, ön ve etek uçları siyah işlemelidir. Yüksek başlığın üzerine beyaz başörtü bağlanmıştır.
İlgili Yayınlar : Renda 1980, 49-54; Kafadar 1993, 273.

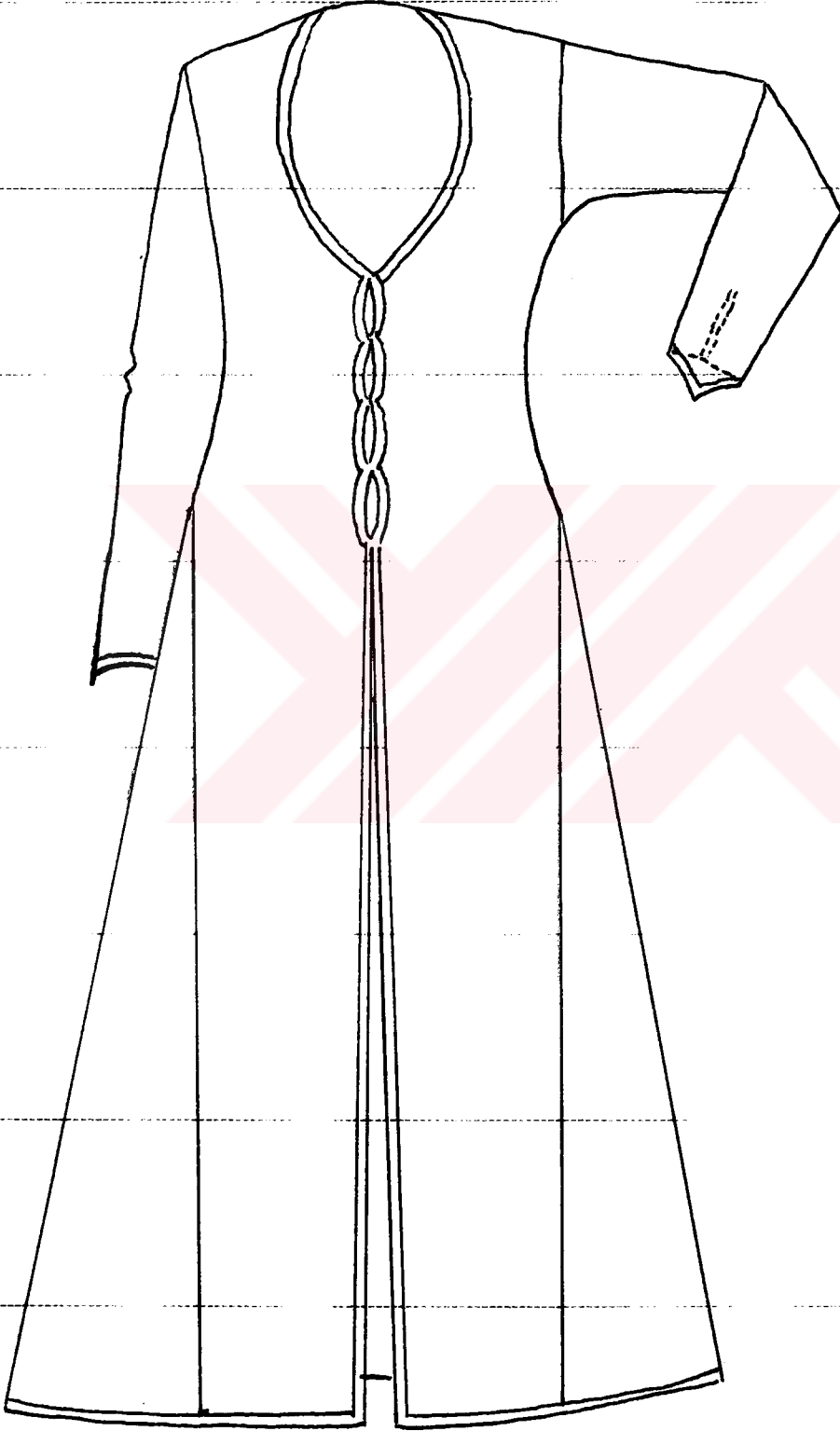

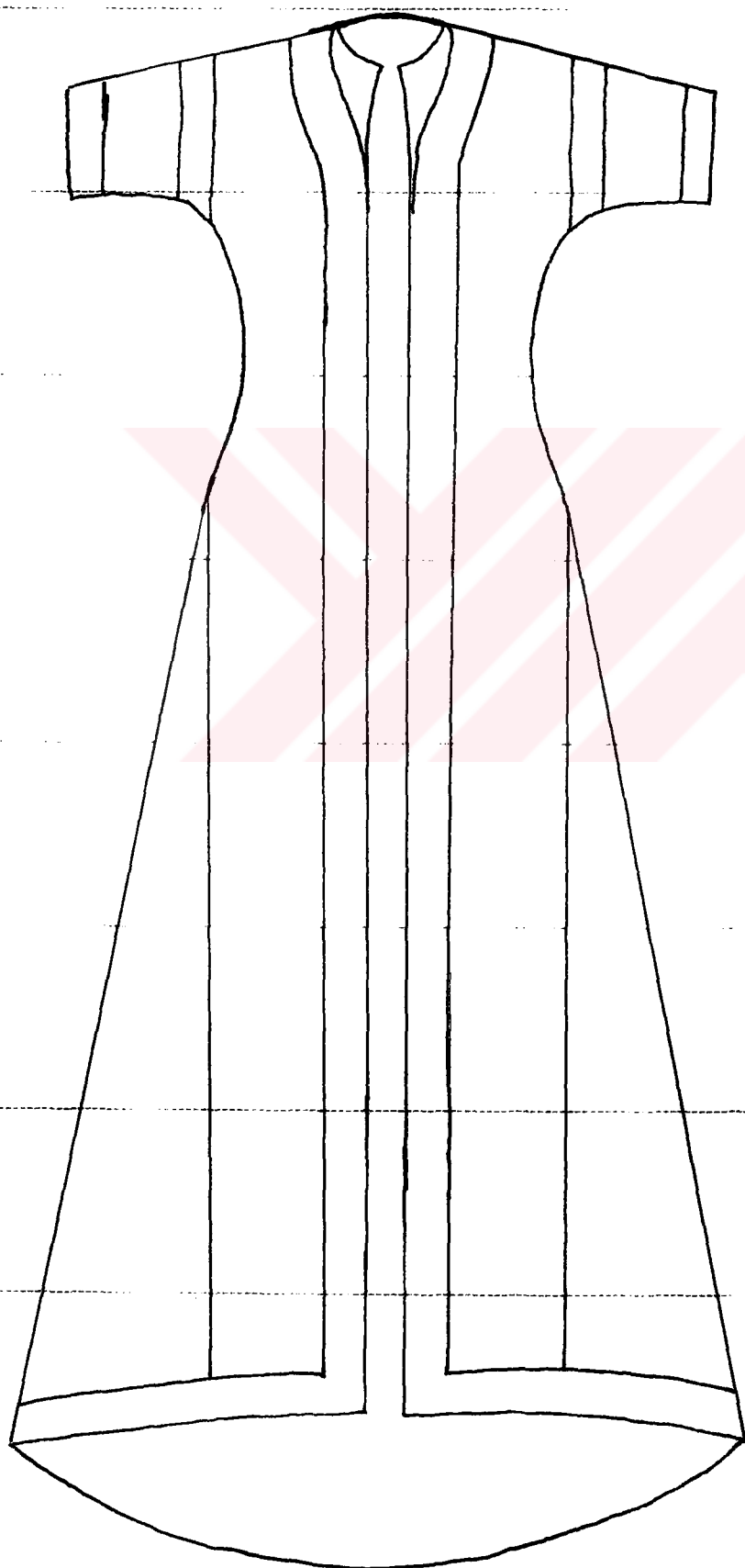
Teknik Çizim No:131

Örnek no	: 132-133
Fotoğraf no	: 100
Teknik Çizim no	: 132-133
Envanter no	: 9005
Örneğin Bulunduğu Yer	: AEM, krem renkli kağıt üzerine suluboya
Dönemi	: 19.yy başı
Giysinin Kullanım Yeri	: Ev içi giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri	: Açık yeşil, beyaz ipekli kumaşlar kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri	: Entari: Önden açık, bele kadar birit ilik düğmeli, yaka boyun etrafını dolaştıktan sonra göğüslerin önemli bölümünü açıkta bırakacak şekilde açıktır. Kollar dar ve uzundur. Yaka, kol, ön ve etek uçları biyeyle süslenmiştir. Üstlük: Yarım kollu, etekleri yere kadar uzundur. İçi pembe kumaşla astarlanmıştır. Yaka ve ön kenarları, etek ve kol uçları, omuz hattı altın renkli ipe tirazlanmıştır.
İlgili Yayınlar	: Renda 1980, 55; Kafadar 1993, 272.

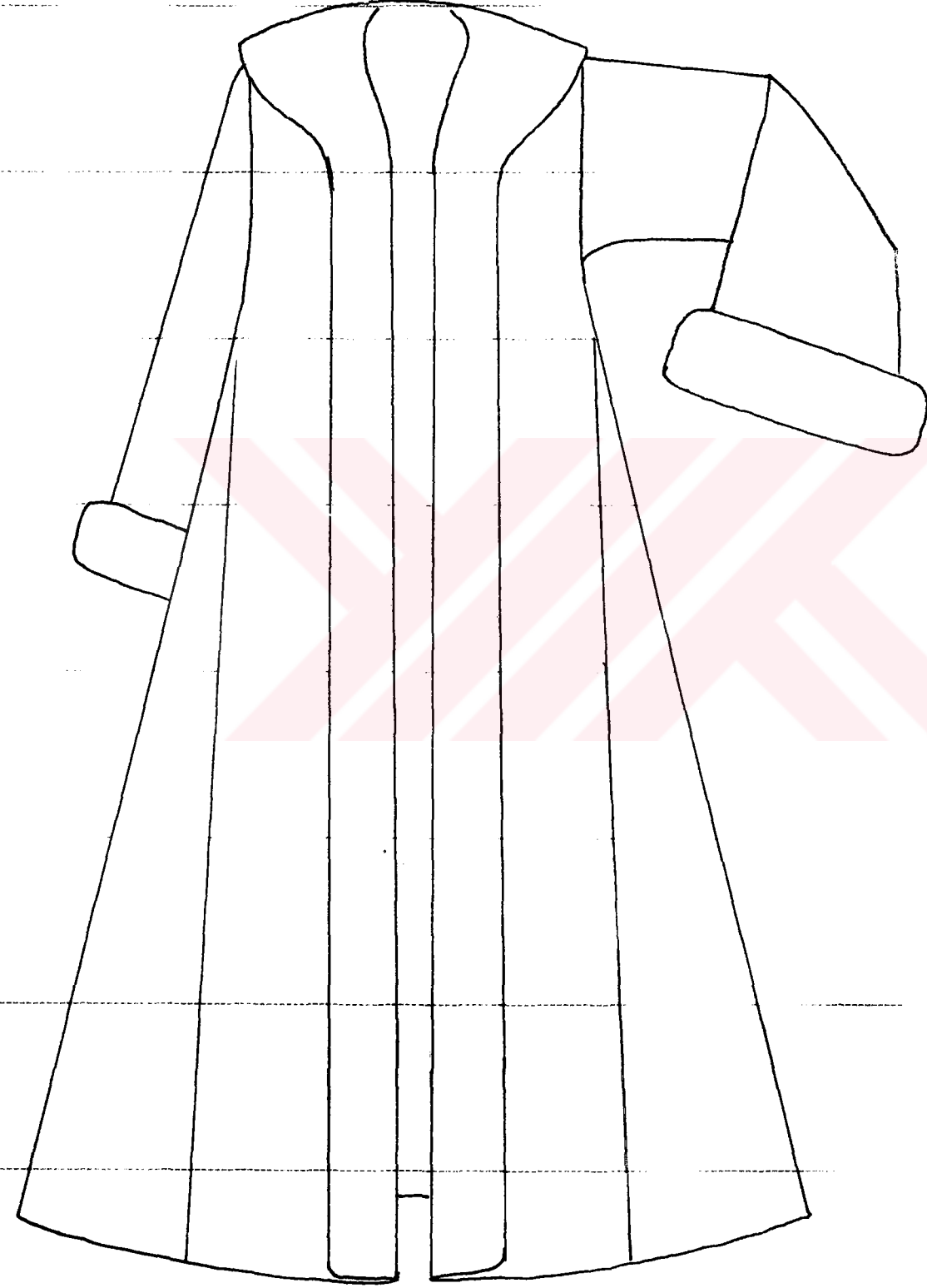

Teknik Çizim No:132

Örnek no : 134
Fotoğraf no : 101
Teknik Çizim no : 134
Envanter no : 8283/188
Örneğin Bulunduğu Yer : AEM, Kıyafet Albümü
Dönemi : 19. yy başı
Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri : Kürk ve krem rengi yünlü kumaş kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri : Üstlük: Yakasız önden açık, ayak bileklerine kadar uzundur. Aşağıya doğru bollaşarak inen giysinin kollarıda uçlara doğru bollaşmaktadır. Yaka çevresi, kol uçları ve ön kenarları kürkle kaplanmıştır.
İlgili Yayınlar : Renda 1980,49-54; Kafadar 1993, 221.

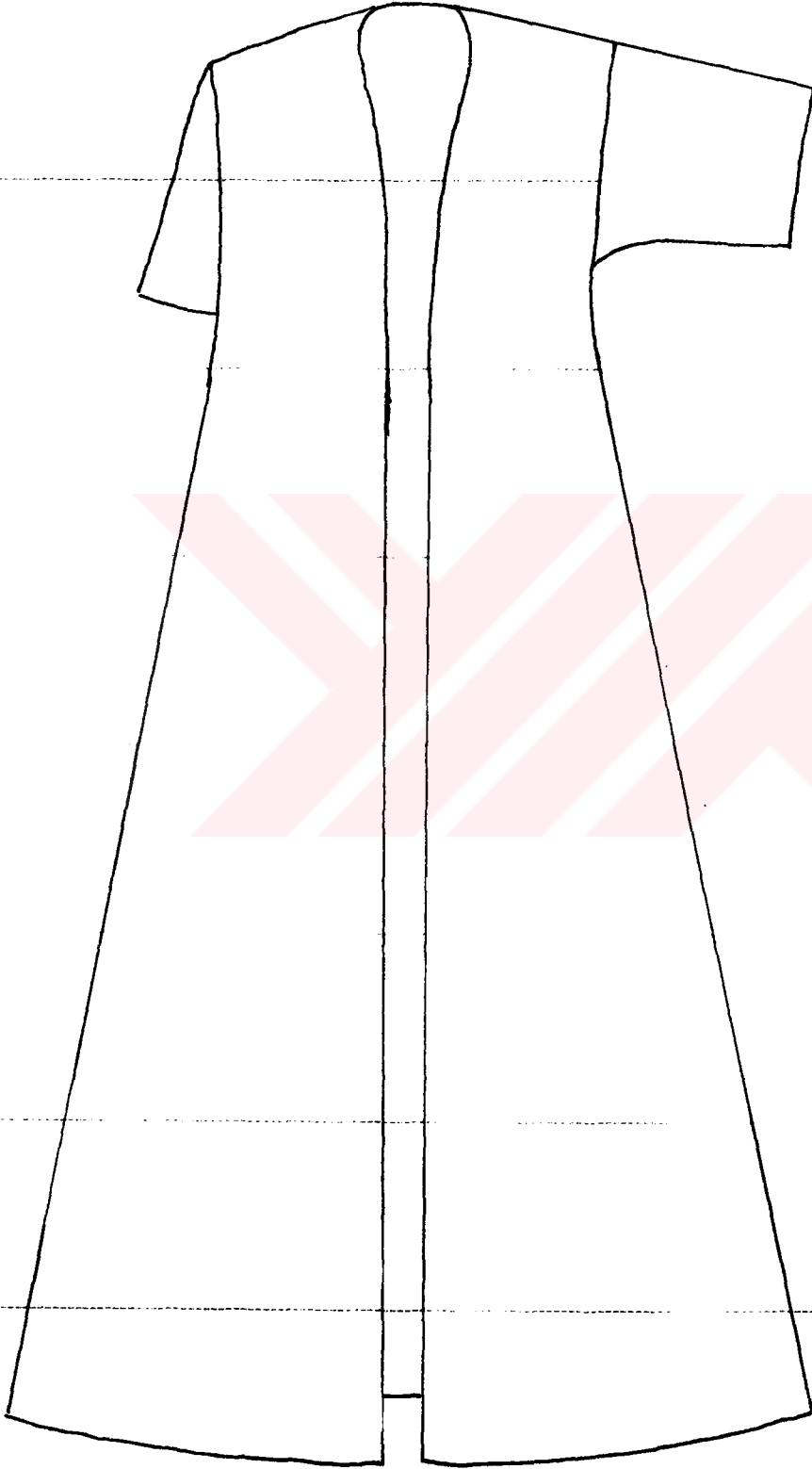

Teknik Çizim No:134

Örnek no : 135
Fotoğraf no : 102
Teknik Çizim no : 135
Envanter no : 8283,y.212
Örneğin Bulunduğu Yer : AEM, Kıyafet albümü
Dönemi : 19.yy başı
Giysinin Kullanım Yeri : Ev içi giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri : Kürk ve gri renkte yünlü kumaş kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri : Üstlük: Bütün üstlükler gibi bu giysisinde yakasız ve önden açık olduğu düşünülmektedir. Giysinin önü ve kolları tamamen, arkası ise bele kadar kürkle kaplanmıştır. Kolları dar ve kısadır.
İlgili Yayınlar : Renda 1980, 49-54; Kafadar 1993, 219.

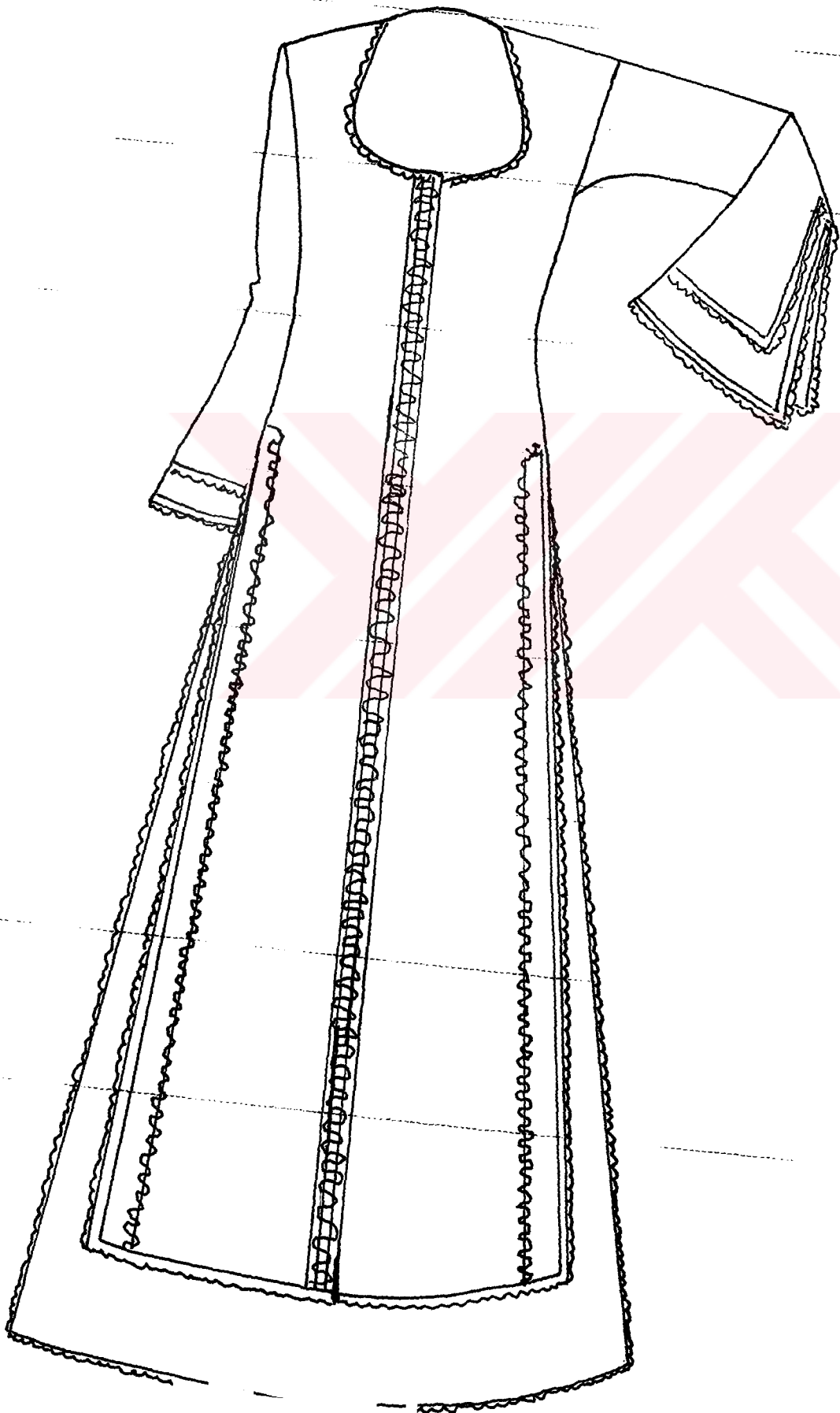

Teknik Çizim No:135

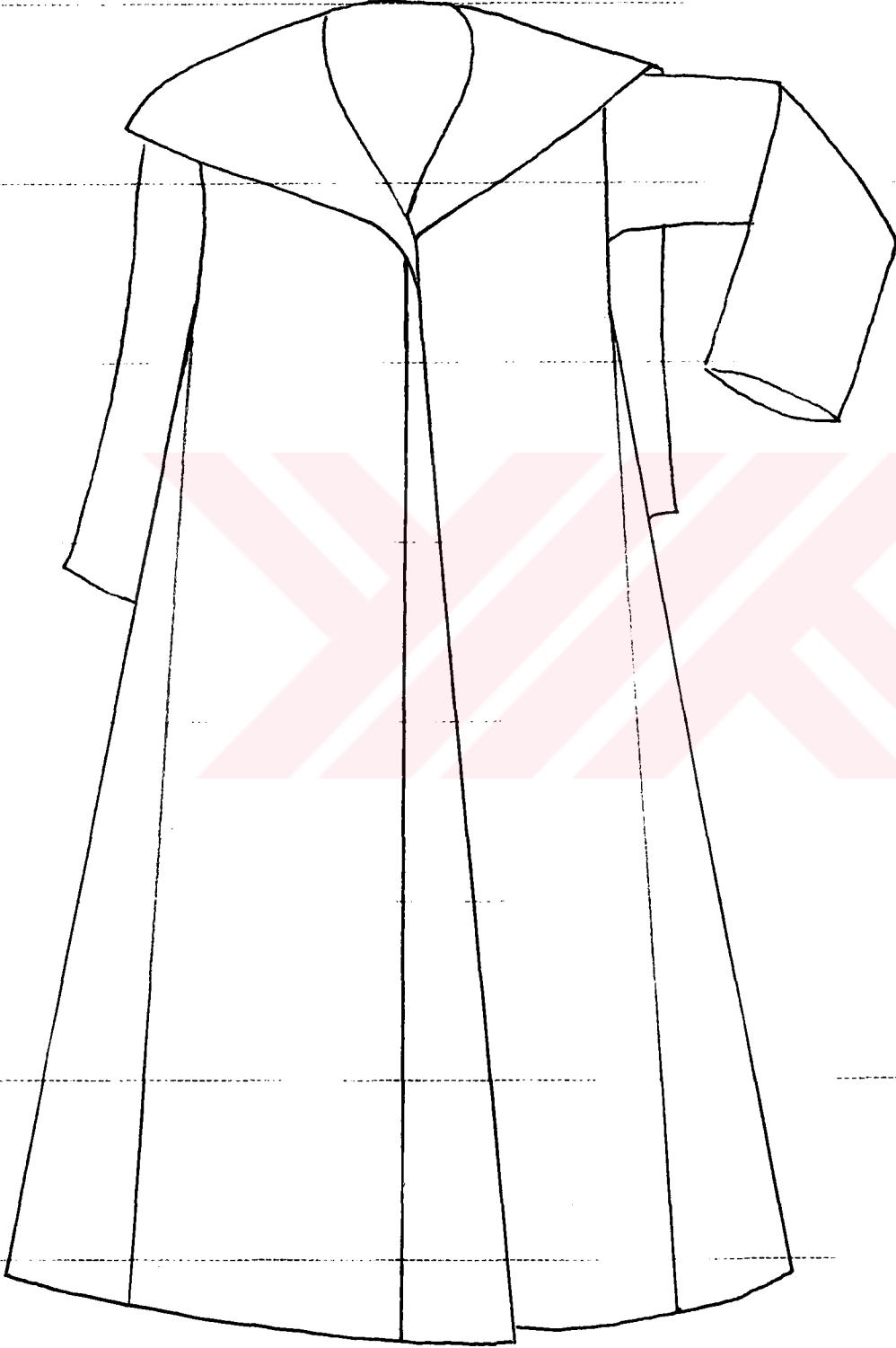
Örnek no	: 136
Fotoğraf no	: 103
Teknik Çizim no	: 136
Envanter no	: 8283,y.194
Örneğin Bulunduğu Yer	: AEM
Dönemi	: 19. yy başı
Giysinin Kullanım Yeri	: Ev içi giysisi
Giysinin Kumaş Özellikleri	: Sarı ve yeşil-mavi ipekli kumaşlar kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri	: Entari: Üç etek entaridir. Önden açık, yakası derin U kesimli, etekleri önde yere kadar arkada kuyruk şeklinde uzundur. Ön açıklığında etek uçlarında kol, yaka ve yan kenarlarında, ön ve arka eteklerinde dik olarak işlemler kullanılmıştır. Yanlardan bele kadar yırtmaçlıdır. Dar ve uzun kolları dirsekten sonra bol ve yırtmaçlıdır.
İlgili Yayınlar	: Renda 1980, 49-54; Kafadar 1993, 248.

Örnek no : 137
 Fotoğraf no : 104
 Teknik Çizim no : 137
 Envanter no : -
 Örneğin Bulunduğu Yer : II. Costume Antico e Moderno, Milan
 Dönemi : 19.yy başı
 Giysinin Kullanım Yeri : Sokak giysisi
 Giysinin Kumaş Özellikleri : Mavi, yeşil, gül kurusu pembe yünlü kumaşlar kullanılmıştır.
 Giysinin Model Özellikleri : Giysilerin hepsi aynı model özelliği taşımaktadır. Bu nedenle tek örnekle anlatılmıştır. Ferace: Uzun kollu, önden açık ve yere kadar uzundur. Önde şal şeklinde omuzları kapatan yaka, arkada bele kadar uzun ve köşelidir. Göğüs hizasından başlayarak gizli düğmelerle bele kadar kapatılmıştır. Kolları uzun ve dardır.
 İlgili Yayınlar : Coco 1997, 118.

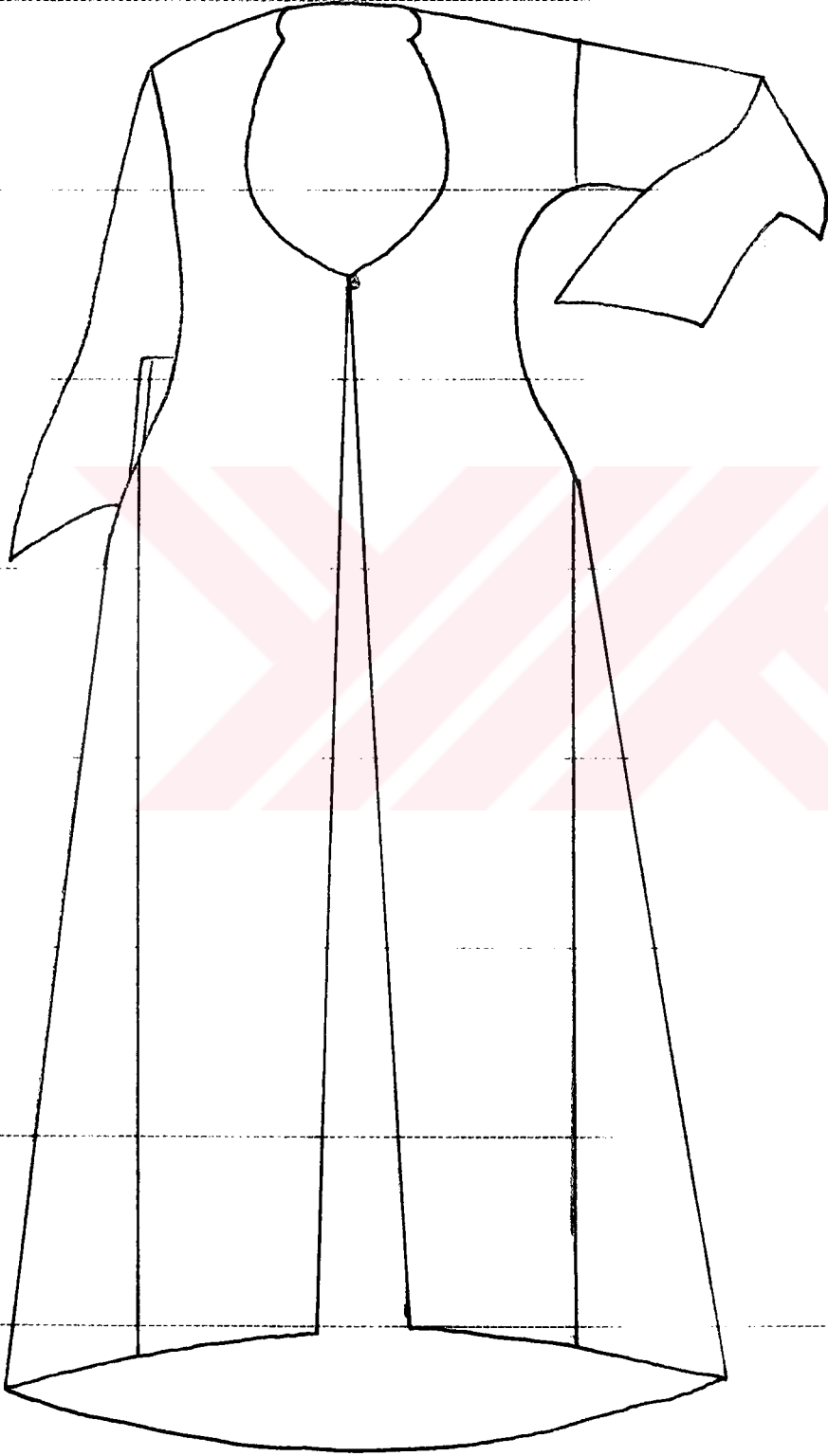

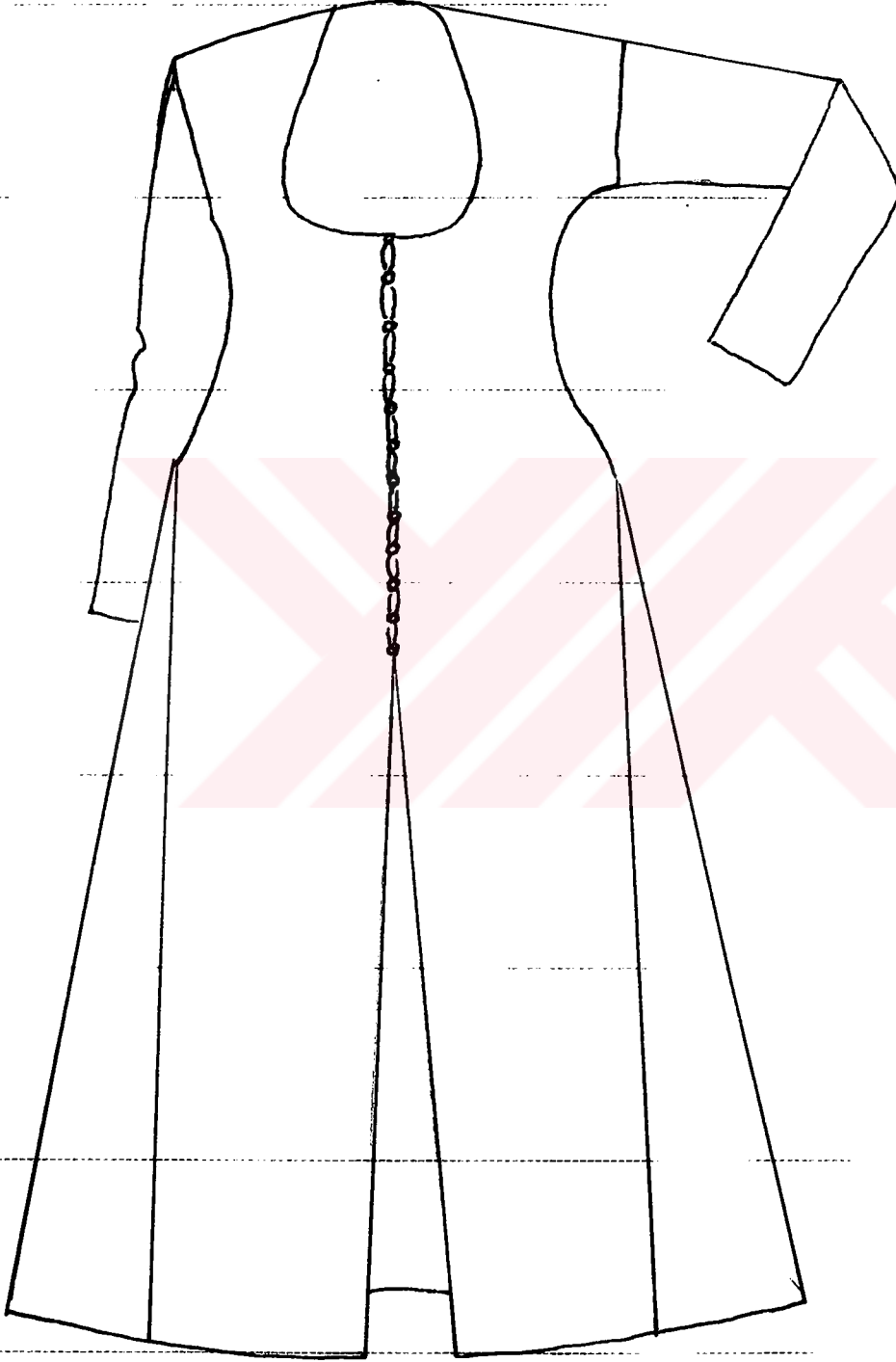
Teknik Çizim No:137

Örnek no	: 138-139-140
Fotoğraf no	: 105
Teknik Çizim no	: 138-139-140
Envanter no	: -
Örneğin Bulunduğu Yer	: II. Costume Antico e moderno, Milan
Dönemi	: 19.yy başı
Giysinin Kullanım Yeri	: Ev içi giysileri
Giysinin Kumaş Özellikleri	: Serpme bitkisel motiflerle bezenmiş beyaz, krem ve koyu mavi zeminli ipekli kumaşlar, gül kurusu pembe düz ipekli kumaş kullanılmıştır.
Giysinin Model Özellikleri	: 1- Üstlük: Yakasız uzun kollu önden açık, eteği bol ve arkada bir kuyruk oluşturacak şekilde uzundur. Yuvarlak şekilde gelen yakası önde derin U kesimlidir. Göğüs altından tek düğmeyle kapatılmış alt bölüm kalçayı ortaya çıkaracak şekilde yanlara doğru açılmıştır. Bedenden dar olarak çıkan kollar dirsekten sonra genişlemektedir. Kol uçlarının iç tarafı daha kısa, dış tarafı daha uzundur. Entari: Yakası göğüsleri açıkta bırakacak şekilde derin U kesimlidir. Kolları dar ve uzundur. Önden açık, kalça hizasına kadar düğmeli ve birit iliklidir. Kemer7 kalça üzerinde kullanılmıştır. Etekleri ayak bileklerine kadar uzun ve boldur. Entarinin yaka ve etek uçlarından iç gömleği görünmektedir. 2- Üstlük: V yakalı, önden açık, kısa kollu, etekleri oldukça bol ve yere kadar uzundur. Yaka, ön, etek ve kol uçları tirazlıdır. Entari: Yakası göğüs altından geçecek şekilde derin U kesimlidir. Giysinin göğüs kısmı drapelidir. Önden açık, kalçaya kadar düğmeli ve kalça üzerinden kemerlidir. Etekleri bol ve uzundur. Kolları uzun ve dar kesimlidir.
İlgili Yayınlar	: Coco 1997, 118.

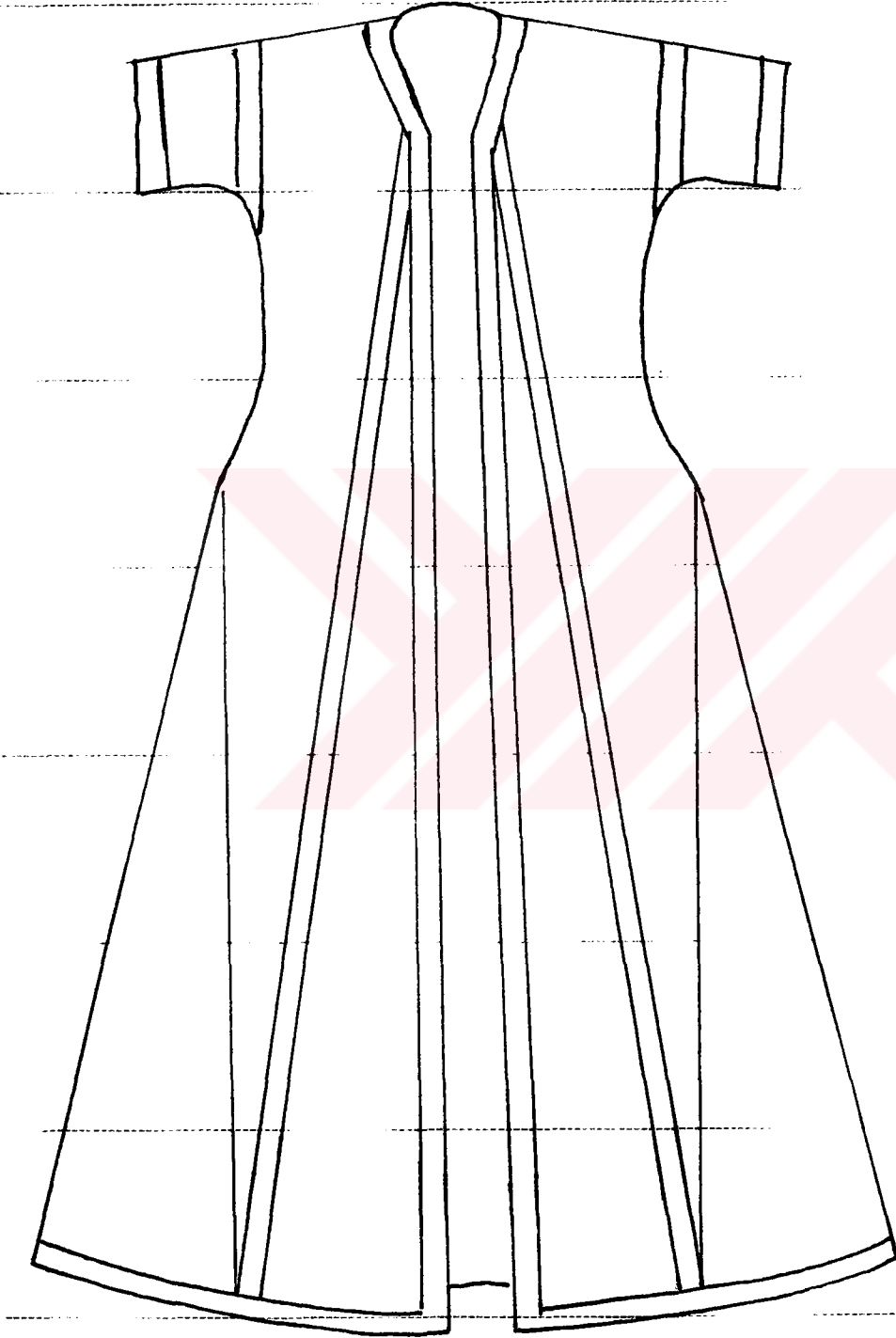

Teknik Çizim No:138

Teknik Çizim No:139

Teknik Çizim No:140

ÇİZELGE NO: 1
ÖRNEK TÜRÜ-KULLANIM YERİ

örnek no	entari	hırka	üstlük	gömlük	ferace	maşlah	ev içi	sokak
001		X					X	
002	X						X	
003					X			X
004	X						X	
005					X			X
006	X						X	
007		X					X	
008	X						X	
009		X					X	
010				X			X	
011					X			X
012	X						X	
013	X						X	
014				X			X	
015		X					X	
016							X	
017							X	
018							X	
019							X	
020				X			X	
021		X					X	
022		X					X	
023				X			X	
024	X						X	
025					X			X
026		X					X	

örnek no	entari	hırka	üstlük	gömlek	ferace	maşlah	ev içi	sokak
027						X		X
028		X					X	
029	X						X	
030	X						X	
031					X			X
032	X						X	
033	X						X	
034	X						X	
035							X	
036	X						X	
037		X					X	
038		X					X	
039		X					X	
040			X				X	
041	X						X	
042	X						X	
043	X						X	
044		X					X	
045	X						X	
046				X			X	
047					X			X
048					X			X
049					X			X
050			X				X	
051	X						X	
052			X				X	
053	X						X	
054			X				X	

örnek no	entari	hırka	üstlük	gömlük	ferace	maşlah	ev içi	sokak
055	X						X	
056	X						X	
057			X				X	
058	X						X	
059			X				X	
060	X						X	
061			X				X	
062			X				X	
063			X				X	
064	X						X	
065			X				X	
066			X				X	
067			X				X	
068						X		X
069						X		X
070			X				X	
071			X				X	
072	X						X	
073			X				X	
074	X						X	
075	X						X	
076					X			X
077							X	
078			X				X	
079	X						X	

örnek no	entari	hırka	üstlük	gömlek	ferace	maşlah	ev içi	sokak
080	X						X	
081			X				X	
082			X				X	
083							X	
084							X	
085							X	
086					X			X
087					X			X
088	X						X	
089		X					X	
090	X						X	
091	X						X	
092		X					X	
093		X					X	
094	X						X	
095			X				X	
096	X						X	
097	X						X	
098		X					X	
099	X						X	
100	X						X	
101	X						X	
102		X					X	
103	X						X	
104	X						X	

örnek no	entari	hırka	üstlük	gömlek	ferace	maşlah	ev içi	sokak
105		X					X	
106	X						X	
107			X				X	
108			X				X	
109	X						X	
110	X						X	
111			X				X	
112					X			X
113					X			X
114			X				X	
115			X				X	
116	X						X	
117			X				X	
118			X				X	
119	X						X	
120			X				X	
121			X				X	
122			X				X	
123	X						X	
124	X						X	
125		X					X	
126	X						X	
127	X						X	
128		X					X	
129	X						X	

örnek no	entari	hırka	üstlük	gömlek	ferace	maşlah	ev içi	sokak
130					X			X
131					X			X
132	X						X	
133			X				X	
134			X				X	
135			X				X	
136	X						X	
137					X			X
138			X				X	
139	X						X	
140			X				X	
toplam	61	19	36	5	16	3	121	19

ÇİZELGE NO: 2
MALZEME-SÜSLEME KONUSU (MOTİF)

örnekno	ipeki	yünlü	kürk	tiraz	oya	harç	müc	şerit	işle.	sade	düz	çizgili	bitkisel	sembolik
001	X								X				X	
002	X									X				X
003		X						X			X			
004	X									X				X
005		X						X			X			
006	X							X					X	
007	X									X	X			
008	X							X					X	
009	X									X	X			
010	X							X						
011		X									X			
012	X									X				X
013	X									X	X			
014	X									X	X			
015	X									X			X	
016	X		X								X			
017	X									X			X	
018	X									X	X			
019	X									X	X			
020	X							X			X			
021	X							X			X			
022	X									X	X			
023	X									X	X			
024	X									X	X			
025		X						X			X			

örnek no	ipek	yünl	kürk	tiraz	oya	har	müc	şer	işle	sade	düz	çizgi	bitki sel	sem bolik
026	X									X	X			
027	X									X	X			
028	X									X			X	
029	X		X										X	
030	X									X	X			
031		X									X			
032	X									X	X			
033	X									X	X			
034	X									X	X			
035	X		X								X			
036	X									X	X			
037	X									X	X			
038	X									X	X			
039		X	X								X			
040	X		X								X			
041	X									X	X			
042	X									X	X			
043	X									X	X			
044	X									X	X			
045	X									X	X			
046	X									X	X			
047		X	X								X			
048		X								X	X			
049		X								X	X			
050	X		X								X			
051	X								X				X	
052	X		X								X			
053	X				X						X			

örnek no	peki	yünü	kürk	tiraz	oya	harç	müc	şerit	işle	sade	düz	çizgi	bitki sel	sem bolik
054	X			X									X	
055	X				X								X	
056	X				X	X							X	
057	X		X										X	
058	X		X				X						X	
059	X							X					X	
060	X							X			X			
061	X							X					X	
062	X		X								X			
063	X							X			X			
064	X							X						X
065	X							X					X	
066	X							X			X			
067	X							X			X			
068	X									X	X			
069		X								X	X			
070	X			X									X	
071	X							X						X
072	X							X			X			
073	X		X								X			
074	X							X			X			
075	X							X			X			
076		X								X	X			
077	X				X						X			
078	X							X			X			

örnek no	ipekî	yünlü	kürk	tiraz	oya	harç	müc	şerî	işle	sade	düz	çizgi li	bitki sel	sem bolik
079	X						X				X			
080	X				X			X				X		X
081	X		X									X		X
082	X		X										X	
083	X				X								X	
084	X				X			X					X	
085	X							X					X	
086		X						X			X			
087		X						X			X			
088	X									X			X	
089	X				X								X	
090	X							X					X	
091	X							X					X	
092	X				X								X	
093	X							X					X	
094	X				X								X	
095	X		X								X			
096	X								X		X			
097	X								X		X			
098	X								X		X			
099	X				X			X					X	
100	X							X			X			
101	X							X			X			
102	X							X					X	
103	X							X				X		X
104	X							X					X	

örnek no	ipeki	yünlü	kürk	tiraz	oya	harç	müc	şerit	işle.	sade	düz	çizgili	bitkisel	sembolik
105	X				X								X	
106	X							X	X				X	
107	X		X								X			
108	X							X			X			
109	X			X									X	
110	X			X									X	
111	X		X								X			
112		X							X		X			
113		X								X	X			
114	X									X			X	
115	X									X				X
116	X									X			X	
117	X		X			X							X	
118	X								X		X			
119	X				X								X	
120	X			X										X
121	X								X					X
122	X				X				X		X			
123	X							X					X	
124	X									X			X	
125	X									X				X
126	X							X					X	
127	X							X					X	
128	X		X							X	X			
129	X				X						X			

örnek no	ipekî	yünü	kürk	tiraz	oya	harç	müc	şerî	işle.	sade	düz	çiz gili	bitki sel	sem bolik
130		X				X					X			
131		X				X					X			
132	X							X			X			X
133	X			X										
134		X	X								X			
135		X	X								X			
136	X					X			X		X			
137		X						X			X			
138	X								X				X	
139	X							X					X	
140	X			X							X			
toplam	120	20	21	7	15	5	2	43	12	43	81	4	45	13

ÇİZELGE NO: 3
DÖNEMİ-BULUNDUĞU YER

örnek no	16.yy	17.yy	18.yy	19.yy	minyatür	baskı	resim	müze
001	X				X			
002	X							X
003	X				X			
004	X						X	
005	X						X	
006	X						X	
007	X						X	
008	X				X			
009	X				X			
010	X				X			
011	X					X		
012	X				X			
013		X			X			
014		X			X			
015		X			X			
016		X					X	
017		X					X	
018		X			X			
019		X			X			
020		X			X			
021		X			X			
022		X					X	
023		X					X	
024		X						X
025		X			X			

örnek no	16.yy	17.yy	18.yy	19.yy	minyatür	baskı	resim	müze
026		X			X			
027		X			X			
028		X			X			
029		X			X			
030		X						X
031		X			X			
032		X			X			
033		X			X			
034		X			X			
035		X			X			
036		X			X			
037		X			X			
038		X			X			
039		X			X			
040		X			X			
041		X			X			
042		X			X			
043		X			X			
044		X			X			
045		X			X			
046		X			X			
047		X				X		
048		X				X		
049		X				X		
050		X				X		
051		X				X		
052			X		X			
053			X		X			

örnek no	16.yy	17.yy	18.yy	19.yy	minyatür	baskı	resim	müze
054			X		X			
055			X		X			
056			X				X	
057			X		X			
058			X		X			
059			X		X			
060			X		X			
061			X		X			
062			X		X			
063			X		X			
064			X		X			
065			X		X			
066			X		X			
067			X		X			
068			X		X			
069			X		X			
070			X		X			
071			X		X			
072			X		X			
073			X		X			
074			X		X			
075			X		X			
076			X		X			
077			X				X	
078			X				X	

örnek no	16.yy	17.yy	18.yy	19.yy	minyatür	baskı	resim	müze
079			X				X	
080			X		X			
081			X		X			
082			X		X			
083			X		X			
084			X		X			
085			X		X			
086			X		X			
087			X		X			
088			X		X			
089			X		X			
090			X		X			
091			X		X			
092			X		X			
093			X		X			
094			X				X	
095			X				X	
096			X				X	
097			X				X	
098			X				X	
099			X				X	
100			X		X			
101			X		X			
102			X		X			
103			X		X			

örnek no	16.yy	17.yy	18.yy	19.yy	minyatür	baskı	resim	müze
104			X		X			
105			X		X			
106			X			X		
107			X		X			
108			X		X			
109			X		X			
110			X		X			
111			X			X		
112			X			X		
113			X			X		
114			X					X
115			X					X
116			X					X
117			X					X
118			X					X
119			X					X
120			X					X
121			X					X
122			X					X
123			X					X
124			X					X
125			X					X
126				X	X			
127				X	X			
128				X			X	

örnek no	16.yy	17.yy	18.yy	19.yy	minyatür	baskı	resim	müze
129				X			X	
130				X			X	
131				X			X	
132				X			X	
133				X			X	
134				X			X	
135				X			X	
136				X			X	
137				X			X	
138				X			X	
139				X			X	
140				X			X	
toplam	12	39	74	15	84	10	31	15

ÇİZELGE NO: 4
RENK

örnek no:	kır mızı	ma vi	ye şil	pem be	si yah	sarı	mor	har dal	bej	bor do	turun cu	ma - yeşil	gri	krem	be yaz	kah veren	laci vert	renk siz	altın	gümüş
001	X																		X	
002		X																		X
003																		X		
004			X																	
005	X		X																	
006	X		X																	
007			X																	
008	X			X																
009	X																			
010						X									X					
011																		X		
012	X	X			X	X									X					
013																		X		
014																		X		

no:	kır	mav	yeş	pem	siy	sarı	mor	hard	bej	bord	turu	m-y	gri	kre	bey	kah	laci	renksi	altın	gümüş
034												X								
035	X				X										X					
036			X																	
037	X																			
038												X								
039													X			X				
040			X		X														X	
041													X							
042			X																	
043			X																	
044		X																		
045				X																
046															X					
047																		X		
048																		X		
049																		X		
050															X					
051												X							X	
052					X									X						

no	kır	ma	yeş	pem	siy	sarı	mor	hard	bej	bord	turu	m-y	gri	kre	bey	kah	laci	renkisi	altın	gümüş
053														X						
054										X									X	
055			X													X			X	
056	X		X												X					
057								X							X					
058								X							X					
059	X		X			X									X					
060			X																	
061	X		X			X									X					
062	X														X					
063			X																	
064		X																		
065						X														
066			X																	
067				X																
068					X															
069																X				
070		X																	X	
071	X					X											X			

no	kır	mav	yeş	pem	siy	sarı	mor	hard	bej	bord	turu	m-y	gri	kre	bey	kah	laci	renksi	altın	gümüş
110																				
111																		X		
112																		X		
113																		X		
114		X											X							X
115	X																		X	
116		X	X								X		X							X
117			X	X		X										X				X
118		X																	X	
119			X	X		X														X
120			X	X															X	
121						X					X			X						
122	X					X														
123				X								X			X					
124	X										X									
125	X										X									
126	X	X	X			X														
127	X			X													X		X	
128															X					

no	kır	mav	yeş	per	siy	sarı	mor	hard	bej	bord	turu	y-m	gri	kre	bey	kah	laci	renksi	altın	gümüş
129							X													
130																	X			
131													X							
132						X									X					
133			X			X														
134														X		X				
135					X								X							
136					X	X														
137		X	X	X																
138																	X			
139					X									X						
140				X		X														
toplam	36	16	42	13	14	43	3	2	2	4	11	4	7	7	21	5	7	13	19	5

ÇİZELGE NO: 5
MODEL ÖZELLİKLERİ

örnek no	yaka							kol							kup		etek				ön kapanma					uzunluk					tarz									
	O	V	U	tak ma ha kım	bi ye	O U	şal	düz açık	dar kı sa	dar u zu n	bol kı sa	bol uz un	dır sek ten bol	kı sa siv ri	kı sa oy uk	kol suz	iki par ça	tek par ça	yan peş i	ön peş li	yan ön peş	peş siz	düğ me i	bir it iik	çarp rast	giz li düg	açık	kal ça	alt bac ort	ay ak bil	yere ka dar	kuy ruk lu				(A)	(X)			
001	X								X									X	X							X			X											X
002	X														X			X			X				X					X										X
003		X													X		X				X		X								X									X
004	X														X			X			X		X								X									X
005	X										X							X	X								X				X									X
006	X										X						X		X								X				X									X
007	X															X		X	X							X			X											X
008		X											X					X	X					X							X									X
009		X														X		X	X					X					X											X
010	X											X						X			X						X				X									X
011	X										X							X			X		X								X									X
012		X											X					X			X		X								X									X
013				X						X								X				X		X							X									X
014	X											X						X	X									X			X									X
015	X																	X	X								X		X											X
016								X		X								X	X									X							X					X
017		X										X						X	X					X							X									X
018	X													X				X	X					X							X									X
019	X										X			X				X	X					X							X									X
020	X											X						X				X						X			X					X				
021		X														X		X	X				X						X											X
022														X				X			X			X					X											X
023		X										X					X			X								X			X									X
024	X														X		X			X				X							X									X
025	X											X						X			X						X				X									X

örnek no	yaka							
	O	V	U	tak ma ha kim	bi ye	O U	şal	düz açık
026				X				
027	X							
028				X				
029	X							
030				X				
031				X				
032				X				
033				X				
034				X				
035				X				
036				X				
037				X				
038	X							
039								
040				X				
041				X				
042				X				
043				X				
044				X				
045				X				
046		X						
047				X				
048	X							
049	X							
050	X							

örnek no	yaka								kol							kup		etek					ön kapanma					uzunluk						tarz			
	O	V	U	tak ma ha kım	bi ye	O U	şal	düz açık	dar kı sa	dar u zu n	bol kı sa	bol uz un	dır sek ten bol	kı sa siv ri	kı sa oy uk	kol suz	iki par ça	tek par ça	yan peş i	ön peş li	yan ön peş	peş siz	düğ me li	bir it iik	çarp rast	giz li düğ	açık	kal ça	diz	alt bac ort	ay ak bil	yere ka dar	kuy ruk lu		 (A)	 (X)	
026				X										X				X			X			X								X					X
027	X															X		X	X									X	X						X		
028				X								X						X	X				X					X									X
029	X									X							X		X									X					X			X	
030				X												X		X	X						X							X					X
031				X								X						X			X						X					X				X	
032				X										X				X			X				X							X					X
033				X										X				X			X				X							X					X
034				X						X								X			X		X										X				X
035				X										X				X	X									X					X				X
036				X											X			X			X				X								X				X
037				X						X								X			X						X		X								X
038	X									X								X			X				X				X								X
039															X			X	X									X	X								X
040				X												X		X			X							X					X				X
041				X						X								X			X				X								X				X
042				X						X								X			X				X								X				X
043				X						X								X	X						X									X			X
044				X						X								X	X						X												X
045				X										X				X			X				X									X			X
046		X										X						X	X															X			X
047				X								X						X			X				X								X				X
048	X														X			X		X			X										X				X
049	X									X								X			X		X											X			X
050	X										X							X	X									X						X			X

örnek no	yaka							kol							kup		etek					ön kapanma					uzunluk					tarz			
	O	V	U	tak ma ha kım	bi ye	O U	şal	düz açık	dar kı sa	dar u zu n	bol kı sa	bol uz un	dir sek ten bol	kı sa siv ri	kı sa oy uk	kol suz	iki par ça	tek par ça	yan peş i	ön peş li	yan ön peş	peş siz	düğ me i	bir it lik	çarp rast	giz li düg	açık	kal ça	alt bac ort	ay ak bil	yere ka dar	kuy ruk lu		 (A)	 (X)
051		X										X					X		X					X							X				X
052	X								X										X								X				X				X
053						X				X							X		X				X									X			X
054	X															X	X		X								X				X				X
055						X				X							X		X				X										X		X
056						X							X				X		X					X							X				X
057								X	X								X		X								X				X				X
058			X							X							X		X								X					X			X
059				X									X				X		X								X						X		X
060			X							X							X		X				X									X			X
061			X							X								X	X					X									X		X
062								X				X						X	X								X					X			
063								X					X					X	X								X						X		X
064			X							X								X	X				X									X			X
065								X					X					X	X								X						X		X
066	X												X					X	X								X					X			X
067	X												X					X	X								X						X		X
068		X														X		X	X								X				X			X	
069	X															X		X	X								X				X			X	
070								X								X		X	X								X				X				X
071	X									X								X	X								X				X				X
072		X								X							X		X				X								X				X
073								X								X	X		X								X				X			X	
074			X							X								X	X				X								X				X
075			X							X							X		X								X				X				X

örnek no	yaka							kol							kup		etek					ön kapanma					uzunluk					tarz		
	O	V	U	tak ma ha kım	bi ye	O U	şal düz açık	dar kı sa	dar u zu n	bol kı sa	bol uz un	dir sek ten bol	kı sa siv ri	kı sa oy uk	kol suz	iki par ça	tek par ça	yan peş i	ön peş li	yan ön peş	peş siz	düğ me li	bir it ik	çarp rast	giz li düg	açık	kal ça	alt bac ort	ay ak bil	yere ka dar	kuy ruk tu		 (A)	 (X)
076							X		X							X	X							X				X					X	
077						X			X							X			X				X					X						X
078	X							X								X	X								X			X					X	
079			X						X							X	X							X				X						X
080			X						X							X	X					X						X						X
081							X	X								X	X									X		X					X	
082	X							X								X				X					X			X					X	
083			X						X							X	X					X								X				X
084					X				X							X	X					X									X			X
085					X				X						X		X					X									X			X
086							X					X			X				X			X								X			X	
087							X		X						X				X			X									X		X	
088			X					X							X		X					X								X				X
089				X								X				X	X					X				X								X
090		X							X						X		X					X								X				X
091			X					X							X				X			X									X			X
092				X								X				X	X					X				X								X
093				X					X							X	X					X				X								X
094	X											X			X		X					X								X				X
095							X	X							X		X							X				X					X	
096			X									X				X	X					X						X						X
097		X						X								X	X					X								X				X
098				X								X				X	X					X			X									X
099						X			X							X	X					X								X				X
100						X		X								X			X			X								X				X

örnek no	yaka							kol							kup		etek				ön kapanma					uzunluk					tarz				
	O	V	U	tak ma ha kim	bi ye	O U	şal düz açık	dar kı sa	dar u zu n	bol kı sa	bol uz un	dir sek ten bol	kı sa siv ri	kı sa oy uk	kol suz	iki par ça	tek par ça	yan peş i	ön peş li	yan ön peş	peş siz	düğ me li	bir it lik	çarp rast	giz li düg	açık	kal ça	alt bac ort	ay ak bil	yere ka dar	kuy ruk lu		 (A)	 (X)	
101	X								X								X			X			X							X					X
102				X					X								X	X					X				X								X
103			X						X							X		X				X									X				X
104			X					X								X				X			X								X				X
105				X								X					X	X					X				X								X
106		X						X									X	X					X								X				X
107		X										X				X		X								X					X				X
108	X							X									X			X				X				X							X
109		X							X								X			X					X						X				X
110		X										X					X			X					X			X							X
111							X	X									X				X					X				X					X
112							X		X							X		X								X					X				X
113							X		X							X				X						X					X				X
114						X					X					X		X								X		X							X
115						X					X						X	X								X		X							X
116						X					X						X	X								X			X						X
117		X								X						X		X								X			X						X
118	X								X								X			X						X				X					X
119						X			X								X	X								X		X							X
120	X								X								X			X				X				X							X
121	X								X								X			X				X				X							X
122	X								X								X			X				X				X							X
123						X			X								X			X				X				X							X
124				X						X						X				X				X						X					X
125				X						X							X			X					X		X								X

elemanlar olarak; şerit, kürk, oya ve işlemler kullanılmıştır.

Giysi örneklerinde canlı, parlak ve pastel renklerin birlikte ya da ayrı ayrı kullanıldığı, yoğun olarak kırmızı, yeşil ve sarı (altın sarısı), bunlara ilave olarak da mavi, pembe, turuncu, gri, krem, lacivert, kahverengi, bordo, mavi-yeşil, mor, hardal, bej ve siyah, beyaz renklerin yer aldığı görülmektedir. Giysilerin üst üste kullanımı sonucu elde edilen çok renkli görüntüde sanatçı duyarlılığında bir estetik bütünlük sağlanmıştır.

Osmanlı dönemi Türk kadın giysilerinde, bütünde ve detaylarda görülen farklılıklar sonucu 35 model özelliği saptanmıştır.

16.Yüzyıl giysilerinde; kısa-bol kollu entariler, kolsuz ve yarım kollu hırkalar, uzun ve bol gömlekler, peşli bol etekler, çaprazlar, birit-ilik düğmeler, ipekliler, düz dokumalar, bitkisel ve sembolik motifler kullanılmış, giysiler biçimsel olarak X ve A formlara yerleştirilmiştir.

16.Yüzyıldaki zengin görüntünün 17. yüzyılda da sürdürüldüğü görülmektedir. Dönemin modasını; kolsuz-kısa kollu hırkalar, oldukça uzun ve dar kollu entariler, peşli bol etekler, hakim yakalar, kürklü üstlükler gibi model özellikleri oluşturmaktadır.

18.Yüzyılda yaşanan batılılaşma hareketleri ve lale devri Türk kadınının yaşamında da etkili olmuştur. Bu dönemde kadınla ilgili belgelerin sayıca çok oluşu Türk kadınının toplumsal yaşamdaki yerini alışının açık bir kanıtıdır. Kat kat giyilen giysiler, serpmeli bitkisel motiflerle bezeli ipekli kumaşlar, önden ve yandan peşli oldukça bol ve kuyruklu etekler, dar ve elleri örtecek şekilde uzun kollar, kürklü üstlükler, belde şal kuşaklar, işlemler, oyalar, yırtmaçlar ve geniş pervazlar dönemin modasını yansıtmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğunun son dönemi 19. yüzyıl kadın giysilerinde geleneksel çizgilerin aşamalı olarak yok olduğu, ve batıdan gelen modellerin benimsenerek moda olduğu görülmektedir. Bu yüzyılın ilk çeyreğinde 18. yüzyılda görülen özellikler kısmen de olsa sürdürülmüş, ancak ithal giysilerin moda olarak yaygınlaşması sonucu giysi üreticileri bu modelleri kopye etmek zorunda kalmışlardır.

Özet

Osmanlı döneminde Türk kadını, kendi hemcinslerinin ve eşinin dışında kimseyle özellikle erkeklerle aynı ortama girememiş, görüşmemiş, görüştürülmemiştir. Kadınların böylesi kapalı bir yaşam sürmesinde İslamiyetin olduğu kadar harem sisteminin gelenek olarak yaygınlaşması da etkili olmuştur. Harem ve burada yaşayan Osmanlı kadını yerli ve yabancı yazar, ressam ve seyyahların ilgi odağı olmuştur.

Döneme ait görsel ve yazınsal belgeler Osmanlı toplumunda gizemli bir yaşam süren Türk kadını anlatmaktadır. Özellikle kullanılan kumaş ve model özelliklerinin zenginliği ile ünlenen Türk kadın giysilerine geniş olarak yer verilmiştir. Dönemin giysi örneklerinin yer aldığı görsel kaynaklar; minyatürlü el yazmaları ve albümler, resimlerle desteklenmiş seyahatnameler, tablo resimler ve gravürlerdir.

Giysilerin kullanıma ve zamana bağlı olarak yıpranması, kadın giysilerini saklama geleneğinin olmaması döneme ait, günümüze kalabilmiş giysi sayısını azaltmıştır. Müzelerde bulunan mevcut eserler konu ile ilgili kaynaklardan elde edilen bulguların değerlendirilmesinde önemli katkılar sağlamakta, eksiklikleri tamamlamaktadır.

Osmanlı dönemi kadın giysileri ev içi ve sokak giysileri olarak gruplandırılmaktadır. Ev içi giysileri; gömlek (iç entarisi), şalvar, entari, hırka ve üstlük (kaftan), sokak giysileri ise; ferace-yeldirme ve maşlahtır. Bu dönemde kadın ve erkek giysileri önemli benzerlikler göstermekte, zengin, fakir, saraylı, halktan, Türk, yabancı, müslüman veya müslüman olmayan kadınların giysileri arasında ise kumaşın kalitesi ve rengi dışında bir değişiklik bulunmamaktadır.

Araştırma kapsamında 16.yüzyıla ait 12 örnek, 17.yüzyıla ait 39 örnek, 18.yüzyıla ait 75 örnek ve 19.yüzyıl ilk çeyreğine ait 14 örnek olmak üzere toplam 140 giysi örneği malzeme, biçim ve model özellikleri açısından incelenmiştir.

Döneme ait giysilerde ipekli ve yünlü kumaşlar kullanılmıştır. Giysilerin çoğunlukla görsel belgelerde yer alması kumaşlarıyla ilgili bulguların detaylandırılmasını engellemiştir. Kullanılan kumaşlar, çoğunlukla düz dokumalar ve bitkisel motiflerle bezeli kumaşlardır. Giysilerde süsleyici

elemanlar olarak; şerit, kürk, oya ve işlemler kullanılmıştır.

Giysi örneklerinde canlı, parlak ve pastel renklerin birlikte ya da ayrı ayrı kullanıldığı, yoğun olarak kırmızı, yeşil ve sarı (altın sarısı), bunlara ilave olarak da mavi, pembe, turuncu, gri, krem, lacivert, kahverengi, bordo, mavi-yeşil, mor, hardal, bej ve siyah, beyaz renklerin yer aldığı görülmektedir. Giysilerin üst üste kullanımı sonucu elde edilen çok renkli görüntüde sanatçı duyarlılığında bir estetik bütünlük sağlanmıştır.

Osmanlı dönemi Türk kadın giysilerinde, bütünde ve detaylarda görülen farklılıklar sonucu 35 model özelliği saptanmıştır.

16.Yüzyıl giysilerinde; kısa-bol kollu entariler, kolsuz ve yarım kollu hırkalar, uzun ve bol gömlekler, peşli bol etekler, çaprastlar, birit-ilik düğmeler, ipekliler, düz dokumalar, bitkisel ve sembolik motifler kullanılmış, giysiler biçimsel olarak X ve A formlara yerleştirilmiştir.

16.Yüzyıldaki zengin görüntünün 17. yüzyılda da sürdürüldüğü görülmektedir. Dönemin modasını; kolsuz-kısa kollu hırkalar, oldukça uzun ve dar kollu entariler, peşli bol etekler, hakim yakalar, kürklü üstlükler gibi model özellikleri oluşturmaktadır.

18.Yüzyılda yaşanan batılılaşma hareketleri ve lale devri Türk kadınının yaşamında da etkili olmuştur. Bu dönemde kadınla ilgili belgelerin sayıca çok oluşu Türk kadınının toplumsal yaşamdaki yerini alışının açık bir kanıtıdır. Kat kat giyilen giysiler, serpme bitkisel motiflerle bezeli ipekli kumaşlar, önden ve yandan peşli oldukça bol ve kuyruklu etekler, dar ve elleri örtecek şekilde uzun kollar, kürklü üstlükler, belde şal kuşaklar, işlemler, oylar, yırtmaçlar ve geniş pervazlar dönemin modasını yansıtmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğunun son dönemi 19. yüzyıl kadın giysilerinde geleneksel çizgilerin aşamalı olarak yok olduğu, ve batıdan gelen modellerin benimsenerek moda olduğu görülmektedir. Bu yüzyılın ilk çeyreğinde 18. yüzyılda görülen özellikler kısmen de olsa sürdürülmüş, ancak ithal giysilerin moda olarak yaygınlaşması sonucu giysi üreticileri bu modelleri kopye etmek zorunda kalmışlardır.

ABSTRACT

In the Ottoman Period, Turkish women were never able to see, meet, or be in the same place with anybody, especially men, except for her gender or her husband. The traditionally widespread of the harem system was as influential as Islam in their living such a conservative life. Harem and the Ottoman Women living there had been the common interest of national and foreigner writers, painters and travellers.

The visual and written documents that belong to this period tell about the Turkish women who lived an exotic life in the Ottoman society. the Turkish women clothes which were famous for their richness in fabric and style characteristics were widely dealt with. the visual documents, which include the examples of the clothes of the periods are paintings, gravurs and travel stories, which were supported with the hand writings and albums in miniature style, and pictures.

The clothes' being torn related to usage and time, the absence of the tradition of keeping the women's clothes both caused the decrease of the number of clothes that remained, which belonged to the period. The present material that are in the museums, promote the evaluation of the knowledge attained through the related documents and complete the missing parts.

The women's clothes in the Ottoman period can be grouped as house clothes and outwear. The house clothes were; shirts(underwear dress), şalvar, dresses, pullovers and onwear(kaftan), and the outwear was ferace-yeldirme and maslahs. In this period, there was a similarity between the women's and men's clothes, there was not much difference between the clothes of the Turkish, Foreigners, Muslims, or Non-Muslims except for the quality and the colours of the fabrics.

In this research, 140 dresses consisting of twelve samples from the 16th century, thirty-nine samples from the 17th century, seventy-five samples from the 18th century and fourteen samples from the first quarter of the 19th century including their materials, styles and models were studied.

Silk and wool were used as fabrics in the period. the clothes' being mainly in the visual documents prevented the detailed description of the fabrics. The fabrics that were used, were mostly the plain ones and the ones with herbal patterns. lines, furs and needlework were used as ornamentation elements in the fabrics.

The cloth samples were observed to have lively, shiny and pale colours together or separately with the dense usage of colours red, green and yellow(gold); and blue, pink, orange, grey, cream colour, dark blue, brown, burgundy, bluish green, purple, beige black and white in addition to these. The colourful appearance that was received by wearing all of the on top of one another, has an aesthetic unity of an artist's sensibility.

Thirty-five model characteristics were found to exist in the Turkish women's clothes of the Ottoman period depending on the differences in whole or the details.

In the dresses of the 16th century; short and loose sleeved dresses, sleeveless or half-sleeved pullovers, long and lose shirts, loose skirts with peş(pesh), çaprasts, button holes, silk and plain fabrics, herbal and symbolic patterns were used, and the dresses were placed in X and A forms according to their styles.

The rich appearance of the 16th century is observed to have been followed also in the 17th century. the fashion of the period consists of such model characteristics as sleeveless or short-sleeved pullovers, very long and narrow sleeved dresses, loose skirts with peş(pesh), judge type collars, and onwears of fur.

The movement towards the western values and the Tulip period in the 18th century effected the Turkish women's life styles. the high amount of documents related to women in this period is a proof for the Turkish women's taking their places in the social life. The dresses that are worn on top of each other, silk fabrics covered with rare herbal patterns, the loose and tailed skirts with peshes(peşler) in the front or on sides, narrow sleeves and the ones as long as to cover the hands, onwears of fur, şals belts around the waist, needlework, yırtmacs and wide corners all reflect the fashion of the period.

In the women's clothes of the 19th century, in the last period of the Ottoman Empire, the traditional styles in the women's clothes are observed to have disappeared step by step, and the models that came from the west are observed to have been admired and to have become the fashion. In the first quarter of this century, the characteristics of the 18th century were followed although partly, however, as a result of the widespread of the imported clothes as fashion the fabric producers had to copy these models.